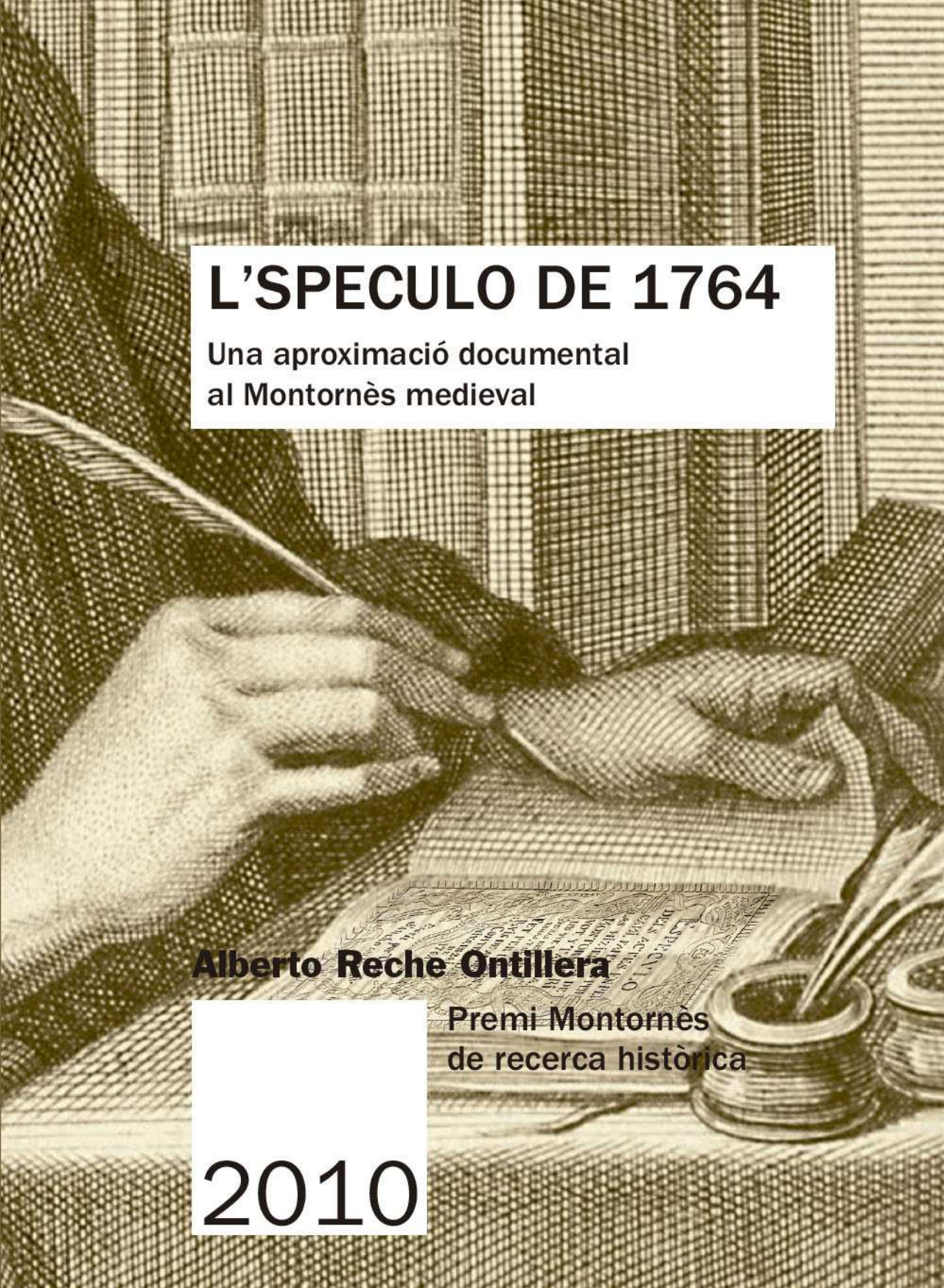

L'SPECULO DE 1764

Una aproximació documental al Montornès medieval

Alberto Reche Ontillera

Premi Montornès de recerca històrica

2010

L'Speculo de 1764

Una aproximació documental al Montornès medieval

ALBERTO RECHE ONTILLERA

L'Speculo de 1764

Una aproximació documental al Montornès medieval

AJUNTAMENT DE MONTORNÈS DEL VALLÈS
PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT
2014

Imatge de la portada: Fragment del dibuix del llibre sobre *Steganographia* de Johannes Trithemius, editat a Lüneburg l'any 1624, retocat per José Luis Campos.

Primera edició: març de 2014
© Alberto Reche Ontillera, 2014
La propietat d'aquesta edició és de l'Ajuntament de Montornès del Vallès,
Servei de Cultura, i de Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
ISBN: 978-84-9883-659-2
Dipòsit legal: B. 1581-2014
Imprès a Novagràfic, S.L. - Pol. Ind. Foinvasa - Vivaldi, 5
08110 Montcada i Reixac

Reunits els senyors Daniel Cortés, Jaume Sobrequés, Ignasi Riera, Josep Guitart i la senyora Emma Gonzàlez, que integren, tots, el Jurat per a l'adjudicació del Premi Montornès de recerca històrica 2010, instituït per l'Ajuntament de Montornès del Vallès, acorden concedir el premi al projecte presentat sota el títol *L'Speculo de 1764. Una aproximació documental al Montornès medieval.*

Novembre de 2010

Aquest llibre conté el treball d'investigació realitzat per Alberto Reche Ontillera, resultat de la beca amb la qual va ser premiat.

El juliol de 2010, l'Arxiu Municipal de Montornès del Vallès va ingressar un manuscrit del segle XVIII dels llinatges Montornès, Ribot i Tarafa, per gentilesa de l'Obra Social de la Caixa d'Estalvis UNNIM, que en va finançar l'adquisició. El volum, posat a disposició dels investigadors, passava a ser una peça important dels fons arxivístics locals.

Aquest manuscrit conté els regests dels continguts dels pergamins que el noble Bernardí Lluís tenia en poder seu l'any 1764, com a hereu, per línia successòria directa, dels Taverner de Montornès i dels Ardena, entre altres llinatges.

L'autor d'aquest llibre ha estudiat a fons aquesta documentació i n'ha complementat recerca en altres arxius de Catalunya. El treball ens ofereix una aproximació al Montornès medieval a partir de l'anàlisi de concòrdies, sentències, vendes, donacions, testaments, etc., testimonis muts de la memòria de la família de la noblesa mitjana catalana que va dominar el terme durant tots els segles del feudalisme.

Març de 2014

Pròleg

Sovint, les preguntes relatives a la gestació d'una col·lecció documental no tenen respostes, però el *Speculo dels actes en pergamí fahents per las hiziendas de Montornès, Rivot y Tarafa, los que van nombrats ab sas respectivas dezenas y números* és una excepció gràcies a la acurada investigació d'Alberto Reche.

Tomás Sancho era conscient de la importància del treball que s'havia encomanat. Va reunir i classificar les actes en pergamí referents a les hisendes de Montornès, Rivot i Tarafa amb acurat rigor. Una tasca realitzada en una sòbria estada on va traslladar els documents i que va realitzar sota l'estreta vigilància del comte de Darnius, el seu patró, al cap i a la fi, l'impulsor de la iniciativa, un home aferrat a la seva terra natal i orgullós del seu llinatge com del seu patrimoni. La iniciativa, per tant, s'inscriu dintre de l'esperit de l'època, les dècades centrals del segle XVIII, on es fusionen l'interès genealògic sobre els drets de propietat i la mirada erudita sobre el passat. El desig de conèixer i deixar constància del seu llinatge porta el comte de Darnius a encarregar al seu secretari Tomás que dediqui una bona part del temps a recuperar el sentit d'un extens patrimoni a través dels títols de propietat. El compte es proposa que Tomás emuli el mètode de Ludovico Muratori, el referent d'aquells anys per a aquest tipus d'assumptes i, orienta el fidel empleat perquè aconsegueixi proves amb les quals ell pogués ampliar l'estret cercle en el qual la naturalesa l'havia confinat, i s'obrís a aquesta longevitat ideal que li oferia la llarga tradició visible en les petjades documentals que el secretari començava a reunir en un volum. Per a un noble català del segle de la Il·lustració, la classificació d'un arxiu familiar és una necessitat d'ordre moral, però també l'expressió d'un privilegi del qual gaudeix en privat, però del qual també desitja fer-ne partícip en públic.

El coneixement del seu patrimoni des de temps immemorial (el primer pergamí és una donació de Guillem de Sant Martí datat el 13 de desembre de 1156) està valorat pel comte de Darnius com una forma privativa de preeminència, perquè les terres citades en els documents constitueixen en bona part el nucli de la hisenda actual. L'*Speculo* descobreix aquesta veritat abans que el món canviï, pocs anys abans que l'impuls d'una nova mentalitat introdueixi la idea de la Revolució en el marc del debat social. Es tracta de trobar un recolzament documental, i per tant objectiu i subjecte de la Raó, per sostenir l'orgull d'un llinatge digne i antic. I així, parsimoniosament, la ingent massa de pergamins es van fer visibles en ser ordenats i transcrits; els nusos insondables de la transmissió patrimonial es desvetllen i es van trobant les claus de la raó de ser d'un arxiu familiar.

Al començaments de 1764, quan es donava per conclòs el treball, i per fi l'*Speculo* és sobre la taula, el comte de Darnius descobreix el valuós que per a ell resulta unir el futur amb el passat. El moment d'aquest descobriment és una de les rares ocasions que un noble del segle XVIII arriba a la *jouissance du vivre*. L'*Speculo* és un retrat exquisit del valor de la terra i el testimoni més acabat de l'honor d'una família de la noblesa catalana. El contingut dels documents, terres, cases, horts, camps, molins, regs, censals... és l'expressió d'un caràcter rústic de civisme i valor. Un elogi al realisme que resulta estrany al gust actual. El lector dels nostres dies resta importància als elements seriosos de la historia i els sacrifica en favor dels més trivials, els anecdòtics. Ja no hi ha plaer per seguir els detalls de l'evolució d'una propietat mitjançant la lectura d'uns documents atrapats en rígides fórmules jurídiques; i fins i tot els qui encara tenen els documents a casa seva no els solen mostrar en públic per no donar la sensació d'una actitud arrogant basada en l'antiguitat del llinatge. Però, a mitjan segle XVIII, abans de l'època revolucionària, en mig d'una Il·lustració que creia en les possibilitats de la reforma de l'*ancien regime,* no es jutjava com a provocació esmentar els embolicats senders que condueixen a forjar un patrimoni al llarg de cinc segles o més. Per al comte de Darnius, els documents reunits en l'*Speculo* són un element bàsic de la seva història personal; deixar que els pergamins del seu arxiu es converteixin en aliment per a les rates és una irresponsabilitat.

Resulta interessant comprendre el plaer de la lectura d'aquests documents, accedir-hi salvant la barrera de la intricada lletra d'altres temps, amb la certesa de saber que en ells es troben les claus per a la comprensió d'una forma de vida que havia marcat el sentit de la història durant segles. Sense arribar a l'altura a què en aquests mateixos anys va arribar el comte de Caylus amb els seus molt cèlebres *Recuils,* l'obra de referència per a qualsevol il·lustrat, el comte de Darnius, des del seu solar català, ofereix els documents de la seva família per entendre els efectes de l'experiència del passat que canvia amb l'experiència de la lectura. Per això l'*Speculo* millora a mesura que es va llegint, com els hel·lenistes de raça aconsellen llegir el segon cant de la *Il·líada* (el de la descripció de les naus, avorrit per a molts, únic per a pocs).

L'experiència del passat mitjançant l'experiència de la lectura d'aquests documents és una manera poderosa d'accedir al que realment va ser una societat catalana a mitjan segle XVIII. No hi ha cap dubte que en aquest material es pot aprendre l'amor a la terra, la responsabilitat per la feina ben feta, la mesura en les decisions, és a dir, la veritable grandesa d'un poble capaç de construir un futur a l'altura del seu passat. Per això el comte Darnius té l'obligació de reunir els documents, d'evitar-ne el deteriorament, de donar-los a conèixer: en la lluentor d'obres com l'*Speculo* es troba la trama de la història de Catalunya. Una de les raons per les quals els historiadors des de llavors s'han dedicat a la dura tasca de transcriure els documents dels arxius és el fet que són aquests documents els qui obren les finestres per entendre realment el passat; la resta és un passatemps ben finançat. Els documents i els lectors avancen en la mateixa direcció; a vegades guiats pels experts en la matèria, que són els historiadors que han fet, de la lectura dels documents, un ofici.

El juliol de 1764, el gran historiador Edward Gibbon, davant la Venus de Mèdici, en la Tribuna dels Uffizi, va arribar a la conclusió que només la lectura dels documents li donaria la clau per entendre el passat que buscava explicar-se i explicar als seus conciutadans. La seva imaginació es va veure especialment avivada per aquest descobriment que no està gaire lluny del que el mateix comte de Darnius va fer el dia que per fi va accedir a la lectura de l'*Speculo*. Es tracta, doncs, de comprendre la veritable naturalesa de la història a través dels testimonis documentals.

En aquest llibre el lector trobarà unes ben elaborades síntesis del contingut dels documents, en forma de regests, i una excel·lent introducció de l'autor del treball. L'una ajudarà a entendre el ritme de l'altra. Al final, potser, és el desitjable, el lector aconseguirà endinsar-se en els diversos graus de la conducta humana que van fer possible que un patrimoni fos el resultat d'una història concreta, en trobarà l'explicació en les decisions expressades mitjançant actes jurídicament inapel·lables per ser acords a dret. En tot cas, doncs, aquest llibre projecta una llum nova sobre dos aspectes que interessen molt avui dia: la construcció d'un patrimoni, i la identitat d'un territori.

JOSÉ ENRIQUE RUIZ-DOMÈNEC
De la Reial Acadèmia de Bones Lletres
Catedràtic d'Història Medieval i Director de l'Institut d'Estudis Medievals
de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Preludi

No podem saber com va ser aquell 25 de gener de l'any 1764. Potser —i aquesta és una afirmació plausible— fos un d'aquells dies d'hivern, grisos, humits i curts que acostumen a donar-se al Vallès i que porten a fer-nos pensar que el món, tot i les seves voltes, no ha canviat tant. Segurament fos, però, un gener un xic més fred que els d'avui en dia si fem cas a l'esdevenir d'aquella Petita Edat de Gel que va sacsejar Europa entre el segles XIV i XIX i que va tenir un dels seus moments cabdals vora la dècada de 1770.[1] Però, com dic, no podem saber-ho amb exactitud. I el cert és que, per a aquesta història, no és una dada rellevant, com no ho va ser saber si els camps propers a Montornès van llevar-se coberts de boira com acostuma a passar a l'hivern o si va ser un d'aquells dies estranys en què el sol de gener lluïa amb intensitat però sense escalfor, com un recordatori mut de la calor estival encara llunyana.

No ens hem d'espantar per això. La Història, en definitiva, és un joc de dades sabudes, dades suposades i dades impossibles de reconstruir. I per damunt de tot, de dades significatives. I en aquest fet resideix la fascinació pel passat, en la sensació que hi ha quelcom que tot just se'ns escapa i no en sabem ni el què és ni el com. Això és així perquè la Història és un ofici, una artesania (un *métier* que deia Georges Duby en aquelles converses seves amb Guy Lardreau a finals dels anys vuitanta del segle passat).[2] Les pàgines que teniu a les mans són, en major o menor mesura, justament un xic d'artesania. Una forma d'ordenar els esdeveniments, de polir els detalls i de construir una trama que ens porti a algun lloc i que ens permeti endinsar-nos en tot allò que podem dir sobre el passat medieval de Montornès. Però, de nou, aquesta no és encara una dada rellevant.

Tornem a les coses que no podem saber d'aquell 25 de gener de 1764. Tampoc no podem saber si al seu despatx en Tomàs Sancho tenia finestra. De despatx, com a secretari que era del comte Bernardí Lluís d'Ardena, de ben segur que en tindria. Si l'hagués tinguda i aquesta mirés a l'exterior de la Torre Tavernera, als peus de l'antic castell de Montornès, potser per a ell el temps d'aquell matí sí que n'hagués tingut, d'importància, mentre feia volar la vista pel paisatge va-

1. FAGAN, Brian M., *The Litte Ice Age: How Climate made History, 1300-1850*. New York, Basic Books, 2000.

2. DUBY, Georges, LARDREAU, Guy, *Diálogo sobre la Historia: conversaciones con Guy Lardreau*. Madrid, Alianza, 1988.

llesà. O, almenys, un significat per a nosaltres perdut, com també perdudes són totes les coses que el bon secretari va fer aquell dia de gener, tot just un mes després de Nadal.

Totes menys una, és clar. Aquell 25 de gener Tomàs Sancho va donar per enllestida la feina que l'havia ocupat durant les últimes setmanes, potser mesos fins i tot; el llibre que ell va anomenar l'*Especulo dels actes en pergamí fahents per las hiziendas de Montornès, Rivot y Tarafa, los que van nombrats ab sas respectivas dezenas y números* i nosaltres, ciutadans d'un món que ha perdut el delit pels títols quilomètrics, coneixem simplement com l'*Speculo*. Si els petits detalls defineixen les èpoques, aquest ens parla del vertiginós ritme de la societat actual.

Però bé, què és l'*Speculo* i per què és important en la història del Montornès medieval? La resposta curta (de nou la immediatesa!) ens porta a avançar el titular: l'*Speculo* és un recull de documents. La llarga, ens ocuparà durant unes quantes pàgines tot i que és necessària per entendre millor el desenvolupament d'aquest llibre. Com a hereu de generacions i generacions de nobles i grans propietaris, el comte de Darnius tenia un extens patrimoni i una llarga història familiar a la seva esquena. No és que els seus avantpassats més remots poguessin retrotreure's a aquell passat mig real mig mític en què es movien els pares de la pàtria d'època carolíngia[3] o que haguessin generat una memòria genealògica com, a voltes, podem trobar entre els nobles de més enllà dels Pirineus, però el cert és que Bernardí Lluís d'Ardena, com a hereu dels Taverner de Montornès, descendia de manera directa dels senyors del castell de Montornès, que trobem documentats ja des del segle XI. I no només això, sinó que concentrava en la seva persona l'ascendència d'altres famílies de major o menor importància, com els llinatges Ribot i Tarafa, que s'havien anat reunint fins a donar forma a un patrimoni que, a mitjan segle XVIII, conformava les possessions del comte de Darnius. Tot plegat un seguit de terres, cases, horts, camps, molins, recs, ferreries, censals, pensions, drets i jurisdiccions repartides per diferents contrades que havien anat passant de mà en mà i que s'havien afegit, comprat, alienat o venut al llarg dels segles i havien generat una quantitat considerable de documentació.

Catalunya, gràcies en part al seu passat carolingi i en part a la seva incipient mobilitat econòmica, va ser des de ben antic una terra acostumada al fet documental. Existia el convenciment que la propietat, i amb ella la legalitat, transitava a través de la documentació. És a dir, que tota possessió, dret o privilegi havia de consignar-se per escrit, ja fos en un retall de pergamí o, més endavant, en un plec de paper com a forma de garantir-ne la propietat. Havia d'estar, a més a més, validat per una autoritat, la del rector de l'església o la del notari públic, per tal garantir-ne la validesa i autenticitat. Això, que ens resulta tan evident avui dia, no ho era pas fa mil anys fora dels comtats catalans. A tall d'exemple, només cal comparar la producció de documents privats a terres catalanes amb la de la resta de la Península Ibèrica per veure'n la diferència d'intensitat.[4] Com a titular, es pot

3. DURAN, Eulàlia, *Sobre la mitificació dels orígens històrics nacionals catalans: discurs llegit en la sessió inaugural del curs 1991-1992*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991.

4. La gran riquesa de la documentació catalana altomedieval es pot resseguir a través de la tasca d'edició de documentació realitzada durant les últimes dècades. A grans trets, podem destacar-ne

afirmar que Catalunya, l'any 1000, era una terra de documents i, com no podia ser d'altra forma, el procés no va fer sinó ampliar-se amb el pas del segles, quan el canvi de ritme econòmic i l'expansió comercial donessin una empenta espectacular al desenvolupament de les pràctiques notarials. Els milers de manuals notarials medievals conservats al llarg de tota la geografia catalana, així com el testimoni de tota la documentació perduda pels avatars de la Història, parlen per sí sols.[5]

En aquest sentit, és fàcil d'entendre l'acumulació de documentació de tot tipus que duien a terme les famílies catalanes, no només les més benestants. Ja fos al camp o a la ciutat, vora el mar o plana endins, la dinàmica era la mateixa allà on mirem. Tota compra de propietat, tot document que garantís uns drets o dictés una sentència judicial eren guardats amb cura dins l'espai familiar ja que, en cas de conflicte, s'hi hauria de recórrer. El bagul ple de pergamins enrotllats i de plecs de paper era el testimoni mut de la memòria familiar. Allà, les terres adquirides pel rebesavi descansaven junt amb les esposalles dels fills, el plet que es va guanyar contra algun cosí llunyà o l'exempció de pagar alguna càrrega senyorial. Més endavant, ja a l'Època Moderna, fins i tot hi trobarem dietaris personals i altres textos personals, que es fan descansar a l'arxiu familiar. És cert que de tot això —o de gairebé tot— en quedava constància a la rectoria o als manuals notarials, però la prudència, el sentit comú i el desig de conservar la memòria familiar jugaven a favor de la conservació privada. L'experiència demostrava que era més segur, sobretot quan la pervivència de la documentació era la via per demostrar la possessió de les terres en un judici. Encara avui no és del tot infreqüent trobar a les golfes d'alguna masia catalana un bon grapat de documentació medieval i moderna, perduda entre la pols i el pas dels anys, un cop que el temps els va treure importància i van caure en l'oblit. I si això passava a les famílies camperoles, què no conservarien els arcons de Bernardí Lluís d'Ardena, hereu de segles

---

—sense voluntat d'exhaustivitat— algunes col·leccions de referència, com poden ser els diferents volums de la *Catalunya Carolíngia*, l'edició dels pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona (FELIU, Gaspar, SALRACH, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Barcelona, Fundació Noguera. Lleida, Pagès Editors, 1999, 3 vols i BAIGES, Ignasi J., FELIU, Gaspar, SALRACH, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, Fundació Noguera, 2010, 4 vols., els diferents reculls de pergamins de la Catedral de Barcelona (FÀBREGA, Àngel, *Diplomatari de la catedral de Barcelona. Volum I. Documents dels anys 844-1000*. Barcelona, Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, 1995 i BAUCELLS i REIG, Josep (ed.), *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona: segle XI*. Barcelona, Fundació Noguera, 2006, 5 vols.), l'edició de l'antic arxiu de Santa Anna de Barcelona (ALTURO PERUCHO, Jesús, *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200: aproximació històrico-lingüística*. Barcelona, Fundació Noguera, 1985) o el cartulari del monestir de Sant Cugat del Vallès (RIUS SERRA, José (ed.), *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona, CSIC, 1945-1947, 3 vols., + Madrid, Ministerio de Cultura, Dirección de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas. Subdirección General de Archivos, 1981, vol. 4 (índexs)) o ORDEIG i MATA, Ramon, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya: segles IX-XIII*. Vic, Ramon Ordeig Mata, 1993-2004, 4 vols., per citar algunes de les recopilacions documentals de referència obligada.

5. Àmpliament conegut és el cas de la documentació notarial del Vallès Oriental perduda arran la guerra civil. De passada vam reflexionar sobre el tema fa uns anys a RECHE ONTILLERA, Alberto; MOLINA CAMPOY, Rubén, *El manual notarial de Pere Salvador (Granollers, 1361)* a «Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers». Granollers, 2008, p. 105-110.

i segles de nobles dedicats a reunir i gestionar patrimonis. I així arribem a l'*Speculo* i als motius de la seva creació.

Per entendre l'objecte de la confecció de l'*Speculo* cal parar esment a la seva introducció. Aquesta, com la resta de les 366 pàgines (és a dir, dels 183 folis) va ser redactada pel nostre bon secretari Tomàs Sancho per ordre del comte de Darnius. El comte, això sí, es reservà l'autoria intel·lectual del llibre, com bé ens recorda tot just a la primera oportunitat, quan llegim *Fet per Don Bernardino Lluís de Ardena, comte de Darnius, en 25 janer de 1764*, tot i que de seguida fa l'aclariment pertinent: *Escrit per Thomàs Sancho, son secretari*. Va dissenyar realment Bernardí Lluís les línies generals del que seria l'*Speculo* o ens trobem només amb una autoria retòrica que amaga la feina del seu secretari, que, hem de suposar, estava més acostumat a gestionar i custodiar documentació?

Sigui com sigui, la intenció de l'obra no canvia gens ni mica. Ens trobem davant d'un instrument arxivístic destinat a posar ordre a l'arxiu patrimonial de la família. Feina, com ja hem apuntat fa unes línies, gens fàcil a causa del volum de documentació reunida al llarg dels segles. Precisament per això instruments com l'*Speculo* es feien necessaris si es volia racionalitzar l'ús de l'arxiu i tenir un control sobre què n'hi havia i on es podia trobar. El mateix comte, per mans del seu secretari, ens informa que l'*Speculo* que conservem avui dia és només un dels diversos volums que conformaven la col·lecció d'instruments arxivístics de l'arxiu patrimonial dels senyors de Montornès. Ens diu que *Est espéculo, que comprèn las tres hisiendas de Montornès, Ribot y Tarafa, lo he coordinat com los demés dels actes en pergamí de mon arxiu*. És a dir, que el volum que avui tenim a les nostres mans, adquirit recentment per l'Ajuntament de Montornès del Vallès i conservat a l'Arxiu Municipal[6] formava part d'una sèrie més ampla d'instruments descriptius dels pergamins de l'arxiu. Tenim a la nostra disposició, doncs, només una part del volum total de l'arxiu del comte, el que procedia de les hisendes de les famílies Montornès, Ribot i Tarafa. Però n'hi havia més: les hisendes Taverner, Ardena, o Darnius, per exemple. I és que, al llarg dels segles, les estratègies matrimonials de l'aristocràcia i els grups benestants els havien portat a aglutinar patrimonis cada cop més extensos, fruit de la unió de distintes famílies. Com a mostra, podem parar esment en el matrimoni del nostre Bernardí: casat amb la marquesa de Villel, *Grande de España*. La filla del matrimoni i hereva de les dues cases va contreure matrimoni amb l'hereu de la important família Fiveller, Joan Antoni de Fiveller i Bru, Rubí, Descatllar, Clasquerri i de Torres, primer duc d'Almenara Alta.[7]

La presència dels documents de les cases Ribot i Tarafa a l'*Speculo* ens l'explica el mateix autor, en dir-nos que *la unió de las dos hiziendas a la de Montornès ha estat precís, ja per no tenir-ne casa lo dia present sinó molt poca de la de Ribot y casi gens de la de Tarafa, y no haver de formar per tan poca hisienda armari*

6. L'*Speculo* va arribar a mans de l'Ajuntament a través d'un venedor privat, gràcies a la col·laboració de l'Obra Social de la Caixa d'Estalvis Unió de Caixes de Manlleu, Sabadell i Terrassa (Unnim), que en va fer possible l'adquisició i l'ingrés a l'Arxiu Municipal. A dia d'avui, gràcies a la feina de l'arxiver Nicolau Guanyabens i Calvet i el seu equip, se'n disposa d'una versió digitalitzada.

7. GUANYABENS i CALVET, Nicolau, *Un manuscrit dels llinatges Montornès, Ribot i Tarafa*, a «Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers». Granollers, 2010, p. 110.

separat, y també per haver-las succehidas com a decendents de la casa de Montornès. Aquestes escasses tres línies ens donen a més a més, noves informacions sobre la disposició física de l'arxiu dels senyors de Montornès: les diferents hisendes es guardaven dins armaris separats, per tal de facilitar-ne la consulta. Aquesta no és una reforma que haguessin introduït Bernardí Lluís d'Ardena i el seu secretari, ja que poques línies després ens adverteixen que la disposició en armaris separats era prèvia a la realització de l'*Speculo*. L'antiguitat de l'arxiu era un dels elements amb què els nostres protagonistes havien de combatre a l'hora de posar al dia l'arxiu patrimonial. El pas del temps havia buidat de sentit alguns dels pergamins, la informació dels quals ja no era útil. Així, ens comenten que *he reparat que n·i ha molts que al present són agenos de poder servir per ninguna de mas hiziendas, però no té dupte que en altre temps eran útils per algun ram d'hizienda, segons notícias* [que] *he trobat de lo que posehian las tres referidas casas*. Fora d'aquesta introducció, de tant en tant, trobarem ressons d'aquesta pèrdua de sentit d'alguns dels pergamins que, el 1764, tenien ja a les seves esquenes els avatars de cinc-cents, quatre-cents o tres-cents anys d'història. Així, a voltes trobem com l'autor aporta reflexions útils per entendre el document o es pregunta per què devia servir. Per exemple, a la donació que el 26 de març de 1360 Bartomeua, filla dels difunts Bernat de Guàrdia i Francesca, habitants de Granollers, va fer de la hisenda de la seva mare se'ns afegeixen unes línies esclaridores:[8] *Esta donació és per saber a quí se deuhen pagar 10 sous y dos parells de capons que fan de cens las casas (que) eran de Tarafa en Granullers, y després de la casa de Taverner.* En altres documents tornem a veure el mateix procés: així, l'any 1451 trobem una concòrdia entre diversos censalistes a Lleida. L'*Speculo* ens informa del motiu de la conservació del pergamí, en dir-nos que *és en casa perquè entre dits acrehedors hi era Pere Galceran de Montornès.*[9]

Com veiem, la utilitat de la conservació del document es justifica per la pervivència d'uns drets que cal —o va caler— mantenir i el compilador de l'*Speculo* no dubta a anotar-ho al llibre. Altres cops ens trobem amb suposicions que es consideren útils per al lector, com quan ens parla d'un document redactat pel notari de Granollers Francesc Simó, *que crech regia l'escrivania comuna de Granollers.*[10] També reflexiona sobre els canvis entre el passat i el present, per facilitar la comprensió del document, com quan escriu sobre el capbreu fet en temps de Riembau Ricart *señor que a las horas era de la casa de Robet, en lo terme de Montornès, vuy unida al castell de Montornès,*[11] o en parlar-nos, a l'agost de 1310, d'unes cases properes al convent de frares predicadors de Barcelona, *que després fou lo General.*[12] És curiós constatar que en aquest cas, en intentar aclarir el document, s'equivoca del tot. No fou la Generalitat sinó el Consell de Cent la institució que va utilitzar com a seu el convent de Santa Caterina, abans de la creació de la casa de la ciutat. A voltes, fins i tot es fan lliscar comentaris sobre altres

8. AMMV, *Speculo Montornès, Rivot y Tarafa*, fol. 106v. [1360, març, 26] A. D. n. 151 (a partir d'ara AMMV, *Speculo*...).

9. AMMV, *Speculo*, fol. 78v. [1451, setembre, 6] A. D. n. 313.

10. AMMV, *Speculo*, fol. 14r. [1387, octubre, 26] A. D. n. 196.

11. AMMV, *Speculo*, fol. 85r. [1373, ?, ?] A. D. n. 177.

12. AMMV, *Speculo*, fol. 32r-v. [1310, agost, 25] A. D. n. 69.

elements de l'arxiu, com quan se'ns diu que *en un paperet he trobat notat que las escripturas del notari* [que] *rebé aquestos capítols los tenia Matheo Viellar, notari.*[13] De totes formes, el que ens cal retenir és la voluntat d'actualitzar el contingut dels documents problemàtics i entendre millor aquells que han perdut explicació, fruit del desig de racionalitzar un arxiu —com tots els arxius patrimonials que creixen amb el pas del temps— caòtic i dispers.

En aquest sentit és summament interessant la reflexió posterior del comte, en avisar que *per lo que pot importar en lo venider no m'ha aparegut separar-las ni menos despreciar-los, lo que expreso perquè no aparega estrany a mos successors.* L'interès sobre el passat del llinatge i el seu futur s'uneixen en una reflexió sobre el devenir del temps i la seva caducitat. Res és el que era, però cal deixar constància del món que s'ha perdut, per si algun dia la informació fos necessària. Costa no veure en les tribulacions del comte un mirall dels neguits de la seva època.

L'advertència inicial de l'*Speculo* continua, allunyats els fantasmes de la fugacitat del temps, amb la informació pràctica que ha de garantir el bon ús de l'arxiu. Un punt indispensable donada la naturalesa de l'obra. *Los pergamins s'han col·locat rotllats y dividits ab dezenas per sa conservació, per lo que per trobar ab facilitat, s'ha coordinat que al marge de cada un que s'expresa en est espèculo se trovi primer notada la dezena, després lo n. que li correspon en ella y per últim l'any.* Amb aquest sistema, que trobem també a altres arxius antics, es garantia la recuperació del document sempre que fos necessari. Pot sobtar que els pergamins es guardessin enrotllats, però el cert és que era una pràctica corrent: aquest fet ha obligat al planxat dels pergamins custodiats als arxius actuals, com bé sap qualsevol persona immersa en el món dels arxius històrics.

Tanca l'advertència inicial un mode d'ús de l'*Speculo* que ens il·lustra a la perfecció el sentit del llibre i la seva utilitat a l'hora de gestionar l'extens patrimoni documental que es guardava als armaris de la Torre Tavernera.

Método per buscar los actes del present espèculo

> Primo: Saber que espècie d'acte se necesita.
> Segundo: Si l'espècia es compresa en las que estan descritas a l'espèculo.
> Tercio: Si l'acte (que) se busca és cotat per los números (que) componen aquella espècie.
> Quarto: Lo número cita l'espèculo.
> Quinto: En quinas de las dezenas correspon lo número.
> Sexto: Traurer-lo y tornar-lo al mateix puesto, però en cas de necesitar-lo fora de l'arxiu, notar a lo llibre que per est efecte està format perquè s'és tret y ahont és, a fi de poder-lo recobrar y col·locar ahont correpon, evacuada la dependència. Vide l'especulo de l'armari dels procesos respecte a dit llibre, en sa advertència.

De nou, la lectura atenta ens permet extreure informacions interessants de cara a entendre com funcionava l'arxiu dels senyors de Montornès i, al temps, explica l'organització formal de l'*Speculo*. Com podem veure, els documents es

13. AMMV, *Speculo*, fol. 151v. [1319, gener, 23] A. D. n. 86.

trobaven classificats per *espècie*, és a dir, per tipologia. No ho estaven, com podria semblar intuïtiu a primera ullada, de forma cronològica. Fer-ho així hauria comportat molts problemes de caire organitzatiu, com, per exemple, la gestió de les incorporacions de nous documents. Què s'hauria de fer? Tornar a numerar tot el fons cada cop que s'afegís un pergamí nou i quedés intercalat entre la resta? Inviable. També hauria generat un problema greu de cara a la consulta. Què passaria si jo volgués, per exemple, consultar la venda que es va fer d'uns molins al Mogent, però no sabés (cosa molt probable perquè és una venda que es remunta a fa diverses generacions) la data? Em miraria un per un els centenars i centenars de documents dipositats als diferents armaris? De nou, inviable. L'opció utilitzada per l'arxiu familiar dels Montornès soluciona, en part, aquests problemes. Una organització temàtica, molt possiblement reforçada per seccions geogràfiques, consignada en uns índexs de còmoda consulta, facilitaria saber per on començar a buscar la informació desitjada.

Tres coses més podem saber a partir del fragment anterior. Primer, que no totes les tipologies documentals estaven consignades a l'*Speculo*, bé perquè no hi havia cap document que es pogués assignar a dites *espècies*, bé perquè comptaven amb armaris separats o estaven descrites a altres llibres. Segon, que hi havia un protocol d'actuació per gestionar la sortida de documentació de l'arxiu, com se'ns recorda dient-nos que *en cas de necesitar-lo fora de l'arxiu, notar a lo llibre que per est efecte està format perquè s'és tret y ahont és*. És a dir, que hi havia un llibre-registre per anotar els «préstecs» de documents per tal de poder restituir-los al seu armari i desena corresponents. Tercer, que existia almenys un armari especial, el de processos, que recollia —hem de suposar— un tipus de documentació determinada. En aquest cas els processos i plets judicials, segurament amb les seves sentències i disposicions, per tal de tenir-los localitzats amb facilitat.

Per acabar aquests comentaris inicials sobre l'*Speculo* no podem deixar de referir-nos a la llengua en la qual va ser escrit. Tot i el que podria semblar al lector ocasional per l'època de redacció, l'*Speculo* està escrit en català. Els Decrets de Nova Planta, cinquanta anys abans, havien suprimit el català com a llengua vehicular de l'administració, però això no significà ni de bon tros l'abandó del català com a llengua escrita i parlada en tots els altres àmbits. Hi havia, fins i tot, una plena consciència de la importància del manteniment de la llengua i de la necessitat del retorn al català a l'administració, sobretot a la Reial Audiència, el principal òrgan de justícia a Catalunya. El *Memorial de Greuges* presentat el 1760, tot just quatre anys abans de la redacció de l'*Speculo*, és una mostra evident d'aquest desig. Presentat a les úniques Corts reunides durant el regnat de Carles III, el *Memorial* reunia una llarga sèrie de reivindicacions dels oficials i representants de Cort dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó.

De reivindicacions n'hi havia de molts tipus, com les crítiques al nul accés de catalans, valencians i aragonesos als càrrecs administratius a Castella o l'escassa representació que tenien als òrgans de govern de la monarquia. Un espai especial l'ocupà la reivindicació del retorn al català a l'administració. Al respecte s'argumentava una obvietat: que els càrrecs de justícia els havien d'ocupar catalans precisament perquè tots els processos judicials, escriptures de propietat i

altres documents públics i privats havien estat redactats —el contingut de l'*Speculo* mateix n'és la mostra— en català i, al temps, fora de l'ambient cosmopolita de les ciutats, el camperolat ni sabia el castellà ni l'entenia.

En aquest context, estranya molt menys que l'*Speculo* fos redactat en català. Fins i tot en els ambients nobiliaris com el del comte de Darnius, es continuava emprant el català com a llengua d'expressió —i a voltes de reivindicació— i era la llengua triada per la documentació de caràcter intern. Un català, això sí, del qual notem la forta influència deixada pel castellà. Un tret aquest que podem resseguir a altres textos semblants de l'època.[14]

Com veiem, a partir de l'*Speculo* podem jugar a reconstruir els trets generals (organitzatius, però també físics, materials) d'un arxiu d'època moderna que, en la seva forma general, no hauria de distar gaire de la manera d'organitzar-se que segurament tingué, com a mínim, des de la Baixa Edat Mitjana. Jugar també a entendre millor les línies fonamentals de l'època de la seva creació, en ser-ne un producte. Jugar, en definitiva, a omplir alguns d'aquells buits en el nostre coneixement de que parlàvem a l'inici d'aquestes línies. Continuem sense saber si aquell 25 de gener de 1764 feia fred o no o si, des de la seva finestra (si en tenia), en Tomàs Sancho somiava somnis inconfessables. Però ara, gràcies a l'*Speculo* podem afermar algun punt de coneixement sobre el passat del qual abans no en sabíem res.

D'aquestes petites victòries tracta aquest llibre.

14. MORAN i OCERINJAUREGUI, Josep, *Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic*, a «Llengua & Literatura», II, 1987, p. 295-319.

Escenari

El paisatge

No pot haver-hi història sense escenari i aquesta no serà l'excepció. Per tant, hem de fer-nos una idea del paisatge en què es van desenvolupar els esdeveniments que trobem a l'*Speculo* si volem posar el marc adequat a la trama. La iniciativa no és manca de fonament, ja que el paisatge és una construcció cultural, humana; és quelcom que es construeix, es transforma amb el pas del temps i pren una forma determinada en base a unes circumstàncies específiques, com bé ens recorden els geògrafs socials.[15] Parlar de Montornès a l'Edat Mitjana és parlar del Vallès Oriental en el seu conjunt, ja que la Història segueix a l'època un ritme regional comú. Per tant, es fa necessari conèixer els trets generals del paisatge en què ens mourem al llarg del llibre. Així podrem anar valorant en la seva justa mesura les modificacions que l'acció humana i el devenir de cada època imprimeixen sobre el paisatge vallesà i la vida quotidiana dels seus habitants.[16]

La primera frontera que cal travessar és la de la manca d'informació directa, una de les constants a les quals ha de fer front quasi tota aproximació al nostre passat medieval. Pot semblar un *topos* literari, però el cert és que és un problema ben real. Plantejar-se com era el paisatge medieval del Vallès comporta endinsar-se en un territori erm d'informacions directes. Les nostres aproximacions s'hauran de recolzar sobre la base de la documentació d'arxiu i els treballs monogràfics que ens han precedit. D'uns anys ençà, l'aparició de noves aportacions sorgides de l'àmbit de l'arqueologia i altres disciplines afins ha donat també informacions útils a l'hora de reconstruir la realitat vegetal i paisatgística del Vallès

15. Geògrafs com Yi-Fu Tuan han marcat un nou camí en la percepció de la geografia humana i el paisatge. Algunes de les seves obres han estat traduïdes al castellà en els últims anys, tals com Tuan, Yi-Fu, *Cosmos y Hogar: un punto de vista* cosmopolita. Barcelona, Melusina, 2005, Tuan, Yi-Fu, *Topofilia*. Barcelona. Melusina, 2007 o el més personal Tuan, Yi-Fu, *¿Quién soy yo?: Una autobiografía de la emoción, la mente y el espíritu*. Barcelona, Melusina, 2004.

16. L'estudi del paisatge medieval del Vallès Oriental ha estat un dels temes estudiats de manera més sòlida, sobretot gràcies a les diferents investigacions de Jaume Vilaginés. En aquest sentit, són de lectura obligada la seva tesi de llicenciatura Vilaginés, Jaume, *La transició al feudalisme. Un cas original: el Vallès Oriental (930-1090)*. Granollers, 1987 i sobretot la seva tesi doctoral Vilaginés, Jaume, *El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles x-xii)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, així com els seus articles sobre el tema a monografies regionals. De manera general, també és aconsellable Galobart i Duran, Lluís, *El paisatge del Vallès*. Santa Eulàlia de Ronçana, 1983.

Oriental medieval, tot i que encara és molt el que resta per fer abans que les dades extretes tinguin un valor estadístic. Per la seva banda, l'estudi de la toponímia ha resultat ser una font d'informació riquíssima que ha permès copsar el pols de l'evolució dels processos històrics i la seva fixació al territori. A més, els estudis sobre toponímia medieval han estat un dels temes clàssics de la recerca a la comarca i, per tant, comptem amb un gran ventall d'aportacions erudites, tant per a la macrotoponímia com per a la toponímia de petita escala que, a voltes, resulta molt més significativa i aclaridora, en tant que reveladora de detalls que normalment escapen a les aproximacions generalistes.[17] En aquest sentit, tot i que la documentació medieval rarament s'interessa per les zones no humanitzades, l'abundant edició de documents medievals permet aportar visions genèriques sobre el clima i el paisatge vallesà al llarg del període medieval, reconstruint-la a través de dades esparses.

Pel que fa al clima, el del Vallès és el típic clima mediterrani i sembla ser que, salvades petites distàncies, va ser durant l'Edat Mitjana molt semblant a l'actual. És a dir, que comptava amb una estació estiuenca seca i calorosa i uns hiverns suaus, amb una variació tèrmica moderada durant tot l'any. Les precipitacions, per la seva banda, eren irregulars, i es concentranven a la primavera i la tardor. Les pluges moltes vegades arriben de forma torrencial, i provocaven greus riuades. Entre els segles VIII i principis del XIV hi ha consens a creure que el clima va ser un xic més càlid que l'actual i, per tant, més apte per a l'agricultura. És el que els climatòlegs han anomenat «Òptim climàtic medieval». La fi d'aquest cicle càlid a Europa, substituït pels efectes d'una petita Edat de Gel, va tenir conseqüències dramàtiques per al vell continent, com veurem més endavant.

El clima al Vallès, però, no és ni era uniforme. Les diferències orogràfiques de la zona fan que es puguin distingir dos espais ben diferenciats: el format per les zones de plana i de vall i l'emmarcat dins les zones de muntanya. Això crea diferències significatives, com l'acumulació de boires a les valls més humides, inversions tèrmiques i la presència ocasional de calamarsades. Les diferències es fan sentir també entre la part est de la vall del Congost, més humida i amb més precipitacions, i la part oest.

Si parem esment a la realitat hidrogràfica del Vallès Oriental trobem dues conques hídriques ben diferents que articulen el territori. Per una banda, la conca de la Tordera, amb una incidència menor a la comarca i orientada cap a la Selva, generarà durant tota l'Edat Mitjana una zona ben diferenciada de la resta del Vallès. Per l'altra, la principal artèria fluvial de la comarca és l'organitzada entorn del riu Besòs. Ja durant l'Edat Mitjana el curs d'aigua prenia aquest nom

17. Amplis estudis sobre la toponímia vallesana els podem trobar a l'obra de García-Pey. L'autor ha publicat treballs sobre la toponímia de diferents localitats de la comarca. Recentment ha publicat GARCIA-PEY, Enric, *Montornès del Vallès. Recull onomàstic.* Ajuntament de Montornès, 2011, i GARCIA-PEY, Enric; SALVADOR, Montserrat, *Montmeló. Recull onomàstic.* Ajuntament de Montmeló, 2005, així com monografies per Granollers, Llinars, Martorelles, Vilalba Sasserra o Vilanova del Vallès. Més estrictament centrats en la toponímia medieval podem trobar ALTURO PERUCHO, Jesús, *La toponímia de Polinyà del Vallès. Els segles X, XI i XII*, a «Medievalia», 9, 1990, p. 19-29, o BADIA i MARGARIT, A. M., *Els termes de la Roca del Vallès a la llum de l'acta de consagració de la seva església parroquial de l'any 932*, a «Analecta Montserratensia», 9, 1963, p. 275-295.

(Bisaucio) quan s'unien les aigües del Mogent i del Congost, conegut pel nom de *Vallensem* com podem llegir a un document de 1018 referent a Montornès: *flumine Vallense, que discurrit per Congustum.*[18] Precisament la unió dels dos rius es feia a l'altura dels límits entre els termes de Montornès i Montmeló i allà naixia el Besòs com a tal. El nou riu rebia al seu si l'aigua de diferents rius i rieres, com el Tenes, la riera de Caldes i el riu Ripoll, per citar-ne alguns, i s'encaminava cap a Barcelona, tot i originant una via de comunicació privilegiada amb la ciutat comtal. A partir del segle X, amb la creació del Rec Comtal, la importància del Besòs com a font d'aigua de la ciutat prendrà, encara, un nou grau d'intensitat. Així, al llarg de tota l'Edat Mitjana, el territori del Besòs serà una de les artèries principals d'accés a Barcelona i, també, un dels punts de defensa de la ciutat, articulat entorn al castell de Montcada.

Una altra característica definitòria dels cursos d'aigua del Vallès Oriental és la presència de rieres i torrents estacionals que asseguren l'abundància d'aigua de cara a l'agricultura i configuren un paisatge on l'existència d'aiguamolls i fonts d'aigua ha estat una constant històrica, com es pot comprovar sense problemes en un primer contacte amb la documentació medieval.[19] La presència d'aiguamolls, de fet, és un dels trets característics de la part baixa dels rius mediterranis i un fenomen recurrent del paisatge medieval i modern, que no canviarà fins el dessecament de molts d'aquests aiguamolls en l'últim parell de segles.[20] L'estacionalitat de les pluges va definir el paisatge agrari del Vallès, condicionat per l'aparició i desaparició de torrents i rieres segons l'època de l'any. Aquesta intermitència dels cabals d'aigua es pot resseguir sense problemes a la documentació medieval, en la qual no és estrany trobar-se referències a rieres i torrents d'aigua que només apareixen en temps de pluja o la presència de topònims com Riu-sec.

El paper del Vallès com a via de comunicació és una de les seves constants històriques. Ja hem vist com el Besòs, tot i no ser un riu navegable, orienta la comarca cap a Barcelona i el seu pla. No és aquest, però, l'únic sentit de les comunicacions viàries. Com a part de la depressió prelitoral, el Vallès ha estat també una fita important en el corredor interior que connecta el Pla de Tarragona amb l'Empordà. L'antiguitat de les xarxes viàries que recorren la comarca n'és una mostra fefaent. La base del que trobarem a l'època medieval no varia substancialment del que podríem trobar en època romana. L'artèria principal hi estava formada per la *Via Dominitia* que, connectant Roma amb l'interior d'Hispània, creuava la comarca d'est a oest. Al seu pas pel Vallès sorgien de la via principal

18. ACB, LA I, 151, 396. [1018, Montornès, Montmeló]

19. En aquest sentit és constant la presència de cursos d'aigua, fonts, rieres i torrents a la documentació. A tall d'exemple, podem trobar referència a fonts tal com *terras et vineas et ortos cum arbores, fontes vel rios* (ACB, LA III, 19, 42 [995, Vilanova], a torrents tal com *a migdia ab lo Torrent d'en Gatell* (AMMV, *Speculo,* fol. 122r, [1455, maig, ¿?] A. D. n. 317). També apareixen sovint torrents estacionals, que només es fan presents en època de pluges, descrits amb expressions com *torrente qui escurrit per tempus pluviarum* (ACB LA II, n. 522). Per la seva banda, topònims com Granollers i Mollet molt possiblement fan referència a la presència d'aiguamolls.

20. BRAUDEL, Fernand, *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*. Madrid, Fondo de Cultura Económica, 1976, 2 vols.

dos ramals, un que connectava amb Barcelona i un altre que, a través dels Cingles de Bertí, s'endinsava cap a Vic. En conjunt, teixien una xarxa de vies i camins que articulava el Vallès de forma interna i, a la vegada, amb els territoris circumdants.

A l'Edat Mitjana, l'estructura bàsica de la xarxa viària mantindrà el traçat per les vies romanes i no variaran les línies generals del conjunt. Canviaran, això sí, els noms i les intensitats, per tal d'adequar-se a la nova realitat del territori. L'antiga *Via Dominitia* passarà a anomenar-se *strata francischa* i, a voltes, *via calciata* per ser una via empedrada i, amb posterioritat, camí reial. El canvi d'intensitat en l'orientació de l'entramat viari medieval vindrà per la major importància dels camins i vies interns, que connectaran entre si les diferents poblacions i terres de la comarca. Si a l'Antiguitat el Vallès era zona de pas, a l'Edat Mitjana es potenciarà amb tota una munió de vies secundàries i camins de terra que, entre els camps de conreu cada cop més abundants, s'estenien com una teranyina per la contrada, connectant les diferents poblacions que, com ens recorda Jaume Vilaginés, no distaven entre si, com a màxim, més de tres quilòmetres.[21] Una veritable xarxa de petits assentaments intercomunicats. La documentació ens parla constantment d'aquests camins, tot i indicant-nos que connectaven entre si els diferents nuclis de població. Així, la documentació vallesana medieval és plena de referències a aquesta espessa xarxa de camins de terra i petites vies.

L'*Speculo* no és una excepció. En els seus documents apareix mencionat per exemple, el camí reial en un document de 1311 on podem llegir que Francesc sa Roca, àlies Marquès, tenia una terra *en lo lloch que·s diu Bramasachs.* [...] *Per dita pesa pasa lo camí rel que va a Granollers.* La terra a més a més *confronta a sol ixent ab lo molí d'Arquers, ab la riera de Mugent y ab terra de dit Colomer, a mig dia ab dita riera de Mugent, a ponent ab lo mas Bramasachs, ab Ramon de la Garriga y ab altra pesa de dit Colomer, y a tramontana ab lo mas Arquers i mas dit Colomer*.[22] Com es pot veure, les afrontacions del document són gairebé una radiografia de la zona del Mogent a principis del segle XIV. A l'*Speculo,* també apareixen mencionats el camí de Marina que, passant per Vilanova, afrontava amb la riera de Vallmanya i arribava a Granollers[23] i els camins que des de Montornès anaven a la muntanya i a Montmeló.[24]

El Vallès Oriental no és, però, una plana perfecta, sinó que es troba plena de turons i serres que, tot i no ser excessivament elevat, donen al Vallès la seva fesomia característica. Precisament sobre aquests turons i carenes trobem dispersos els castells i fortificacions medievals que a partir del segles X i XI articularen el territori vallesà i que, juntament amb les viles i les parròquies, van ser els elements d'organització del territori. Castells com el de la Roca, Castellterçol, Lliçà, Granera o el Far (Castellvell de Llinars) ens parlen de la diversitat de formes i intensitats (castells amb terme, torres de defensa, punts de con-

21. VILAGINÉS, Jaume, *El paisatge...,* p. 54.

22. AMMV, *Speculo,* fol. 36v. [1311, març, 27] A. D. n. 72.

23. AMMV, *Speculo,* fol. 51v. [1365, gener, 11] A. D. n. 159, fol. 50v-51r. [1286, febrer, 9] A. D. n. 44, i fol. 37r. [1309, juny, 25]. A. D. n. 65.

24. AMMV, *Speculo,* fol. 122r. [1455, maig, ¿?] A. D. n. 317.

trol dels camins...) que podien adoptar aquestes construccions. A la llista no pot faltar el castell de Montornès. Les seves restes s'alcen encara al punt més alt del municipi, al límit actual amb el terme de Vallromanes, com a recordatori mut dels prop de cinc-cents anys en què la torre i els seus senyors regiren el destí de la contrada.[25] El castell de Montornès i els seus avatars seran un dels elements recurrents de la nostra història, en ser la casa patrimonial dels Montornès, el llinatge que va generar la major part dels documents que analitzarem de l'*Speculo*.

El món prefeudal

El més antic dels 720 documents que formen part de l'*Speculo* de Bernardí Lluís d'Ardena està datat el 13 de desembre de 1156, sota la forma de datació pels reis francs.[26] Aquesta forma de datar, un xic anacrònica ja i que va desaparèixer tot just una generació després,[27] consistia en fer servir l'any del regnat del rei franc en actiu per anotar l'any del document. Per exemple, *Quod est actum IIII nonas iulii, anno XVI*mo *regni Philipis regis,* que corresponia al 4 de juliol de 1075.[28] Això era així perquè, de manera formal, els territoris catalans encara es trobaven sota l'òrbita franca i el costum i la tradició jugaven a favor del manteniment de les fórmules diplomàtiques. A la pràctica, en canvi, els camins del regne franc i del comtat de Barcelona recorrien sendes divergents des de feia generacions i el mode de datar els documents era poc més que un reclam estilístic que ja no remetia a una realitat política concreta.

Datar pels reis francs tenia, a més a més, les seves complicacions. En un món en el que les notícies ni viatjaven amb la velocitat adequada a totes bandes ni tenien la credibilitat garantida, a voltes era complicat gestionar el canvi de rei de manera fiable. El mateix passava pel fet que la gent —reis inclosos— tenia l'estrany costum de morir cadascú en un dia diferent de l'any, amb les complicacions de calendari que això implicava a l'hora de fer començar i acabar els anys a l'hora de datar. No ens ha d'estranyar, doncs, que les dates ballin. El propi *Speculo* no s'escapa d'aquesta creu quan indica la data del document anterior com *a 20 del regnat del rey don Lluís lo Jove, vers 1157 de l'era cristiana*, en el

25. Alcaide Haro, Magda; Gené Fernández, Marga; Guanyabens i Calvet, Nicolau, *Montornès a la vista. Elements per a la descoberta del patrimoni cultural i natural de Montornès del Vallès*. Ajuntament de Montornès, 2009, p. 77-78.

26. AMMV, *Speculo*, fol. 103v. [1156, desembre, 13] A. D. n. 1.

27. La datació pels reis francs seria abolida l'any 1180, arran del concili de Tarragona, aprofitant la mort de Lluís VII aquell any. Un bon article per resseguir el fet i els seus significats és Baucells i Reig, Josep, *La cronologia a Catalunya en general i a Barcelona en particular,* a «Rubrica, Palaeographica et Diplomatica Studia», vol. VII (Calligraphia et tipographia, arithmetica et numerica, chronologia). Universitat de Barcelona, 1998, p. 7-99. Pel que fa a l'*Speculo,* respecta escrupolosament el canvi de mode. Els set documents anteriors a 1180 utilitzen la datació pels anys de regnat de Lluís VII, el Jove, mentre que el primer document datat per l'any de l'Encarnació és, precisament, de 1180.

28. Baiges, Ignasi J.; Feliu, Gaspar; Salrach, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, Fundació Noguera, 2010, vol. I, doc. 54.

que sembla una interpretació errònia bé de Tomàs Sancho, bé del comte d'Ardena, bé d'algú abans que ells, ja que el 13 de desembre del vintè any del regnat de Lluís el Jove correspon a 1156, tot just un any abans. Un error petit, és clar, que es devia a no tenir en compte el dia de l'any en que es feu el canvi de regnat, però que cal tenir en compte.

Sigui com sigui, la realitat és que el document més antic de l'*Speculo,* que com no podia ser d'altra forma és un document cabdal en el procés de consolidació de la família Montornès, és de 1156. Això no vol dir, no obstant, que la història comencés de zero en aquell mateix moment, ni per als habitants de Montornès ni per als seus senyors. Convé, llavors, dedicar unes pàgines a explicar el camí fins aquí. És a dir, tot allò que la documentació de l'*Speculo,* en no recollir a les seves pàgines, oculta i que és necessari saber, a mode d'obertura, sobre el Montornès dels segles X, XI i XII.

La Catalunya que va sorgir de la conquesta franca (allò que es coneix tradicionalment com la Catalunya carolíngia) i la que es pot observar a partir de la segona meitat del segle XIII, moment del qual daten els primers documents de *l'Speculo,* tenen poc a veure. En el procés, velles maneres d'organització social que semblaven durables van desaparèixer per ser substituïdes per noves formes d'entendre les relacions socials, la distribució de forces productives i les estructures familiars. L'arribada de les pràctiques feudals va ser el tram final d'un procés complex que va arrencar algunes generacions abans i va trastocar el món que havia existit al Vallès des de feia segles.

I és que el Vallès, a diferència d'altres zones de Catalunya, va mantenir una continuïtat de poblament des d'època romana que no es va veure excessivament alterada en les seves línies generals pels prop de vuitanta anys de presència musulmana, com sí que va passar Catalunya endins. El debat entre repoblament o continuïtat de la població al Vallès al llarg dels segles VIII i IX fa anys que sembla haver arribat a la seva resolució, mentre que en els últims temps la controvèrsia ha girat, més aviat, entorn, l'anàlisi de la importància de la implantació de l'administració andalusina a la Catalunya Vella en general i al Vallès Oriental en particular i la seva presència posterior.

Sigui com sigui, el cert és que el Vallès va ser una terra afortunada, si fem cas a la dinàmica dels segles que ens ocupen. Unes comunitats humanes que, sense gaires sotracs, podien remuntar-se a l'època baix-imperial, una xarxa de comunicacions ben establerta i un poblament estructurat ens parlen del fet que la comarca no degué patir en excés durant els segles V-IX. No més del que marcava, evidentment, la tendència a la pèrdua de densitat demogràfica ja detectable des de finals de l'Imperi. En aquest sentit Jaume Vilaginés ha aportat dades significatives que ens deixen entreveure que el panorama general del poblament vallesà era força estable. Així, pels documents del segle X, troba només una *aprisio,* és a dir, un nou establiment de terra, a Llinars l'any 915, mentre que a les afrontacions de les terres conreades no apareixen terres ermes. La presència de terres posades en conreu de manera recent també és significativament baixa, sobretot comparada amb la del segle XI, veritable moment d'expansió agrícola. És a dir, que tots els indicadors parlen del fet que l'espai agrari del Vallès Oriental es va mantenir estable, durant bona part del segle X, respecte al de

les generacions anteriors, com també demostra la gran quantitat de terres que provenien d'herències.[29]

Si la terra conreada era eminentment la mateixa, la població també va mantenir una continuïtat les petjades de la qual es poden resseguir, per exemple, a través del manteniment de la toponímia romana. Precisament el repàs de l'antroponímia i la toponímia ens mostra un Vallès Oriental on els elements d'arrel romana es mesclen amb aportacions godes i traces sarraïnes, però sense ser substituïts per elles.[30] Així, tot i les evidències de repoblació que podem trobar al nord de la comarca, sobretot a la conca de la Tordera, les informacions amb què comptem ens dibuixen un territori on la continuïtat del poblament i l'absorció dels nouvinguts sembla que va donar-se sense gaires drames.

L'arribada del poder carolingi va ser un canvi d'aires significatiu. Sota el recer d'una autoritat imperial distant i cada cop més difosa segons passaven els anys, les diferents comunitats del Vallès van aconseguir dels reis carolingis privilegis i confirmacions de drets que serviren per a garantir el seu estil de la vida. Amb el pas del temps, tots aquests privilegis serviran com a base legal a l'hora de defensar els drets comunals de les viles enfront de l'avenç de les pràctiques feudals, tot i que, a la llarga, serà aquesta una batalla perduda.

La vida a les viles del segles IX i X era ben diferent a la de les vil·les romanes i de l'Antiguitat Tardana.[31] Per començar el concepte s'havia reconvertit durant l'Antiguitat Tardana per encabir-hi una nova realitat. La vila altmedieval feia referència a una comunitat de pagesos més que al tipus d'explotació clàssica romana. El *terminio* (el terme) de la vila reunia les diferents poblacions més o menys disperses que vivien entorn al mateix espai i que compartien els elements productius, com els prats, els boscos i les terres conreades. No cal veure en aquest esquema l'esquema d'una societat idíl·lica, sinó tan sols una forma d'organització que potenciava la presa comuna de les decisions que afectaven la vila. Pel que es pot extreure de la documentació, sembla ser que aquestes petites viles gestionaven els espais agrícoles de manera més o menys comuna —entre la comunitat les terres comunes, dins la família extensa les terres familiars— i existia, sembla, poca diferenciació social entre els veïns. Les franqueses aconseguides jugaven també a favor d'aquest fet, ja que estenien una noció de comunitat unida enfront

29. VILAGINÉS, Jaume, *La transició al feudalisme...,* p. 19 i apèndix estadístic, p. 113.

30. Alguns topònims que podem trobar al Vallès del segle X fan referència a la pervivència de *villae* romanes, com poden ser els casos de Lliçà (vila de Licius), Polinyà (vila de Paulus) o, fora de l'àmbit del Vallès, Cornellà (vila de Cornelius), com deixen veure les formes medievals de *Licianus, Paulinianus* i *Cornilianus*. Altres mostres de la toponímia romana les podem trobar en la pervivència del *territorio caldense,* ressò de l'*Acquae Calidae* romana. Al seu torn, la toponímia d'origen got sembla derivada d'antropònims, com indiquen els noms de diferents viles, com la de Reudald, Teudbert, Ariolf, Sinduir o Gausac. Per la seva banda, topònims com *castro morino* (a voltes, al segle X es menciona així el castell de la Roca), el vilar d'Abdela o la presència dels *balat,* ens parlen de la pervivència de topònims d'origen musulmà.

31. L'Antiguitat Tardana és el període entre l'Alta Edat Mitjana i l'Antiguitat Clàssica, amb unes característiques pròpies que l'allunyen de ser una mera època de transició. El concepte el va introduir el 1989 Peter Brown a *The World of Late Antiquity: from Marcus Aurelius to Muhammvad*, obra recentment reeditada en castellà (BROWN, Peter, *El mundo de la Antigüedad Tardia*. Madrid, Gredos, 2012). Sobre el període, també és interessant per contraposat, CAMERON, Averil, *El Mundo mediterráneo en la Antigüedad Tardía*. Barcelona, Crítica, 1998.

al poder públic i, més endavant, contra els intents de senyorialització de les viles, que xocaven frontalment amb els interessos de la pagesia lliure.

A nivell familiar, la situació era semblant. L'estructura de les famílies i les fórmules d'heretament contribuïen a generar l'ús mancomunat de béns i propietats. Una característica que trobem ja a la llei visigoda. Aquesta indicava que l'herència s'havia de repartir igualitàriament entre fills i filles (*ut sorores cum fratribus equaliter in parentum hereditatem succedant*) i la pràctica derivava fàcilment en formes de coheretament entre germans. La documentació de l'època ens parla amb freqüència de propietats —tant camps i horts com cases— gestionades conjuntament entre germans o explotades en indivís que remeten a aquesta situació.

La història dels segles X i XI al Vallès Oriental és la crònica de l'esmicolament d'aquest món i la seva substitució per les noves formes que a voltes anomenem feudalisme, a voltes economia senyorial. Al final del procés, ens trobarem amb una situació ben diferent a la d'aquestes comunitats camperoles, més o menys, lliures on el feudalisme no serà tant el punt de partida com el d'arribada.

A mitjan segle X hi haurà un canvi que afectarà de manera fonamental l'estructura econòmica i social de les viles vallesanes: el pas de l'heretament conjunt a formes d'heretament partit. És a dir, el fet que l'herència es reparteixi a títol individual entre els fills en comptes de quedar com un bé administrat per tots ells de forma conjunta. El patrimoni familiar, abans entès de forma extensa, tingué llavors via lliure per a fragmentar-se de mil i una maneres diferents, la no més infreqüent de les quals l'atracció cap a institucions eclesiàstiques, en forma de donació. És ben significatiu que el procés de creació de les famílies conjugals vagi de la mà de l'augment de donacions de terres i béns a l'Església.[32] Però el tema no s'esgota aquí. L'esmicolament progressiu de la propietat comuna portarà a un creixement espectacular de la compravenda de terres a finals del segle X. Una sort d'esclat econòmic sorgit de l'activació del mercat del sòl agrícola i ramader. Cada hereu i hereva podia, ara, disposar de la seva part del patrimoni familiar de manera independent de la resta de germans i formar, per tant, un nucli familiar propi. El mercat de terres se'ns presenta amb una flexibilitat i mobilitat sense precedents. Per totes bandes apareixen donacions, permutes i vendes i a la documentació es citen sovint les terres obtingudes *per comparationem* (per compra). També, com hem dit, les donacions a esglésies i monestirs es tornen freqüents, a la recerca de la protecció espiritual i —sobretot— temporal que aquestes institucions podien oferir.

La circulació de terres va provocar-ne l'acumulació i amb ella es van fer més evidents les diferències socials dins les viles. Aquestes diferències havien restat fins llavors fora de l'equació a la major part de poblacions, on el caràcter grupal de les decisions i la posada en comú de part dels instruments productius de la vila havien desdibuixat en bona mesura les formes de preeminència més enllà d'aquelles que tenien a veure amb l'edat o l'experiència o les que es circumscrivien a les viles més grans o a les controlades pel comte o algun senyor. Fa anys ja que, pel món carolingi, es va tractar el tema de l'estratificació social. En aquest

32. VILAGINÉS, Jaume, *El paisatge...*, p. 57.

sentit, la tesi de K. Bosl,[33] llençada des de l'àmbit alemany i contrastada pel món català pel professor Ruiz-Domènec anys més tard,[34] ens fa reflexionar sobre el binomi *potens-pauper,* que en cap cas s'ha d'entendre des d'una òptica econòmica sinó en forma de relació dialèctica envers el poder públic. És a dir, es podia ser *pauper* i ric i *potens* i pobre; eren coses diferents: la riquesa entesa no només com a acumulació de béns i diners sinó també com a element d'intervenció política encara trigaria a fer-se un lloc propi dins l'entramat social català.[35]

Amb tot, al llarg de la segona meitat del segle X comencem a veure aquest procés d'acumulació de terres i les seves repercussions. Progressivament ens trobem amb individus que acumulen grans possessions o comptem amb una munió de terres disperses al llarg del territori. El detall de les afrontacions, sempre presents de manera exhaustiva als documents de compravenda, ens permet fer-nos una idea força acurada de la distribució de les terres a l'època, sempre salvant les llacunes de la documentació. Les actes de consagració d'esglésies i la seva dotació també ens serveixen com a radiografia de l'acumulació de terres, en aquest cas per part de la munió d'esglésies que es consagren en aquests anys, pertanyents a diferents monestirs amb interessos al Vallès i d'altres institucions eclesiàstiques, com la Seu de Barcelona.[36] Un exemple de l'època d'aquest procés de consagracions ben proper al terme de Montornès és el de l'església del monestir benedictí de Sant Pere de les Puel·les, Aquesta consagració, datada a mitjans de juny del 945 i dirigida des dels ambients de la cúria comtal, que mostra a la perfecció l'acumulació de propietats que en data tan antiga tenien ja aquestes monges al Vallès.

El monestir, com diem, va ser projectat per iniciativa comtal, com mostra la consagració de l'església. El bisbe Guilarà, a precs del comte Sunyer i la seva dona Riquilda, reunits amb una caterva de fidels, clergues i ciutadans de Barcelona, passà a confirmar la consagració de l'església del monestir construïda *in pago Barchinonense, paulo longe a muris civitatis.* És a dir, poc lluny dels murs de la ciutat. Just al costat d'on es trobava l'antiga església de Sant Sadurní, que es remuntava al segle IX i que acabaria sent annexada al monestir. Els comtes, veritables promotors de Sant Pere de les Puel·les, el dotaren amb terres de la seva propietat i, fins i tot, col·locaren una de les seves filles, Adalaida, com a abadessa. El comte Sunyer va entregar les terres i vinyes que tenia a Bederrida, sembla ser que a la parròquia de Sant Vicenç,[37] mentre que la comtessa Riquilda entregà la parellada de terra que tenia al Vallès, a la vila de Parets, propera al Congost. Per

33. BOSL, Karl, *Potens und Pauper. Begriffsgeschichtiliche Studien zur gesellschaftlichen Differenzierung im frühen Mittelalter und zum «Pauperismus» des Hochmittelalters*, en «Frühformen der Gesellschaft im mittelalterlichen Europa». München-Wien, R. Olderbourg Verlag, 1964, p. 106-135.

34. RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Un «pauper» rico en la Catalunya carolíngia a fines del siglo VIII*, en «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», vol. 36 (1975-1976), p. 5-14.

35. Al respecte BENSCH, Stephen. P., *Barcelona i els seus dirigents. 1096-1291*. Barcelona, Proa, 2000, i RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Ricard Guillem o el somni de Barcelona*. Barcelona, Edicions 62, 2001 són dues bones aproximacions al tema.

36. Sobre les dotalies d'esglésies catalanes remeto de nou a l'exhaustiva ORDEIG i MATA, Ramon, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya: segles IX-XIII*. Vic, Ramon Ordeig Mata, 1993-2004, 4 vols.

37. BAUCELLS i REIG, Josep (ed.), *Diplomatari de l'Arxiu Capitular...,* vol. V, p. 2687, testimonia el topònim al llarg del segle XI.

la seva banda el bisbe Guilarà va fer entrega al monestir de les dècimes i primícies que la Seu de Barcelona rebia dels alous que donaven els comtes, així com les de l'església de Montmeló, per recollir les quals es podria disposar d'un prevere propi i rebre, també, les dècimes i primícies de la vila Ricard i d'*Spincellos*.

A aquestes donacions sorgides de l'àmbit de la cort, de ben segur se'ls van sumar més en aquell mateix moment o en l'etapa immediatament posterior. Les donacions fetes pels comtes i el bisbe, en presència d'un bon grapat de laics de la ciutat i el territori de Barcelona, tindrien un efecte crida entre un públic ben predisposat. A la llum dels importants territoris que el monestir controlava ja des de ben aviat, sembla que va ser així. Aquests s'organitzaven en tres blocs diferenciats: per una banda una forta presència al Vallès Oriental, centrada en la parròquia de Santa Maria de Montmeló i el seus voltants, amb possessions dins del terme de Montornès i orientada entorn del curs del riu; una altra al curs del Llobregat i, per últim, el control de tot un quarter del nucli antic de la ciutat de Barcelona, el barri de Sant Pere, organitzat al voltant del monestir i de la xarxa de carrers que s'articulaven entorn d'ell. Per ell, el Rec Comtal entrava a la ciutat. La història de Sant Pere de les Puel·les i les seves monges estarà estretament lligada a la dels senyors de Montornès. Entre els dos, hi haurà al llarg de tota l'Edat Mitjana disputes constants relatives als límits de les seves propietats i altres qüestions, que veurem al capítol corresponent.

L'exemple sobre Sant Pere de les Puel·les ens porta a reflexionar sobre la presència de les institucions eclesiàstiques i els poders públics al Vallès Oriental durant l'època que ens ocupa. A banda de la petita propietat camperola lliure, pròpia de les viles, que hem vist a les pàgines anteriors, el cert és que al Vallès Oriental hi convivien altres tipus de possessió de la terra que, amb el pas del temps, seran fonamentals per entendre el mapa de la zona. Ja les hem anat anomenant, si més no de passada, però cal dedicar-hi ni que sigui un parell de línies més.

Com ja hem vist en el cas del monestir de Sant Pere de les Puel·les, al Vallès Oriental hi confluïren, ja de ben antic, els interessos de diferents institucions eclesiàstiques. Les concessions imperials primer, comtals després, permeteren l'acumulació de terres i beneficis per part de diferents monestirs. Cal no oblidar que a la Catalunya carolíngia, poder comtal i poder eclesiàstic requeien molt sovint en la mateixa família. No sorprèn veure —com en el cas de Sant Pere— filles de comtes dirigint monestirs tot just fundats, o germans o cosins instal·lats al capdavant de bisbats i monestirs. El poder públic —i la direcció de monestirs i bisbats ho era, de públic— es gestiona dins d'una lògica familiar àmplia concreta: la dels descendents de Guifré el Pelós.[38] Al Vallès Oriental es deixarà sentir la influència d'aquestes institucions i la seva proximitat al poder. Monestirs com Sant Joan de les Abadesses, Sant Pere de les Puel·les, Santa Cecília de Montserrat o Santa Maria de Ripoll comptaran amb terres pròpies a la zona. Les dues institucions eclesiàstiques, però, que tindran un pes més gran al Vallès Oriental dels segles X i XI seran unes altres: la Seu de Barcelona i el monestir de Sant Cugat del

38. Al respecte, es pot consultar ZIMMERMANN, Michel, *En els orígens de Catalunya: emancipació política i afirmació cultural*. Barcelona, Edicions 62, 1989.

Vallès. Aquest últim exemplificarà a la perfecció la dinàmica de donacions, compres i ampliació de patrimoni que, en menor mesura, podem veure als altres monestirs.

Ja des de mitjan segle X el monestir de Sant Cugat iniciarà una constant acumulació d'alous al llarg del Vallès:[39] a Palau, Palautordera, Plegamans, Palausolità, Santa Perpètua de Mogoda, Parets, Mollet, Cànoves... En tots aquests llocs les donacions dels petits propietaris lliures, ja fos en vida, a través dels seus testaments o en forma de precaris,[40] es barregen amb les vendes, les permutes de propietats i les donacions de grans terratinents, com a part de l'activació del mercat de terres que hem mencionat línies amunt. Amb els segles XI i XII i la expansió de la senyoria laica, el flux de donacions i ampliació de possessions va veure's molt limitat, potser també per la pèrdua de poder espiritual dels grans monestirs benedictins davant de les noves formes espirituals de l'Edat Mitjana plena.

El mateix poder comtal es situava com l'altre gran focus de propietats al Vallès Oriental. En aquest cas, és difícil —ho era ja a l'època!— establir la diferència entre allò que es considerava públic i allò que era un alou propi del comte. Ja hem vist que el comte disposa dels seus alous per dotar esglésies o per fer-ne donacions o vendes a particulars. Els béns comtals no s'escapen a la dinàmica de l'època i canvien de mans al ritme de la nova realitat social. Pel que fa a la seva vessant pública, la idiosincràsia del Vallès limita en part l'acció comtal. Els privilegis concedits i confirmats pels emperadors carolingis eren una barrera important a l'hora d'intentar implantar qualsevol mena d'administració que xoqués amb ells. No impediran ni molt menys l'administració comtal, però sí que, pels segles X i començament del XI, aconseguiran limitar-ne la implantació amb la força que tingué a altres zones de la Catalunya Vella.

Un exemple ben il·lustratiu d'aquest fet el trobem a la diferent distribució dels *castra* (castells) al Vallès Oriental respecte a d'altres zones de Catalunya. Al segle X el *castrum*, entès com a districte, era el centre de l'administració comtal. Eren castells termenats, és a dir, que comptaven amb un terme sobre el qual exercien un control. Doncs bé, al Vallès Oriental, com ens recorda Jaume Vilaginés, *notem* [per al segle X] *la mancança d'un complet sistema de castra a la plana.*[41] Les explicacions a aquest fet semblen girar entorn les característiques que hem anat assenyalant. Per una banda, en ser el Vallès una zona de franqueses, es feia complicat projectar una xarxa a mig camí entre el fet administratiu i el militar, i més si comptem que la frontera amb el món andalusí es trobava ja Penedès endins. Per l'altra, la forta presència eclesiàstica, que comptava com hem vist amb alous

39. Per al Vallès Occidental és interessant RUIZ i CULLELL, Joan, *¿Existeix una ideologia al voltant de l'adquisició de propietats durant l'abadiat d'Odó de Sant Cugat?,* dins «Actes de les Jornades de Joves Medievalistes del Vallès». Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1998, p. 163-168.

40. El precari és un tipus concret de donació en la qual el donador es reserva l'usdefruit d'allò donat, a canvi d'un cens simbòlic. Seran freqüents al final del segle X —principis de l'XI, segurament per la inestabilitat del moment. Aquesta va fer veure amb bons ulls el fet de supeditar-se, ni que fos nominalment, al control d'una gran institució eclesiàstica, per tal de protegir-ne la propietat de possibles contingències.

41. VILAGINÉS, Jaume, *La transició al feudalisme...,* p. 60.

per tot el territori, limitava la penetració de l'administració comtal. Aquesta sembla que girava més aviat entorn de la figura del *vicarius,* una mena de delegat comtal, que no pas en l'establiment de castells a la plana amb una voluntat de gestió del territori.[42]

L'últim element que ens ocuparà en la nostra panoràmica del Vallès prefeudal és la parròquia. Tot i que serà un dels elements fonamentals en la fixació de la població al territori en època feudal, la xarxa parroquial del Vallès arrenca de l'etapa anterior. De manera general, es pot afirmar que la xarxa parroquial al Vallès Oriental queda enllestida abans de 1050. Per exemple, la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, a l'actual Montornès, apareix documentada per primer cop l'any 1029,[43] mentre que l'església de Sant Sadurní, com la de Vallromanes, la trobem referenciada mínim des del 972 i segurament existia des de feia temps.[44] No s'han de confondre, però, parròquia i església, ja que són dues coses ben diferents. L'existència de la segona no pressuposava pas la primera. D'esglésies al Vallès Oriental n'hi havia hagut des de feia segles, sorgides de manera local a les viles, segurament a iniciativa dels mateixos propis habitants més que no pas per una estratègia dirigida des de les elits eclesiàstiques del bisbat. La parròquia, en canvi, s'estén com una forma d'enquadrament de la població: porta implícit un territori subjecte a ella, sobre el qual es perceben les rendes i taxes corresponents. A més, l'organització parroquial del territori tindrà un efecte devastador sobre l'estructura de les viles, en situar-se com l'element que definirà, a partir d'ara, les relacions entre les persones i el territori. El sentiment d'ésser parroquià substituirà el de sentir-se part del terme d'una vila i a la documentació trobarem plasmada aquesta substitució de mots.

Com veiem, eren molts els elements que durant els primers anys del segle XI confluïen per generar un canvi d'ordre ben significatiu que afectà l'Occident europeu en general i la Catalunya Vella i el Vallès Oriental en particular. D'aquests canvis, que seran d'ordre social, econòmic, polític, religiós i militar, sorgirà un nou món indispensable per entendre l'*Speculo* i els seus documents.

Un món on seran possibles històries com la de la família Montornès.

42. *Op. cit,* p. 61.

43. ACB, *Liber Antiquitatum* III, doc. 15, mencionat a VILAGINÉS, Jaume, *La transició al feudalisme...,* p. 135.

44. FÀBREGA i GRAU, Àngel, *Diplomatari de la catedral de Barcelona. Volum I. Documents dels anys 844-1000*. Barcelona, Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, 1995, p. 300-302.

Obertura

Feudalisme

S'ha escrit i debatut molt sobre el feudalisme i en el debat no sempre ha primat la realitat històrica per sobre de la màxima historiogràfica o la consigna.[45] Els tòpics, les elucubracions parcials i el pressentisme polític han configurat la major part de les vegades visions parcials d'un fenomen polièdric i amb molts nivells d'interpretació. No és aquest, però, el lloc ni el moment per aprofundir-hi. Serveixi aquest inici com un avís a navegants.

Com en tot terme controvertit, la mateixa definició de feudalisme es pot abordar des de diversos angles. Així, les aproximacions més institucionalistes ens parlen del seguit dels compromisos i obligacions que es teixeixen entre senyors i vassalls al voltant de la concessió del feu. És a dir, de l'honor que garanteix l'obediència i la prestació militar entre homes lliures a través d'un pacte de vassallatge. Per la seva banda, les postures d'arrel marxista veuen en el feudalisme un mode de producció a mig camí entre l'esclavisme i el capitalisme, on la relació entre senyors i camperols es mou entre l'extorsió dels uns i el sotmetiment involuntari dels altres. El cert, però, és que cap de les dues visions permet per si mateixa la comprensió total d'una època de profunda reestructuració del poder polític, les estructures familiars, els ritmes econòmics i la vida quotidiana.

Sigui com sigui, el pas del segle X al segle XI en el territori català va portar una nova realitat política: la col·laboració entre els *nobiles* i els *milites,* dos grups humans que fins aleshores havien caminat per vies separades. La *nobilitas* d'origen carolingi gestionava el poder públic, eren aquells *potentes* dels quals parlàvem fa unes pàgines. Ja ho hem dit, les xarxes familiars dels comtes descendents de Guifré el Pelós, amb el comte de Barcelona al capdavant, ocupaven de manera horitzontal els punts claus de la vida pública. Ja fos com a comtes, bisbes

45. Interessant el capítol dedicat al tema en SERGI, Giuseppe, *La Idea de Edad Media*. Barcelona, Critica, 2003, i les reflexions de HEERS, Jacques, *La Invención de la Edad Media*. Barcelona, Crítica, 2000. A PERNOUD, Regine, *A la luz de la Edad Media*. Barcelona, Granica, 1983, també trobem reflexions assenyades sobre diferents tòpics del nostre imaginari col·lectiu sobre el món medieval.

o abats dels monestirs, el poder d'aquests sectors es concretava en la seva gestió política del territori. La gestió de la guerra, de la violència, havia acabat, en canvi, en mans dels *milites*, aquells guerrers que s'arremolinaven entorn dels castells de la frontera i, que, lluny de la tradició comtal d'arrel carolíngia, entenien la vida com un constant anar i tornar d'armes i lluita, on el pillatge i el botí constituïen l'element quotidià. Els esdeveniments van acabar fent confluir les aspiracions d'ambdós grups. Davant de la pressió creixent procedent del califat de Còrdova i el nou ordre internacional que suposava la consolidació de l'imperi otònida, el comte de Barcelona Ramon Borrell optà, no sense les reticències de part de la seva família, per fer seu l'ideari dels senyors dels castells.[46] El saqueig de Barcelona a mans d'Almansor l'any 985 s'erigeix com el referent mental de la necessitat de defensa del territori, a mig camí entre la història i la mitificació.[47] La escenificació del nou rumb de la política del comte de Barcelona, la veiem representada a l'expedició de l'any 1010 a Còrdova, veritable punt de no retorn en la política comtal. En ella, el comte Ramon Borrell, acompanyat del seu germà Ermengol, comte d'Urgell, però també de Bernat Tallaferro, comte de Besalú, dels bisbes de Barcelona, Vic i Girona, i dels membres de la família vescomtal, artífexs del nou tarannà polític del comte de Barcelona, mostraren en la seva expedició en terres musulmanes el punt en què havien canviat les coses en una generació.

La cultura de la guerra havia arribat per a quedar-se. La mostra fefaent d'això és que, no sense dificultats, la vinculació entre el comte i els guerrers perdurarà al llarg de les generacions i donarà lloc a importants canvis en l'entramat polític i social. Serà una mutació que afectarà, per sobre de tot, les relacions de parentiu entre aquests grups, veritable clau de volta del nou sistema que articularà la xarxa de relacions personals i de servei entre comtes, vescomtes, castlans, cavallers i guerrers.[48] A través de les aliances matrimonials es fonamentà la cooperació entre els diferents grups humans, lligats per unes obligacions recíproques, a mig camí entre la gestió política i la familiar. I per sustentar tot aquest entramat, el do i el contradó. Un sistema en què la concessió de feus i honors anava de la mà de la donació de dones de classe alta i els beneficis de l'economia de pillatge es barrejaven amb el pes cada cop major de la gestió de les rendes agrícoles, que creixien any rere any.

La Catalunya d'aquells temps era, però, un espai de debat entre dues idees confrontades que es visualitzaren plàsticament a les dècades de 1020-1040: la cultura de l'agressió —contra els musulmans de la frontera, però també contra els camperols de l'interior— enfrontada a la cultura de pau pregonada per alguns

46. Una bona reflexió sobre els processos divergents de la cruïlla política dels comtats catalans al tombant del segles X i XI la podem trobar a RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Quan els vescomtes de Barcelona eren: Història, crònica i documents d'una família catalana dels segles X, XI i XII*. Barcelona. Fundació Noguera, Textos i Documents, 39. 2006, així com en diversos articles del mateix autor.

47. FELIU i MONTFORT, Gaspar, *La presa de Barcelona per Almansor: historia i mitificació*. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans, 2007. Discurs de recepció com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica (12-12-2007).

48. RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *L'estructura feudal: sistema de parentiu i teoría de l'aliança en la societat catalana: c.980 – c. 1220*. Barcelona, Edicions del Mall, 1985.

bisbes, amb l'abat Oliba com a referent polític i moral. Temps de definició de postures, que quedarien fixades a l'imaginari col·lectiu català: turbulències feudals i assemblees de Pau i Treva. Dos conceptes antagònics que expliquen la multiplicitat d'opcions polítiques presents a la Catalunya del segle XI i ens allunyen de visions monolítiques.

Si Oliba va ser la cara de la moneda, Mir Geribert va ser-ne la creu. Enfront de la postura del bisbe de Vic, que havia sabut atreure's la simpatia de la comtessa Ermessenda, el seu cercle de col·laboradors i bona part del patriciat de Barcelona, atent a les possibilitats econòmiques de les propostes d'Oliba, Mir Geribert jugà, a ulls de la historiografia, el paper de l'agitador, del traïdor que es rebel·la contra l'autoritat comtal. En realitat, el que estava en joc durant la revolta de Mir Geribert era l'encaix que la societat sorgida de la repoblació de la frontera i la forma de vida d'aquests guerrers tenia amb el creixent poder de l'Església i la pervivència dels preceptes carolingis. Els seu seguidors, aquells homes de frontera que havien articulat el territori del Penedès i on no només troben guerrers sinó també camperols que havien roturat les noves terres i les defensaven amb les seves mans, no dubtaren a recolzar-lo amb les armes. En aquells anys de lluita transcorreguts entre tribunals, conflictes a la ciutat i al camp i discussions entre eclesiàstics i laics, es van posar les bases de la Catalunya posterior.

L'excepcionalitat de Mir Geribert es plasmà també en l'àmbit familiar. L'any 1015, el seu matrimoni amb Dispòsia de Sant Martí, filla de Guillem de Sant Martí Sarroca, un *vicarius,* havia trencat la dinàmica dels matrimonis duts a terme dins la família vescomtal, de la qual formava part. Des de feia algunes generacions, era política familiar prendre una dona, d'almenys, un rang semblant al de l'home. És a dir, o amb dones de la família comtal o amb dones de les famílies més properes al poder. Però la conjuntura familiar va obligar a casar-lo fora de les estratègies familiars de la seva parentela i, per tant, se'l va desplaçar del seu lloc a l'entramat de poder familiar. Casat amb una dona de rang inferior, procedent d'una família de *vicarii,* Mir Geribert, nét del comte de Barcelona Borrell II, va fer seves les reivindicacions dels homes de la frontera; aquells que gestionaven els castells i vivien per l'espassa, aliens al refinat món que s'estava construint a Barcelona al voltant de comtes i bisbes. No costa veure en l'oposició de Mir Geribert al comte de Barcelona i al poder públic que d'ell emana la postura vital d'una generació de guerrers de frontera que no entenien el nou paper que en aquells dies havien adoptat els homes d'Església com Oliba, que amb la seva retòrica pacifista carregava les tintes sobre l'acció dels guerrers. En boca d'aquest intel·lectual, la *militia* s'assemblava perillosament a la *malitia.* No serà un procés exclusiu dels comtats catalans; arreu d'Europa es debatia l'encaix que la violència d'aquests guerrers feudals, arremolinats dins les sòlides muralles dels castells, podia tenir dins la societat. La manera de conjugar la moral de la guerra amb el servei a Déu.[49]

49. Són abundants les obres que en tracten. Per citar-ne alguna, FLORI, Jean, *La guerra santa: la formación de la idea de cruzada en el Occidente cristiano*. Universidad de Granada, Editorial Trotta, 2003, fa un repàs del procés de creació de l'ideari de croada.

Les accions de Mir Geribert van tenir també una forta incidència al Vallès, on el veiem actuar contra els interessos del comte de Barcelona, per exemple atacant les franqueses concedides pel comte a diferents poblacions.[50] No podia ser d'altra manera, ja que el seu segon sogre, Gombau de Besora, tenia importants possessions a la zona, que amb el pas del temps acabaren a les seves mans. Amb aquest segon matrimoni, pel qual es casà amb Guisla, una de les filles de Gombau, s'intentà reconduir la posició de Mir Geribert dins el graó familiar que li pertocava. Com a home proper a la comtessa Ermessenda, de qui fou conseller i ben probablement amic de confiança, Gombau de Besora va anar acumulant poder i terres amb el pas dels anys. Fill d'Ermemir, qui segons sabem va ser el primer senyor de Besora, procedia d'una família important: el seu germà Olibà va ser bisbe d'Elna entre 1014 i 1027 i el fill de la seva germana Emma Ingilberga, casada amb Guifré de Balsareny, va ser mare de Guillem de Balsareny, el successor de l'abat Oliba com a bisbe de Vic, i d'Ingilberga, la darrera abadessa de Sant Joan de les Abadesses. Com veiem, una xarxa familiar important en la qual el ja no tan jove Mir Geribert va inserir-se a través del seu matrimoni amb Guisla.

Les possessions del nou sogre de Mir Geribert ens dibuixen un mapa dispers però important, ben diferent del seu primer sogre, Guillem de Sant Martí. Gombau, en algun moment de la seva vida, va arribar a tenir els castells de Besora, al Ripollès, els de Curull i Torelló, a Osona, els de Pacs i Cubelles, al Penedès, el d'Eramprunyà, al Baix Llobregat, i els de Montornès, Montbui i part del castell del Far. Junt a aquests castells, posseïa alous i honors a les Franqueses, Samalús, Cardedeu i Sentmenat, entre altres llocs.[51] Gombau de Besora protagonitzà també algunes de les primeres referències documentals sobre l'entorn de Montornès en bescanviar, l'any 1018, les seves possessions fora dels murs de Barcelona per l'alou que la Seu de Barcelona tenia al vilar d'Abdela, conegut també com Viladordila, i del qual la Seu en posseïa la meitat des de feia anys.[52] En un gest que l'apropava a la magnificència comtal, fundà també el monestir de Sant Miquel del Fai.

El matrimoni entre Mir Geribert i Guisla, filla d'un dels principals col·laboradors d'Ermessenda, buscava restablir l'equilibri familiar trencat i durant alguns anys va semblar possible. Fos com fos, la concòrdia no va ser possible i les desavinences entre Mir Geribert i Ramon Berenguer I van acabar resolent-se en un judici públic a Barcelona, l'any 1058. Després d'això, Mir no va durar gaire més; a finals de 1060 morí en l'atac al castell de Móra.

50. Ruiz-Domènec, José Enrique, *Quan els vescomtes…*, Documents, n. 102. Judici a Mir Geribert. [1058, juliol, 1]

51. Ciurans i Vinyeta, Xavier, *Els Masferrer. Estudi d'una nissaga benestant del Vallès.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Premi Montornès de recerca històrica, 2006, p. 19.

52. *Op Cit.*, p. 15-18. El text complet de la permuta es pot trobar a Gil i Roman, Xavier, *Diplomatario de Ermesèn, condesa de Barcelona, Girona y Osona (c.991 – 1 de marzo de 1058)*. Tesi doctoral. UAB, 2004. Document 73, p. 335-336, on se'ns descriuen les possessions del vilar d'Abdela i la seva ubicació.

Els primers Montornès

El 31 d'octubre de 1060, tot just uns dies després de la notícia de la mort de Mir Geribert, el seu cosí el bisbe Guislabert arribà a un acord amb la seva vídua. Li feia entrega, a ella i als tres fills del matrimoni, de tot aquell feu episcopal que Gombau de Besora i Mir Geribert havien tingut fins la seva mort (*ipso fevo episcopali, quos tenebat Gondeballus Bisaurenci a die obitus sui et Mironi Geriberti a die obitus sui*)[53]. Aquesta donació recollia part de les possessions que havien estat dels difunts i que possiblement, en ser un feu episcopal, van tornar a ser administrades per la Seu en el temps de rebel·lió de Mir Geribert enfront l'autoritat comtal. Bona part del document enumera els drets sobre els delmes de diferents parròquies que corresponien als hereus de Mir Geribert i entre els quals trobem *ipsa ecclesia Sancti Saturnini de Palatio Dalmanla* [Montornès] *cum duabus partibus decimarum*. No seria ni molt menys la de Montornès l'única església o parròquia sobre la qual es percebia una part del delme; la llista és extensa: les parròquies de Sant Boi, de Madrona, de Sant Jaume de Barcelona, Sant Joan Despí, Sant Genís de l'Ametlla, Sant Andreu de Samalús, Vilanova, Sant Feliu de Codines o Santa Eulàlia de Ronçana i l'església de Santa Perpètua de Mogoda. De totes elles, la vídua i els fills de Mir Geribert en rebien dues parts del delme. Com veiem, el control dels delmes, que generava importants beneficis, era canalitzat en mans privades. La instauració de la xarxa parroquial, tal com hem dit al capítol anterior, va significar un instrument immillorable per canalitzar rendes que acabaren, en part, en mans alienes a l'Església. La normativa canònica deia que del delme recaptat se n'havien de fer tres part: la primera per al prevere o preveres de la parròquia, la segona pel manteniment dels edificis i la tercera part pel bisbe. En el cas que ens ocupa, dues d'aquestes parts restaven en mans de Guisla i els seus fills, un exemple clar que el control dels delmes molt sovint requeia en mans senyorials.[54] Pel que sabem, Ramon Berenguer I va fer la mateixa concessió pel que fa als feus comtals de la senyoria de Montbui.

Aquesta tendència a la senyorialització dels béns eclesiàstics no va fer sinó consolidar-se durant les dècades següents. Un exemple ben evident el tenim en un inventari conservat a l'Arxiu Capitular de Barcelona, pel que sembla realitzat entre 1080 i 1090.[55] En ell, trobem una relació de les parròquies del bisbat de Barcelona els drets de les quals es troben en mans de laics, segurament per tal de tractar-ne la recuperació, ja que en aquestes dates l'església estava duent a terme seriosos intents de recuperar els drets cedits als laics. Sigui com sigui, l'inventari és una radiografia privilegiada de la situació a finals del segle XI.

Com no podia ser d'altra manera, el comte de Barcelona destaca com el gran poder laic que acapara drets parroquials. Olèrdola, Rubí, Terrassa, Sentmenat, Caldes, la Garriga, Palaudàries, Cardedeu, Vilamajor, la Roca, Cerdanyola del Vallès o Sant Andreu de Palomar, en són algunes. També en un paper destacat trobem Arnau Mir, un dels fills de Mir Geribert i Guisla de Besora. La llista de

53. Ruiz-Domènec, José Enrique, *Quan els vescomtes…* Documents, n. 120. [1060, octubre, 31]
54. Vilaginés, Jaume, *El paisatge, la societat i l'alimentació…*, p. 122.
55. *Op cit*., p. 109-112. ACB, LA IV, doc. 342.

parròquies sobre les quals rebia drets coincideix en bona mesura amb la de la conveniència feta entre el bisbe Guislabert i la seva mare. Arnau Mir reté encara el control de les parròquies de Madrona, Santa Perpètua de Mogoda, Santa Eulàlia de Ronçana, l'Ametlla, Vilanova del Vallès, i Montornès. Respecte al document de 1060 en falten algunes, les situades al Llobregat i a Barcelona. D'aquestes, el mateix document ens diu que les de Sant Boi i Sant Jaume de Barcelona estaven en mans d'un altre dels fills de Mir Geribert, Ramon Mir.[56] La família retenia encara, una generació després, el control dels delmes parroquials en tots aquests indrets. Una bona mostra de l'apropiació de rendes i béns públics que les famílies senyorials duien a terme i com aquesta es mantenia generació rere generació, mínim des de temps de Gombau de Besora.

Un altre aspecte que cal destacar sobre el pacte entre el bisbe Guislabert i Guisla l'any 1060 és que pren la forma d'una *convenientia.*[57] Aquesta era una nova forma d'afrontar el fet jurídic adoptada, precisament, en els tumultuosos anys de la revolta de Mir Geribert i els seus enfront l'autoritat comtal. Una convinença era, per definició, un pacte establert per les parts de manera lliure entre elles, sense la intervenció de cap autoritat pública, *corpus* legal o jurisprudència. Era, en resum, un acord (una convinença) entre particulars, posada per escrit i garantida per res més que el document mateix i el respecte als compromisos contrets i la paraula donada. La *convenientia* substituïa la justícia i l'autoritat públiques, en establir de manera privada els pactes que regulaven les relacions entre els senyors i els seus cavallers. Ni tan sols els comtes escaparan a aquest fet, en canalitzar els juraments de fidelitats i els serveis dels seus dependents a través d'aquesta fórmula. La privatització del poder i de l'exercici públic prenia forma. Les *convenientiae,* els juraments de fidelitat, el control dels castells i dels seus termes, i l'apropiació de les rendes agrícoles, ja fos en forma de l'acaparament de delmes o en la imposició de noves rendes i taxes, són alguns dels elements que definiren els segles XI i XII.

Aquestes directrius guiaran els documents més antics de l'*Speculo,* aquells que ens parlen de la situació de la família Montornès durant la segona meitat del segle XII i que ens els situen des de l'inici amb una forta vinculació envers el castell i terme de Montornès i els seus senyors. Poc sabem de la família abans d'aquesta fita de mitjan segle XII, moment en el qual comencen a aparèixer a la documentació. El primer document de l'*Speculo,* però —aquell datat el 13 de desembre de 1156— ens indica que la relació entre els Montornès i els senyors del castell homònim era ja anterior, com també ho fan alguns documents dels anys previs.

És el cas del testament de Bernat Guillem, redactat el 15 d'abril de 1146.[58] Entre les diferents possessions que deixa al seu fill Guillem es troba un feu situat

56. D'aquest Ramon Mir conservem el seu testament, realitzat l'any 1126, que ens permet conèixer les possessions que encara tenia en aquells temps sobre diverses zones del Vallès. BAIGES, Ignasi J.; FELIU, Gaspar; SALRACH, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, Fundació Noguera, 2010, vol. II, doc. 578.

57. L'estudi de referència sobre el paper de les *convenientiae* és KOSTO, A. J., *Making Agreements in Medieval Catalonia. Power, Order and the Griten Word, 1000-1200.* Cambridge, Cambridge University Press, 2001.

58. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc. 968. [1146, abril, 15]

a la parròquia de Sant Pere de Bigues, *in loco quem vocant Palad, quem teneo per Poncium de Munttornes*, i un altre feu *quem teneo per Petrum de Munttornes, et unum linar et unum ferregenal, quos teneo per Guillelmum de Sancto Martino.* Tal i com es desprèn de la lectura del seu testament, Bernat Guillem era un *miles* amb feus concedits per diferents senyors, els quals el dotaven dels estris necessaris per desenvolupar l'acció guerrera. Així, llegim que deixa al seu fill *unum rucinum et unum asberg et unum scutum et unam sella,* que Ponç de Lliçà li entregava pel feu que tenia per ell. És a dir, un rossí, una cota de malla, un escut i una sella de muntar, una bona quantitat de diners, si tenim en compte l'escalada de costos que suposava el continu perfeccionament tècnic de l'utillatge bèl·lic. En el mateix sentit, Bernat Guillem deixà al seu fill els dos muls i el rossí que Ponç de Montornès li donava pel feu de Bigues. Aquests apunts ens indiquen que ja en els anys previs a l'inici de l'*Speculo* els Montornès comptaven amb feus i honors al Vallès.

Aquell 13 de desembre en el que arrenca l'*Speculo* Guillem de Sant Martí va fer donació a Ramon de Montornès de tots els masos que aquest tenia en franc alou a la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes, amb la redempció dels homes que els habitaven. És a dir, que li feia entrega, sense càrregues, de totes les seves possessions dins la parròquia. Al mateix temps li donava també *tota aquella casa que és al peu del castell de Montornès,* potser aquella que, segles després, seria la base de la Torre Tavernera.[59] El motiu d'aquesta inusitada magnificència de Guillem de Sant Martí? La recompensa pels serveis prestats. Devien ser importants, a tenor del gruix de la donació.

Desconeixem, però, quins tipus de serveis van ser aquells que van atreure les simpaties de Guillem de Sant Martí, tot i que podem imaginar-los sense grans problemes. Sant Martí era un dels descendents de Mir Geribert, el seu besnét, de fet. La vídua de Mir Geribert, Guisla, havia retingut els dominis que el malaguanyat príncep d'Olèrdola havia obtingut del seu primer matrimoni amb Dispòsia de Sant Martí. Al seu fill Arnau Mir, aquell que hem vist que retenia el delme de l'església de Montornès, el trobem també jurant lleialtat a Ramon Berenguer II pels castells d'Olèrdola i Erampunyà, que provenien del seu pare.[60] A voltes el trobarem anomenat a la documentació com a *Arnallus Mironis Sancti Martini,*[61] és a dir, Arnau Mir de Sant Martí. La toponímia patrimonial quedaria fixada al nom, substituint el recurs al nom del pare (Mir Geribert, Arnau Mir, Ramon Borrell, Ricard Guillem...), just com va passar també amb la família Montornès, que prengué com a cognom el nom del castell a l'ombra del qual servien i n'eren castlans.

I Ramon de Montornès servia, precisament, al senyor del castell de Montornès. Guillem de Sant Martí, com a descendent de Gombau de Besora, n'era el propietari i ben probablement, Ramon de Montornès devia ser-ne el castlà o algun col·laborador proper. Un d'aquells homes que s'ensenyorien pels camps

59. AMMV, *Speculo*, fol. 103v. [1156, desembre, 13] A. D. n. 1.

60. Baiges, Ignasi J.; Feliu, Gaspar; Salrach, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal...,* vol. 1, Doc. 135. [1076-1082]

61. *Op. cit,* vol. 1, Doc. 216. [1089, novembre, 13]

propers, combatien a cavall i feien de la gestió de la violència la seva raó de ser. Dels que prestaven homenatge al seu senyor de boca i de mans (*ore et manibus* diuen els documents) i rebien d'ell la prodigalitat esperada. Un d'aquells, per exemple, dels que es mencionen dins del pacte de matrimoni entre Guillem de Sant Martí i Beatriu de Montcada, filla de Berenguer de Montcada, tot just divorciada del senescal Guillem Ramon, quan es parla dels homes d'en Sant Martí.[62] Desconec si el Guillem de Sant Martí d'aquest matrimoni és el mateix que el del document de l'*Speculo* o el seu pare, sigui com sigui, poc importa. El comte Ramon Berenguer IV s'encarregà de gestionar el nou matrimoni del besnét de Mir Geribert amb la filla del Montcada i aprofità per assegurar-se'n la fidelitat del magnat vallesà. Així, Guillem de Sant Martí prometia ser *tuus fidelis homo et solidus contra cunctos homines et feminas, per fidem, sine engan, sicut homo debet esse sui melioris senioris.* El seu home fidel i soliu, que participarà a les hosts i cavalcades que el comte projectés, així com a la seva cort, amb l'obligació de *defendere et guerreiare omnem tuum honorem.* Prometia també que de les seves possessions al Vallès, és a dir, dels honors de Montbui i de Montornès, *non exiat tibi* [...] *ullum malum vel aliquod dampnum per me vel per meos, meo ingenio vel consilio sive assensu.* És a dir, que no sortiria d'ells cap mal o cap dany sobre el comte. Una clàusula fonamental en aquells anys. Per la seva banda Ramon Berenguer IV prometia erigir-se com a defensor de la legalitat i tenir cura d'en Sant Martí i dels homes i dones de les seves possessions.[63]

Com podem veure, el comte de Barcelona havia aconseguit anar-se imposant de manera progressiva sobre els guerrers a través de pactes privats i *convenientiae* que garantissin el manteniment de la pau en els territoris comtals. El paper preeminent del comte, que li permetia erigir-se com a donador de dones i garant del manteniment de les estructures de parentesc, li permetia també subjectar als *milites* tumultuosos i canalitzar-ne la violència. La justícia del comte era la garantia de l'estabilitat. Amb tot, la feina era molt més fàcil sobre el paper que al dia a dia, sempre complicat. El mateix Guillem de Sant Martí —o el seu fill— protagonitzarà diversos episodis de violència i pillatge, com el que coneixem a través de la relació de greuges presentats contra ell pels homes de Gavà, Sant Climent de Llobregat i Viladecans davant la justícia comtal.[64] Les queixes dels vilatans no deixen dubtes sobre l'actuació de les mainades de Guillem de Sant Martí. Entraren a les viles i per la força assaltaren les cases i els seus carregaments; els seus homes armats atacaren els pagesos i les vinyes a cop de llança i es burlaven de l'acció del batlle de la vila. Fins i tot saquejaren alous comtals, com el colomer que el comte tenia a Sitges, i portaren arreu el caos i el desordre. Els atacs, però, no degueren tenir gaires conseqüències per a Guillem de Sant Martí, ja que durant els anys següents el veiem com a testimoni de diferents documents que involucren a Ramon Berenguer IV, un senyal que aquests tipus

62. Els motius del divorci giraren a l'entorn de la tutela del fill comú, Guillem Ramon de Montcada i del control de les hisendes familiars. RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Quan els vescomtes...*, p. 181.

63. BAIGES, Ignasi J.; FELIU, Gaspar, SALRACH, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal...*, vol. 3, doc. 699, p. 1159. [1135, octubre, 11] Un document relacionat a doc. 700, p. 1161.

64. *Op. cit.* vol. 3, doc. 912, p. 1467. [1145-1150]

d'atac no trencaven *per se* —tot i que incomplien allò pactat— el marc de relacions normals entre el comte i els seus barons.[65]

Ramon de Montornès devia actuar, segurament, en aquestes cavalcades junt amb el seu senyor Guillem. Formava part de les obligacions de la mesnada feudal participar en aquestes accions de pillatge, de la mateixa manera que ho era guardar les terres del senyor de les accions de senyors veïns. La violència estava regulada i inserida dins del sistema, com a part del joc d'intimidacions entre senyors més que no pas ja com a defensa de la frontera, força estabilitzada arran les campanyes de mitjan segle XII.[66] Era un món on la lleialtat i l'empenta es premiaven. I el document que obre l'*Speculo* ens parla indirectament de la lleialtat de Ramon de Montornès, ja que veiem la recompensa que aquesta va tenir. Sense res més que unes línies, l'*Speculo* ens posa ja dins les coordenades de l'època i ens obre la porta de la seva comprensió.

Tot just uns mesos després a aquest primer document de l'*Speculo,* gairebé con si la primera menció de la família desencadenés la sobtada aparició de nous documents, trobem al cartulari de Sant Cugat el testament sacramental de Pere de Montornès, dictat el 27 de gener de 1157 i posat per escrit el 4 de maig d'aquell mateix any.[67] Un testament sacramental és aquell que fa el difunt de viva veu i que els testimonis confirmen davant d'un jutge. L'acte de jurament i narració de les últimes voluntats s'acostumava a fer a un dels altars de l'església de Sant Just i Pastor de Barcelona, com bé ens recorda el testament de Pere de Montornès. En aquest cas, els testimonis de les seves últimes voluntats van ser Albert de Vallromanes i Bernat de Torelló, que sota l'atenta vigilància del veguer Miró, van relatar les últimes voluntats del difunt. El primer pas era nomenar els marmessors: la seva mare Beatriu i el seu avoncle —oncle matern a la terminologia medieval de parentiu— Ponç, juntament amb Ramon de Montornès i Bernat de Torelló. La seva primera voluntat era cada cop més freqüent a l'època entre els feudals: encomanar-se a Déu a través de l'ingrés en un monestir, ni que fos en l'últim instant, per tal d'esdevenir monjo de cara a afrontar el Més Enllà. Així, Pere de Montornès *dimisit corpus monasterio Sancti Cucuphatis, ad monachum faciendum.* Per convertir-se en monjo. El discurs eclesiàstic, que propugnava la violència d'aquests homes d'armes com quelcom dolent (recordem la vinculació *militia-malitia* que es repetia sense descans als arguments eclesiàstics de l'època) començava a guanyar la partida en el moment que, davant la por de la mort, aquests homes armats reconeixien la necessitat d'apropar-se a l'Església i garantir-se la salvació. Pere de Montornès farà com tants dels seus a l'època i buscarà ara el perdó de les seves accions. Ho farà, a més a més, deixant algunes possessions al monestir: *ipso manso quem habebat in Lubricato, ipsum de Girberto Baroni,* que la seva àvia Ricsenda li havia deixat en el seu testament, i definint entre el monestir, la seva mare i els seus germans el camp de Corts, *quem auferebant iniuste sancti Cucuphati.* És a dir, que els Montornès van

65. *Op. cit.* vol. 3, doc. 934, p 1497. [1151, juliol, 20], vol. 4, doc. 982, p. 1549. [1154, octubre, 4]

66. SABATÉ i CURULL, Flocel, *Història de Catalunya. Vol. II: Catalunya Medieval*, dins de BALCELLS, Albert (ed.), *Història de Catalunya*. Barcelona, L'esfera dels Llibres, 2006, p. 219.

67. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc. 1012. [1157, maig, 4]

prendre per a si injustament, tot i ser una propietat del monestir. Una pràctica aquesta força freqüent a l'època entre els *milites,* que veien en la seva potència militar una excusa per ensenyorir-se de terres que no eren seves, com podien ser certes terres sota domini eclesiàstic.

Després seguiren les deixes usuals en diners, fetes a diferents esglésies per al seu manteniment o reformes —com el cas de l'església de Sant Andreu, per tal que es pogués cobrir— i, en un gest també producte de l'època, *suum cavallum et sua arma* a l'Orde del Temple. El guerrer que deixa el seu cos a Déu i el seu cavall i la seva arma, les eines de la seva violència, als templers. Un gest que acosta al guerrer a les bones pràctiques propugnades per l'Església, desitjosa d'apropar al seu si als gestors de la violència. També era una elecció en clau de grup si tenim en compte, per exemple, que per les mateixes dates del testament de Pere de Montornès trobem un Berenguer de Sant Vicenç com a comanador de la casa del Temple de Palau-solità.[68]

D'altra banda, el gruix de les seves possessions anirà a parar a mans del seu germà, Guillem de Montornès: *omnem suum alium honorem*. Tots els seus honors excepte aquells pels quals ha especificat un altre destí. Entre aquests honors que rebrà Guillem se'ns diu, es troba *ipsum castrum de Montornes,* amb tots els feus i honors que tenia. El castell que tenia per Guillem de Sant Vicenç, a la vora del qual s'havia establert, en una casa forta, Ramon de Montornès feia tot just alguns mesos.

Els anys següents a 1157 tornem a tenir notícies de la família Montornès. Escasses, és cert, però això entra dins la dinàmica de l'època. Amb tot, són suficients per adonar-nos del paper jugat pels Montornès durant la segona meitat del segle XII. Així, el 1157 mateix ens assabentem que Berenguera i el seu fill Pere de Sant Vicenç fan donació a Guillem de Montornès de la meitat del delme de la parròquia de Sant Esteve de Palaudàries, que tenien per ell en directa senyoria.[69] És a dir, que en algun moment anterior la família Montornès va fer-se amb part del delme de dita parròquia i el va arrendar als Sant Vicenç.

Els documents de les següents dècades ens parlen de la consolidació del llinatge. A poc a poc, l'*Speculo* ens explica l'acumulació d'honors que la família va realitzant. A finals de 1159 Berenguer Guadall [Godalló segons l'*Speculo*] entrega a Pere de Montornès, en feu, una terra situada a Vilassar, formada per quatre cavalleries de terra. D'aquestes Pere de Montornès en tenia tres i la quarta estava en mans de Ramon de Montornès. Berenguer Guadall li entregava també una tercera part dels establiments que es pactessin dins els honors que posseïa a Vilassar. De tots els establiments que es fessin a Cabrils, Pere de Montornès rebria un cens anual d'una quartera de blat, una mitgera d'ordi, *una perna de cansalada* i 12 diners.[70]

68. BENITO i MONCLÚS, Pere, *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)*. CSIC, Institució Milà i Fontanals. Anuario de Estudios Medievales. Annex 51. Barcelona, 2003.

69. AMMV, *Speculo*, fol. 104r. [1157, abril, 5] A. D. n. 2. Per a més informació sobre els Sant Vicenç es pot consultar VERDAGUER i CABALLÉ, Joaquim, *Els Terrassa. Genealogia*, a «Terme», n. 5, 2000, p. 38-46.

70. AMMV, *Speculo*, fol. 101r. [1159, desembre, 30] A. D. n. 3.

Un document de 1351 ens aporta una mica de llum sobre la identitat d'aquest Berenguer Guadall. Conservat a la Biblioteca de Catalunya, és un trasllat (és a dir, una còpia fidedigna) d'un pergamí de 1145.[71] En ell, podem llegir que Berenguer Guadall de Sant Vicenç i la seva dona Berenguera fan donació a la seva filla Dolça i al marit d'aquesta, Bernat de Togores, d'una farga que tenien a Vilassar i d'un mas que posseïen a Cabrils. El document, doncs, aclareix moltes coses. No només ens diu que el Berenguer Guadall que donà en feu les seves possessions a Vilassar a Pere de Montornès era un membre de la família Sant Vicenç, sinó que era el marit i el pare d'aquella Berenguera i aquell Pere de Sant Vicenç que dos anys abans havien retornat a Pere Guillem de Montornès el delme de Sant Esteve de Palaudàries.

Les relacions entre la família Montornès i el terme de Vilassar no havien fet sinó començar. Així, a l'octubre de 1171 es redactaren els capítols matrimonials entre la filla d'Hug de Montornès i Ramon de Vilassar, que segurament detallaren los obligacions dels esposos, els honors i possessions aportats al matrimoni i els pactes entre les famílies. Deu anys abans Guillem de Sant Martí, fill de Guillem de Sant Martí i de la seva dona Beatriu, va fer el mateix quan va arribar el moment de prendre com a esposa la seva dona Anglesa. Com a part del pacte matrimonial, Guillem entregava a la seva dona algunes de les seves possessions, per tal de garantir que disposés de rendes suficients. Així, podem llegir que li va fer entrega de *castrum de Mont Tornes et castrum de Montbui, cum ipsas villas et suis terminis et cum ipsis hominibus qui habitant ibi, et cum omni sensu quod inde exire debet patri et matri mee et mihi, et cum suis pertinenciis cunctius at tuum proprium alaudem.*[72] És a dir, dels castells de Montornès i de Montbui, amb el control dels termes i dels homes que hi vivien, juntament amb tots els censos que ell i els seus pares rebien de dits castells. Això sí, el control dels castells es mantindria només mentre es mantinguessin casats i tinguessin fills. Si no, el patrimoni revertiria de nou als Sant Martí.[73] Hem de suposar que, en un nivell menor, les condicions matrimonials del casament entre la filla d'Hug de Montornès i Ramon de Vilassar implicarien també disposicions semblants. L'*Speculo* només ens diu al respecte que *li donà en dot molts masos y directas señorias*.

Tres mesos després d'aquest matrimoni es va redactar una *convenientia* entre Pere de Sant Vicenç i Pere de Montornès. Pel que es desprèn del text, era una sort d'actualització de la feta tretze anys abans entre Berenguer Guadall i el mateix Pere de Montornès. Cal pensar que Pere de Sant Vicenç succeí el seu pare al capdavant de la família i calia actualitzar-ne els pactes; recordem que les *convenientiae* eren pactes personals, que es legitimaven sobre la paraula jurada. Eren, per tant, pactes d'home a home que calia refer a cada generació. En aquest cas conservem el text complet de la *convenientia* gràcies que el pergamí original

71. BC, Arxiu Històric, pergamí 134. [1145, febrer, 26]

72. Álvarez Márquez, María del Carmen, *La Baronia de la Conca d'Òdena*. Barcelona, Fundació Noguera, 1990. Doc. 40. [1162, maig, 27]

73. Sobre les estratègies i pràctiques matrimonials de l'època, és fonamental la consulta d'Aurell, Martí, *Les Noces del comte: matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*. Barcelona, Omega, 1998.

s'ha conservat al llarg del temps i ha acabat dipositat a la Biblioteca de Catalunya.[74] A l'*Speculo* només apareix de forma molt tangencial, citat de passada en un document de 1191 que torna a ser una nova actualització dels pactes entre ambdues famílies.[75]

En 1172, però, comptem amb el text complet i no només amb el resum interpretatiu fet segles després per l'autor de l'*Speculo*. El document comença de la forma acostumada: *Hec est conveniencia que est facta inter Petrum de Sancto Vincencio et Petrum de Monte Tornes*. A continuació, cadascun dels dos desgrana les seves aportacions i obligacions al pacte, que com se sap, sempre és cosa de dos. Així, Pere de Sant Vicenç comana a Pere de Montornès *ipsam meam turrem de Villaszar* i li entrega els feus que té per aquesta torre.[76] És a dir, les tres cavalleries de terra que ja té Pere de Montornès i la cavalleria que té Ramon de Montornès, i se'ns diu —cosa que no sabíem del document de 1159— que aquest la tenia per Pere de Montornès i no per la família Sant Vicenç. La convinença continua amb una frase clau, que és la que sustenta tot l'entramat de relacions personals, donacions i serveis prestats. Diu Pere de Sant Vicenç: *Et dono et addo tibi noviter propter amorem et servicium quod michi feceris*... Aquí rau el fons de la qüestió: l'amor i el servei, als quals calia afegir el parentiu, eren els puntals de les relacions que es teixien entre els senyors dels castells i els seus col·laboradors propers a finals del segle XII. Per aquest servei i aquest amor, que tenia la seva concreció pràctica en la fidelitat, Pere de Montornès rebia no només el control de la torre de Vilassar, sinó que hi afegia Sant Vicenç, la quinta part de tots els establiments que es fessin dins l'honor que Pere de Montornès tenia per a ell. I se'ns senyala que en Montornès tenia ja un castlà i un batlle a l'honor de Vilassar, mentre que, com ja sabíem del pacte de 1159, els Sant Vicenç retenien la batllia de Cabrils. Per la seva banda Pere de Montornès definia a Pere de Sant Vicenç aquell camp i farraginal que aquest es disputava amb Ramon de Vilassar —el marit de la germana d'en Montornès— i li feia els juraments acostumats de fidelitat, ajuda militar, defensa i consell que es feien quan es rebia un feu.

Per acabar, la llista de testimonis de l'acord entre els dos homes ens recorda també que el pacte era una qüestió familiar. D'entrada, només apareix una dona, Berenguera i ho fa per ser la mare de Pere de Sant Vicenç. La resta, homes de les famílies: d'una banda Guillem, el fill de Pere de Sant Vicenç, però també Ramon de Cabanyes, possiblement l'oncle patern de Pere de Sant Vicenç (la seva mare Berenguera era una Cabanyes); de l'altra, Guillem i Ramon de Montornès, possiblement germans de Pere de Montornès. Al costat d'ells, signa Ramon de Vilassar, el marit de la germana. Com veiem, les disputes i els acords es teixeixen dins l'entramat familiar. Hi ha tres testimonis —Guillem d'Agell, Ramon de Pa-

74. BC, Arxiu Històric, pergamí 185. [1172, gener, 10]

75. AMMV, *Speculo*, fol. 101r-v. [1191, agost, 27] A. D. n. 10.

76. La *turris* de Vilassar, nascuda com a torre de guaita al segle XI, al llarg de la Baixa Edat Mitjana serà el nucli del castell-palau de Vilassar. Sembla que ja al segle XIII la torre inicial havia donat lloc a un recinte fortificat al seu voltant. Per a una descripció de la història del castell, vegeu CUADRADA, Coral, *El Maresme medieval: Hàbitat, economia i societat, segles X-XIV*. Mataró, 1988, p. 113-118.

lou, i un Berenguer de Badalona, que signa de manera autògrafa— que no sabem qui són, però que possiblement eren també homes de les famílies Sant Vicenç o Montornès en un grau que no sabem ubicar.

Un altre exemple d'aquesta pràctica de recórrer al consell de les xarxes d'amics i parents el trobem en 1213, moment en què els Sant Vicenç estan immersos en ple procés de divisió de l'herència. El document conservat a l'Arxiu patrimonial del marquès de Barberà, a Vilassar de Dalt, ens parla dels acords signats entre Ramon, Bernat i Ponç de Sant Vicenç per resoldre la divisió de les herències paterna i materna.[77] El problema principal era veure com es dividien les possessions laterals de la família, dirigida amb mà de ferro en aquells anys per Guillem de Sant Vicenç. Cal donar als germans el seu espai, un cop trencat el vell concepte d'*indivisio*. Així, Ramon de Sant Vicenç heretarà els honors, masos i pertinences que la família tenia al Vallès, mentre que Bernat i Ponç rebien els masos del Maresme i les possessions a Cabanyes i al castell de Montbui. En aquesta concòrdia entre els germans, fonamental per garantir la pau dins la família, trobem Pere de Montornès i Guillem de Mollet actuant com a consellers en la presa de decisions. El jurament de consell, favor i ajuda que els Montornès feien als Sant Vicenç per la torre de Vilassar i els seus honors queda plasmat en documents com aquest.

Com hem dit, els termes de l'acord de 1159 i 1172 es tornarien a actualitzar anys després, el 27 d'agost de 1191. Llavors, el fill de Pere de Sant Vicenç, com havien fet el seu pare i el seu avi abans d'ell, pacta amb un Montornès sobre l'honor del castell de Vilassar. Aquest cop, ens diu l'*Speculo,* amb un tal Gaubert de Montornès, que no trobem documentat en cap altre lloc i que ben possiblement podria ser una mala lectura de l'autor de l'*Speculo* de Guillem de Montornès, del que sí que en tenim constància.

Per la seva banda, l'any 1206, Elisenda de Montornès, que va ser dona de Ramon de Terrassa, renuncia als drets que tenia sobre el terme del castell de Vilassar en tant que hereva del seu pare.[78] El nom del seu marit torna a ser significatiu. Al llarg del segle XIII que tot just comença, veurem enllaçar-se també les famílies Terrassa i Sant Vicenç.[79]

La consolidació de la família, doncs, anava per bon camí. La seva dinàmica és força semblant a la d'altres famílies que comencen a fer-se el seu espai dins la xarxa de castells, torres i cases fortes que es consolida de forma definitiva al segle XII. Són famílies que reben en feu un castell o una torre pels serveis prestats, que formen part de les mesnades de guerrers d'alguna de les grans famílies senyorials que controlen bona part del territori i que, en rebre un feu que cal defensar i gestionar, es fixen a la terra i en prenen el nom. Deixaran d'emprar el nom dels seus pares i adoptaran com a propi el nom del terme que controlen i del castell que retenen, bé en nom propi, bé en nom d'algun senyor. Hem vist exemples en aquestes pàgines. De Mir Geribert i Arnau Mir saltem a Guillem de Sant Martí; de Berenguer Guadall passem a Pere de Sant Vicenç, o de Beren-

77. SGV, 2-1-5, citat a CUADRADA, Coral, *El Maresme medieval...,* p. 396-397.
78. AMMV, *Speculo*, fol. 104r. [1206, juliol, 1] A. D. n. 11.
79. VERDAGUER i CABALLÉ, Joaquim, *Els Terrassa. Genealogia*, a «Terme», n. 5, 2000, p. 41.

guer Sal·là a Ramon de Terrassa. El cas dels Montornès, com veiem, és paradigmàtic de l'època.

Calia, això sí, tenir cura de la família. El patrimoni familiar, tot i que pogués estar en expansió, era el que era, i calia dotar les filles i anar amb compte amb els fills. La primera part no era complicada d'assolir. Les filles eren peces clau per expandir les xarxes familiars i reforçar llaços; la dot no era un problema excessiu, ja que sempre quedava el recurs de satisfer-la en diners en comptes de fer-ho en propietats. A més, encara era costum que fos feina del nuvi aportar recursos pel manteniment de la dona, com hem vist en el cas del matrimoni de Guillem de Sant Martí amb Beatriu, pel qual li cedia en vida els castells de Montornès i Montbui. Els nois, en canvi, eren un altre tema. S'ha escrit molt i molt bé sobre els *juvenes*. Aquells «joves» cavallers —el terme no feia referència a una edat determinada, sinó a un estat social— a qui encara no se'ls havia donat una esposa i, per tant, es trobaven fora del joc de responsabilitats que el matrimoni comportava. Aquests «joves» adults, forjats en la cultura de la guerra, suposaven el gruix de les mainades feudals. Sense terres ni responsabilitats, els fills dels senyors dels castells feien de la rauxa la seva raó de ser. Deambulaven per la campinya i constituïen la punta de llança de les mainades feudals, sempre àvids de riquesa i botí que gastar. L'Europa occidental de l'època n'és plena d'exemples.[80]

Els Montornès van intentar, al llarg de la segona meitat del segle XII, cercar opcions que permetessin l'assentament dels fills al territori, per tal que se'ls pogués entregar un lloc on formar les seves famílies. Ja ho hem vist en el cas de Vilassar, que en bona mesura respon a aquest desig, però comptem amb més exemples. El 20 de març de 1169 trobem a l'*Speculo* una concòrdia entre Guillem de Montornès i Ramon de Montornès,[81] que cal pensar que són aquells dos que apareixen com a testimonis de la concòrdia de 1172 entre Pere de Sant Vicenç i Pere de Montornès, possiblement germans. Per aquesta concòrdia, Guillem dóna llicència a Ramon per tal de *fer casa i fortalesa en aquell lloch dit Rovet*. El lloc en qüestió, se'ns diu, havia estat comprat pel seu pare al senyor de Sant Martí. Com a part de la convinença, Ramon prometia no fer dany algun al seu germà, segons les condicions acostumades a fer quan es rebia un honor en feu. El lloc de Rovet, per tant, serveix per fixar una branca familiar dels Montornès. Com es pot veure, es fa a un alou obtingut per compra, és a dir, aliè al nucli patrimonial dur, el que es tenia per herència i passava de pare a fill. El fet de poder construir una casa forta a Rovet és el pas indispensable per poder arrencar una nova branca de la família assentada sobre aquest indret.

L'*Speculo* ens parla ben poc de Rovet; només cinc referències en el transcurs de tres segles justos (l'última és de 1469), en les quals el veiem anar i tornar entre familiars. Repassem-les: La primera d'elles apareix al testament de Guillem de Montornès, redactat el 4 d'agost de 1264.[82] En ell, Guillem designa a Pere de

80. DUBY, Georges, *Hombres y estructuras de la Edad Media*. Madrid. Siglo XXI, 1993, capítol sis: *Los «jóvenes» en la sociedad aristocrática de la Francia del N.O en el siglo XII*. Del mateix autor DUBY, Georges, *Guillermo el Mariscal*. Madrid, Alianza Editorial, 1997, una extensa radiografia de la societat cavalleresca anglofrancesa de la segona meitat del segle XII i principis del XIII.

81. AMMV, *Speculo,* fol. 77r. [1169, març, 20] A. D. n. 4.

82. AMMV, *Speculo,* fol.161r. [1263, agost, 3] A. D. n. 26.

Montornès l'hereu *de tots los béns de la casa de Roveto*. Res més ens diu. Cinquanta-cinc anys després, el 23 de gener de 1319,[83] tornem a trobar-nos el lloc de Rovet canviant de mans. Saura de Montornès, filla de Romeu de Montornès i d'Esclarmonda, signa els seus capítols matrimonials amb Galceran de Banyeres. En ells, la seva mare li entrega els *drets de la Casa de Raveto* i part d'un delme. A la concòrdia feta entre Pere de Montornès i l'abadessa de Sant Pere de les Puel·les en 1347 també se'ns diu que aquest es reservava *lo dret de delme que com hereu de la Casa de Rovet rep en Monmaló*.[84] Per últim, l'11 d'abril de 1469 se'ns parla de *lo mas Rovira a la carlania de Robet*.[85] Apareix ara, per primer cop, descrit com a castlania, però de ben segur ho fou des d'antic, si considerem la *convenientia* entre Guillem i Ramon de Montornès, per la qual podia fer casa i fortalesa a Rovet. Una convinença semblant, tot i que no se'ns diu el lloc, es donarà en 1220 entre Pere de Montornès i Guillem de Montornès, per tal que aquest *pugua fer casa y fortalesa en aquell territori i alou de dit Guillem, que son pare havia comprat de dit señor Sant Martí*. Costa no veure una repetició, gairebé cinquanta anys després, de la mateixa escena.[86]

Existeix encara una referència més sobre la Casa de Rovet, un xic diferent a les anteriors. Es tracta d'un capbreu *de temps de Rumbaldo Ricart, señor que a las horas era de la casa de Robet, en lo terme de Montornès, vuy unida al castell de Montornès*, datat en 1373.[87] Sembla que en aquelles dates la Casa de Rovet es trobava infeudada als Ricard potser perquè, reintegrada al nucli patrimonial principal de la família, no calia reservar-la per als germans o les branques laterals.[88] L'arxiu del castell de Vilassar de Dalt ens dóna més informacions sobre Rovet i Rimbau Ricard, a causa del plet que tres fills il·legítims d'aquest, en Galvany, en Ricard i en Pere Picatxó, sostingueren amb Pere de Montornès pel control dels feus que Rimbau Ricard, que se'ns diu que era de Sant Vicenç de Vallromanes, posseïa a la mateixa Vallromanes i a Rovet de mans dels Montornès.[89] La sentència fou favorable als fills d'en Ricard i se'ls adjudicà la casa de Rovet com a feudataris, a canvi d'un cens anual de 5 lliures i 10 sous que haurien de satisfer als Montornès d'aquí en endavant. El capbreu de Rovet, redactat en 1373 per Pere Salvador,[90] segurament arribà a formar part de l'*Speculo* gràcies a aquest judici, ja que els Montornès degueren considerar oportú conservar-lo

83. AMMV, *Speculo,* fol. 151v. [1319, gener, 23] A. D. n. 86.

84. AMMV, *Speculo,* fol. 89r-v. [1347, abril, 21] A. D. n. 122.

85. AMMV, *Speculo,* fol. 38r. [1469, abril, 11] A. D. n. 344.

86. AMMV, *Speculo,* fol. 77v. [1220, agost, 21] A. D. n. 16.

87. AMMV, *Speculo,* fol. 85r. [1373] A. D. n. 177.

88. Riembau Ricard era membre d'una família amb força incidència dins la vida política de la Barcelona dels primers decennis del segle XIV, com ho demostra la presència constant dels seus membres al Consell de Cent. A l'època del capbreu, Riembau estava emparentat també, en virtut del matrimoni de Sança Ricard, amb el mercader barceloní Jaume de Mitjavila. HURTADO, Víctor, *Els Mitjavila: una família de mercaders a la Barcelona del segle XIV*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 330.

89. SGV, 6-7-02 (B-10) [1398, juliol, 10]

90. Algunes notes sobre la figura de Pere Salvador i la seva producció notarial es poden trobar a MOLINA CAMPOY, Rubén; RECHE ONTILLERA, Alberto, *El manual notarial de Pere Salvador (Granollers, 1361)*, a «Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers», 2008, p. 105-110.

com a mostra que Rimbau Ricard fou feudatari seu. En qualsevol cas, la dinàmica sembla coherent. La Casa de Rovet apareix durant tota l'Edat Mitjana com una sort d'apèndix de les possessions dels Montornès. Un honor que es pot cedir entre germans, atorgar als marits de les dones, cedir en feu o reintegrar-se al nucli del patrimoni familiar, com quan el veiem en mans de Pere de Montornès a mitjan segle XIV.

El mateix passarà amb les possessions a Vilassar: fora del moment inicial de la seva concessió i confirmació successiva, les referències al terme del castell de Vilassar es desdibuixen completament dins la ingent quantitat de documents medievals de l'*Speculo*. Trobarem només alguna referència durant la primera meitat del segle XIV que confirma que Pere de Montornès tenia certes terres en alou a Vilassar, de les quals rebia encara el quint i el braçatge[91] o que conservava algunes senyories a les parròquies d'Alella, Vilassar i Premià,[92] tot i que aquestes podien haver arribat per altres vies. Com en el cas de Rovet, la poca presència documental d'aquestes possessions i la seva discontinuïtat segurament ens està parlant del fet que, durant bona part de la seva història, restessin a les mans de branques laterals i la seva documentació no passés a engreixar els armaris de l'arxiu situat al castell de Montornès més que en moments puntuals.

Hi ha, encara, altres possessions de la família documentades per altres vies que no apareixen a l'*Speculo*. És el cas d'algunes terres situades al Llobregat, com aquelles que es mencionen el 4 de setembre de 1179 en una donació feta per Ramon de Torre al monestir de Sant Cugat.[93] Tal i com se'ns explica al document, Ramon i els seus fills entreguen al monestir l'alou que posseïen a la parròquia de Sant Boi, amb totes les seves possessions. És a dir, el mas que el difunt Bonfill Ramon tenia i treballava, situat al Prat. D'entre les afrontacions d'aquest honor apareix la informació que ens interessa: *A parte orientis in alodio Berengarii de Albareda et Egidii et Berengarii de Bolet, a meridie in alodio Guillelmi et Ugoni de Montetornes, quod tenet Arnaldus de Pariliata, a occiduo in via que vadit ad pratum, a circi similiter in alodio supradicto Guillelmi et Ugonis quod tenen Petrus Calvet et in alodio de Bocalora, quod tenet Petrus Bonifilii*. Aquesta informació ens mostra dos detalls importants. Per una banda ens indica que la família comptava amb possessions al Llobregat, en les quals tenien establerts pagesos, i per l'altra, la presència conjunta dels germans Guillem i Hug de Montornès ens parla del fet que aquestes s'administraven conjuntament, en indivís entre ells. Aquest alou dels Montornès arribava també a la vila de Sant Boi, on Ramon de Torre tenia unes cases derruïdes que també entrega al monestir de Sant Cugat. Aquestes cases es trobaven envoltades per l'alou dels Montornès en totes direccions *(ab orientis et meridie et ab occiduo et circi)*. Guillem i Hug de Montornès, juntament amb Ramon de Montornès, apareixeran entre els signataris del document. Molt possiblement aquestes possessions entorn del Llobregat calgui relacionar-les amb les que es mencionen al testament de Pere de Montornès en 1157.[94] Allà, es

91. AMMV, *Speculo,* fol. 9v. [1330, octubre, 5] A. D. n. 94.
92. AMMV, *Speculo,* fols. 37v-38r. [1340, abril, 30] A. D. n. 109.
93. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc n. 1125 [1179, setembre, 4]
94. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc n. 1021 [1158, octubre, 27], on Ponç de Montornès apareix com a testimoni d'una donació feta a Sant Boi.

consignaven diverses propietats al Llobregat que bé provenien de la seva àvia —no sabem si materna o paterna— Ricsenda, bé de la família de la seva mare a través del seu avoncle Ponç, que semblen repartides entre els germans.

Un últim destí per als joves de la família era l'Església. Ja fos dins la jerarquia eclesiàstica o a l'interior d'alguna de les múltiples comunitats monàstiques disperses pel territori de Barcelona, l'Església era una opció per a la col·locació dels fills i filles que quedaven fora del joc de les estratègies matrimonials. Vista la importància territorial dels monestirs i el seu paper com a senyors, no sorprèn veure al seu si la presència de membres de famílies de la petita i mitjana noblesa territorial, interessats —més enllà del desig religiós personal de cada individu— a accedir a aquests espais de poder. En el cas dels Montornès, per a les dates que ara ens ocupen, tenim documentat Berenguer de Montornès, que apareix entre els testadors de diversos trasllats de principis del segle XIII realitzats per la Seu de Barcelona, en un context en el qual cal pensar en ell com a membre del capítol de la Catedral.[95]

En resum, en aquests primers cinquanta anys de recorregut de la família Montornès l'hem vista assolir el seu lloc dins l'entramat d'honors, feus i lleialtats que donaren forma al segle XII català. Els orígens de la família no es troben, però, aquí. Ben possiblement es remunten a algunes generacions enrere, quan la família encara no havia adoptat el cognom del castell que administraven i sota l'ombra del qual vivien i viurien encara durant generacions. Potser en formava part el Ramon Hug que trobem al Cartulari de Sant Cugat l'any 1128 fent testament. Pel que ens diu a les seves últimes voluntats, Ramon Hug deixa al monestir el mas que tenia a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, a Montornès, així com els 100 sous que li deu el germà de Guillem Dapífer. El gruix de les seves possessions, però, el deixa al seu germà Gerbert Hug, amb la condició que a la seva mort reverteixin als fills de Ramon Hug.[96] Entre aquestes possessions, llegim que li entrega *ipsum meum fevum de Monttornes*. És tentador pensar que els fills o néts d'aquest Ramon Hug, als qui retornarà aquest feu, fossin aquests Ramon de Montornès i Hug de Montornès que veiem aparèixer a l'*Speculo* dècades més tard, tot i que no sembla possible.[97] Com veiem, la necessitat de treballar, encara avui, en la fixació de les xarxes genealògiques del Vallès Oriental de l'Alta Edat Mitjana és fonamental per entendre les dinàmiques familiars que donaren forma als llinatges de la comarca.

Sigui com sigui, la família pren forma a partir de la dècada de 1150, quan adopta el cognom Montornès i es fixa al territori a través de la gestió del castell i de les rendes que es reben tant de les terres properes com dels delmes parroquials. Hem vist també com la família s'estendrà sobre altres senyories, ampliant l'abast de les seves possessions i configurant nous espais familiars, com el de la

95. BAUCELLS i REIG, Josep (ed.), *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona: segle XI*. Barcelona, Fundació Noguera, 2006, Vol IV, doc. 1317. [1077, març, 4 / (trasllat) 1202, juny, 5]

96. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès*. vol. III. Doc. 892. [1128, març, 28]

97. Caldria llavors explicar l'encaix a l'entramat familiar dels Montornès del Ramon de Vilaragut que apareix en 1171 com a fill de Ramon Hug i que defineix al monestir de Sant Cugat, per quaranta sous, un honor situat a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla. CSC, Doc. n. 1079. [1171, desembre, 5]

casa de Rovet. En definitiva, durant els cinquanta anys justos que van de la donació de Guillem de Sant Martí a Ramon de Montornès a la renuncia d'Elisenda de Montornès sobre els seus possibles drets familiars a Vilassar, hem pogut observar el sorgiment i a consolidació del llinatge que ens acompanyarà fins al final de l'Edat Mitjana.

No és estrany, doncs, que l'*Speculo* arrenqui precisament d'aquesta data i no d'abans. La lògica familiar que hi ha darrere de la seva confecció apareix, precisament, amb el sorgiment del cognom Montornès.

Contrapunt

Hem vist a les pàgines anteriors el sorgiment de la família Montornès, la seva relació amb els senyors dels castells i la seva consolidació com a família de castlans i senyors. S'estenien, en aquella època, pel Vallès Oriental i el Maresme gràcies a les possessions i honors obtinguts tant a Montornès com a Vilassar. Però aquesta no és, ni molt menys, l'única part de l'equació que cal tenir en compte. De forma paral·lela a aquest procés senyorial ens trobem també, entre els segles XI i XIII, amb el sorgiment i la consolidació de la pagesia medieval tal i com la coneixem i amb la formalització de les seves característiques definidores. Senyors i camperols, propietaris eminents i propietaris útils, dues coordenades complementàries sense les quals no es pot entendre l'*Speculo* i la seva documentació. Anem a veure ara, doncs, l'evolució de la situació pagesa en els anys en què els *milites* de la família dels Montornès començaren a configurar el mapa de les seves possessions. Un procés que en línies generals va ser comú al que va tenir lloc a la resta del comtat de Barcelona.[98]

Cal, d'entrada, fer algunes consideracions prèvies entorn de l'ús de les paraules. La utilització del terme «pagès», per exemple, pot donar lloc a certs dubtes. Durant l'Edat Mitjana pagès i treballador de la terra no venien a significar ben bé el mateix, tot i que són dos conceptes que molt sovint s'encavalcaven. Cal entendre el pagès medieval, en el context que ens ocupa, no com el simple treballador de la terra sinó com aquell que té uns drets reconeguts i consolidats sobre l'extensió de terra que treballa. En un procés similar al de la família Montornès, que identificarà com a font de la família la torre que comana, el pagès s'identifica amb el mas que explota, fins al punt d'assimilar-ne el nom. Té uns drets adquirits sobre la propietat i, en certa manera, uns privilegis que permeten la continuïtat de la possessió, en poder transmetre-la als seus descendents, tot i el fet que la possessió eminent de la terra sigui, en última instància, propietat d'algun senyor laic o d'alguna institució eclesiàstica. Aquesta relació de pertinença legal i simbòlica allunya al pagès del simple home que treballa el camp. La pagesia que apareix a la documentació medieval és una pagesia, molts cops benestant, amb drets sobre la terra que habita, explota, compra, ven o bescanvia, gràcies a un marc legal que li reconeix certes prerrogatives sobre ella.

98. Per a una visió de conjunt del problema de la senyoria de la terra i de les pautes generals del sistema de propietat al camp dins el límits del comtat de Barcelona cal consultar BENITO i MONCLÚS, Pere, *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)*. CSIC, Institució Milà i Fontanals. Anuario de Estudios Medievales. Annex 51. Barcelona, 2003.

Pagesos i masos

A partir del final del segle XI la figura del pagès serà indissoluble del seu mas. Aquest es convertirà en la unitat bàsica de l'explotació pagesa i definirà en bona mesura les formes d'hàbitat, les relacions familiars, les estratègies econòmiques i l'entramat fiscal del camp català medieval i modern. L'origen i la finalitat del mas ha fet córrer rius de tinta i n'ha estat un dels aspectes més candents durant les dècades finals del segle XX.[99] S'ha discutit la seva finalitat original, ja fos com a forma de control senyorial o com a epicentre de la tinença pagesa en vies d'expansió. Segons l'òptica senyorial, l'enquadrament de la pagesia en masos permetia un major control de la població camperola i de la fiscalització de la seva producció. Des del punt de vista de les famílies pageses, l'organització del mas i de l'estructura familiar que suportava s'integrarà entre els elements definidors de la seva especificitat, i arribarà a una vinculació família-mas que perdurarà durant segles. Al mateix temps, l'arrelament a la terra era vist com un defensa enfront diferents perills, fins i tot percebuda a voltes com un privilegi.[100]

Sigui com sigui, a partir dels segles XII-XIII la topografia del camp català en general i vallesà en particular només es farà intel·ligible a través de la presència omnipresent dels masos. On abans es parlava d'honors, alous i terres ara comença a parlar-se de masos arreu del territori; un canvi de forma d'anomenar les coses ben significatiu. Sense anar més lluny, a Montornès comencem a trobar a partir d'aquestes dates les primeres referències als masos enquadrats en les seves parròquies. Com a la resta de territoris, les primeres referències a masos apareixen en contextos de concessió eclesiàstica. Així, el 1072 tenim notícies del mas Perafita, vinculat al monestir de Sant Cugat del Vallès.[101] Ja al segle XII, l'any 1128, llegim al testament de Ramon Hug com aquest deixava també al monestir de Sant Cugat, pel salvament de la seva ànima, *mansum unum cum suis pertinenciis quod habeo in parrochia sancti Saturnini in Palad Dadmanla.*[102] En 1131, trobem el mas d'Olovara,[103] situat a Vilanova, també propietat del monestir de Sant Cugat, entregat a Mir Amat i a la seva dona, juntament amb els molins

99. Alguns dels autors i postures més significatius del debat —o millor dir debats— sobre l'origen i la intencionalitat del mas i la servitud pagesa han estat Bonnassie, Pierre, *Catalunya mil anys enrera*, 2 vols. Barcelona. Edicions 62, 1979-1981; To Figueras, Lluís, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997; Feliu, Gaspar, *Aspectes de la formació del feudalisme a Catalunya* a «Recerques», 41, 2000, p. 177-202, i Freedman, Paul. H., *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya medieval.* Vic, Eumo, 1993. Per a l'evolució del mas en la Baixa Edat Mitjana i l'Època Moderna, consulteu Aventín i Puig, Mercè, *La societat rural a Catalunya en temps feudals*. Barcelona, Columna, 1996.

100. Pernoud, Regine, *A la luz de la Edad Media*. Colección Plural. Historia. Ediciones Juan Granica. 1983, p. 48, recorda les paraules del jurista anglès de mitjan segle XIII Henry de Bracton referides als camperols adscrits a la terra: *tali gaudent privilegio, quod a gleba amoveri non poterunt*. Per a Pernoud l'adscripció a la terra té aspectes positius que també cal valorar a l'hora d'afrontar les relacions pagès-senyor, com per exemple el fet que, si no poden ser moguts de la terra, ningú pot arrencar-los-en d'ella, ni la poden perdre per deutes ni poden ser reclutats a la força.

101. ACB, 1-1-480, citat a Benito i Monclús, Pere, *Senyoria de la terra i tinença pagesa...,* p. 221, nota 7.

102. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc. 892. [1128, març, 28]

103. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc. 915. [1131, novembre, 1]

d'Arquers, situats a Montornès; en 1141 apareix citat el mas on habita en Folc, situat a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla,[104] el mas Aspiells propietat de Guerau Ollet, citat l'any 1215,[105] o el mas Sala, que trobem mencionat a l'*Speculo* l'any 1218, moment en què Guillem de Montornès hi estableix Arnau de Peralada i a la seva dona Guillema.[106]

El mas estava estructurat, ja en els seus orígens, a imatge de les dominicatures senyorials. Comptava amb dos espais diferenciats: un espai central destinat a l'habitatge i als conreus propis de l'autoconsum de la família pagesa, anomenat *manedia*, i tota l'extensió de terres destinades a l'explotació agrícola pel mercat, la *laboratio*. És a dir, l'espai destinat a viure i l'espai destinat a treballar.[107]

El punt central de la *manedia,* també coneguda com casalatge, no era altre que la vivenda de la família pagesa, la masia. L'espai on es vivia i a entorn del qual sovint s'articulaven la resta d'edificis i estructures. Amb la implantació dels masos vindran de la mà canvis importants en la forma de la residència pagesa, sobretot en l'àmbit arquitectònic.[108] La clau en serà la progressiva solidesa dels habitades, gràcies a la substitució dels materials tradicionals per la pedra. Així, les cases del segles IX i X, d'una sola planta i fetes amb materials peribles com branques, canyes, palla, terra compactada o pedra seca, aniran guanyant en complexitat.[109] Primer se'ls afegirà una segona planta i, més tard, una tercera, al temps que la pedra es tornarà l'element indispensable. La munió de balmes i barraques disperses pel territori gràcies a la seva facilitat de construcció deixaran pas a masies grans, de dues o tres plantes, que es convertiran en els centres d'explotació agrícola que han arribat fins als nostres dies gràcies a les reformes realitzades en època baixmedieval i moderna. D'altres masies, sorgides de l'evolució o imitació de les petites torres fortificades que salpicaven el territori, donaran lloc a cases fortes que identifiquen el desig de diferenciació econòmica i social dels seus habitants.[110]

Al voltant de l'edifici principal s'estenien la resta d'elements definidors de la *manedia*. Així, acostumava a haver-hi una petita zona cultivable destinada a l'autoconsum de la família. Allà es plantaven hortalisses, llegums, arbres fruiters i altres productes de regadiu que anaven a parar a la taula del pagès. No és difícil imaginar-se'ls: cols, naps, enciams, alls, pèsols, faves, llenties, cigrons... També es trobaven a prop de la casa el farraginal, indispensable per a l'alimentació del bestiar, els cellers per a la producció i l'emmagatzematge del vi, l'era i els cortals on es concentrava el bestiar. Aquest espai privilegiat, reservat a la família pagesa, acostumava a tenir unes condicions més favorables d'ús i unes rendes més baixes. Amb això es buscava fixar la relació entre el camperol i la terra; que

104. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc. 944. [1141, març, 17]

105. FERNÀNDEZ TORREGROSA, Amanç; UMBERT i SERRA, Josep; PIÑERO VALADÉS, Ángel, *Aproximació a la Història de Montmeló, segle XIII: la lluita per l'església.* Montmeló, Centre d'Estudis de Montmeló, 2001, p. 22.

106. AMMV, *Speculo,* fol. 106r. [1218, agost, 21] A. D. n. 14.

107. BENITO i MONCLÚS, P., *Senyoria de la terra i tinença pagesa...,* p. 242.

108. AA. DD., *De la Balma a la Masia. L'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental*. Museu de Granollers, 1996.

109. VILAGINÉS, Jaume, *El paisatge, la societat...,* p. 71.

110. AA. DD., *De la balma a la masia...,* p. 9.

aquest la sentís com a pròpia i hi arrelés. En aquest sentit la utilització cada cop més freqüent del cognom patronímic entre la pagesia, que s'identificava amb el seu mas o amb algun aspecte concret d'ell,[111] ens parla de l'èxit d'aquest arrelament ja des de ben aviat.

Més enllà del nucli central del mas es trobaven els camps de conreu, destinats a la producció d'excedents per al mercat. Així, el cultiu de cereals panificables, vi i oli predominava dins la *laboratio.* En bona mesura aquesta elecció estava condicionada pels senyors, que, bé mitjançant les condiciones inicials d'establiment, bé a través de l'exigència del pagament dels censos en determinats tipus de productes, n'orientaven la producció camperola. Cereals i vi compartien el fet de ser fàcilment emmagatzemables i de conservar-se durant força temps, dues característiques que, sumades al seu paper fonamental en l'alimentació de l'època, expliquen la difusió de les vinyes i dels camps de blat, ordi o civada. Altres productes, com la carn, tenien un gran valor afegit i, a més, eren un dels puntals de la dieta senyorial. No es estrany trobar-se amb censos en capons, gallines o pernils.[112]

La importància de la masia com a nucli d'habitatge rural es pot rastrejar sense gaires problemes a través de la documentació. Abunden, a partir de mitjan segle XI i durant tot el segle XII, mencions a la necessitat de restaurar masies abandonades o d'edificar-ne de noves i, al mateix temps, sobre la insistència dels senyors per tal que la transmissió del mas es fes *indivisibiliter;* d'una peça. Darrere d'aquesta iniciativa hi havia la voluntat de no disgregar el patrimoni i d'assegurar la continuïtat dels masos. La divisió de la terra podia provocar problemes en la percepció de les rendes. Aquestes i les banalitats jurisdiccionals eren dos dels puntals de l'economia senyorial i, ambdues, es basaven en la necessitat de camperols que les paguessin. Per tant, no és d'estranyar, en un context on la rompuda de noves terres, l'expansió territorial sobre els regnes musulmans i les caresties cícliques que delmaven la població i deixaven masos sense habitar dibuixessin un panorama en el qual la mobilitat pagesa en cerca de terres i oportunitats millors no era benvista dins els dominis senyorials. La indivisibilitat del mas i l'adscripció a la terra eren dues de les estratègies seguides pels senyors, laics i eclesiàstics, per tal de garantir el sistema de captació de les rendes agrícoles. Amb el pas del temps, sobretot arran del canvi de ritme econòmic de mitjan segle XIV, la remença —el pagament en diners al senyor per tal que aquest permetés l'abandó del mas— i la resta dels *mals usos* centraran les disputes entre senyors i camperols adscrits a la gleva, com ja veurem.

En l'ambit econòmic, la relació entre camperols i senyors s'establia a partir dels censos, rendes i servituds que els uns havien de satisfer als altres. Les peticions més freqüents eren la tasca, corresponent a una onzena part de la collita, i el braçatge, una setzena. Menys freqüents eren altres demandes, com el quint o el quart. També s'acostumava a demanar censos fixos en diners o productes, com quan Hug de Montornès estableix el 1180 a un individu no mencionat un prat

111. Són freqüents els cognoms i els noms de masos que fan referència a algun element identificador dels elements del paisatge, com per exemple la referència a grans arbres centenaris o a accidents geogràfics.

112. VILAGINÉS, Jaume, *Aproximació al règim alimentari de la noblesa al Vallès en l'alta edat mitjana (segles XI i XII)*, a «Lauro», n. 11, p. 13-17.

situat a Montmeló, tot demanant-li un cens anual d'un parell de gallines.[113] El vi i els cereals panificables eren els productes més susceptibles de ser demanats com a censos i rendes, tot i que el pes de la carn en l'alimentació senyorial i el seu alt valor econòmic la feien també força atractiva. La força de treball era també desitjable: els senyors s'asseguraren la col·laboració forçada dels seus camperols dependents a l'hora de realitzar certes feines agrícoles i en la construcció i manteniment de les estructures de defensa. Així, no és difícil imaginar-se els homes de Montornès, per exemple, treballant un parell de dies l'any en el manteniment o el reforç de les estructures del castell o llaurant les terres dels Montornès. En conjunt, els censos i les prestacions formaven un conjunt estable d'ingressos per als senyors, que veien en l'estabilitat i l'arrelament de la pagesia a la terra una situació més que desitjable per als seus interessos i en la fragmentació dels masos, la dispersió de les terres de cultiu o el fet que una família se n'anés a provar sort a les noves terres guanyades als musulmans o a viure a alguna vila-mercat propera una amenaça per al cobrament d'unes rendes que, sense pagesos, no eren possibles.

L'ESGLÉSIA, ELS MOLINS, LA FARGA

Tot i la seva importància en l'estructuració del territori els masos dispersos al llarg de les parròquies de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, Sant Vicenç de Vallromanes i Sant Esteve de Vilanova no són els únics elements a tenir en compte a l'hora de parlar dels homes i dones que vivien a l'ombra del castell de Sant Miquel.

L'església de Sant Sadurní de Montornès, sobre la qual s'articularà la parròquia al llarg del segle XI, serà un dels elements clau en el poblament del terme. Tot i la dispersió dels diferents masos, l'església parroquial exercia una forta atracció de seguretat, tant espiritual com física. En aquest procés serà fonamental el sorgiment del fenomen de la Pau i Treva de Déu, que va prendre forma en els anys 20-30 del segle XI.[114] Dotarà les esglésies i el seu perímetre d'una aurèola de seguretat davant les agressions senyorials, que aquells que podien aprofitar-se'n la veieren amb bons ulls. Les expressions de Pau i Treva —dos fenòmens diferents que a voltes es confonen en un de sol— són una cara més dels intents de certs sectors eclesiàstics d'apaivagar els ànims d'aquells turbulents guerrers dels que ja hem parlat en pàgines anteriors. L'abat Oliba serà el referent del moviment. Paral·lelament, s'aniran desenvolupant les sagreres. És a dir, l'espai de trenta passes al voltant dels recintes sagrats en els quals s'estenia el dret de sagrari. Era un indret protegit per les sancions espirituals als agressors, però també pel pes de la justícia terrenal, un cop que el comte de Barcelona fes seu el concepte de Pau de Déu i el convertís en la Pau del Comte. Les sagreres eren

113. AMMV, *Speculo,* fol. 43v. [1180, novembre, 22] A. D. n. 7.

114. Per a una aproximació a les fonts del procés, és de consulta obligada GONZALO i BOU, Gener (ed.), *Les constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XIII)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1994.

en l'origen també una forma de control dels excedents agrícoles. Al seu interior cellers i magatzems ocupaven l'espai que es podria pensar que estava destinat a les cases. Aquestes vindrien després, quan la seguretat de l'espai aconsellés adossar-hi la vivenda o residir al seu interior. Sigui com sigui, la pervivència topogràfica de les sagreres tindrà un paper decisiu en la formació i el desenvolupament de molts pobles arreu de Catalunya. A Montornès mateix, la sagrera entorn de l'església de Sant Sadurní ha quedat fossilitzada dins l'entramat del casc antic de la vila, i encara avui el carrer de la Sagrera és un testimoni viu de la seva ubicació.

La família Montornès no serà aliena al desenvolupament de l'església de Sant Sadurní. Com a castlans del castell i senyors amb bona part dels seus dominis a les parròquies del terme, les relacions amb el rector i l'església parroquial —dels delmes de la qual possiblement rebien una part— eren importants. La devoció i el mecenatge religiós jugaren també un paper important. Com a castlans i possessors de cases fortes, els Montornès comptaven amb els seus propis espais de religiositat. N'era un, sense anar més lluny, la capella de Sant Miquel, al castell de Montornès. Això no significa, però, que es desatengués l'església parroquial. El benefici de Santa Maria, instituït a l'església parroquial de Sant Sadurní de Montornès, respon a aquesta dinàmica. D'ell sabem que cal situar-lo com a mínim a principis del segle XIII. Coneixem la notícia, de mans d'Antoni Campillo, en virtut d'un pergamí desaparegut, per la qual se'ns diu que Elisenda de Montornès va dotar amb part dels seus béns aquest benefici de Santa Maria el 6 d'octubre de 1219.[115] Res no ens porta a pensar que no fos ella mateixa qui l'instituí, tot i que també podria ser que la donació tingués només la intenció de dotar econòmicament un benefici que ja existia.

De nou, l'*Speculo* ens permet completar aquestes informacions i dibuixar alguna pinzellada més al quadre. Elisenda de Montornès, *muller que fou de Ramon de Tarrassa,* apareix un sol cop entre la documentació de l'*Speculo*. L'1 de juliol de 1206 renuncia als drets que tenia sobre el terme del castell de Vilassar com a hereva del seu pare, Pere de Montornès.[116] Costa no veure en aquesta Elisenda, vídua des de feia una dècada, l'Elisenda de Montornès que dotà —i probablement creà— el benefici sota l'advocació de la Verge Maria a l'església de Sant Sadurní, amb part dels béns que encara li quedaven a Montornès o Vallromanes. El recurs a l'esfera religiosa, ja fos com a donants i promotores o com a monges, de les dones de les famílies senyorials que havien quedat fora del joc matrimonial és un tret de l'època. El cas d'Elisenda no serà, però, una *rara avis* en les relacions entre l'església parroquial i els Montornès. D'entrada, el paper dels rectors de l'església com a notaris i redactors de documents fins a mitjan segle XIV ens marca ja la pauta. *Consta en poder del rector de Montornès* serà una expressió freqüent als documents que tenen a veure amb el terme. Fins a la consolidació del notariat laic, la funció de redactors i custodis de la documentació requeia en l'Església i els Montornès, com tants altres senyors que legitimaven el seu domini sobre la pagesia a partir de la redacció de donacions, cartes precàries,

115. CIURANS i VINYETA, Xavier, *Els Masferrer...,* p. 22-23.
116. AMMV, *Speculo,* fol. 104r. [1206, juliol, 1] A. D. n. 11.

contractes emfitèutics, cessions de drets, comandament de batllies, estipulacions de censos o compravendes de propietats, veien en els rectors i la seva funció notarial un aliat indispensable en les seves polítiques. Així, no és estrany veure membres de la família actuant com a patrons de l'església o intervenint al seu favor en els plets que, per exemple, els rectors de Sant Sadurní de Montornès van tenir amb el monestir de Sant Pere de les Puel·les amb motiu del control de l'església de Santa Maria de Montmeló.[117]

El paisatge humà del camp vallesà el completaven altres estructures com els molins i les fargues, fonamentals en les estratègies senyorials, ja que oferien uns serveis imprescindibles per al bon funcionament de la comunitat pagesa. Els cursos d'aigua que travessaven la comarca la convertien en una zona apta per a una gran presència de molins d'aigua i Montornès no n'era pas una excepció. L'existència de molins al curs del Mogent-Besòs era freqüent i la documentació així ho reflecteix. Els pergamins de l'arxiu del monestir de Sant Pere de les Puel·les parlen amb assiduïtat, a partir del segle XIII, dels molins que la congregació posseïa a Montmeló, tot i que algunes referències deixen constància de la seva presència d'aquests ja al final del segle X.[118] Atesa la intensa política del monestir en els altres dos grans espais d'aigua —el curs del Llobregat i el Rec Comtal al seu pas pel barri de Sant Pere— no ha d'estranyar l'aposta pels molins a la parròquia de Santa Maria de Montmeló, on posseïen grans propietats vora el riu. En el cas de Montornès, la presència de molins a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla apareix també documentada ben aviat. Així, en 1077 quan Arbert Berenguer i la seva dona Adalgarda entreguen a Vivà Guillem les heretats que tenien per ell al comtat de Barcelona, no dubten a mencionar un *molinus cum proprio rego et caput rego atque cum omnibus rebus que molino sunt necessarie,* acompanyat d'una trilla que plantava un tal Franc, que rega les seves possessions a Martorelles. El molí, això sí, captava l'aigua dins la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, dins el terme de Montornès.[119]

Cosa semblant passava amb el molí d'Arquers, propietat del monestir de Sant Cugat, documentat l'any 1129.[120] Situat a Montornès, regava les terres de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova. Aquest molí, com tants d'altres, tindrà una llarga continuïtat, gràcies a les successives reformes i ampliacions que es donaran durant la Baixa Edat Mitjana i l'Època Moderna. L'*Speculo* ens parla sovint del molí d'Arquers i el mas d'Arquers format al seu voltant. Així el 1264 trobem mencionat el mas Galià de Vilanova, situat prop del lloc d'Arquers, i el 1311 es parla explícitament del molí i de les terres de regadiu dels seus voltants. Ja des de 1290 el monestir de Sant Cugat havia establert el molí a Pere de Montornès, a

117. Per als detalls d'aquestes disputes, FERNÀNDEZ TORREGROSA, Amanç; UMBERT i SERRA, Josep; PIÑERO VALADÉS, Ángel; *Aproximació a la Història de Montmeló, segle XIII: la lluita per l'església.* Montmeló. Centre d'Estudis de Montmeló, 2001.

118. FERNÀNDEZ TORREGROSA, Amanç; UMBERT i SERRA, Josep; PIÑERO VALADÉS, Ángel; *Aproximació a la Història de Montmeló, segle XIII: la lluita per l'església.* Montmeló. Centre d'Estudis de Montmeló, 2001, p. 24.

119. BAUCELLS i REIG, Josep (ed.), *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona: segle XI*. Barcelona, Fundació Noguera, 2006, vol. IV, doc. 1310. [1077, març, 4]

120. ROCA GARRIGA, Pere, *Referències a molins en el cartulari de Sant Cugat del Vallès (i II),* a «Arraona: revista d'història», 1990, n. 7, 3a època, p. 77.

canvi d'un cens anual d'una quartera de forment. En aquesta data l'*Speculo* ens parla també del *casal, reclosa, rech y demés aparatos* del molí.[121]

L'obtenció d'un molí és sinònim de solvència econòmica. Acostumava a recaure en batlles senyorials o pagesos benestants, capaços de fer front bé a la posada en funcionament del molí o fins i tot al finançament de la construcció, bé amb la capacitat econòmica necessària per al seu manteniment. En qualsevol cas, les inversions fetes pel moliner eren abastament recompensades, ja que percebien una part important de les rendes que generaven els molins fariners. Els senyors es reservaven, això sí, uns forts censos anuals en cereal ja mòlt i llest per panificar.

Les fargues senyorials eren també un dels punts clau en les estratègies senyorials. El control de certs serveis i productes era bàsic dins les prerrogatives dels senyors, ja fossin laics o eclesiàstics. El domini últim de molins i fargues, però també per exemple dels forns de pa, i la gestió del seu ús per part de la pagesia reforçaven les atribucions de caire jurisdiccional. Tothom, ja fos un propietari lliure que conreés les seves pròpies terres o un pagès que posseís terres senyorials, havia de satisfer les càrregues per la seva utilització. El control d'aquests serveis era un tema jurisdiccional, que anava més enllà de les relacions de propietat de la terra i s'inseria en el procés d'usurpació de prerrogatives públiques. Així, el lloçol —el pagament que els habitants d'un determinat lloc feien anualment al senyor a canvi de poder utilitzar la farga— s'instituïa com un cànon fix que cada habitant de la contrada, estès sota el domini del senyor o no, havia de satisfer. Com veiem, era un monopoli jurisdiccional d'àmbit territorial, que servia per reforçar el pes dels senyors en la seva vessant pública.

A Montornès l'*Speculo* ens parla de la percepció del lloçol en diverses ocasions a partir del segle XIV tot i que res fa pensar que la fàbrega dels senyors de Montornès no existís ja en temps més antics. Així, en 1330 trobem la notícia de la concòrdia a la qual van arribar Bernat Ferrer, de Montornès, y el senyor Pere de Montornès, entorn del pagament del lloçol.[122] Per la informació de *l'Speculo* sembla que la situació era la següent: Bernat Ferrer posseïa per Pere de Montornès el mas Oller, situat a la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes. Aquest *pretenia se li havia de pagar* el lloçol sobre dit mas i, pel context, sembla que Bernat Ferrer opinava el contrari. La disputa entre tots dos acabaria resolent-se gràcies a un acord. Bernat reconeixia que havia de satisfer el lloçol al senyor de Montornès pel mas Oller i aquest, al seu torn, l'hi redimia a canvi d'un pagament de 60 sous. Un acord, aquest, propi de l'època, en què els senyors redimien certes càrregues i servituds a canvi d'una bossa de diners comptants i sonants.

La pregunta, però, que caldria fer-se és la següent: Si, com diem, el lloçol a Montornès és amb força probabilitat una realitat des de el segle XII, com pot ser que al primer terç del segle XIV s'estigui discutint de tu a tu si s'havia de pagar o no? El context —Pere de Motornès *pretenia se li havia de pagar*— podria fer-nos pensar que el pagament del lloçol era, almenys per al mas Oller de Vallromanes,

121. AMMV, *Speculo,* fol. 107r. [1264, setembre, 4] A. D. n. 28; fol. 36v. [1311, març, 27], A. D. n. 72; fols. 43v-44r. [1290, novembre, 5], A. D. n. 52.

122. AMMV, *Speculo,* fol. 78r-v. [1330, maig, 3] A. D. n. 93.

una novetat impositiva a la qual Bernat Ferrer no volia fer front. De nou el mateix *Speculo* ens indica la resposta. Set anys abans, en 1323, Pere de Montornès i Domènec Oller permuten dos masos. El primer entrega el mas Rubiol de Vallromanes al segon, a canvi de mantenir-ne la senyoria i que n'Oller passés a ser el seu home propi. Domènec Oller, al seu torn, entrega al senyor de Montornès el mas familiar.[123] Aquesta permuta permetia a Pere de Montornès establir al mas Oller una nova família, amb qui negociar de nou els censos i condicions d'entrada i d'explotació. És en aquest sentit que cal entendre les disputes sobre el pagament del lloçol dins d'aquest mas de Vallromanes. Un lloçol que els pagesos del mas Oller havien pagat durant generacions però que, als anys finals de la dècada de 1320, tornava a estar en debat. Segurament perquè darrere d'aquestes permutes i establiments de nous pagesos que observem hi planava l'espectre de les fams i l'abandó d'alguns masos i calia per tant renegociar les condicions i reordenar el paisatge humà de la contrada.

El pagament del lloçol es mantindrà a Montornès com una prerrogativa dels senyors de Montornès durant tota l'Edat Mitjana. En 1489, per exemple, Miquel Galceran de Montornès estableix a un pagès de la Roca del Vallès, Jaume Soler, una casa amb ferreria i el molí de Ses Corts. A canvi demana un cens anual d'un parell de gallines i *l'obligació d'haver de llosar a les particulars del terme del castell de Montornès*. Sobre aquests particulars, Miquel Galceran de Montornès es reservava per a si tots els censos que es derivaven del pagament del lloçol.[124] De la mateixa manera, quan a finals del segle XV el rei recompri el castell de Montornès, la justícia intercedirà per Clara de Montornès en resoldre que *ni las dècimas de Sant Sadurní ni de Sant Estebe de Vilanova ni de Sant Vicens de Vallromanas ni la carlania ni lo llozol puguesen ser compresos en la revenda que dita Clara de Montornès havia de fer al señor rey.*[125]

123. AMMV, *Speculo,* fol. 122v. [1323, octubre, ??] A. D. n. 88.
124. AMMV, *Speculo,* fols. 41v-42r. [1489, octubre, 26] A. D. n. 416.
125. AMMV, *Speculo,* fol. 143r i fols. 89v-90r. [1500, novembre, 5] A. D. n. 401.

Allegro

El segle XIII a Catalunya (aquell que va des de l'inici del regnat de Jaume I, en 1218, fins a la mort de Jaume II, en 1327) va ser un segle de consolidació i creixement a tots nivells. Sigui quin sigui l'àmbit en què centrem la nostra atenció, la tendència és la mateixa: el sorgiment de noves estructures, formes de fer i maneres d'afrontar la vida que comencen a donar llum a un món que cada cop s'acosta més a aquell que reconeixem com a propi.

A tota Europa el segle és sinònim de revifament econòmic i social. Es viuen les conseqüències d'aquella revolució comercial de la què parlava Roberto Sabatino López.[126] Un canvi de paradigma, un punt de no retorn a tots nivells que se'ns presenta sota formes ben variades. En l'organització del camp, en la consolidació de les ciutats com a ens amb personalitat pròpia, en el sorgiment dels grups humans que creixen al ritme del comerç i les seves xarxes cada cop més espesses, en la munió de nous productes, comoditats i necessitats que aquest tràfec comercial comporta i que avancen cap a un consum generalitzat. Els diners circulen cada cop amb més empenta fora dels àmbits tradicionals. La possessió de la terra continua sent sinònim de riquesa, però ara els diners s'acumulen a les bosses dels comerciants que aposten per la nova cultura del risc, en els viatgers que creuen la Mediterrània rere la pista de les noves oportunitats que ofereixen els mercats exòtics de l'altra banda del món conegut, en els negociants que financen les expectatives polítiques dels poders seculars, en els propietaris de terres periurbanes que aprofiten l'espectacular creixement en el preu del sòl, en els artesans que troben nous compradors per als seus productes, ja siguin peces d'orfebreria o sabates. Fins i tot a les mans dels camperols que veuen créixer la demanda d'aliments i matèries primeres al mateix ritme en què les ciutats es converteixen en pols d'atracció de població. El fenomen urbà s'estendrà no només en la forma de grans ciutats, sinó també en una munió de viles mitjanes que, en assumir certes funcions urbanes, connecten la població rural amb els serveis i productes que creiem propis de les ciutats. A partir del segle XIII —i encara més en els segles posteriors— els camperols de l'interior de Catalunya estaran connectats a l'evolució de la política comercial de Barcelona en particular i de la Corona en general d'una manera ben intensa. Les accions militars a la Mediterrània, la cotització del safrà, les informacions sobre les collites del blat sicilià o el contacte amb mercaders i artesans barcelonins

126. LÓPEZ, Roberto S., *La revolución comercial en la Europa medieval,* Barcelona, El Albir, 1981.

amb qui pactar contractes ramaders pel subministrament de matèries primeres són només alguns exemples d'aquesta nova interconnexió.

Els mercats fan acte de presència arreu. Més enllà de les fires puntuals d'època anterior ara, a qualsevol vila de mida mitjana, es consolida un mercat setmanal propi que serveix per estendre la xarxa d'intercanvis econòmics que els nous temps han portat. La producció local es combina amb les necessitats d'uns habitants que miren amb delit els productes que arriben tant dels masos propers o dels tallers locals com des de les bodegues dels vaixells que solquen la Mediterrània en totes direccions. La importància d'aquestes viles-mercat des de finals del segle XII però sobretot a partir del XIII serà decisiva per entendre la nova dinàmica del camp català. Al Vallès Oriental, Granollers es consolida com el centre principal dels intercanvis gràcies a la seva posició com a cruïlla de camins; ja a mitjan segle trobem referències al mercat i a algunes de les activitats que s'hi desenvolupaven: sabateries, carnisseries i merceries apareixen cada cop amb més freqüència a la documentació.[127] El seguiran anys més tard Caldes i Sant Celoni, aquest últim més orientat cap al Maresme atesa la seva posició geogràfica. Totes elles rebran durant el devenir del segle l'atenció especial dels monarques. Les concessions reials aniran dotant aquestes viles-mercat d'un seguit d'elements típics del món urbà i les convertiran en centres clau en l'entramat econòmic i humà de la comarca. Així, veurem arrencar la construcció de muralles, l'aparició d'àmplies places interiors o el sorgiment de barris extramurs, que complementen el privilegi de mercat setmanal. No costa veure en ells els punts claus de la nova sociabilitat urbana. La muralla aïlla la vila del camp proper, no només en l'àmbit defensiu, sinó també en l'àmbit mental: la muralla separa dos mons interconnectats però cada cop més diferents. Els vilatans, que compten amb espais de reunió i contacte, com la munió de noves places que serveixen per fer-hi mercat però també per rebre els viatgers, anar a buscar aigua al pou o simplement posar-se al dia amb els veïns, van sentint-se cada vegada més part d'un col·lectiu que no trigarà a generar els seus propis òrgans administratius, sota l'ala d'una monarquia que veu amb bons ulls el procés.

El mercat també generarà, però, conflictes jurisdiccionals. En ser uns espais definits legalment gràcies als privilegis reials o senyorials, no trigaran a entaular-se disputes sobre el seu control. Un exemple de l'*Speculo*, que involucra els Montornès, ens parla d'aquest fet cada cop més freqüent a una Catalunya de jurisdiccions fragmentades i interessos contraposats. Així, podem llegir com el 10 de març de 1281, el rei Pere ordena que s'observin els privilegis que Pere de Montornès tenia entorn de la jurisdicció sobre els delinqüents el dia de mercat a Granollers.[128] Pel que sembla, s'havia originat al respecte una disputa entre el rei i Pere de Montornès pel que fa a qui corresponia el dret jurisdiccional sobre aquests delinqüents. El motiu no era tant la seguretat de les persones que afluïen en gran nombre a la vila els dies de mercat des de les diferents parròquies properes, sinó dirimir qui tenia el dret de jutjar i, per tant, de carregar amb penes

127. VILA i CARABASA, Josep M., i PANCORBO i PICÓ, Ainhoa, *La topografía urbana de Granollers entre els segles X i XVI. Estat de la qüiestió i hipòtesi de configuració,* a «Lauro», 30, 2009. p. 14.

128. AMMV, *Speculo,* fol. 138r. [1281, març, 10] A. D., n. 39.

pecuniàries, als delinqüents. La gestió de la justícia, recordem-ho, havia quedat en bona mesura en mans privades: els senyors acostumaven a tenir el control del mer i mixt imperi i podien, fins i tot, aixecar forques dins els seus dominis on castigar els infractors. En el cas que ens ocupa, se'ns indica que Pere de Montornès comptava amb un privilegi al respecte, molt possiblement concedit a la família en dècades anteriors durant els primers compassos del mercat i que, per tant, la legalitat estava de la seva part. És simptomàtic que el mateix rei hagi d'acatar les sentències dels jutges reials que fallen a favor de Pere de Montornès en una situació que consideraven que anava en contra dels privilegis consignats en els pergamins que la família guardava amb cura. L'expressió *d'aquella hora al devant* que utilitza l'*Speculo* és ben significativa que, abans, se n'havien vulnerat —ho havien fet el rei mateix i els seus oficials— els drets dels Montornès sobre la jurisdicció del mercat. Amb tot, els privilegis sobre el mercat de Granollers no restaran massa temps en mans de Pere de Montornès. Sis anys després, el 1287, els ven a Pere Marquès, el nou senyor del castell de la Roca, comprat just aquell mateix any.[129]

Com veiem, la importància del mercat setmanal de Granollers justificava la lluita pel control de la jurisdicció, ni que sigui per vendre-la per una sucosa quantitat anys després. És un fet indicatiu de la capacitat d'aquestes viles-mercats, mobilitzar recursos i generar riquesa gràcies a la compravenda de productes i als tractes que es tancaven amb un cop de mans i la visita al notari, que havien substituït el personal eclesiàstic com a expenedor i garant de la documentació en aquests espais.

La consolidació del notariat públic a Catalunya era un fet recent, producte en bona mesura de la recepció del dret romà a mitjan segle anterior i de l'avenç de l'autoritat pública. Un notari, instituït i regulat per l'autoritat pública, posseïa la capacitat d'autentificar *per se* —a través de l'ús del seu *signum*— la documentació que produïa, així com l'obligació de conservar i custodiar la documentació generada dins la seva notaria. Originària de l'àmbit urbà, la figura del notari no trigarà a estendre's a les viles i parròquies rurals al mateix ritme en què ho feia l'ús del paper.[130] I és que aquest comportava un bon grapat d'avantatges respecte al pergamí, n'era el principal el menor cost econòmic. A partir d'ara, amb una petita quantitat de diners, qualsevol persona podia recórrer a deixar constància escrita de les seves transaccions i contractes a les notaries que apareixien arreu. Una situació ben diferent de l'anterior, on els senyors laics i els centres monàstics i eclesiàstics copaven l'accés a la producció de documents.

La monarquia apostarà decididament per la substitució del clergat com a responsable de la producció dels documents públics. La immunitat dels clergues davant la justícia ordinària els feia, a ulls dels reis, poc desitjables com a garants de la documentació. Calia fer dels notaris uns oficials públics subjectes a una regulació adequada. En aquest sentit cal entendre les disposicions de

129. Batlle i Gallart, Carme, *Fires i mercats. Factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles xi a xv)*. Rafael Dalmau, Editor. 2004, p. 43, nota 31.

130. Tretón, R., *Preludi a la història del notariat públic a Perpinyà i al comtat de Rosselló (1184-1340),* a «Afers, fulls de recerca i pensament» 58, 2007, p. 551.

les Corts d'Osca de 1247, on es decidí prohibir l'accés dels clergues a l'ofici de notari públic i se'n definiren les condicions d'accés, entre les quals destacaven l'avaluació prèvia de la capacitat del candidat i el jurament d'actuar fidelment i lleialment.[131]

1247 serà, precisament, l'any en què l'*Speculo* documenta per primer cop l'existència d'una notaria púbica a Montornès. Així, el 22 d'octubre de 1247, en un document en el qual actuen Bernat de Sant Vicenç i Arnau de Montornès, se'ns indica que *consta en poder de Garau de Vallrromanes, notari públic de Montornès*.[132] La seva presència ens indica el canvi que havia tingut lloc: a les dècades anteriors, els únics notaris sobre els quals se'ns indica la procedència eren, bé notaris de Barcelona,[133] bé un notari de Granollers.[134] Amb tot, cal no excedir-se a l'hora d'afirmar la consolidació d'una notaria estable i laica a Montornès a mitjan segle XIII. Per una banda, el gruix de la documentació de l'*Speculo* en aquestes dates continua generant-se en notaries fora de Montornès. Per exemple, un document tan significatiu com el testament de Guillem de Montornès l'any 1264 es redactà davant Pere de Canal, notari públic de Granollers,[135] i el mateix passava amb altres documents relatius a Sant Sadurní de Palau Dalmanla. D'altra banda, la divisió entre notari laic i escrivà eclesiàstic no és tan clara i el mateix passa amb la prohibició dels homes d'Església d'actuar com a notaris. La llei la consigna, tot i que això no vol dir que es complís més enllà dels grans nuclis urbans. És el que sembla que passa amb l'altre notari de Montornès present a l'*Speculo* pel segle XIII, Guillem Julià. Sobre ell, en 1280 el trobem com a *Guillem Julià, notari públic de Montornès*.[136] Sis anys després s'identifica com a *notari del castell de Montornès,* redactant un document en el qual un Guillem Julià (segurament ell mateix), prevere, estableix Arnau Colomer i la seva dona una peça de terra al lloc de Coromines.[137] El cas de Guillem Julià no serà l'únic en el que un prevere aparegui intitulat com a notari. Així, en 1284 ens trobem amb un *Guillem, prevere, notari de La Marina,*[138] mentre que els rectors de les esglésies continuaran desenvolupant la seva tasca de redacció i preservació de documents durant tota l'Edat Mitjana. Per a Montornès, l'*Speculo* recull també diferents documents del anys centrals dels segle XIV on el rector de Sant Sadurní de Montornès apareix desenvolupant funcions notarials, concretament en 1337 i 1341.[139] Una situació que cal relacionar, potser, amb la manca puntual de notari a causa de les fams i caresties.

El creixement de viles com Granollers, Caldes i Sant Celoni (i més enllà del Vallès Oriental nuclis com Sant Cugat, Sabadell o Terrassa) no portava només

131. *Ibidem*…, p. 570.

132. AMMV, *Speculo,* fol. 42r-v. [1247, octubre, 22] A. D. n. 23.

133. Ramon de Mataró (1220), en Colomer (1231), Ramon de Sant Esteve (1233), Ramon de Riera (1238), Ramon de l'Hom (1240), Guillem de Dénia (1249).

134. Guillem d'Auda (1220).

135. AMMV, *Speculo,* fol. 161r. [1263, agost, 4] A. D. n. 26.

136. AMMV, *Speculo,* fol. 75r. [1280, juliol, 11] A. D. n. 38.

137. AMMV, *Speculo,* fols. 50v-51r. [1286, febrer, 9] A. D. n. 44.

138. AMMV, *Speculo,* fol. 75r. [1284, octubre, 2] A. D. n. 43.

139. AMMV, *Speculo,* fol. 43r-v. [1337, octubre, 19] A. D. n. 105 i fol. 6v i fol. 57r-v. [1341, gener, 23] A. D. n. 111 i n. 112.

bones notícies. Els nuclis urbans funcionaven com un fort pol d'atracció de la pagesia, que no trigà a veure amb bons ulls traslladar-se a viure a aquestes viles properes on la creixent efervescència econòmica i humana semblava sinònim de noves oportunitats. Els segles XIII, XIV i XV seran una lluita contínua entre senyors i pagesos per la mobilitat. Els primers volien garantir l'estabilitat de la població pagesa en els seus dominis, ja que les rendes agrícoles depenien d'aquest fet; els segons no volien deixar escapar les noves oportunitats que l'obertura dels horitzons comercials havia provocat ni renunciar a l'accés als masos que quedaven desocupats durant les diferents crisis alimentàries de l'època. Durant el segle XIII el creixement econòmic jugava a favor dels camperols: els senyors estaven predisposats a permetre la mobilitat pagesa sempre que els tinents del masos garantissin la seva ocupació col·locant-hi noves persones. A partir de 1270 es pot observar al voltant de moltes de les viles més significatives del Vallès la desaparició efectiva d'alguns masos desocupats des de feia temps, possiblement absorbits per altres masos veïns o en els quals els tinents són incapaços de trobar-ne substituts.[140] Segurament les diferents parròquies medievals que conformen el Montornès actual van sentir els efectes d'aquest procés d'atracció de Granollers, tot i que l'*Speculo* no ens aporti massa dades al respecte, si n'exceptuem alguna que bé es podria interpretar d'aquesta manera, com l'absolució a Elisenda, filla de Berenguer Vilar, de ser dona pròpia feta per Berenguer d'Entença, el 1281,[141] o la que Ramon de Vallromanes va fer a Bonanada, la filla de Pere Escuder,[142] però que segurament tenen més a veure amb matrimonis contrets fora del terme.

BARCELONA

Si l'atracció de les viles-mercat del Vallès feia arribar la seva influència als peus del castell de Montornès, no costa gaire imaginar l'efecte que el fort desenvolupament de la ciutat de Barcelona al llarg del segle XIII va tenir a tot el comtat. En una època de creixement urbà a gran escala i d'expansió de les xarxes comercials, hi havia poques ciutats, fora de la Península Itàlica, comparables a Barcelona i al seu dinamisme econòmic. La ciutat es consolidarà com a centre de les cada vegada més vertiginoses expectatives comercials de les seves elits ciutadanes. A través de la col·laboració amb els reis d'Aragó i el suport a les aventures militars del jove rei Jaume, es creen, a cops d'espasa i rem, les condicions necessàries per a la consecució del somni comercial d'aquestes elits.

No s'ha de caure, però, a considerar aquestes campanyes com el moment zero del procés, com s'ha fet en determinades ocasions en magnificar la ruptura que va significar l'abandó de les expectatives occitanes després del desastre de Muret. Barcelona, i amb ella el seu *hinterland* més proper, que abastava no només el territori de la ciutat sinó bona part del comtat, portava ja anys immer-

140. BENITO i MONCLÚS, P., *Senyoria de la terra i tinença pagesa...,* p. 448-449.
141. AMMV, *Speculo,* fol. 138r. [1281, març, 10] A. D. n. 39.
142. AMMV, *Speculo,* fol. 75r. [1284, octubre, 2] A. D. n. 43.

sa en una profunda mutació de les regles de joc.[143] La ciutat havia vist sorgir, pels volts de la dècada de 1140, l'ascens de noves famílies que saberen gestionar els canvis econòmics i socials que estaven patint Barcelona i el seu entorn. La riquesa urbana començava llavors a canviar d'espais: es trobava cada cop menys en l'explotació agrícola dels horts i vinyes de la ciutat, veritable motor econòmic en les dues generacions anteriors,[144] i cada cop més en els petits tallers i paradetes comercials que començaven a omplir la ciutat, en el control dels serveis públics i de la inversió en diferents negocis.[145]

La sorprenent revalorització del sòl urbà és un bon exemple d'aquesta nova dinàmica. La ciutat creix de manera constant i rebull tant a l'interior com a l'exterior de les muralles al ritme que marca el seu creixement comercial i demogràfic. El sòl urbà es converteix en una font de recursos excepcional; al seu voltant es faran grans fortunes quan els horts de l'interior de la ciutat comencin a transformar-se en vivendes de plantes diverses i tallers a peu de carrer i les terres de conreu més properes no triguin a seguir el mateix camí. Per totes bandes s'obren nous carrers que acullen obradors, tallers i altres serveis; alguns fins i tot conserven avui dia el nom de les famílies que, durant el segle XIII, promogueren el seu desenvolupament inicial, com els carrer de Plegamans o de Marquet. Els ravals de la ciutat s'omplen de vida i les famílies amb la capacitat d'invertir en el procés veuen incrementada la seva riquesa i influència, tant dins com fora de la ciutat.

Les lluites pel control de les noves zones de la ciutat no trigaran a aparèixer, com per exemple la que es va desenvolupar al voltant del control de la línia de platja. En aquella zona hi trobem, i això és força indicatiu, el primer carrer de Barcelona que porta el nom d'un ofici: el carrer de la Pellisseria, documentat l'any 1214. Precisament en aquesta zona de la ciutat, propera a l'església de Santa Maria del Mar, trobem uns vells coneguts; els Sant Vicenç. I és que Guillem de Sant Vicenç s'havia casat amb Guillema, filla de Bernat Marcús, un dels principals personatges de la ciutat durant la segona meitat del segle XII. El noble del Maresme, el mateix que per aquells anys confirmava als Montornès la possessió de la torre de Vilassar que aquests havien comanat durant cinquanta anys, es capbussava de ple dins el complicat món de les possessions urbanes en disputa en contreure matrimoni amb la filla d'en Marcús. El matrimoni ens indica que les elits ciutadanes de Barcelona han arribat a un punt d'expansió social que permet la seva relació amb la petita noblesa terratinent de l'entorn de la ciutat. Els seus

143. La situació de la ciutat de Barcelona i les seves elits ha estat perfectament presentada a BENSCH, Stephen P., *Barcelona i els seus dirigents. 1096-1291*. Barcelona, Proa. Seminari d'Història de Barcelona, 2000 a través d'un exhaustiu estudi documental. Per a una visió multisecular de la ciutat i les seves problemàtiques considero de referència obligada RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Iluminaciones sobre el pasado de Barcelona*, dins GARÍ, Blanca, i ABULAFIA, David (coord.), *En las costas del Mediterráneo Occidental: las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media*. Barcelona, Editorial Omega, 1996, p. 63-93.

144. La trajectòria de personatges com Ricard Guillem, que va aconseguir una fortuna increïble a la Barcelona de finals del segle XI i principis del XII a través de l'orientació del cultiu de la vinya en clau comercial, és ben explicativa d'aquest punt. RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Ricard Guillem o el somni de Barcelona*. Barcelona, Edicions 62, 2001.

145. BENSCH, Stephen P., *Barcelona i els seus dirigents...* p. 166-167.

diners, canalitzats a través de les dones de la família, troben una excel·lent acollida en aquests ambients nobiliaris.[146] Permeten als senyors l'adquisició de noves possessions i l'obtenció de noves rendes i prerrogatives jurisdiccionals. En aquest sentit, el dot en diners aportat per la dona serà una de les claus de volta del sistema, ja que serà el canal mitjançant el qual es moguin grans quantitats de riquesa entre els diferents grups.

Si tenim en compte tots aquests factors, es pot entendre fàcilment la centralitat de Barcelona en els circuits econòmics que ja des de finals del segle XII, però molt especialment al llarg del segle XIII, recorrien Catalunya. La ciutat era una font ben llaminera d'inversions, ja fos entrant en el mercat immobiliari, a través de la vinculació amb el món artesà; participant en els cada cop més freqüents viatges comercials arreu de la Mediterrània, o fent negocis amb els rics parents de la dona. No és d'estranyar, doncs, que algunes de les característiques que més destaquin de la documentació doscentista de l'*Speculo* tinguin molt a veure amb aquestes directrius.

Destaca, en primer lloc, l'obertura de la documentació més enllà de la família Montornès. Comencen ara a aparèixer amb freqüència documents que semblen tenir poc a veure entre ells i que fan referència a terceres persones, per exemple a compravendes entre particulars a Barcelona. Són operacions en les quals, bé en el seu moment, bé en generacions posteriors, s'impliquen els Montornès, segurament perquè hereten els títols de propietat i altres pergamins que justifiquen els drets sobre alguna adquisició. Aquesta era una pràctica freqüent: junt amb la propietat el comprador rebia els documents en els quals descansava la legalitat d'aquella. Eren absolutament necessaris en una cultura jurídica com la catalana, on la prova escrita tenia gran validesa a l'hora de defensar els drets. Això feia que juntament amb la propietat es rebessin tots els documents que l'acreditaven, sense importar que alguns es remuntessin a generacions anteriors.

Així, a partir de la dècada de 1260, l'*Speculo* comença a mostrar-nos una petita part de la dinàmica vida econòmica de la ciutat. En 1262 Pere Vidal estableix a Bernat Sanç el delme sobre una terra a la llacuna de Barcelona,[147] mentre que dos anys després, Arnau de Picalquers, canonge de la Seu de Barcelona, dóna en precari a Guillem Armengol un hort proper als Molins Nous de la ciutat.[148] La compravenda de cases està àmpliament representada, de manera conseqüent amb la situació de la ciutat en aquells anys. En 1271, per exemple, trobem tres operacions amb cases a Barcelona: Guillem de Talamanca i la seva dona Bonacasa venen a Joan Corretger una casa situada al burg de Barcelona a canvi de 700 sous; els marmessors de Sibil·la Bes entreguen a Ferrer de Clapers unes cases properes al monestir de Sant Pere de les Puel·les a canvi de 430 sous, i Joan Gener i la seva dona retornen a la filla de Guillem de Talamanca, Beneta, la casa amb hort que tenien per a ella al carrer dels Còdols.[149] El mateix carrer dels Còdols tornarà a aparèixer quan, el 1283, Joan Ciuràs i el seu fill lloguen a un cotoner de

146. CUADRADA, Coral, *El Maresme medieval...*, p. 399.

147. AMMV, *Speculo,* fol. 45r. [1262, setembre, 29] A. D. n. 25.

148. AMMV, *Speculo,* fol. 50v. [1264, març, 24] A. D. n. 27.

149. Respectivament AMMV, *Speculo*, fols. 31v-32r. [1271, juliol, 22], fol. 71r-v. [1271, agost, 9] i fol. 99r. [1271, desembre, 22] A. D. n. 33, 34 i 35.

Barcelona dues botigues amb hort a canvi de 30 sous l'any, possiblement les mateixes que al 1302 formen part del paquet de casa amb hort, pou i dues botigues que la dona de Guillem Marquès Oller entrega a Jaume Bonet.[150]

El mercat dels censos urbans i l'agricultura intensiva de regadiu dins les grans zones d'horts de la ciutat també seran també importants espais de negoci durant aquests anys. El 1266 Albert Andreu ven, a canvi de 319 sous, multitud de censos sobre terres de conreu properes a Barcelona i el 1306 trobem a la filla de Bernat Ballester, Sibil·la, entregant a Guerau Llobet una casa propera a la muralla vella de la ciutat, així com quatre peces de terra situades a l'Horta de Sant Pau, el mateix any en què Bernat de Noguera compra a Ròmia, dona de Pere Verdaguer, dues peces de terra a l'Horta, prop dels molins nous. El mateix Bernat de Noguera compraria en els anys següents una peça de terra sobre la qual rebia un cens anual de 3 morabatins i quatre quintanes de terra a l'Horta de Sant Pau i diversos censos situats a l'Horta d'en Trenta Claus, a canvi de 25 lliures i 15 sous.[151] Com podem veure, en Noguera desenvolupa durant més de deu anys una política d'adquisició de censos i propietat de terres a les diferents hortes de la ciutat, algunes de les zones de major activitat econòmica del moment. Com ell, molts inversors de dins i fora de la ciutat veieren el negoci que aquests espais urbans d'alt rendiment agrícola comportaven.

La clau d'aquesta explosió de les inversions urbanes, ja fossin en horts, cases o tallers està estretament relacionada amb la consolidació de l'emfiteusi. Com a sistema jurídic, l'emfiteusi, recuperada gràcies a la recepció del dret romà, permetia ampliar de manera espectacular la xarxa de relacions de propietat i explotació teixides sobre la terra. El seu origen es troba a la segona meitat del segle XII, quan les cartes precàries difícilment serveixen per reflectir les cada cop més complicades relacions de domini sobre la terra. La irrupció dels senyors laics en la gestió de les rendes va desvirtuar el binomi senyor de la terra-camperol. L'emfiteusi permetia arrendar la terra a perpetuïtat, a canvi d'una renda anual, el cens. L'emfiteuta podia disposar amb llibertat de la terra, ja fos venent-la, cedint-la o sotsarrendant-la a nous emfiteutes, sempre i quan el cens es satisfés. En tots aquests casos el propietari eminent continuava retenint els seus drets i es beneficiava en cada intercanvi. Així, entremig de qui produïa i el propietari eminent es va anar inserint tot un catàleg d'intermediaris, que gestionaven les rendes i se'n quedaven una part. Al món urbà aquesta pràctica va tenir una gran fortuna, sobretot a partir de 1211 i la intervenció del rei Pere en la disputa pels sotsestabliments. Encaixava a la perfecció amb el febril panorama econòmic que hem descrit, on els hospicis, els tallers i els horts canviaven de mà amb facilitat i l'adquisició de censos permetia a la gent amb els diners adequats aprofitar-se del desenvolupament demogràfic i econòmic de la ciutat. Allò que en el món rural servia des de feia dècades per donar estabilitat als pagesos, que podien disposar de les seves terres, a la ciutat es transformà en la clau per afavorir la inversió ge-

150. AMMV, *Speculo,* fol. 181r. [1283, maig, 12] i fol. 134r-v. [1302, setembre, 6] A. D. n. 41 i 59.

151. AMMV, *Speculo,* fol. 30r. [1266, octubre, 6] A. D. n. 31; fols. 104v-105r. [1306, gener, 29] A. D. n. 31; fol. 134v. [1306, desembre, 15] A. D. n. 63; fol. 31r. [1316, març, 26] A. D. n. 77, fol. 29r-v. [1318, setembre, 28] A. D. n. 82.

neralitzada. Con a exemple d'aquesta tendència, Stephen P. Bensch ens recorda que el cost mitjà d'adquirir 1 sou de renda urbana es va triplicar entre 1200 i 1280, creixent de manera espectacular a partir de 1260.[152] En aquest context, el lluïsme —els diners que rebia el propietari en qualsevol traspàs— i l'entrada —la quantitat de diners que es pagaven en rebre un establiment— suposaven el gruix del negoci. Amb l'augment de la població de la ciutat i del volum de sotsestabliments, el control dels arrendaments va convertir-se en una important font d'ingressos que va generar un bon grapat de problemes legals, fins al punt que en el privilegi *Recognoverunt Proceres,* concedit a Barcelona per Pere el Gran, es van haver de definir els casos en què el lluïsme i altres drets emfitèutics no eren aplicables, com a les transmissions de patrimoni dins la família, tals com la dot i les herències.

L'*Speculo* recull també la importància de les dots i la circulació dels diners i propietats que els enllaços matrimonials comportaven. Com ja hem assenyalat, les decisions al voltant dels matrimonis formaven part de les estratègies de les famílies i ocupaven un lloc especial a molts nivells. No és estrany, doncs, que amb l'embranzida comercial del segle XIII els documents sobre les dots i el seu pagament també ocupin un lloc destacat en l'*Speculo*. Trobem, per exemple, donacions del marit a la dona, com quan en 1238 Pere de Bertran entrega a la seva dona un marc d'argent, o en 1240, quan Ferrer de Pruneres dóna a la seva dona Ermessenda 30 morabatins, *obligant-hi tots sos béns mobles e imobles,*[153] però a mesura que avança el segle, el procediment del dot femení més escreix del marit adopta la seva forma a bastament coneguda.

Un tercer element que prendrà força a l'*Speculo* a partir del segle XIII serà la presència creixent dels testaments. Així, tan bon punt arrenca el segle comencem a trobar testaments que semblen, per les poques informacions que se'ns donen, aliens als Montornès. I és que, en el cas dels testaments, el principal inconvenient de l'*Speculo* es torna encara més dramàtic: els regestos sobre els testaments no ens permeten saber gairebé res d'ells, fora de conèixer el nom del testador i de l'hereu. Desconeixem la majoria de les vegades en què es va deixar, sota quines condicions es va fer, quines persones van rebre la resta de deixes testamentàries o quins van ser els marmessors triats pel difunt. Per exemple, sabem que el 1208 Ramon Desvilar nomena hereu el seu fill Guillem i, si aquest mor sense fills, Berenguer, un altre fill seu;[154] o que en 1215 una tal Taramona, sobre la qual el mateix Tomàs Sancho assenyala que *no diu d'ahont és,* deixa les seves possessions al seu fill Bernat.[155] En altres casos, se'ns indica com a mínim la procedència del difunt, com es fa amb Bernat de Sales, ciutadà de Barcelona.[156] Ni tan sols els testaments dels Montornès es lliuren d'aquesta brevetat extrema. L'*Speculo* ens informa, per exemple, del testament de Guillem de Montornès, l'any 1264, *lo qual fa hereu a Pere de Montornès de tots los béns de la casa de Ro-*

152. BENSCH, Stephen P., *Barcelona i els seus dirigents...,* p. 283.

153. AMMV, *Speculo,* fol. 102v. [1238, juliol, 9] A. D. n. 20, fol. 102v. [1240, octubre, 18] A. D. n. 21.

154. AMMV, *Speculo,* fols. 162v-163r. [1208, setembre, 10] A. D. n. 12.

155. AMMV, *Speculo,* fol. 160v. [1215, juliol, 24] A. D. n. 13.

156. AMMV, *Speculo,* fol. 164r. [1220, setembre, 15] A. D. n. 17.

veto y altres béns seus.[157] Res més, si exceptuem la nota que ens parla, dos anys després, dels 300 sous que rep un dels tutors nomenats al testament, fet que ens indica la minoria d'edat d'algun dels fills de Guillem de Montornès.[158] A voltes ens permeten saber els noms d'alguns membres de la família i ajuden a reconstruir l'arbre genealògic, com el testament de Pere de Montornès del 1298, on apareixen anomenats tres dels seus fills, Pere, Romeu i Guillem, així com la seva dona Saurina.[159] Però res que ens parli dels béns concrets que es deixaren, ni on eren o com van ser adquirits per la família. Una brevetat que exaspera.

El segle XIII a Montornès

I mentre Barcelona i les viles-mercat del Vallès creixien al llarg del segle gràcies a l'embranzida de la nova conjuntura econòmica i social, què ens diu l'*Speculo* del Montornès del moment? Podem veure dins l'evolució de les seves parròquies i el transcurs de la família Montornès un reflex dels nous temps, tal i com podem veure-ho a la documentació que conserva sobre Barcelona? La resposta sens dubte és afirmativa. A través dels regestos de l'*Speculo* podem copsar sense problemes la dinàmica de l'època. Hi trobem una forta expansió a tots els nivells. Més documents i més variats ens parlen de la consolidació del paisatge rural, dels diferents masos que articulen el territori, de la relació dels Montornès amb els seus pagesos, de la continuïtat de la família i de les seves relacions amb la resta de la noblesa territorial de la zona. A més a més, els esdeveniments polítics del segle també es faran sentir al castell.

A partir de la dècada de 1230, l'*Speculo* consigna diferents establiments de terra que ens aporten força informació sobre el Montornès del moment. Destaca en primer lloc la confessió que el 20 de gener de 1231 va fer Berenguer Durfor a Guillem de Montornès sobre dues peces de terres situades al terme del castell de Montornès.[160] Berenguer Durfort era membre d'una de les principals famílies de Barcelona. Un d'aquells homes de negocis que participaven activament en el desenvolupament de la ciutat, en l'acumulació de sòl urbà, i acaparaven gran quantitat de censos i rendes tant dins de la ciutat com en el seu territori proper.[161] Les seves inversions el portaren a fixar-se, en els mateixos anys en què exercia la batllia de Barcelona, en Montornès. La confessió de 1231 ens permet, a més a més, fixar-nos en el grau de complexitat al què havien arribat els sotsestabliments i la jerarquia de drets sobre la terra. Berenguer Durfort reconeixia que tindria per Guillem de Montornès les dues peces de terra situades a Montornès. Aquestes, diu, formaven part de dos masos que en Durfort tenia en precari de

157. AMMV, *Speculo,* fol. 161r. [1263, agost, 4] A. D. n. 26.
158. AMMV, *Speculo,* fol. 161r. [1265, abril, 9] A. D. n. 30.
159. AMMV, *Speculo,* fols. 157v-158r. [1298, juny, 14] A. D. n. 57.
160. AMMV, *Speculo,* fol. 56r-v. [1231, gener, 20] A. D. n. 18.
161. Batlle i Gallart, Carme, *La casa i els béns de Bernat Durfort, ciutadà de Barcelona, a la fi del segle XIII,* a «Acta historica et archaeologica mediaevalia», n. 9. 1988, p. 9-51, on es fa un repàs a totes les possessions que aquesta branca de la família Durfort posseïa a Barcelona i la seva contrada a finals del segle XIII.

Bernat de Santa Eugènia i altres senyors del castell de Mataró (és a dir, que tenia pels senyors i castlans del castell). Per últim, recorda que dites terres les posseïen —i conreaven— en Ramon Trilla i el seu fill. Com es pot veure, sobre la mateixa peça de terra hi actuaven i en tenien drets un bon grapat de persones.

Els castlans de Mataró, però, no eren els únics que posseïen terres i masos a Montornès; l'any 1233 Ferrer de Sant Martí estableix a Berenguer de Cirera i la seva família un camp situat al terme del castell de Montornès.[162] D'aquest camp no se'ns diu quin era el cens anual que en Sant Martí rebria, però el que sí que se'ns assenyala és que n'era un alou propi. No és estrany, si recordem el fet que els Sant Martí devien tenir encara a mitjan segle XIII força possessions al terme del castell de Montornès, el qual no feia ni un segle que havien cedit, a la pràctica, als seus castlans. Per la seva banda Felip Jordà, el prior del monestir de Sant Miquel del Fai, establirà el 1265 a Eloi Arenes el mas Arenes, situat a la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes a canvi d'una entrada de 2 sous i 8 diners i un cens anual de dues quarteres d'ordi a mesura de Granollers.[163] Anys més tard el noble Bernat de Centelles establia a Bernat de Farigola una peça de terra boscosa, situada a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, anomenada la Coma sobre el Rodorar, a canvi de la tasca i d'un cens de quatre sous.[164] Les relacions entre els Centelles i els Montornès tindran molta importància dècades més tard, com veurem al capítol següent i arrenquen, com a mínim, de mitjan segle XIII, moment en què trobem Bernat de Centelles pare i Guillem de Montornès compartint, per exemple, la marmessoria del testament de Ramon de Caldes.[165] De nou les complexes xarxes de parentiu de la noblesa ens permeten aportar una mica de llum als mecanismes d'aquesta relació. Bernat de Centelles, fill il·legítim de Bernat de Centelles amb Agnès Grony, va ser legitimat pel rei Jaume i nomenat castlà del castell de Sitges. Es va casar amb Saurina de Terrassa l'any 1273. Filla de Jaume de Terrassa i Guillema de Sant Vicenç, Saurina havia heretat el patrimoni familiar tot just un any abans, a la mort del seu pare, sota la tutoria del seu oncle Guillem de Sant Vicenç.[166] Com veiem, noms coneguts, als quals cal sumar el fet que, unes generacions enrere, Elisenda de Montornès havia contret matrimoni amb Ramon de Terrassa. Aquestes relacions matrimonials poden explicar el fet que, en 1283, Bernat de Centelles tingués, en virtut dels seu matrimoni amb Saurina, possessions a Montornès, a la parròquia de Sant Sadurní.

Els mateixos Montornès, a través dels seus pactes amb els Sant Vicenç, mantenien possessions fora del terme del castell i de les parròquies de Palau Dalmanla, Vallromanes i Vilanova. És el cas, per exemple, de la precària que Bernat

162. AMMV, *Speculo,* fol. 43r. [1233, desembre, 21] A. D. n. 19.

163. AMMV, *Speculo,* fols. 45v-46r. [1265, ??, ??] A. D. n. 29. El regest del document no porta ni la referència al notari ni la data de redacció del pergamí, tot i que al marge apareix anotada la data de 1265. L'acceptem ja que aquesta data és conseqüent amb la informació del document, ja que Felip Jordà està testimoniat com a prior de Sant Miquel del Fai el 1274, segons consta al pergamí 274 de l'Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya.

164. AMMV, *Speculo,* fol. 42r. [1283, gener, 8] A. D. n. 40.

165. SGV, 7-7-59 (D-4). [1253, octubre, 1]

166 VERDAGUER i CABALLE, Joaquim, *Els Terrassa. Genealogia,* a «Terme», n. 5, 2000, p. 39.

de Sant Vicenç i Arnau de Montornès van fer, de manera conjunta i amb el consell de Ramon de Sant Vicenç, a Armangalda Colomer sobre el mas Colomer. Pel que es desprèn del regest ens trobem davant d'una confirmació de possessió més que davant d'un nou establiment, ja que se'ns diu que es fa la precària *a Armangalda Colomer de son mas Colomer.* situat a la parròquia de Sant Feliu d'Alella.[167] Com es pot veure, els Montornès encara comptaven, gràcies als seus vincles amb els Sant Vicenç, amb possessions i capacitat d'actuació a Vilassar i a les parròquies properes. I no només això, sinó que al llarg del segle anaren ampliant la seva presència al Maresme, com quan Pere de Montornès obtingué de Ramon de Badalona la part que aquest rebia sobre els delmes de la vila i parròquia de Sant Esteve de Tordera, el de la Roca i de les cases de Badalona i de Torrent, aquesta darrera situada a Santa Maria de Pineda. No coneixem la data exacta de l'operació, tot i que sabem que l'any 1313 el mateix Ramon de Badalona confirma al fill de Pere de Montornès la cessió de drets sobre tots aquests delmes.[168] L'arxiu del monestir de Sant Pere de les Puel·les ens aporta nova llum sobre els negocis entre Ramon de Badalona i els Montornès. L'any 1320, un cop mort Ramon de Badalona, Pere de Montornès i l'abadessa Saura estableixen a Guillem Rovira, de la parròquia de Sant Adrià, una peça de terra amb cereals i vinyes que ambdós tenien a la parròquia de Santa Maria de Badalona, al Pedrós, a canvi de la cinquena part de la collita i d'una entrada de 20 sous. Dita terra, propietat de la casa de Pedrós, era retinguda de manera conjunta entre els Montornès i el monestir de Sant Pere, concretament reservant-se els primers dues terceres parts i el monestir la tercera part restant.[169] Un parell d'anys abans, el 1318, ens assabentem que *lo señor Agustí Guillem de Montornès* (possiblement es referixi a Guillem de Montornès) tenia en directa senyoria del monestir uns censos sobre unes cases a Barcelona, al carrer d'en Fonollar.[170]

Entre els anys finals del segle XIII i els primers compassos del XIV es pot veure, a través de la documentació de l'*Speculo,* com els Montornès duen a terme una estratègia d'adquisició de noves terres i de consolidació de les possessions. Per exemple, l'any 1289 Pere de Montornès compra a Gilabert de Centelles el mas Guardiola, situat dins la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, així com dos molins *que són dins un casal de dit parròquia y terme de dit castell, que s'anomena lo Molí d'en Noguera.*[171] El preu de la transacció, 2.500 sous, és una quantitat considerable i ens parla de la importància de la compra. Per entendre en la seva justa mesura aquest preu, podem comparar-lo amb el que va pagar, just un any després, en Pere Marquès a Bertran de Sant Lleí per la venda en franc alou de la Casa de Sant Lleí, de la parròquia de la veïna Sant Esteve de Vilanova, amb totes les seves pertinences. El preu —9.500 sous— sembla força allunyat dels 2.500 que pagà en Pere de Montornès per un mas i dos molins, tot i que, si observem la llista de possessions que per aquesta compra rebia en Pere Marquès, no ho és tant. Rebia *la casa de Sancto Licerio ab sa fortaleza, que és quadra,*

167. AMMV, *Speculo,* fol. 42r-v. [1247, octubre, 22] A. D. n. 23.
168. SGV, 2-2-12 (B-9). [1313, novembre, 8]
169. AMSPP, *Pergamins,* 40-614. [1320, agost, 7]
170. AMMV, *Speculo,* fol. 29v. [1318, novembre, 7] A. D. n. 85.
171. AMMV, *Speculo,* fols. 11v-12r. [1289, abril, 14] A. D. n. 48.

ab tots sos drets, molí, masos, honors i pocesions, drets y cervituts. I a dita quadra pertanyien cinc masos, que també passaren a ser propietat d'en Marquès: el mas Nadal, el mas Martí, el mas de Peça Godaya, el mas Sapadriga i el mas de Costa.[172]

Pere Marquès és un personatge ben conegut a l'època i representa a la perfecció la dinàmica dels nous temps. Tres anys abans, el 1287, havia comprat a Ramon de Cabrera el castell de la Roca i va adquirir també el castell de Pera, a Sant Llorenç Savall, i el mateix 1290 havia aconseguit del bisbe de Barcelona la comanda del castell de Montbui. Com a notari reial i home de confiança del rei Alfons el Franc, Pere Marquès il·lustra la posició assolida pels grans homes de negocis i professionals que, arran de la seva participació en l'escalada de riquesa de Barcelona i la seva vinculació amb els reis, disposaven dels diners i del recolzament per aspirar a l'adquisició de grans propietats rurals i desplaçar les famílies de la mitjana noblesa oriündes del territori. Ni de bon tros n'és l'únic cas. Des de Bernat Marcús al segle XII, Ramon de Plegamans als primers anys de regnat de Jaume I, a Pere de Sant Climent o Guillem Durfort a les mateixes dates que Pere Marquès, diners i proximitat a la monarquia eren sinònims de grans adquisicions de patrimoni rural i compra de castells a uns senyors territorials que no havien sabut adaptar-se a la dinàmica dels nous temps.[173]

En aquest context de penetració al Vallès Oriental dels homes de negocis de Barcelona la política d'adquisició de noves terres i drets duta a terme per Pere de Montornès pren el seu just sentit. Durant els mateixos anys en que Pere Marquès i d'altres miraven amb bons ulls, des de la comoditat de les cases de la ciutat i la proximitat a la cort, la compra d'honors i termes a l'interior, Pere de Montornès consolida el patrimoni familiar i l'amplia. La compra feta a Gilabert de Centelles el 1289 és una mostra, com també la disputa amb el rei sobre la jurisdicció dels criminals al mercat de Granollers, el 1281. El mateix 1290 arriba a un acord amb l'abat de Sant Cugat del Vallès pel qual aquest li estableix el molí d'Arquers, que el monestir posseïa a la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, i el mas Alaura, proper a la Casa de Sant Lleí.[174] El control dels molins, com es pot veure, serà una de les preocupacions constants en aquests anys, vista la seva importància tant com a font d'ingressos com a seguretat —per les rendes en farina que s'obtenien— davant les males collites.

Al segle XIII, com al XII, les estratègies familiars de la noblesa són un dels pilars de la seva forma de vida. Les xarxes de clienteles i amics també es reforcen de manera evident i a voltes es complica seguir el fil de les relacions personals. Si parem esment a un fet tan concret com el de les eleccions de marmessors, ens adonarem una mica millor de com funcionaven aquestes xarxes en què es movien els Montornès i la resta de senyors de la zona. Quan hom havia de fer testament, triava entre els familiars propers i els amics els encarregats de fer efectives les deixes testamentàries i les últimes voluntats. Participar en una mar-

172. AMMV, *Speculo,* fol. 37r. [1290, setembre, 24] A. D. n. 51.

173. CUADRADA, Coral, *Sobre les relacions camp-ciutat a la Baixa Edat Mitjana: Barcelona i les comarques de l'entorn,* a «Acta historica et archaeologica mediaevalia». Universitat de Barcelona, 1991. N. 11-12, p. 161-185.

174 AMMV, *Speculo,* fols. 43v-44r. [1290, novembre, 5] A. D. n. 52.

messoria era doncs, per una banda, una mostra de confiança del difunt, però també un indicatiu de la posició que ocupava el marmessor i de la seva capacitat per dur a bon port els negocis que implicava el repartiment d'una herència. Els Montornès ocupen durant tot el segle XIII el paper de marmessors de familiars i amics en diverses ocasions. Així, el 1217, Guerau de Bastida inclou a Pere de Montornès entre els seus marmessors, juntament amb la seva vídua, Beatriu, i en Pere de Prats, Pere de Congost i Arnau de Pertegàs.[175] El mateix féu n'Arnau de Cassoles quan ordenà testament el 1248, en triar Guillem de Montornès com a marmessor, al costat de la seva vídua Ramona, de Bernat de Bigues i del prior de Santa Eulàlia del Camp i del prevere Deusde de Colomer.[176]

A voltes, les marmessories ens aporten detalls desconeguts sobre la composició familiar dels Montornès i les seves branques laterals. És el cas del testament de Dolça de Torre, el 1270, que escull sepultura a l'església de Barberà del Vallès. Hi tria com a marmessor Bernat de Montornès, el seu germà, i institueix com el seu hereu universal el seu fill Jofre.[177]

Vint-i-dos anys després la situació es reprodueix quan Bernat de Torre, fill d'aquest Jofre, nomena el seu parent Pere de Montornès com el seu marmessor.[178] Per la seva banda, Ramon de Montornès actuarà l'any 1323 com a marmessor de Bernat de Vilademany.[179]

Malauradament, no sabem quins van ser els marmessors triats pels diferents membres de la família Montornès a l'hora de posar per escrit els seus testaments. L'*Speculo* no recull aquesta dada en els seus regestos. Sobre els testaments de la família, al segle XIII comptem amb la notícia del testament de Guillem de Montornès de l'any 1263, pel qual instituïa Pere de Montornès hereu de tots els seus béns, inclosa la casa de Rovet.[180] Afortunadament, un document de 1265 ens aporta més llum —poca— sobre aquest testament, ja que veiem actuar els tutors designats per Guillem de Montornès per tenir cura, molt possiblement, dels seus fills. Entre ells, destaca Jofre de Torra, el fill de Dolça de Montornès de qui acabem de parlar, que rep, per raó de la seva feina de tutor, 300 sous.[181] Uns anys després tornem a veure en acció un tutor, aquest cop el dels fills de Berenguer de Montornès. En 1272 reconeix haver rebut de Bernat de Montornès una part dels 2.600 sous que acordaren a canvi de la cessió durant tres anys dels rèdits que els nens tenien sobre el castell de Montornès.[182] El 1298 el testament de Pere de Montornès, *señor del castell vell de Montornès,* ens aporta el nom d'alguns del seus fills (Pere, Romeu i Guillem) i la voluntat de fer la seva dona Saurina la usufructuària de tots els seus béns *lo temps que viurà y tindrà son nom.* És a dir, mentre no es torni a casar.[183]

175. SGV, 1-11-08 (B-9). [1217, agost, 4]
176. SGV, 1-3-03 (C-5). [1248, juliol, 9]
177. SGV, 6-2-02 (C-12). [1270, setembre, 11]
178. SGV, 6-2-32 (C-12). [1292, agost, 28]
179. ANC1-167-T-664. [1323]
180. AMMV, *Speculo,* fol. 161r. [1263, agost, 4] A. D. n. 26.
181. AMMV, *Speculo,* fol. 161r. [1265, abril, 9] A. D. n. 30.
182. AMMV, *Speculo,* fol. 63v. [1272, febrer, 21] A. D. n. 36.
183. AMMV, *Speculo,* fols. 157v-158r. [1298, juny, 14] A. D. n. 57.

Com en èpoques anteriors els assumptes familiars ocuparan bona part de la documentació de la família. La gestió de les herències i dels drets materns i paterns sobre el patrimoni familiar serà un tema recurrent a l'*Speculo* en aquests anys. Des de la renúncia d'Elisenda de Montornès sobre tots els drets familiars al castell de Vilassar i la seva cessió a Pere de Montornès el 1206, no hi haurà herència que no calgui retocar o reafirmar mitjançant disposicions escrites. N'hi haurà l'any 1220 entre Pere i Guillem de Montornès sobre el dret de fortalesa a la Casa de Rovet,[184] entre Sibil·la i Bernat de Montornès el 1241, quan el vicari general del bisbe de Barcelona obligui Sibil·la a entregar-li a Bernat 50 morabatins en virtut del compliment d'un testament;[185] les ja vistes de 1265 i 1272 sobre les tutories dels infants, o entre els germans Simó i Pere de Montornès el 1318, que acabaren en una concòrdia.[186]

Per contra, dels matrimonis tenim molta menys informació. Algun detall escadusser, com el matrimoni de Guillema de Santa Coloma amb Ramon de Mataró a finals del segle XII,[187] o quan el 1219 ens assabentem que Maria, la dona de Bernat de Viniana, era filla de Pere de Montornès[188] o, just un segle més tard, quan se'ns parla dels capítols matrimonials de Saura de Montornès amb Galceran de Banyeres el 1319 i se'ns hi recorda, gairebé de retruc, que els seus pares eren Romeu de Montornès i Esclarmonda i que aquesta va estar prèviament casada amb Berenguer de Vic.[189]

L'*Speculo* també ens deixa entreveure, per aquest segle, algunes operacions de crèdit que involucren els Montornès, en les quals apareixen com a deutors de diners. Són dos els documents que ens parlen d'aquest fet. El primer, de 1249, involucra el cavaller Guillem de Montornès per una banda i Pere de Déu i Guillem Mercader per l'altra. Aquests últims l'absolen dels deutes que es devien a Ferrer de Palou, per valor de 275 sous, i se'n reserven altres 275 sobre el deute que restava per pagar.[190] El 1310 ens trobem Pere de Montornès nomenant Vibó Satramoleda, de Vallromanes, el seu procurador per tal de reunir tots els diners que calgués per fer front al deute que el seu pare tenia amb el rei Frederic de Sicília en el moment de la seva mort.[191] Són, però, dues situacions ben diferents. El primer cas sembla el típic deute nobiliari sorgit de la dissonància entre unes rendes senyorials percebudes de manera previsible i estable i les necessitats de diners en efectiu, mentre que el segon s'emmarca més aviat en el context polític mediterrani del tombant de segle, on les relacions amb la branca del casal d'Aragó establert a Sicília i el seu impacte en el joc d'aliances d'internacionals de la Corona portaren els nobles a prendre partit. Ho veurem també a les pàgines següents en el cas de Berenguer d'Entença, que en aquests anys finals del segle XIII optà també per l'apropament a la branca siciliana.

184. AMMV, *Speculo,* fol. 77v. [1220, agost, 21] A. D. n. 16.
185. AMMV, *Speculo,* fol. 106v. [1241, octubre, 9] A. D. n. 22.
186. AMMV, *Speculo,* fol. 77r. [1318, juny 23] A. D. n. 81.
187. *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallès,* vol. III, doc. 1208. [1195, novembre, 20]
188. AMMV, *Speculo,* fol. 64v. [1219, gener, 2] A. D. n. 15.
189. AMMV, *Speculo,* fol. 151v. [1319, gener, 23] A. D. n. 86.
190. AMMV, *Speculo,* fol. 74v. [1249, novembre, 30] A. D. n. 24.
191. AMMV, *Speculo,* fol. 81r. [1310, agost, 25] A. D. n. 69.

Sant Pere de les Puel·les i la disputa per l'Església

El monestir de Sant Pere de les Puel·les també comptava al segle XIII amb importants possessions i interessos a Montornès, com no podia ser d'altra manera a causa de la seva forta presència a la veïna Montmeló. Així, sabem que el monestir posseïa, ja des del moment mateix de la primera acta de consagració de la seva església, el 945, la vila Ricard, que als segles posteriors apareixeria a la documentació com a mas Ricard. Aquest es trobava a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla i era proper al mas Rovira, un fet del qual se'ns informa, per exemple, durant la venda del mas Ricard que el 1249 va fer Pere de Besalú a Ferrer de Parets a canvi de 60 sous.[192] L'any 1311 en Guillem Barrat, un sabater de Sant Sadurní de Montornès, ven a Jaume de Lirana, de Montmeló, una petita peça de terra situada al lloc de la Noguera, *que fuit antiquitus de tenedonibus et pertinenciis mansi Ricart* i que dit Lirana, havent comprat el mas Ricard a l'abadessa del monestir, suposem que volia reintegrar a les propietats del mas.[193] Les afrontacions d'aquesta *peciolam terre* ens permeten situar-la envoltada per les possessions que Jaume d'Olivera tenia a la parròquia de Sant Sadurní, sota senyoria del monestir de Sant Cugat del Vallès, vora el torrent Ricard i el molí de Noguera. Uns anys després, el 1319, trobem l'abadessa Saura recuperant un censal de 7 sous i una quartera de forment a mesura de Barcelona que Pere Oller rebia d'un honor del monestir que s'estenia entre les parròquies de Santa Maria de Montmeló, Sant Esteve de Parets i Sant Sadurní de Montornès.[194]

Les relacions entre els Montornès i les monges benedictines de Sant Pere no va ser, però, sempre cordials. Com a senyors veïns, les disputes, com les sinergies, sorgien pels motius més inesperats. Les possessions del monestir s'encavalcaven amb les dels Montornès a la parròquia de Sant Sadurní en el mateix sentit que les possessiones dels senyors del castell de Montornès ho feien a Montmeló amb les del monestir. La mobilitat entre ambdues ribes del riu era constant i a vegades esclataven els conflictes. Amb tot, la situació normal al llarg del segle XIII és la de cooperació. Ja ho hem vist, Pere de Montornès compartia amb el monestir el domini de la casa de Pedrós, a Badalona, i els negocis entre ells no eren infreqüents. Per exemple, Berenguer de Montornès vengué a l'abadessa Ermessenda, el 1252, totes les possessions que tenia al mas de Palaudàries, que era propietat del monestir, a canvi de 60 sous.[195] Com a detall significatiu, Ferrer de Sant Martí i Berenguer de Sant Vicenç actuen com a testimonis de la transacció.

Altres cops, però, sorgien les disputes. Les quals durant el segle XIII estigueren motivades principalment pel control de l'església de Montmeló i la seva supeditació a l'església parroquial de Sant Sadurní de Montornès. Els plets es van succeir durant un bon grapat d'anys i es van encavalcar amb altres litigis que sostenia el monestir per aquelles dates. A saber, els dos plets que les monges sostenien amb el bisbat de Barcelona, un per la jurisdicció de l'església parroquial

192. AMSPP, *Pergamins,* 20-246. [1249, març, 2]
193. AMSPP, *Pergamins,* 36-553. [1311, novembre, 30]
194. AMSPP, *Pergamins,* 38-594. [1319, gener, 9]
195. AMSPP, *Pergamins,* 21-263. [1252, maig, 11]

de Montmeló i l'altre per la delimitació de la parròquia urbana de Santa Maria del Mar, a Barcelona, que limitava amb la de Sant Pere.[196] I és que com ja hem assenyalat, l'embranzida econòmica de la ciutat s'havia basat en bona mesura en la gestió del sòl urbà i la seva potència com a generador de riquesa a diferents nivells. En aquest sentit, els barris de Sant Pere i de Santa Maria del Mar es trobaven entre els sectors capdavanters d'aquesta reestructuració de la vida econòmica de Barcelona. Fixar-ne els límits precisos, a poder ser de manera desavantatjosa per al monestir femení de Sant Pere, era una de les grans preocupacions de la Seu de Barcelona en aquells anys inicials del segle. El monestir de Sant Pere, a més a més, comptava amb la protecció directa de la Santa Seu, a qui s'havia encomanat durant el segle XII i de la qual havia aconseguit el privilegi de deslligar-se del control del bisbe de Barcelona. No és d'estranyar, doncs, que el bisbe i la seva cúria encetessin una lluita judicial per tal de limitar en la mesura del possible la influència del monestir tant dins de la ciutat com en el territori de Barcelona. És en aquest sentit que s'expliquen els pergamins 139 i 143 de l'arxiu del monestir de Sant Pere, que presenten de manera conjunta, en el mateix document, diversos testimonis en els diversos plets que el monestir sostenia en aquell moment —1214-1215— amb el bisbe de Barcelona. Senyal que, per als implicats, el conflicte entorn dels límits del barri de Santa Maria del Mar i al respecte de l'església de Montmeló eren dues escenes paral·leles de la mateixa tragèdia, en la què també s'inseria la lluita amb l'església de Montornès.[197] En què consistien, però, les reclamacions del bisbat al monestir i en què afectaren l'església de Sant Sadurní de Montornès?

El motiu de disputa entre les esglésies de Montmeló i la de Montornès sorgia del fet que la primera, segons el bisbat, depenia de la segona, en tant que Montmeló no era parròquia i, per tant, la seva església estava supeditada al control de la de Sant Sadurní de Montornès, que exercia el paper d'església parroquial tant sobre Montornès com sobre Montmeló. Ja que el monestir es declarava fora de la jurisdicció del bisbe de Barcelona, aquest contraatacava negant la consideració de parròquia a Montmeló, els drets de la qual corresponien al monestir. En aquest sentit s'entén la voluntat del bisbe Berenguer II de Palou de donar preeminència a l'església de Sant Sadurní de Montornès.

La sentència de 1215 va ser, en aquest punt, favorable al control de l'església de Montmeló per part de la de Montornès. Es reconeixia la situació de fet, per la qual l'església de Santa Maria tenia sacerdot propi i pertanyia al monestir de Sant Pere de les Puel·les, que n'administrava les rendes que li corresponien segons constava a l'acta de consagració del monestir. Al seu torn, però, el rector de Sant Sadurní de Montornès exercia cert control sobre l'església, ja que les misses solemnes i dels dies festius s'havien de realitzar a Montornès i els parroquians que volguessin ser enterrats a l'església de Santa Maria de Mont-

196. Els principals documents i l'esdevenir-se dels fets relatius a aquests litigis del monestir de Sant Pere de les Puel·les entorn a l'església de Montmeló i les disputes amb el bisbat de Barcelona han estat tractats a bastament a FERNÁNDEZ TORREGROSA, Amanç; UMBERT i SERRA, Josep; PIÑERO VALADÉS, Ángel, *Aproximació a la Història de Montmeló, segle XIII: la lluita per l'església*. Montmeló. Centre d'Estudis de Montmeló, 2001.

197. AMSPP, *Pergamins*, 15-139. [1214] i 15-143. [1215, juliol, 2]

meló havien de compensar a l'església de Montornès amb deixes testamentàries addicionals.

En aquesta primera disputa sobre el control de les esglésies els Montornès s'alineen amb el partit del bisbe. Podem trobar, fins i tot, a Ramon de Montornès entre els testimonis aportats per Berenguer II de Palou. La seva declaració no deixa lloc a dubtes. La presentem segons la traducció catalana feta per Amanç Fernàndez, Ángel Piñero i Josep Umbert:[198]

> *Ramon de Montornès, després de jurar, digué haver vist i sentit que Guillem Carbonell, clergue de Sant Sadurní, oficià i posseí l'església de Montmeló i s'emportava amb ell les ofrenes de l'església. Preguntat perquè la tenia i hi oficiava, respongué que no ho sabia, però que ho va veure per més de deu anys; també digué que els parroquians de l'església de Montmeló anaven als divins misteris a l'església de Sant Sadurní les festes solemnes i els diumenges, i s'enterraven a la mateixa església de Sant Sadurní. Però mort Guillem Carbonell, va sentir que l'abadessa hi posà un sacerdot, i el mateix sacerdot digué a Ramon de Montornès que ell havia estat posat a l'església de Montmeló per l'abadessa. I el mateix Ramon de Montornès, amb Alamanda, vídua de Guillem de Sant Martí, ja mort, va anar a Montmeló, i comminant-lo, expulsaren al clergue de l'església de Montmeló i fermaren la porta de l'església, i creu que el clergue que ara hi ha a aquella església hi és posat per la senyora abadessa.*

Com podem veure, l'ambient entre el monestir, els Montornès i els Sant Martí no era sinònim de tranquil·litat i bones relacions. Els nobles apostaven per donar suport a la seva església parroquial i els drets adquirits sobre la de Montmeló. Tots els membres de la família intervenen en la mesura que ho permet la seva capacitat d'acció. Només cal recordar, per exemple, les donacions d'Elisenda de Montornès al benefici de Santa Maria de l'església de Sant Sadurní de Montornès per veure-ho. I és que la disputa pel control de l'església afectava directament els interessos dels Montornès i dels Sant Martí, que, com ja hem vist en pàgines anteriors, rebien part dels delmes sobre la parròquia de Sant Sadurní. No seran, però, els únics que faran palesa la seva oposició al monestir. Un altre conegut, Bernat de Centelles, reconeixia davant l'abadessa Guillema els assalts i les agressions que va protagonitzar amb els seus homes a les possessions del monestir a Montmeló i es penedia de les seves accions. Reconeixia haver destruït masos i cellers, robat els ramats i saquejat els horts del homes i dones dependents del monestir.[199] El motiu? Ell i la seva dona creien tenir la propietat d'aquests masos i ho volgueren solucionar a la seva manera. Pel que es desprèn d'alguns dels testimonis del plet de 1239 entre l'abadessa de Sant Pere i el rector de Sant Sadurní de Montornès, Bernat de Centelles havia col·laborat amb aquest en diversos atacs sobre Montmeló. Costa no veure en el penediment de 1240 d'aquest combatiu noble, que havia participat en la conquesta de Mallorca pocs anys abans, un reflex de la sentència favorable al monestir en la resolució del plet.

198. Fernández Torregrosa, Amanç; Umbert i Serra, Josep; Piñero Valadés, Ángel, *Aproximació a la Història de Montmeló, segle XIII...*, p. 177.

199. AMSPP, *Pergamins,* 19-214. [1240, desembre, 21]

El plet de 1239 ens torna a mostrar un Montornès entre els testimonis contraris al monestir. En aquest cas en Pere de Montornès, que, durant tota la seva declaració, es posicionà a favor del rector de Sant Sadurní, com, per exemple, quan afirmà sense embuts que l'església de Santa Maria de Montmeló era sufragània de la de Montornès. La nòmina de participants als plets també ens mostra detalls reveladors, com la presència del rector de Sant Sadurní de Montornès Berenguer d'Arquers, sens dubte membre de la família que controlava els molins homònims, un dels puntals econòmics de la parròquia. Aquest és un bon indicador del desenvolupament de certes famílies de la pagesia benestant de Montornès, que ocupaven càrrecs importants dins la vida quotidiana del terme, ja fos com a rector de l'església parroquial, notari o batlle senyorial.

En qualsevol cas, les disputes entre Sant Pere de les Puel·les i els Montornès no havien fet sinó començar i arribaren al seu punt més àlgid durant la segona meitat del segle següent, com veurem d'aquí a unes pàgines.

Les tensions al voltant de l'església parroquial no es donaran, però, només amb el monestir de Sant Pere de les Puel·les i respecte a l'església de Santa Maria de Montmeló. A l'interior mateix de l'església de Sant Sadurní de Montornès hi haurà tensions sobre el control dels beneficis eclesiàstics i els drets parroquials. La proliferació d'altars i beneficis instituïts per laics a mode d'aniversari o com a lloc de devoció portarà a una situació de conflicte permanent entre els clergues beneficiats responsables d'aquests altars i beneficis. Serà el cas, per exemple, de la disputa que l'*Speculo* menciona entre Bernat d'Ortals, rector de l'altar de Santa Maria a l'església de Sant Sadurní, i Pere de Font, el rector de l'església. El text de la sentència arbitral, pronunciada per Berenguer de Torre, no ens ha arribat, però sí el contingut general de les controvèrsies entre ambdós rectors, que versaven sobre les *oblacions y lluminàrias y altres cossas que oferian los particulars de dita parròquia al dit altar de Santa Maria.*[200] És a dir, que giraven al voltant del control de les donacions i els censos que els fidels de l'altar li concedien. Uns censos que anaven destinats al manteniment de l'altar, dels ciris que cremaven a l'altar i del dia a dia del beneficiat que s'encarregava de l'altar i que sembla que crearen disputes pel seu control entre els dos religiosos.

La senyoria del castell

El control dels castells era encara, a finals del segle XIII, un assumpte important. Al Vallès Oriental, feia molt que aquestes construccions defensives havien perdut —si la tingueren per molt temps— la seva mera funció de defensa del territori. Els avatars de la Història havien portat la frontera musulmana lluny, ben lluny, i els castells com a tals havien vist evolucionar les seves funcions cap a les lluites feudals primer, cap a la gestió del territori més tard. Els castells termenats com el de Montornès —és a dir, amb terme— funcionaven com a punts d'administració i concentració de rendes, com a forma d'enquadrament de la població al territori. Cada cop més es visualitzaven també com a residències se-

200. AMMV, *Speculo,* fol. 92r. [1300, febrer, 22] A. D. n. 58.

nyorials més que no pas com a emplaçaments militars, i a voltes les antigues torres defensives de segles anteriors deixaven pas a castells-residència que complien millor les necessitats de la família que hi vivia. És freqüent, fins i tot, que el castell de segles anteriors sigui substituït per un de nou, en forma de casa forta, com va passar a Rubí el 1233. En el cas de Montornès, ja des del segle XII apareix documentada una casa forta als peus dels castell de Sant Miquel, propietat dels Montornès, que amb el temps donarà lloc a l'actual Torre Tavernera.

Sigui com sigui, a partir del segle XIII els castells es converteixen, com hem vist, en l'objectiu d'operacions comercials. Adquirir la senyoria d'un castell significava adquirir-ne els drets que el seu senyor tenia sobre les terres i homes del terme, els quals es concretaven la major part de les vegades en pagaments en diners, bestiar o parts de les collites. Aquesta seguretat econòmica, junt amb el component de reconeixement social que significava formar part de la minoria privilegiada que era la noblesa, eren dos dels factors que portaven els rics ciutadans a la compra de castells. Però no eren els únics, el mateix rei era el primer interessat a adquirir castells per tal d'estendre la jurisdicció reial allà on fos possible o per cedir-los o vendre'ls als seus col·laboradors a mode de recompensa. Per acabar, la mateixa gestió quotidiana dels castells hi havia generat tota una jerarquia d'ús. Per sota del gran senyor que en tenia el domini apareixien els castlans, els batlles i altres figures que les administraven i que, molt freqüentment, entenien el castell com una possessió familiar més. És el cas, sense anar més lluny, dels Montornès, a qui ja hem vist que els Sant Martí cediren el control del castell.

El castell de Montornès protagonitzarà, de fet, un dels episodis més ben documentats de l'*Speculo* en els anys finals del segle XIII i part del XIV. En aquest interval de temps podrem veure com el control del castell canvia de mans una i altra vegada a través d'una sèrie d'operacions que afecten els Montornès, però també algunes de les personalitats més destacades del moment, com el mateix monarca, Roger de Llúria o Berenguer d'Entença, cap de la Companyia Catalana d'Orient a la mort de Roger de Flor. Intentarem, en les pàgines següents seguir el fil dels esdeveniments.

La història arrenca el 4 de gener de 1284. Aquell dia en Berenguer d'Entença vengué *en libero y franch alou ab tots los drets y pertinències* el castell de Montornès a Galceran de Rosanes i a Pere de Montornès, a canvi de 25.000 sous.[201] La pregunta que salta a la vista és evident: com va arribar Berenguer d'Entença a posseir el castell de Montornès? No n'eren senyors els Sant Martí? La resposta és, de nou, evident. Berenguer d'Entença és, en part, un Sant Martí, fill d'Alamanda de Subirats-Sant Martí. Ja el 1280 el veiem absolent Elisenda, filla de Berenguer Vilars, de Montornès, de ser dona pròpia seva, senyal evident que en Berenguer d'Entença posseïa en aquelles dates la senyoria de certes possessions a Montornès, entre les quals sembla adequat pensar que es trobaria també el castell.

La venda del castell a Galceran de Rosanes i Pere de Montornès no significarà, però, la fi de la vinculació dels Entença amb el castell de Montornès. El 1294 un altre document de l'*Speculo* ens informa que la cosa no era tan senzilla.

201. AMMV, *Speculo,* fols. 10v-11r. [1284, gener, 4] A. D. n. 42.

Així, el 22 de juny d'aquell any ens trobem en Pere de Montornès i en Gilabert de Centelles entregant a Roger de Llúria el terme i el castell de Montornès, amb les seves *jurisdiccions, directas señorias, alou ab tots los drets y pertinències d'aquells*. El document indica que tots dos actuen com a procuradors de Guillem d'Entença, que realitza la venda per voluntat del seu germà Berenguer.[202]

De nou, el document suscita un dubte fonamental. Si tot just deu anys abans Berenguer d'Entença pare venia el castell a Pere de Montornès, com és possible que ara els seus fills Guillem i Berenguer poguessin fer-ho a Roger de Llúria? La resposta és simple. La venda de 1284 va ser feta sobre la forma d'una venda a carta de gràcia. És a dir, que els Entença es reservaren el dret de tornar a adquirir tot allò que havien venut a canvi de retornar els diners que els compradors els havien donat. L'*Speculo* no assenyala aquest fet, però els esdeveniments apunten que així va ser. Que *fou tornada sols la carlania a Pere de Montornès* ens indica que es restitueix la situació del castell al moment previ a la compra, quan Pere de Montornès exercia de castlà del castell. La munió d'activitats econòmiques que hem vist dur a terme a Pere de Montornès a finals de la dècada de 1280 prenen ara una nova llum. Com a nou senyor del castell, centrà els seus esforços a arrodonir el patrimoni familiar. Així, durant alguns anys, Pere de Montornès exercí com a senyor de ple dret del castell de Sant Miquel, mentre que a partir de 1294 tornava a ser-ne merament el castlà, sota el domini de l'almirall Roger de Llúria. Carreras Candi informa, encara, d'una altra venda del castell a carta de gràcia per part de Berenguer d'Entença, que, en 1293, el recobrà de mans de Guillema de Montcada a canvi de 30.000 sous.[203]

La venda a Roger de Llúria no presenta massa problemes. El flamant almirall havia emparentat el 1285 amb els Entença en contreure matrimoni amb Saurina d'Entença, germana dels Guillem i Berenguer que li venen el castell. Tot just el mateix any de la mort del seu pare, Berenguer d'Entença, cedeix al seu cunyat la possessió del castell abans d'embarcar-se a l'aventura siciliana amb els seus almogàvers. Amb tot, la situació no trigarà a canviar de nou, ja que el 7 de desembre de 1297 Roger de Llúria ven al rei Jaume II el castell de Montornès amb totes les seves pertinences i jurisdiccions a canvi de 102.000 sous.[204] La venda, realitzada a València i pagada en reials d'or de la ciutat, no ens deixa indiferents. En tretze anys el terme i castell de Montornès han canviat de mans quatre cops, i el seu preu inicial s'ha multiplicat per quatre. Dels 25.000 sous que en Galceran de Rosanes i en Pere de Montornès pagaren a Berenguer d'Entença, passem als més de 100.000 que el rei entrega al seu almirall i home de confiança. Cal pensar que ens trobem, bé davant d'una jugada mestra d'especulació, bé davant una forma de recompensar els serveis de l'almirall, comprant-li el castell a un preu molt superior al del seu valor real.

202. AMMV, *Speculo,* fol. 133r-v. [1294, juny, 22] A. D. n. 54. Sobre la figura de Roger de Llúria és de recent publicació PLANELLS CLAVERO, Antoni J., i PLANELLS DE LA MAZA, Antoni, *Roger de Llúria. El gran almirall de la Mediterrània.* Barcelona, Editorial Base, 2011, que tracta de la seva faceta militar i les seves campanyes a la Mediterrània.

203. Episodi citat a CATALÀ i ROCA, Pere (dir.), *Els castells catalans.* Barcelona, Rafael Dalmau Editor. 1967-1990, vol. 2, p. 294.

204. AMMV, *Speculo,* fol. 11r. [1297, desembre, 7] A. D. n. 56.

Fos un o altre cas, el rei no trigà a decidir el destí del castell i l'11 de desembre de 1309, l'infeuda a Gilabert de Centelles, a canvi de la prestació d'un cavaller armat.[205] Aquesta decisió sembla vinculada al decurs de l'expedició militar que el rei va organitzar contra Almeria el mateix any, que per aquell mes de desembre es trobava ja en el seu tram final.[206] Va ser, doncs, una concessió pels serveis prestats a l'expedició, on també va participar amb un o dos cavallers armats en Romeu de Montornès. Tot just dos anys després, el gener de 1312 amplia la concessió entregant a Gilabert de Centelles el terme i el castell, a mode de donació.[207] Abans, en 1298, ja havíem vist com Pere de Montornès, al seu testament, es presentava com a *señor del castell vell de Montornès*. Potser, en els anys que anaren de la venda al rei en 1297 a la infeudació de 1309 Pere de Montornès, com a castlà del castell, actuà com a senyor seu, en absència d'una autoritat superior directa. És significatiu en aquest sentit, per exemple, que els dos primers reconeixements d'home propi —de dona pròpia, de fet— prestats a Pere de Montornès es fessin en els anys en què ostentava, bé la senyoria plena del castell (el de Guillema de Cirera en 1287[208]), bé en el període de senyoria reial previ a la infeudació de Gilabert de Centelles (Simona Oriol en 1306[209]).

Amb la donació reial a Gilabert de Centelles de 1312 tanquem, per ara, els avatars del castell de Montornès. La situació del castell encara viurà uns anys de canvis i novetats constants que s'estendran durant tota la primera meitat del segle XIV, com ja veurem al capítol següent.

205. AMMV, *Speculo,* fol. 52v. [1309, desembre, 11] A. D. n. 67. El document complet es troba a ACA, Canc. Reg. 345, fol. 175r-v.

206. Per a la campanya d'Almeria cal consultar els treballs de MARUGAN i VALLVÉ, Carme Maria, *El sitio de Almería de 1309: El desarrollo de la campaña militar,* a *Almería entre culturas (siglos XIII-XVI),* vol. 1, 1990, p. 171-188, i *El ejército de la corona de Aragón en la expedición contra Almería de 1309,* a «Medievalismo», n. 19, 2009, p. 199-242.

207. AMMV, *Speculo,* fols. 101v-102r. [1312, gener, 4] A. D. n. 75.

208. AMMV, *Speculo*, fols. 56v-57r. [1287, agost, 21] A. D. n. 45.

209. AMMV, *Speculo*, fol. 56r. [1306, octubre, 22] A. D. n. 62.

Adagio

A principis del segle XIV la situació macroeconòmica d'Europa va començar a canviar. De fet, ho féu de forma sobtada. D'una manera convulsa que va dinamitar les bases mateixes de l'entramat econòmic, social i productiu que havia imperat arreu durant un bon parell de segles. Allò que durant generacions havia semblat real —les expectatives de creixement continu— es va fer dolorosament fals. De res van servir el record dels anys de bonança o la confiança en el creixent pes de l'economia monetària i la seva repercussió en les formes de vida, tant a la ciutat com al camp. Tampoc van fer-ho la rompuda de noves terres o la temptació senyorial de reforçar el control de la pagesia. El segle XIV va portar una reestructuració total de les regles de joc i, d'entre tots els elements que van prendre part en el procés, n'hi ha hagut dos que per la seva força explicativa van quedar gravats a foc, a la tradició i a la historiografia. Les fams i les epidèmies.

A la base del problema es trobava la pròpia dinàmica del creixement agrícola dels segles anteriors. Aquest s'havia fonamentat en bona mesura en l'augment de la producció, la qual, però, no havia vingut acompanyada d'un increment de la productivitat. El creixement s'havia sostingut amb la rompuda de noves terres, guanyades a força de fer desaparèixer boscos o amb el conreu de terres cada cop més allunyades dels nuclis habitats. El resultat en va ser una agricultura que apostava per una estratègia de rendiments decreixents. En definitiva, més treball per a menys benefici en un context en el qual les càrregues senyorials es mantenien estables, però eren poc flexibles davant de situacions de males collites. Les ciutats, al seu torn, havien experimentat al llarg del segle XIII un creixement notable i s'estaven convertint en un pol d'atracció de població cada cop més fort, amb els problemes logístics que això comportava. Les ciutats requerien un abastiment constant d'aliments que el camp circumdant no sempre podia garantir. Els aliments, com els diners, circulaven. I les xarxes comercials, cada cop més denses i ramificades, creaven noves necessitats de productes llunyans. El que no es va saber preveure va ser l'esgotament del sistema a la seva base, que descansava sobre una agricultura en recessió que havia de sustentar una població en augment.

I llavors arribaren les fams. Com en una concatenació tràgica, els anys de males collites començaren a fer-se més i més freqüents arreu. Europa va viure de cop la creu d'una moneda —el temps— que sempre li havia estat de cara. El clima càlid i suau que havia marcat la tònica general del continent entre els se-

gles XI i XII va donar lloc al que es coneix com Petita Edat de Gel.[210] Els estius es tornaren més curts en el mateix sentit en què els hiverns es feien més intensos, i els canvis no trigaren a fer-se notar en les collites. Arreu d'Europa trobem, des de principis del segle XIV, cicles d'incidents climàtics i males collites. És tràgicament famosa la Gran Fam de 1315-1317, que va assolar l'Europa del Nord. Les pluges primaverals de 1315 van arribar de manera torrencial, amb una intensitat i una durada desacostumades, i feren trontollar tota la producció agrícola del centre i el nord d'Europa i assestaven un cop mortal a una societat en expansió que, en situacions normals, tot just arribava a generar els recursos suficients per mantenir el ritme de creixement de població de finals del segle XIII. És cert que els primers signes d'estancament s'havien donat ja a les dècades finals del segle anterior, però els successos del nou segle contribuïren de manera decisiva a trencar les regles de joc.[211]

A l'Europa mediterrània els efectes catastròfics del canvi climàtic arribaven amb cert retard, tot i que ja a la dècada de 1310 es documenten crisis alimentàries importants, que no van fer sinó anar en augment durant les dècades posteriors.[212] La situació es tornà dramàtica el 1333, conegut amb posterioritat com a *lo mal any primer*. Tot i no ser ni de bon tros el primer any de males collites —les quals una realitat cíclica—, la intensitat de la carestia esclatada el 1333 va quedar a la memòria col·lectiva com el punt d'arrencada dels calamitosos successos que es van viure de manera reiterada al llarg de tot el segle. L'escassetat d'aliments va ser general a tota la Corona i els efectes no van trigar a fer-se notar: els preus es van enlairar de manera espectacular i les mortaldats a les ciutats van arribar a xifres mil·lenàries.

I en aquest context va arribar la Pesta a una Europa lluny d'estar ben alimentada.[213] Poc es podien imaginar els mariners genovesos fugits del setge de Kaffa el mal que portaven a les seves bodegues. En poc menys de quatre anys la primera onada de Pesta Negra va deixar milions de morts a tot el continent i una empremta profunda dins l'imaginari col·lectiu i les relacions socials i productives. Tant al camp com a la ciutat l'epidèmia de 1348 i, sobretot, els successius rebrots que es van anar succeint al llarg de tot el segle van trastocar les regles de joc d'un món que ja estava immers en un profund procés de canvi. En aquest sentit el re-

210. FAGAN, Brian M., *The Litte Ice Age: How Climate made History, 1300-1850*. New York., Basic Books, 2000.

211. Una aproximació de conjunt al tema de la recessió econòmica es pot trobar a BOIS, Guy, *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistémica*. Universitat de València, Biblioteca Nueva, 2006.

212. SABATÉ i CURULL, Flocel, *Història de Catalunya. Vol. II: Catalunya Medieval,* dins de BALCELLS, Albert (ed.), *Història de Catalunya*. L'esfera dels llibres. Barcelona, 2006, p. 327.

213. La Pesta Negra ha estat un dels aspectes tractats amb més intensitat per al segle XIV europeu. Per aprofundir-hi són recomanables els recents BENEDICTOW, Ole J., *La Peste Negra, 1346-1353. La historia completa*. Madrid, Akal, 2011, i CUADRADA, Coral, *El Llibre de la Pesta*. Barcelona, Rafael Dalmau Editors, 2012, per a una visió europea i catalana, respectivament. Una altra lectura altament suggestiva és TUCHMAN, Barbara W., *Un espejo lejano. El calamitoso siglo XIV*. Barcelona, Península, 2000. Per a una visió documental de l'impacte de l'epidèmia a la Corona d'Aragó és una referència obligada LÓPEZ DE MENESES, Amada, *Documentos acerca de la Peste Negra en los dominios de la Corona de Aragón*, en «Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón», vol. VI. Zaragoza, 1956, p. 291-448.

torn cíclic de la Pesta va ser molt més nociu que la gran epidèmia de 1348; impedia qualsevol mena de recuperació demogràfica i convertia Europa en una espècie de tràgica Penèlope teixint i desteixint el negre sudari de Laertes. A Catalunya van tenir una gran importància, a banda de la Pesta de 1348, la *mortaldat dels infants,* entre 1362 i 1363, la *mortaldat dels mitjans,* entre 1371 i 1375 —que, a més, coincidí amb un cicle de males collites i amb l'atac de les tropes de l'infant de Mallorca— i amb un nou rebrot de la malaltia el 1396.[214]

Els canvis van ser demogràfics, és clar, però també polítics, socials, econòmics, religiosos i culturals. El trasbals demogràfic va suposar, a moltes zones, la mort de gairebé la meitat de la població. La Pesta va afectar tots els estaments de la societat, tot i que no de la mateixa manera. Les classes més humils, per les seves condicions de vida, van patir-ne els efectes amb més intensitat. Tot i així, ni reis ni senyors n'escaparen, dels efectes de la Pesta Negra: Alfons XI de Castella morí el 1349, així com les reines d'Aragó, França i Navarra. Els dirigents de les ciutats i els professionals tampoc van sortir millor parats de l'epidèmia. Sense anar més lluny, quatre dels cinc consellers de la ciutat de Barcelona van morir en el primer embat de la Pesta, i les principals ciutats de Catalunya patiren una greu falta de notaris, metges o jutges.[215]

L'estat de guerra tampoc no hi va ajudar. A França i Anglaterra la Guerra dels Cent Anys dessagnava ambdues Corones, mentre que la successió de campanyes militars de Pere el Cerimoniós a la dècada de 1350 van tenir un efecte sinistre en la recuperació demogràfica dels seus regnes Així, al gran esforç econòmic i organitzatiu d'aquestes campanyes, cal afegir-hi el fet que es produïen just uns anys després de les grans mortaldats. Les gairebé trenta galeres enviades al Bòsfor el 1351 i les dues grans campanyes militars a Sardenya de 1353 i 1354 mobilitzaren una bona quantitat d'homes i recursos, però ben aviat quedaren empetitides amb l'esclat de la Guerra dels dos Peres (1356-1369), que portà la Corona a una situació d'esgotament mai vista i va portar les finances reials a un horitzó límit. Unes finances que, per altra banda, no passaven pels seus millors moments. Les grans mortaldats havien reduït de manera dràstica les recaptacions d'impostos i els ingressos senyorials derivats del camp van veure's força minvats per la despoblació de molts masos.

L'altra cara de la moneda la protagonitzaven les famílies camperoles i els treballadors urbans. El despoblament del camp i l'abandó de multitud de masos —els coneguts com a masos rònecs— deixaven els supervivents en una situació immillorable tant per ampliar el patrimoni com per millorar les seves condicions. L'amenaça de la mobilitat pagesa i la marxa cap a terres desocupades o amb uns censos menors serà, precisament, un dels problemes més greus que tindrà l'economia senyorial al llarg de la segona meitat del segle XIV i especialment durant tot el segle XV. A la ciutat, les tensions arrelaran en la lluita pels salaris i les condicions laborals. La falta de mà d'obra portarà a una

214. Un estudi d'aquests rebrots de la Pesta Negra i el seu impacte social es pot trobar a RUBIO VELA, Agustín, *Peste negra, crisis y comportamientos sociales en la España del siglo XIV: la ciudad de Valencia: 1348-1401.* Granada, Universidad de Granada, 1979.

215. CUADRADA, Coral, *El Llibre de la Pesta,* p. 125-126.

pujada dels salaris i, de retruc, dels preus. Uns i altres busquen afermar les condicions de vida prèvies al terratrèmol demogràfic i millorar-les en la mesura del que era possible. Amb tot, la situació serà poc més que un miratge. Les reaccions senyorials i el corporativisme laboral no es feren esperar i ambdues forces buscaren frenar les dissonàncies socials que els sotracs del sistema havien portat. Els successos al camp i a la ciutat en el segle i mig que queda d'Edat Mitjana s'emmirallen en aquesta doble via.

A aquests fets cal sumar també la reordenació de la riquesa i els patrimonis. Les morts, repartides per tots els estaments de la societat, van propiciar una mobilitat sense precedents. Entre els supervivents, els diners i les possessions corrien gràcies a les herències inesperades. Enmig del desastre, el goig de viure i la voluntat d'oblidar els horrors de l'època portaren a una fugida cap endavant en la sensibilitat estètica i el gust artístic. Les velles formes de fer deixen pas a nous camins, ja fos en els noves formes de religiositat urbana, en la personificació de la misèria més punyent visualitzada en els retaules gòtics que encarreguen les elits ciutadanes, en la imatge d'una Mort igualadora, o en la pèrdua de confiança en les jerarquies tradicionals.[216]

Montornès i els Montornès al segle XIV

De nou, el terme del castell de Montornès i les seves parròquies no foren aliens a la tònica general del segle. A petita escala, l'*Speculo* ens permet comprovar com a l'entorn del castell de Sant Miquel les coses no són gaire diferents, ni a la resta de parròquies del Vallès en primer lloc, ni a les dinàmiques generals de Catalunya. Les fams i mortaldats del segle, aliades amb el cada cop major pes de l'administració reial i —paradoxalment— l'esfondrament de les arques públiques aboquen a una situació enrarida, on les jurisdiccions i els privilegis basculen al ritme que marca aquell que pot pagar a una Corona, sempre àvida de diners la bossa més plena d'or. La *universitas,* és a dir, la comunitat dels veïns del terme organitzats a mode de corporació, entaularà directament amb els monarques successius la negociació de les seves atribucions. S'aconseguiran privilegis i exempcions d'impostos per als habitats del terme i s'avançarà en una consciència col·lectiva que té molt a veure amb la pertinença a un cos social propi: el poble.

En aquest sentit, la *universitas* de Montornès entaularà diàleg amb el rei i els seus oficials per tal de deslliurar-se de càrregues fiscals i de diverses prestacions. El fet d'haver passat, com hem vist, a jurisdicció reial, permetia a la comunitat presentar-se com un interlocutor vàlid davant del rei. Les negociacions començaran ja en els anys finals del regnat de Jaume II. Així, el 1325 ens trobem que el rei, *éssent señor de Montornès,* va concedir a la universitat i particulars del terme el privilegi de no haver de pagar ni quèsties ni subsidis, *tant com lo dit señor rey*

216. Són clàssics els estudis sobre la Mort d'Ariés, Philippe, *El Hombre ante la muerte.* Madrid, Taurus, 1987 i *Historia de la muerte en Occidente: desde la Edad Media hasta nuestros días.* Barcelona, El Acantilado, 2000, així com el capítol que hi dedica Huizinga, Johan, *El otoño de la Edad Media.* Madrid. Alianza Ensayo, 2005.

tingués la señoria de dit castell y terme.[217] Pocs anys més tard, el 1333, ja en temps d'Alfons el Benigne i coincidint amb *lo mal any primer,* el monarca els concedeix el privilegi de no haver de pagar la cena,[218] la qual era una evolució del dret d'alberg dels senyors i consistia en l'obligació d'atendre el rei quan passava amb la seva cort. A la pràctica, el problema no eren tant les cenes *in presentia* —les que es satisfeien en espècies al pas del monarca— sinó la seva evolució en un cànon de diners de manera arbitrària, les cenes *in absentia,* les quals no requerien que el rei passés pel terme. La quèstia, per la seva banda, era una càrrega fiscal en ple retrocés en l'època en què els habitants de Montornès s'enfranquiren del seu pagament. Cada cop més el seu lloc l'ocuparen els subsidis que el rei negociava directament amb els representants de les viles reials en Corts, i la quèstia va quedar com un impost residual en forma de pagament anual. Tant és així que als anys 50 del segle XIV tot just una quinzena de viles reials la pagaven encara (una altra qüestió eren les quèsties senyorials). Tot i això, l'enfranquiment de 1325 eximeix tant de quèsties com de subsidis, així que cal entendre'l com un avenç fiscal important per a la *universitas* de Montornès, sobretot amb la perspectiva de conèixer la forta càrrega fiscal iniciada amb la Guerra dels Dos Peres.

El cas concret de l'exempció de pagament de la cena per part de la universitat de Montornès ens permet veure un xic el funcionament de l'administració reial i la seva manera de recaptar aquestes càrregues fiscals. Sembla que l'episodi arrencà un any abans, si fem cas de la carta que el rei Alfons escriu a l'infant Pere, que per aquelles dates actuava com el seu procurador general.[219] D'aquesta es desprèn que el primogènit havia enviat el seu porter, en Guillem Cardona, a Montornès per tal d'exigir *cenam hominibus castri de Montetornesio,* cosa que sembla aliena al costum ja que, segons deien els homes del terme, ells no l'havien hagut de satisfer mai (un fet normal, si pensem que no feia tant que Montornès havia passat a jurisdicció reial). Davant d'aquesta divergència en els fets, el rei ordena comprovar en els registres si aquest punt era cert i, en veure que ho era, ordena que no se n'exigís el pagament als habitants de Montornès. Aquest pagament, segons consta a una carta dirigida a Guillem Cardona, era de 100 sous, cosa que ens pot ajudar a veure la magnitud del que es demanava als habitants de Montornès. Segons els registres de cena d'aquells anys, 100 sous era el que satisfeien localitats com Tagamanent o Puigalt, o col·lectius com l'aljama de sarraïns de Lleida, mentre que Moià i Santpedor pagaven 300 sous; Terrassa, Vilamajor, Cardedeu o Caldes de Montbui entregaven 400 sous, i la comunitat jueva de Barcelona satisfeia una cena de 500 sous.

Vist aquest episodi de 1332, el privilegi d'enfranquiment de cena que apareix mencionat a l'*Speculo* el 1333 pren una nova dimensió, en ser un mecanisme de defensa davant de futurs intents d'implantar noves càrregues fiscals. Comptar amb el privilegi reial, amb el seu segell, suposava moltes més garanties que la bona voluntat del monarca de comprovar amb honestedat els registres reials per tal de veure a qui acompanyava la raó. El pas a la jurisdicció reial i el fet que el

217. AMMV, *Speculo,* fol. 137v. [1325, gener, 28] A. D. n. 89.
218. AMMV, *Speculo,* fol. 138r. [1333, maig, 7] A. D. n. 102.
219. ACA, Canc. Reg. 546, fol. 155v. [1332, febrer, 28]

terme fou infeudat a Gilabert de Centelles, un senyor absent, facilitaren les reivindicacions de la universitat de Montornès. Les noves reivindicacions —o almenys reivindicacions que arribaren a bon port— no arribaran fins a finals de segle, a la dècada de 1391, quan la situació jurídica del castell torni a canviar.

L'*Speculo* ens parla també d'algunes de les compravendes de terres i dels establiments realitzats pels particulars de Montornès, tot i que no abunden. Comptem amb tres referències de transaccions entre veïns, totes anteriors a 1340 i amb només una donació pel que resta de segle. L'any 1318 Jaume de Cantallops, de Bigues, ven a Berenguer de Pont, de Sant Esteve de Vilanova, la meitat de les possessions que tenia dins el mas Brugueres, dins de la parròquia de Vilanova, a canvi de 50 sous,[220] i el 1320, a Vallromanes, Elisenda Desprat estableix al seu veí Pere de Camp una peça de terra al lloc de Ses Canals, que té sota domini del senyor de Montornès, a canvi d'un cens de 7 sous.[221] Gairebé vint anys després, el 1338, Pere de Barberà estableix al seu veí de Montornès, Pere Joan, una peça de terra dins la parròquia de Sant Sadurní, situada a la Coma de Botalers, també tinguda sota domini del senyor del castell de Montornès. Sobre aquesta, s'havien de satisfer la tasca i el braçatge del pa i del vi *los quals se han a portar en lo dit castell de Montornès* i un cens de 3 sous.[222] Finalment, el 1363, Constança, dona de Jaume Sala, de la parròquia de Santa Maria de Montmeló, dóna a Pere d'Arenes, el seu fill tingut d'un matrimoni anterior amb Pere d'Arenes, el mas Arenes, situat a Vallromanes, que es té en alou del prior de Sant Miquel del Fai.[223] Una venda, dos establiments i la donació del mas del pare és tot el que tenim a l'*Speculo* sobre el tema pel que fa el segle XIV.

La situació no millora si ens centrem en els documents que tenen a veure amb Gilabert de Centelles, senyor del castell de Montornès en els primers anys del segle. A l'*Speculo* només apareix una transacció seva, realitzada pel seu procurador al castell, per la qual estableix a Jaume Gatell, veí de Montornès, dues peces de terra situades al Roldorar, a canvi de la tasca i el braçatge.[224]

Els grans protagonistes de la documentació del segle XIV referida a Montornès seran, com no podia ser d'altra manera dins el seu arxiu, els Montornès en general i els diferents Pere de Montornès, pares i fills, que s'anaren succeint al capdavant del castell de manera ininterrompuda durant tot el segle, donant així continuïtat al llinatge. Una continuïtat que tindrà un abans i un després ben marcats a partir de 1342, moment en el qual els Montornès obtindran, per fi, la legalització d'una situació que havia estat una realitat de fet durant gairebé dos segles: els Montornès obtindran la senyoria del castell de Montornès.

El 22 d'agost de 1341 Pere el Cerimoniós i Gilabert de Centelles arribaren a un acord.[225] Segons l'*Speculo* permuten el castell de Nules, a València, i el castell de Montornès, tot i que una lectura més acurada, possible gràcies als documents de la cancelleria reial, aporta més detalls de la transacció. I és que el

220. AMMV, *Speculo,* fol. 36r. [1318, maig, 18] A. D. n. 80.
221. AMMV, *Speculo,* fol. 45v. [1320, gener, 16] A. D. n. 87.
222. AMMV, *Speculo,* fol. 41r-v. [1338, agost, 7] A. D. n. 106.
223. AMMV, *Speculo,* fol. 105v. [1363, juny, 4] A. D. n. 156.
224. AMMV, *Speculo,* fol. 43r-v. [1337, octubre, 19] A. D. n. 105.
225. AMMV, *Speculo,* fol. 122r-v. [1342, agost, 22] A. D. n. 115.

castell de Nules ja pertanyia a Gilabert de Centelles, que el va rebre de Guillem Ramon de Montcada, pare de la seva dona. El que rebia ara del rei en Gilabert de Centelles era la jurisdicció i el domini del castell (*potestatem et merum imperium et omniam aliam jurediccionem quam habebamus in castro vestro de Nules et terminis suis*, diu el Cerimoniós), així com el dret sobre l'ús de les sèquies i sobre el mercat. Al seu torn Gilabert de Centelles entregà el *castrum de Montetornesio, situm in vicaria Vallensis, cum fortalicio, militibus et dominabus, feudatariis et vassallis et aliis hominibus,* així com tots els possibles drets que es derivaven de la senyoria del castell, com el lluïsme, la fadiga, el dret de redempció d'homes i dones, i d'altres.[226]

Tot just tres setmanes després d'aquest intercanvi, el 12 de setembre, Pere el Cerimoniós ven el castell a Pere de Montornès.[227] El rei es reserva el castell en feu, junt amb el mer imperi; la resta ho ven al seu vassall. Aquest disposarà del castell així com de la jurisdicció civil i criminal i tots els altres drets i pertinences del castell i el terme. La venda confirmava també la castlania que ja ostentava en Montornès i tots els seus feus associats. A canvi, a banda dels diners, es demanava al nou senyor del castell el *vassallatge d'un cavall armat per son servei.* És a dir, el servei acostumat pel castell, que ja hem vist que també es va demanar a Gilabert de Centelles pare quan rebé el castell el 1309.

En el seu paper de castlà, però, Pere de Montornès no havia abandonat mai el control de Montornès i el seu terme. Sense anar més lluny, l'any 1340, poc abans de comprar el castell, trobem el seu procurador enfrontat al veguer del Vallès per un conflicte de jurisdiccions sobre el terme. Pere de Montornès reuneix la documentació adequada i envia el seu home davant la cort del veguer, *fent-li ostentació dels privilegis reals* que els Montornès guardaven al seu arxiu i que demostraven la il·legalitat de les accions de l'oficial reial. Se'l commina *que d'aquella hora en avant no s'entremetés ni vaxés a ningun vassall del terme y castell de Montornès, protestant-li de tots danys y missions y despesas.*[228] Com podem veure, en Pere de Montornès actua davant de l'administració reial com a responsable del manteniment dels privilegis del senyor del castell. I és que, molt possiblement, en Gilabert de Centelles, centrat a les seves possessions valencianes i atrafegat per la seva vinculació amb la cort del Cerimoniós, mostrava poc interès en els seus dominis a Montornès. Tant és així que ja el 1341, en un reconeixement d'home propi que li fan els fills d'en Bernat Corbera i la seva dona, de Vallromanes, apareix mencionat *com a señor del castell de Montornès.*[229] Pere de Montornès i els seus tampoc havien deixat d'administrar les seves possessions personals. Així, veiem Pere de Montornès permutar terres amb Domènec Oller, veí de Vallromanes, el 1323, per tal d'estendre i arrodonir els seus dominis,[230] o Ponç de Montornès arribant a un acord l'any 1329 amb el monestir de Nostra Senyora de Montserrat

226. ACA, Canc. Reg. 873, fols. 197r-199v. [1342, agost, 22. Barcelona] En els folis anteriors i posteriors apareix més documentació sobre la permuta, com per exemple en 192v-193v, 194v-195v i 196r-197r.

227. AMMV, *Speculo,* fol. 11r-v. [1342, setembre, 12] A. D. n. 116.

228. AMMV, *Speculo,* fol. 94r-v. [1340, maig, 1] A. D. n. 110.

229. AMMV, *Speculo,* fol. 6v. [1341, gener, 23] A. D. n. 111.

230. AMMV, *Speculo,* fol. 122v. [1323, octubre] A. D. n. 88.

per tal de redimir qualsevol dret que el convent tingués sobre els homes de la parròquia de Sant Sadurní.[231] El 1330 compra a Pere Pi una peça de terra situada a Vilassar, que aquest tenia per a ell, a canvi d'11 lliures, i nou anys després fan al mateix, per 14 lliures, amb una terra situada a Montornès.[232] En 1331 Pere de Montornès recupera, per 20.000 sous, els drets i pertinences que havia venut a Pasqual de Mata temps abans a carta de gràcia. Aquests drets s'estenien per les parròquies de Sant Pere de Premià, Sant Feliu d'Alella i Santa Maria de Badalona, així com alguns drets al terme de Montornès.[233] Anys després tornem a veure negocis ben semblants entre Pere de Montornès i Pasqual de Mata, el qual, el 1340, retorna a Pere de Montornès les senyories que aquest li havia venut a Alella, Vilassar, Premià i Montornès ja que no en podia satisfer el preu acordat, pactat en 30.000 sous.[234]

Amb la senyoria plena del castell, l'activitat s'intensificarà. Toca reordenar el patrimoni. L'exemple més clar n'arribarà en 1347, tot i que possiblement arrencava anys abans. Aquell any Pere de Montornès i l'abadessa de Sant Pere de les Puel·les decideixen posar fil a l'agulla en un dels temes de conflicte entre tots dos: els límits de les seves possessions respectives a Montornès i Montmeló. Ja hem vist, en el capítol anterior, com tant el monestir com els Montornès tenien possessions i homes disperses a l'altra banda del riu, i això, en un moment en què calia compactar i racionalitzar els senyorius, era font de conflictes. Per tant, no és estrany que es posessin d'acord a triar uns àrbitres que dictessin sentència sobre els límits.[235] Els jutges triats seran Romeu de Montornès, per Pere de Montornès, i Francesc Desfar, per l'abadessa de Sant Pere, *a efecte de concordar moltas diferències* (que) *tenian.* Aquests van decidir que la riera de Palou funcionés com a límit natural entre els dos senyorius i que els dos implicats es venguessin, permutessin o cedissin les possessions que quedaven a l'altra banda del seu costat de la riera. Així, l'abadessa cedia *tot y qualsevols drets que li puguesen aspectar deinde la Riera de Palou envers lo castell de Montornès,* així com els drets que tenia a la Casa de Pedrós, a Badalona, que ja hem vist que posseïen de manera conjunta. Per la seva banda, Pere de Montornès entregava al monestir tots els drets que tenia *dende la Riera de Palou envers Monmaló,* i es reservava això sí els delmes que rebia a Montmeló en qualitat d'hereu de la casa de Rovet. El document és de 1347 i l'*Speculo* informa que va ser redactat per Pere Salmonia, notari de Barcelona, i es conserva a l'arxiu de Sant Pere de les Puel·les en la seva expedició posterior, a mans de Pere Rovira. Aquest conservava les escriptures de l'escrivania del difunt Pere Salmonia i va passar a net el text consignat al protocol notarial del seu col·lega.[236]

Els efectes de la sentència s'aniran materialitzant durant les setmanes següents, un cop que es digerí i es posaren en ordre els papers i els documents de

231. AMMV, *Speculo,* fols. 74v-75r. [1329, agost, 12] A. D. n. 92.

232. AMMV, *Speculo,* fol. 9v. [1330, octubre, 5] A. D. n. 94 i fols. 62v-63r. [1339, octubre, 3] A. D. n. 107.

233. AMMV, *Speculo,* fol. 62r-v. [1331, novembre, 28] A. D. n. 99.

234. AMMV, *Speculo,* fols. 37v-38r. [1340, abril, 30] A. D. n. 109.

235. AMMV, *Speculo,* fol. 89r-v. [1347, abril, 21] A. D. n. 122.

236. AMMVSP, *Pergamins,* 66-1010. [1352, març, 10]

propietat. El 3 de maig l'abadessa ven a Pere de Montornès els drets acordats, a canvi de 7.750 sous i hem de suposar que el noble va fer el mateix en una data propera.[237] Tot sembla indicar-ho, en especial el fet que el 10 d'agost d'aquell mateix any es col·locaren diverses fites al llarg de la riera de Palou per plasmar visualment la delimitació del terme de Montornès i la quadra de Montmeló. En concret es col·locaren vuit fites a la riera de Palou, una dins el puig de Montmeló, una altra al mas sa Serra, distant 120 canes de Granollers de l'anterior, i una altra al peu del puig, a casa de Jaume Ferrer de Montmeló, que distava del puig 67 canes.[238] Sobre aquestes fites Tomàs Sancho es sorprèn de la qüestió següent: *Y encara que lo acte del principi* (diu) *que se fixaren 8 fites, no se ni troban continuadas sino estas tres,* tot i que possiblement les 8 fites de la riera es complementessin amb aquestes tres, fent un total d'onze. A la fitació dels termes acudiren tant Pere de Montornès i el seu batlle, com el batlle del monestir a Montmeló.

Aquest batlle senyorial de Montornès de 1347 a les ordres de Pere de Montornès bé podria ser Jaume Poal, que apareix documentat en 1351 com a *batlle del castell de Montornès, creat per Pere de Montornès.* Si fem cas d'aquesta indicació, la figura del batlle senyorial al terme hauria estat implementada per Pere de Montornès, segurament arran la compra del castell. Sigui com sigui, en 1351 en Jaume Poal apareix com a jutge nomenat per Guillem d'Olivera, de Montornès.[239] La qüestió girava entorn dels crèdits que dit d'Olivera tenia sobre molts masos que eren d'en Berenguer de Cadern i per la difunta Ramona Ros, repartits també sobre La Porrassa d'en Serra, a Viladòrdila, al Camp d'en Rabiol i sobre altres béns que van ser del difunt Pere Ferrer. La sentència obligà Guillem d'Olivera a entregar els drets d'aquests masos, que tenia com a curador, a les persones a qui pertocava, és a dir, als hereus. Un panorama que ens mostra la desolació que va patir el camp de Montornès entre 1348 i 1351, en quedar multitud de masos sense tinents que els treballessin.

La situació va tornar-se dramàtica ben aviat a causa dels desastres demogràfics, tot i que el procés havia començat ja temps abans. És el cas, per exemple, de la subjecció de la pagesia a la terra, com hem vist una eina dels senyors per garantir la continuïtat de les explotacions agrícoles i de la percepció dels censos i rendes. Després de la davallada demogràfica, amb l'enorme atractiu que suposen els masos abandonats i les viles, les pràctiques senyorials s'endureixen, sobretot cap a finals del segle, tot i que és un procés complex que explicarem amb més calma al capítol següent, moment en el qual esclaten els conflictes.[240] Amb tot, no s'ha de caure en la trampa de relacionar l'increment de la pressió senyorial només amb els efectes de l'epidèmia de 1348 i els seus successius rebrots. Els estudis en detall d'algunes senyories eclesiàstiques, com el de Rosa Lluch i Bramon per a l'Almoïna de Girona,[241] han demostrat que les estratègies

237. AMMV, *Speculo,* fol. 8r-v. [1347, maig, 3] A. D. n. 123.

238. AMMV, *Speculo,* fol. 182r. [1347, agost, 10] A. D. n. 126.

239. AMMV, *Speculo,* fol. 88r. [1351, febrer, 25] A. D. n. 139.

240. Serra Clota, A., *Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana: els remences,* a «Anuario de Estudios Medievales» n. 29. Barcelona, CSIC, 1999, p. 1005-1042.

241. Lluch i Bramon, Rosa, *Els Remences. La senyoria de l'Almoina de Girona als segles xiv i xv.* Girona, Col·lecció Estudis, 8, AHRCG-UdG-Diputació de Girona, 2005.

senyorials d'implantació dels *mals usos* i els homenatges de servituds s'intensifiquen ja abans de l'epidèmia.

En el cas de Montornès, l'*Speculo* ens permet veure l'evolució dels reconeixements d'home propi, un indicatiu de la subjecció dels mals usos. Ser un home o dona propis normalment acompanyat dels adjectius *soliu* i *afocat* (és a dir, amb l'obligació de residir al mas), significava reconèixer la servitud respecte al senyor. Aquest reconeixement d'home propi es visualitzava a través d'una cerimònia on es prestava homenatge i que portava la major part de les vegades a un reconeixement escrit. És precisament això el que trobem a l'*Speculo:* els documents pels quals diferents pagesos reconeixien ser homes propis del senyor de Montornès. Per al segle XIII ja n'hem vist alguns, principalment absolucions de dona pròpia, segurament per marxar fora de les possessions familiars per contreure matrimoni, com l'absolució de dona pròpia feta per Berenguer d'Entença a Elisenda, filla de Berenguer Vilars, o la de Ramon de Vallromanes feta a Bonanada, filla de Pere Escuder, ambdues de la dècada de 1280. La primera referència a l'*Speculo* d'un home propi dels Montornès arriba l'any 1323, quan Pere de Montornès dóna a Domènec Oller el mas Rubiol de Vallromanes, *ab pacte de que lo havia de tenir ab directa señoria sua, y li havia de ser home propi.*[242] El 1325 Bernat de Corbera, de Sant Vicenç de Vallromanes, i el 1327 en Ramon de Guàrdia, de la mateixa parròquia, també presten reconeixement a Pere de Montornès, aquest últim sent *home propri, solido y affocat.*[243] Durant 1341 un altre Bernat de Corbera, segurament fill de l'anterior, junt amb la seva dona, presten també reconeixement d'homes propis del senyor del castell.[244]

El gruix de reconeixement d'home i dona propis es concentrarà a partir de l'any 1347. En aquell any ho fan, al gener, Pere de Marimon i Francesca Gatell, mentre que al juliol confessen ser-ho Guillem de Comalada, Berenguer Desvall i la seva dona Guillema. A l'octubre Elisenda Desvall, de Vilanova, potser parenta dels anteriors, fa el mateix. La tendència continua l'any següent amb el reconeixement de Jaume Lacereque, senyor del mas Soler, de Vilanova. El 1349 tornem a trobar una gran quantitat de reconeixements. Ho faran Bartomeu de Montblanc, àlies Coll, veí de Montornès. Elisenda Olivera, de Vilanova. Berenguer Vilmerí, àlies Gausac. Elisenda, dona de Jaume Marimon. Jaume Sala, i la seva dona Alamanda. El 1350 confessen Pere de Morera i Bernat Camí, de Vallromanes i un any després ho fan Saurina, filla de Jaume Rodorar, de Sant Sadurní de Montornès, Pere Moliner i la seva dona Elisenda, de Montornès, i Pere Nadal de Tagamanent, habitant del mas Vilar de Montornès.

I passada aquesta dèria, cap més fins a 1360, on reprenen el seu ritme habitual. Les confessions de 1347 s'entenen dins la lògica de reordenació de propietats en el que també s'emmarca la concòrdia amb l'abadessa de Sant Pere de les Puel·les. Fins i tot és possible que algunes d'aquestes confessions tinguessin a veure amb els nous masos que Pere de Montornès rebé del monestir sobre els quals calia que els masovers prestessin homenatge. Les confessions de

242. AMMV, *Speculo,* fol. 122v. [1323, octubre] A. D. n. 88.
243. AMMV, *Speculo,* fol. 57r. [1325, març, 14] A. D. n. 90 i fol. 56v. [1327, maig, 7] A. D. n. 91.
244. AMMV, *Speculo,* fol. 6v. [1341, gener, 23] A. D. n. 111.

1348-1351, en canvi, s'expliquen per l'impacte de la Pesta Negra a les parròquies de Montornès. L'epidèmia va acabar amb un nombre important de caps de família i per tant calia renovar els reconeixements amb els nouvinguts, ja fossin parents dels anteriors propietaris o gent que s'establia en masos buits. Sigui com sigui, la forta concentració de documents de reconeixement d'home propi en aquestes dates concretes és significatiu, sobretot si tenim en compte que la conservació d'aquesta tipologia dins l'*Speculo* és força erràtica i demostra la preocupació de Pere de Montornès per assegurar la continuïtat dels masos dels seus dominis.

En aquest sentit també s'ha d'entendre el capbreu que el mateix Pere de Montornès ordenà el 1357.[245] Un capbreu era, precisament, un recull on s'especificaven els homes subjectes a la senyoria i les rendes i els censos que prestaven. Eren, doncs, una mena d'instantània de la composició de les rendes senyorials i la gent subjecta a ella i permeten, si es conserven sencers, fer-se una idea de l'extensió dels dominis senyorials i les diferents càrregues que pesaven sobre els camperols i vilatans en un moment concret. En el cas del capbreu de 1357, però, l'*Speculo* és força breu en detalls. Menciona diferents homes propis de Pere de Montornès, però hem de suposar que n'havia més apareixen Bernat Sala, de Montornès, com a propietari del mas Sala, *home propri, sòlido y affocat,* i Pere Gatell, Pere Comes, Ferrer de Perellada, Bernat Sabet, Arnau Lampart i Pere Serra, que confessen també els seus masos.

Si el comparem amb els noms que apareixen al capbreu fet per un altre Pere de Montornès el 1383, del qual dóna notícia Moreu-Rey a través d'una còpia extractada del segle XVII, salta a la vista que el capbreu de l'*Speculo* és parcial, com potser ho era també el de 1383.[246] En aquest hi apareixen, juntament amb els cognoms presents al capbreu de 1357, d'altres que els complementen. Així, es mencionen diversos masos i persones: el mas Arenes, situat a Montmeló, Boscarons, el mas Boada (posseït per Berenguer Rosàs), Alamanda Cirera i Colomer, el mas de Coll (posseït per Bartomeu Coll), els masos de Corts i Corts Jussà, el mas Desvilar, el mas Font (posseït per Guillem Font, àlies Caragol), el mas Galí, en Gatell, Francesc Gausac i el mas Gausacs, el mas Guardiola, el mas Lirana, el mas Lladó, Margarida Llopart i el mas Llopart, els masos Marimon, Mas, Olivera, Parellada i Ricart, el mas Rodorar de Pere de Rodorar, el mas Sala de Bernat Sala i els masos Soler de Palau, Sucall, Terrassola, Torrents, Desvall, Vilàs i Vinyalonga. Com veiem, una llista força més extensa que la de 1357, però en la qual els masos i cognoms coincideixen prou bé. Pel segle XV es conserven també alguns capbreus en arxius diversos, com el realitzat en 1401 per ordre del rei Martí l'Humà a causa del procés de restauració del patrimoni reial, o el de 1430 fet a instàncies del Consell de Cent, en tant que per aquelles dates Montornès era una de les baronies de la ciutat.[247]

245. AMMV, *Speculo,* fol. 85r. [1357, gener, 13] A. D. n. 144.

246. MOREU-REY, Enric, *Topònims de Montornès i Montmeló (Vallès) al segle XIV,* a «Butlletí de la Societat d'Onomàstica», XI, 1983, p. 19.

247. BC, Arxiu històric, registre 696 [1401, novembre, 4] i AHCB, 1C.XII-23/8 [1430] respectivament.

El 1358 Pere de Montornès fa testament.[248] Nomena hereu en primera instància el seu fill Pere, anomenat Pericó de forma afectuosa, o el seu altre fill Guillem, si el primer morís. Viurà, però, encara alguns anys, tot i que no gaires. El 1359 el trobem al costat de la seva dona Francesca establint a un pagès de Vallromanes, en Guillem de Prat, una peça de terra situada al Puig de Botalers, a Sant Sadurní de Montornès, a canvi d'un cens d'un sou i de l'agrari de tasca.[249] Segurament encara era ell el Pere de Montornès que rebé certs privilegis reials l'any 1360 sobre el transport de peix i carn a través del terme del castell.[250] Per aquests, els traginers que creuaven el terme amb aquests productes, segurament de camí als mercats de Granollers o Sant Celoni, estaven obligats a presentar la seva càrrega al senyor del castell per comprovar si en volien comprar. Així, per exemple, s'ordenava que *els traginers que portaven peix per véndrer pasant per prop lo castell de Montornès tinguesen l'obligació d'anar a la porta del castell y cridar si volian peix, a pena arbitral de dit señor.* El que sí que és segur és que Pere de Montornès havia passat ja a millor vida el gener de 1361, moment en què trobem la seva vídua Francesca fent inventari dels béns mobles i immobles del difunt.[251] L'*Speculo,* de nou, ens nega el detall d'un inventari tan sucós, i el regest no ens en deixa entreveure el contingut.

Com difícilment podria ser d'altra manera, la mort del senyor d'un castell originava disputes, concòrdies i repartiments varis entre els fills del difunt, però també entre els seus germans o parents propers. La concentració de l'herència paterna en un únic fill, a mode d'hereu universal, ja ho hem vist, feia important la dotació de la resta de fills i filles per altres vies. És el que passarà, per exemple, amb Guillem de Montornès, segon en la línia hereditària de Pere de Montornès, just darrere del seu germà Pere. Comptem amb dos exemples femenins dins la família que serveixen per dotar Guillem i donar-li una heretat aliena al nucli patern. El primer exemple el trobem al testament de Marquesa de Lloret, redactat el 1366.[252] En ell, Marquesa, dona de Guillem de Lloret, nomena al seu nebot Guillem com el seu hereu. No sabem, però, ben bé qui era aquesta Marquesa, si tieta materna o paterna dels fills de Pere de Montornès i Francesca. El 1371 la seva mare Francesca també el nomenarà hereu seu; ell o la seva altra filla, Maria, casada amb Eimeric Dusay, un destacat membre d'aquesta pròspera família barcelonina.[253] Com veiem, les dones de la família s'encarregaven de dotar convenientment els fills segons o tercers, per tal que el nucli dur del patrimoni patern —la senyoria del castell i el seu terme— no es fragmentés i pogués passar íntegrament a l'hereu designat sense crear rancúnies entre els germans. Arran d'aquestes donacions, que molt freqüentment provenen del patrimoni de les dones de la família i a voltes de les possessions donades amb escreix per les famílies dels seus marits, es generen senyorius poc perdurables en el temps, però que perme-

248. AMMV, *Speculo,* fol 159r. [1358, novembre, 16] A. D. n. 145.

249. AMMV, *Speculo,* fol. 41v. [1359, abril, 16] A. D. n. 147.

250. AMMV, *Speculo,* fols. 137v-138r. [1360, gener, 30] A. D. n. 149 i fol. 137r. [1360, febrer, 30] A. D. n. 150, aquest últim, sembla, sobre la forma d'una confirmació posterior de la reina Maria.

251. AMMV, *Speculo,* fol. 166r. [1361, gener, 11] A. D. n. 153.

252. AMMV, *Speculo,* fol. 160r. [1366, gener, 18] A. D. n. 162.

253. AMMV, *Speculo,* fol. 155r-v. [1371, maig, 5] A. D. n. 171.

ten a les branques laterals de la família deslligar-se de la tutela del primogènit. Un cas d'aquest tipus, potser, és el de Francesc de Montornès, que apareix a l'*Speculo* en 1369 com a *señor de la casa de La Mola, cituada al Vallès* i, també, posseint uns censos sobre unes cases situades al carrer de Sant Pere més Baix, a Barcelona.[254] Sigui com sigui, a voltes tot aquest patrimoni dispers entre els altres germans es reintegra, pels avatars familiars, a la branca principal. De fet, és el que passarà en el cas que ens ocupa ja que Guillem de Montornès, en el seu testament de 1374, nomena el seu germà Pere, senyor de Montornès, hereu seu.[255]

En el cas de les dones, s'acostumava a pactar amb elles la renúncia sobre la possible herència paterna, per tal que no interferissin en la successió del patrimoni. És el cas, per exemple, que trobem també l'any 1369. En aquell juliol Blanca de Torre i de Montornès, filla de Pere de Montornès, juntament amb el seu fill Ramon de Torre, amb el qual vivia a Mallorca, concorden amb Pere de Montornès (el seu pare i avi respectivament) l'entrega de 10.000 sous a canvi de tots els drets que podien tenir sobre la Casa de Montornès; tres anys després, Ramon de Torre torna a ratificar l'acord.[256] Aquesta confirmació ve acompanyada de dues operacions: per una banda Pere de Montornès entrega a Ramon de Torre 1.000 sous, part d'aquells que serviren per a la lluïció del castell, i Blanca paga a Pere de Montornès 5.000 sous com a acte de millora d'un censal.[257]

La renúncia de Blanca als seus drets sobre l'herència de la casa de Montornès en 1369 va tenir, a més a més, un altre motiu, ja que just en aquell moment Pere de Montornès es trobava negociant un nou matrimoni amb Isabel, la filla de Bernat de Pinós. Les negociacions no degueren presentar massa complicacions, ja que el mateix any trobem Pere de Montornès rebent dos pagaments de la dot de la seva nova dona. Uns pagaments substanciosos: 37.000 sous en octubre i 24.000 el febrer següent.[258] Just el dia després d'aquest segon pagament es redacten els capítols matrimonials de Pere i Isabel, així que tot sembla indicar que el preu del dot va ser de 61.000 sous, als quals se n'haurien de sumar 30.500 que aportaria el nuvi com a escreix, segons el costum.

Els assumptes familiars no s'esgotaven, però, en herències i matrimonis. La cura dels germans, nebots i altres familiars era també un assumpte freqüent a l'època. Pere de Montornès, sense anar més lluny, no descuidà mai la sort dels seus nebots. Així no dubtà, per exemple, de fer donació a Miquel Dusay, fill de la seva germana Maria, casada amb Eimeric Dusay, d'un censal de 453 sous de pensió que rebia dels diputats de Barcelona.[259] La relació amb la seva germana Maria prendrà una nova forma arran de la mort del marit, d'ella fins al punt que

254. AMMV, *Speculo,* fol. 30r. [1369, gener, 24] A. D. n. 164 i fol. 134r. [1369, gener, 6] A. D. n. 163.

255. AMMV, *Speculo,* fol. 156r. [1374, octubre, 7] A. D. n. 180.

256. AMMV, *Speculo,* fols. 77v-78r. [1369, juliol, 1] A. D. n. 165 i fol. 77v. [1372, setembre, 17] A. D. n. 172.

257. AMMV, *Speculo,* fol. 61v. [1372, setembre, 17] A. D. n. 173 i fol. 115r. [1372, setembre, 17] A. D. n. 174.

258. AMMV, *Speculo,* fol. 72v. [1369, octubre, 16] A. D. n. 166 i fols. 72v-73r. [1370, febrer, 9] A. D. n. 167.

259. AMMV, *Speculo,* fol. 107r. [1377, maig, 30] A. D. n. 183.

actuarà com el seu curador. Tant és així que l'infant Joan, en el seu paper de governador general, li arribarà a assignar els 2.000 sous de renda que tenia Maria, en compensació per la seva tasca. No sabem si aquesta Maria és la mateixa que anys després serà descrita com *mentecata,* raó que explicaria aquesta tutoria del seu germà.[260]

La concessió de l'infant Joan aporta, a més a més, una dada importantíssima, en referir-se a Pere de Montornès com a *donzell de sa casa i família.* Com a familiar del rei, és a dir, com el seu col·laborador. Poc és el que sabem de la vinculació del senyor de Montornès amb el futur Joan I, més enllà d'un document molt proper en el temps (redactat de fet just tres dies després de la concessió anterior) que pot aportar alguna llum. Així, el 19 de març de 1381 l'encara infant escriu una carta a Berenguer Carreres, escriptor del senyor rei.[261] Pel que es desprèn del text Pere de Montornès va participar en les bandositats nobiliàries que en aquells dies havien assolat el Vallès, tot i que no se'ns especifica en quin dels bàndols va ferho, i en Carreres va actuar contra els seus béns tot i el perdó general promulgat pel rei. I és que el Cerimoniós havia concedit als nobles enfrontats la gràcia de retornar-los els béns que els oficials reials els havien requisat a causa de la seva participació en les bandositats armades. Doncs bé, resulta que Berenguer Carreres retenia les escriptures i els béns del noble vallesà, cosa que anava contra les decisions reials. L'infant, per tant, no dubtà a posicionar-se a favor de Pere de Montornès, a qui es refereix com *fidelem de casa nostra* i ordena que se li retornin sens falta. Com podem veure, en l'espai de tres dies l'infant Joan va intercedir dues vegades a favor del seu home.

Encara hi haurà una nova intercessió de l'infant envers els interessos de Pere de Montornès, aquest cop a causa d'un dels plets que el noble mantenia encara amb el monestir de Sant Pere de les Puel·les.[262] El 9 de setembre de 1384 ordena a Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, que intervingui en la disputa entre ells, ja que *toch interès del senyor rey e nostre, en tant com davalla de pertinències e tèrmens del dit castell, qui·s té en feu del dit senyor rey e nostre.* És a dir, que prengués part a favor de Pere de Montornès *i entrevengats i aydets a deffendre lo dret del dit Pere* en la seva disputa amb l'abadessa i monestir de Sant Pere.

La vinculació de Pere de Montornès amb la monarquia, però, no el deslliurà del procés que marcarà els anys finals del segle XIV a les parròquies del terme del castell de Montornès: la voluntat dels seus habitants de deslliurar-se de la seva senyoria jurisdiccional i posar-se en mans de la Corona. Aquest no era ni molt menys un fet estrany a l'època. Tenir com a senyora la Corona garantia unes millors condicions de vida o, si més no, la seguretat de veure's sotmesos a unes regles de joc comunes que no depenien de l'arbitrarietat jurisdiccional del senyor de torn. Paral·lelament a aquesta presa de consciència de la *universitas* de Montornès, que ja des de generacions enrere havia aconseguit arrencar privilegis i concessions als diferents reis i que ara volia anar un pas més enllà, cal tenir en compte la pròpia dinàmica interna de la Corona. Aquesta es trobava immersa

260. AMMV, *Speculo,* fol. 179v. [1381, març, 16] A. D. n. 188 i fol. 125r. [1410, octubre, 17] A. D. 226.
261. ACA, Canc. Reg. 1727, fol. 10v. [1381, març, 19. Barcelona]
262. ACA, Canc. Reg. 1669, fol. 100r-v. [1384, setembre, 9. Castell de Vilassar]

en la recuperació de bona part de les jurisdiccions i senyories que havia anat venent des de feia 50 anys, a causa de les necessitats financeres que els conflictes bèl·lics demandaren, tot i que era un procés dual d'anada i tornada marcat per les urgències econòmiques motivades per les expedicions a Sicília.[263] Així, estem en un procés ambivalent en el qual es recuperen jurisdiccions que es tornen a cedir, en un escenari on senyors, universitats i corona entren en un joc dialèctic ben interessant.

En el cas de Montornès el panorama es complica encara més, ja que des de 1390 també hi intervé la ciutat de Barcelona, recent noucompradora del terme a carta de gràcia. Montornès constituirà, juntament amb Montcada i Cervelló, la primera tanda de les baronies controlades per la ciutat, a les quals ben aviat s'afegiran Elx i Crevillent l'any següent, Caldes d'Estrac el 1396, Flix i la Palma el 1400 i el comtat d'Empúries el 1409. La nova realitat implica canvis de jurisdicció i la necessitat de pactar nous privilegis. L'*Speculo* testimonia aquest fet i ens permet dir algunes coses d'aquells moguts inicis de la dècada de 1390. L'any 1391, per exemple, observem els moviments dels síndics de la universitat de Montornès per tal de fer-se amb diverses concessions reials. Aconsegueixen de Joan I el poder triar una terna de tres homes per a l'elecció del batlle reial de la vila, que decidiria el batlle general de Catalunya; un càrrec que, com a la resta de viles sota jurisdicció reial, tenia una durada de tres anys.[264] Amb aquest privilegi *la universitat y particulars de Montornès* tenien cert control sobre l'elecció del principal oficial reial a la vila que s'encarregava, entre d'altres coses, de gestionar la política i justícia reial. De manera significativa, just quatre dies després d'aquesta concessió, Pere de Montornès restitueix al batlle general de Catalunya el mer i mixt imperi del terme i castell de Montornès, la gestió dels quals seria sens dubte una de les principals atribucions del nou batlle reial.[265] Aquest retorn a mans reials de la jurisdicció del terme va ser sufragat amb diners aportats pels particulars de la vila.[266]

La intervenció de Barcelona i l'alienació de la jurisdicció, però, s'han de percebre en la seva justa mesura. Els Montornès, amb la ciutat de Barcelona com a senyora, continuaven exercint de senyors del castell i controlaven encara les possessions de la senyoria. A més a més, la pèrdua jurisdiccional no significa la pèrdua del control sobre els seus pagesos. La jurisdicció del terme era una competència pública i els drets dels Montornès com a senyors eminents de terres i homes eren fruit del dret de propietat sobre les seves possessions. Per tant, els Montornès continuaran tenint, per exemple, homes propis i solius, i continuaran controlant bona part dels masos del terme. Tant és així que amb la incorporació de Barcelona no sols no desapareix el seu control sobre els masos enquadrats dins les parròquies que conformaven el territori de l'actual Montornès, sinó que la seva presència s'estendrà encara durant segles. El 1392, per exemple, Pere

263. Sobre el procés de recuperació és d'obligada consulta FERRER i MALLOL, Maria Teresa, *El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV,* a «Anuario de Estudios Medievales», n. 7. 1970-1971, p. 351-491.

264. AMMV, *Speculo,* fol. 139r-v. [1391, gener, 7] A. D. n. 202.

265. AMMV, *Speculo,* fol. 99v. [1391, gener, 11] A. D. n. 203.

266. ACA, Canc. Reg. 1898, fols. 188v-189r. [1391, març, 6]

de Montornès recompra els drets sobre el terç i la fadiga que el rei tenia al terme de Montornès, a canvi de 5.500 sous,[267] i el 1401 el trobem actuant com a senyor del castell quan estableix una peça de terra boscosa a Pere Cuquet de Vallromanes.[268] El 1410, tot i que l'*Speculo* en recull una confirmació posterior de Ferran I, el rei confirma a Pere de Montornès la senyoria del castell, *ab sos drets, alous y directas señorias*.[269] El 1412, el mateix any en què s'escenificava el canvi de dinastia regnant en la figura de Ferran I de Trastàmara, Pere de Montornès feia testament sense un fill a qui nomenar el seu hereu.[270] Així, el *señor del castell y terme de Montornès* obria les portes a una nova etapa en la seva família, que correria de la mà del nou segle.

267. ACA, Canc. Reg. 1932, fols. 138r-139r i 156r. [1392, juliol, 2]
268. AMMV, *Speculo,* fol. 42r. [1401, octubre, 4] A. D. n. 214.
269. AMMV, *Speculo,* fol. 159r. [1410, octubre, 17] A. D. n. 226.
270. AMMV, *Speculo,* fol. 155r. [1412, gener, 29] A. D. n. 233.

Allegro ma non troppo

El segle XV va arribar a Montornès amb un canvi important. Gairebé com una imitació dels successos que sacsejaven la Corona arran de les disputes sobre l'elecció del nou rei, a l'interior del castell de Montornès també es forjava una crisi successòria. Pere de Montornès es trobava ja en una edat avançada i no tenia fills. La successió, doncs, s'havia de buscar per altres vies, i no era recomanable deixar a l'atzar —el cas del difunt rei Martí ho demostrava ben clarament— la decisió final.

Ja hem vist com en 1410 el rei confirmava la possessió del castell a Pere de Montornès i col·locava la seva germana Maria, vídua d'Eimeric Dusay, descrita com a *mentecata*, com la seva hereva universal. El mateix testament de Pere de Montornès, redactat a principis de 1412, repetia aquesta elecció, tot i que obria noves vies per si aquesta acabava no materialitzant-se.[271] Així, Pere de Montornès nomenava hereus *Maria de Montornès, germana sua, y a sos fills*. Però si aquesta moria sense fills, nomenava com a hereu a Pere Galceran Armengol, marit d'Aldonsa de Montornès, sempre i quan adoptés el nom i les armes dels Montornès. Si això no s'acomplia, Antonil, fill del Guillem de Montornès que habitava en la ciutat de Mallorca, seria el nou senyor del castell de Montornès. Amb aquesta decisió, presa i posada per escrit *en lo castell inferior de Montornès,* és a dir, a la casa forta que seria, amb el temps, l'actual Torre Tavernera, es segellava l'itinerari de la família al segle que tot just començava.

Desconeixem quan va morir exactament Pere de Montornès. Sabem, això sí, que a l'estiu de 1417 l'*Speculo* menciona Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, com a senyor del castell, en un document en el qual actuava com a senyor de la Casa Sotarribes. En virtut d'aquesta senyoria, situada a la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres, venia a Joan Simon, de Caldes d'Estrac, el molí nou de Sant Martí d'Arenys, que tenia pel vescomte de Cabrera.[272] Pere Galceran Armengol, doncs, havia complert les condicions posades pel difunt Pere de Montornès, i de la mà de l'acceptació del cognom i les armes de la família de la seva dona havia arribat la senyoria del castell. Un document de 1406 ens aclareix el parentiu entre Aldonsa de Montornès i Pere de Montornès.[273] Isabel de

271. AMMV, *Speculo,* fol. 155r. [1412, gener, 29] A. D. n. 233.

272. AMMV, *Speculo,* fol. 8v. [1417, agost, 25] A. D. 250. La possessió de la casa de Sotarriba, o Sotarribes, va arribar a mans de Pere Galceran de Montornès el 1413, per mans de Pere Joan de Masdovelles, a qui es comprà per 110 lliures de Barcelona, segons consta en aquest mateix document.

273. AMMV, *Speculo,* fol. 102r. [1406, abril, 19] A. D. n. 223.

Pinós, la dona de Pere de Montornès, hi entregava a la seva neboda Aldonsa, filla de Bernat d'Hostalric, 3.500 florins d'or d'Aragó amb motiu del seu matrimoni amb Pere Galceran Armengol.

Dels Armengol, l'*Speculo* ens menciona algun document escadusser durant el segle XIV, incorporat a l'arxiu familiar dels Montornès arran del matrimoni d'Aldonsa i Pere Galceran. Així, ens assabentem que l'any 1378 Galceran Armengol vengué a carta de gràcia al rector de Sant Martí de Teià els censos que percebia dels homes de la parròquia a canvi de 5 lliures, 11 sous i 3 diners,[274] o que el 1389 entregà als marmessors de Pere de Finestrells, veí de Sant Andreu de Palomar, dues peces de terra situades al territori de Barcelona que posseïa per l'Hospital de Sant Joan.[275] El 1405, l'*Speculo* ens informa també d'una dada significativa en la relació de les famílies Montornès i Armengol: Pere de Montornès, cambrer del monestir de Sant Cugat, fa donació a la dona de Galceran Armengol, potser la seva germana, decla seva llegítima paterna i materna, així com dels béns de la camareria del monestir.[276]

Durant cinquanta anys, Pere Galceran de Montornès regirà el castell de Montornès. L'*Speculo* ens dóna pocs detalls d'aquests anys. El trobem, per exemple, comprant alguns censos urbans a Barcelona el 1424 o entregant les 50 lliures de la dot de la seva filla Violant el 1428, en el matrimoni que aquesta contragué amb Guillem Ramon de Gualba, fill de Galceran de Gualba.[277] L'any 1430 la priora del monestir de Santa Maria de Jonqueres l'absol dels crèdits que el difunt Pere de Montornès els havia consignat en el seu testament, mentre que el 1444 va tenir lloc una disputa jurisdiccional amb el batlle reial de Montornès, com veurem més endavant.

La dècada de 1450 serà més productiva quant a documentació que les anteriors, centrada en diferents transaccions econòmiques a Montornès. El trobarem, per exemple, venent a carta de gràcia a Francesc Boada els drets sobre els diversos censos que percebia d'ell pel mas Boada, a canvi del pagament de 110 lliures. Aquests censos s'havien pactat el 1433, quan Pere Galceran havia establert en emfiteusi a Francesc Boada el mas Cirera, llavors deshabitat i derruït, així com diverses peces de terra.[278] Les remissions de censos injectaven una gran quantitat de diners a les arques senyorials a costa de perdre petits ingressos anuals estables. I és que les finances senyorials estaven en ple procés de redefinició en aquells temps, en part a causa de la despoblació del camp, que com hem vist comportà que molts masos quedaren deshabitats (i per tant no s'hi cobraven rendes) i en part per l'escalada de despeses creixent que el mode de vida nobiliari demandava. La dissonància entre ritmes d'ingressos i despeses portà

274. AMMV, *Speculo,* fol. 81r-v. [1378, setembre, 4] A. D. n. 186.

275. AMMV, *Speculo,* fol. 50v. [1389, agost, 17] A. D. n. 200.

276. AMMV, *Speculo,* fol. 105r-v. [1405, agost, 22] A. D. n. 220.

277. AMMV, *Speculo,* fol. 30v. [1424, novembre, 23] A. D. n. 269 i fol. 65r. [1428, gener, 10] A. D. 277. Sobre els Gualba, és simptomàtic que es conservi a l'*Speculo* el testament de 1441 d'Elionor, dona de Joan Lluís de Gualba, filla de Jaume Colom i de Caterina, fet que s'explica per la vinculació familiar encetada el 1428 entre els Montornès i els Gualba.

278. AMMV, *Speculo,* fol. 7r. [1458, març, 1] A. D. 328. CIURANS i VINYETA, Xavier, *Els Masferrer*... p. 29.

molts membres de la petita noblesa a participar en l'actiu mercat dels censals, ja fos com a compradors, venedors o ambdues coses al mateix temps. El 1451 trobem en Pere Galceran entre la llista de creditors dels Sant Climent que tenien censals a Alcarràs i altres llocs de Lleida el 1456 els Montornès (el matrimoni format per Pere Galceran de Montornès i la seva dona Blancaflor i el seu fill Miquel Galceran de Montornès) creen dos censals, de 64 i 50 lliures, al ciutadà de Barcelona Arnau de Mas i als procuradors de la comunitat de Sant Miquel de Barcelona respectivament.[279]

Els Sala i els Colomer

Potser el document més significatiu de la dècada dels 50 de l'*Speculo* és la permuta de diverses terres que el 1455 Pere Galceran de Montornès realitzà amb els pagesos de Montornès Bernat i Bartomeu Sala.[280] L'*Speculo* en aquest cas ens dóna força detalls de l'intercanvi. Pere Galceran de Montornès entregà als Sala dues peces de terra a la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, situades vora el camí que anava al turó. La primera es trobava entre el mas Palau i el torrent d'en Gatell i estava a tocar amb una terra que Antoni i Bartomeu Sala, pare i fill, posseïen pel senyor de Montornès. La segona afrontava amb el mas Guilla i amb un honor que els Sala tenien per l'església de Sant Sadurní. A canvi d'aquestes dues peces de terra, que com veiem eren coherents respecte al patrimoni de la família Sala i servien per expandir-lo, aquests entregaven a Pere Galceran de Montornès una terra que posseïen en franc alou, és a dir, per a ells mateixos i sense estar sotmesos per ella a cap senyor. Aquesta terra es trobava al lloc anomenat l'Estrada, al camí que anava a Montmeló i afrontant amb el mas Gatell i el mas Casal.

Les activitats de Bartomeu Sala no acaben amb aquesta permuta. El 1464 rep en emfiteusi de mans de Tomàs Oliveres de Barberà, de Martorelles, una peça de terra situada a la coma de Rodorar, a Montornès. A canvi, li satisfaria un cens de 3 sous. El 1469 compra a Francesc i Damià Sarrovira un cens de 15 sous sobre el mas Rovira, sota domini de la carlania de Rovet, per un preu de 16 lliures i 10 sous, així com la indemnitat a contribuir a la fàbrega de la casa de Montornès.[281] A la llum d'aquestes informacions, i de les que al llarg del temps ens proporciona l'*Speculo,* se'ns presenta una imatge més o menys clara de Bartomeu Sala i dels seus. Una família de camperols sotmesa als Montornès, de qui confessen ser homes propis, com ho faran Jaume Sala i la seva dona Alamanda el 1349, i com es desprèn del capbreu que Pere de Montornès manà realitzar el

279. AMMV, *Speculo,* fols. 110v-111r. [1456, juny, 4] A. D. n. 319 i fol. 111r-v. [1456, juny, 26] A. D. n. 320.

280. AMMV, *Speculo,* fol. 122r. [1455, maig, ¿?] A. D. 317. Tomàs Sancho, al seu regest, confon Pere Galceran de Montornès amb Pere de Montornès. Amb tot, la datació sembla clara tant per la presència de Bartomeu Sala, documentat al mateixa *Speculo* en 1464, com del notari de Granollers Jaume Mateu, també documentat a la dècada de 1450, per exemple en Ciurans i Vinyeta, Xavier, *Els Masferrer...,* p. 49.

281. AMMV, *Speculo,* fol. 41v. [1464, maig, 8] A. D. n. 340 i fol. 38r. [1469, abril, 11] A. D. n. 344.

1357, on Bernat Sala apareixia com a *home propri, sòlido y affocat* i tenia en directa senyoria d'ell el mas Sala, un mas que ja apareix documentat des de 1218. La família Sala vivia a cavall entre Montornès i Montmeló, on trobem residint, per exemple, Jaume Sala i la seva dona Constança durant el segle XIV.[282] A mitjan segle XV, com hem vist, els Sala es troben en posició de poder reunir diners per comprar censos, permutar terres que tenen en franc alou, deslliurar-se de drets senyorials o ampliar el patrimoni familiar amb noves terres.

Bartomeu Sala ocupa un lloc destacat a la crònica del segle XV català, concretament en el transcurs de la segona guerra remença, on jugà un paper fonamental. Era ni més ni menys que nebot de Pere Joan Sala, el cabdill remença responsable de l'inici de la guerra i màxim dirigent dels remences més radicals.[283] Com el seu oncle, Bartomeu Sala no dubtarà a prendre les armes i ajudarà a estendre les accions militars fora de la Muntanya, el nucli dur de les reivindicacions remences, i portar el conflicte al Vallès, que era tant com dir a les portes de Barcelona.

Però, en què consistien les reivindicacions remences? Ja hem vist que les reaccions senyorials a la davallada demogràfica i econòmica van ser molt dispars, encaminades a consolidar els ingressos que percebien del camp. No s'ha de creure, però, que tots els senyors reaccionaren igual. Depenent de la zona, les possibilitats i les preferències de cadascú, les polítiques senyorials foren més o menys oneroses. Alguns consideraren oportú reduir els censos percebuts o renunciar als drets sobre els masos abandonats, per tal d'estimular la fixació pagesa al senyoriu i combatre la mobilitat camperola. La majoria, però, cregueren que la solució passava per pressionar el camperolat per obtenir major rendiments. El cavall de batalla era la gestió dels masos rònecs, és a dir, aquells que havien quedat deshabitats —i a voltes derruïts— a causa de la davallada demogràfica o de l'atracció dels camperols cap a zones més atractives econòmicament. Els masos deshabitats eren un fort pol d'atracció per a la pagesia, ja fos per reprendre'n l'explotació després de negociar amb els senyors la reducció dels censos que carregaven aquests masos buits, ja fos per ampliar el patrimoni de famílies pageses benestants. Els senyors no dubtaren a utilitzar les armes que es trobaven a la seva disposició. En prop de tres segles, el marc jurídic que regulava les relacions senyor-dependent havia generat, ja fos per dret o per costum, figures que els senyors, tant eclesiàstics com laics, podien emprar per subjectar la pagesia. Estem parlant, per exemple, dels *mals usos*, entre els quals destaca poderosament la remença. Aquesta definia la subjecció del pagès a la terra que conreava, la qual no podia abandonar sense redimir-se a través d'un pagament, en diners, d'una *redimentia*.

Dels sis *mals usos*, anomenats així per ser considerats prerrogatives injustes que aplicaven els senyors, quatre ho eren de dret escrit i dos de dret consuetudinari, és a dir, implantats per la força del costum. Els primers eren la remença,

282. AMMV, *Speculo*, fol. 55r. [1349, desembre, 1] A. D. n. 136, fol. 85r. [1357, gener, 13] A. D. n. 144 i fol. 105v. [1363, juny, 4] A. D. n. 156.

283. VICENS VIVES, Jaume, *Historia de los remensas en el siglo XV*. Barcelona, Ed. Vicens-Vives, 1978, p. 160.

la intestia (aplicada quan el pagès moria sense fer testament), la cugucia (que castigava l'adulteri femení) i l'exorquia (que penalitzava al pagès que moria sense descendència), mentre que els segons eren l'arsia, que era la penalització que s'havia de pagar si es produïa un incendi a les terres de conreu o al mas, i la ferma d'espoli forçada, a pagar quan el pagès garantia la dot rebuda de la muller amb el mas. Com es pot veure, aquests *mals usos,* als quals calia afegir el *ius maletractandi,*[284] tenien en origen una lògica clara de conservació del patrimoni senyorial. Eren una protecció, bé jurídica bé forjada a força de costum, que el propietari eminent s'atorgava per evitar la dispersió del patrimoni per problemes d'herències, la pèrdua de censos per accidents o l'alienació del mas per deutes concrets per pagar els dots de les filles o els escreixos dels fills. La remença, ja hem vist, buscava assegurar que els masos estiguessin sempre ocupats i en actiu, tret fonamental per garantir un sistema econòmic, el dels senyors, que es basava en bona mesura en la percepció anual de diners i productes provinents dels camps que controlaven. D'aquesta voluntat neixen els homes propis, solius i afocats, aquells que depenen d'un senyor per la terra que conreen i que han de tenir residència en el mas que exploten i que hem vist repetidament a *l'Speculo,* les condicions dels quals s'agreujaren al llarg dels segles XIV i XV, quan les restriccions senyorials a la mobilitat s'enduriren econòmicament.

El nombre de famílies remences es concentrava principalment a la Catalunya Vella i significava bona part de la població camperola. En 1395 Joan I no dubtà a afirmar que existien entre 15.000 i 20.000 focs remences, una xifra que si fem cas als fogatges de l'època, venia a significar una quarta part del total de focs de tot Catalunya, concentrats a les diòcesis de Girona, Vic i Barcelona.[285] Amb tot, no s'ha de caure en el parany de pensar que tots aquests pagesos de remença vivien en unes condicions similars, més enllà de la seva mateixa idiosincràsia jurídica. N'hi havia que patien la seva condició amb més duresa, com els pagesos de les muntanyes de la Garrotxa o el Ripollès, mentre que també eren remences famílies de la pagesia benestant que havien aconseguit, a través del treball i les inversions, fer-se amb un patrimoni considerable. No era, com es pot veure, una qüestió econòmica, sinó d'estatus, que xocava amb els nous corrents humanístics de la igualtat natural dels homes. Aquest fet explica les diferents aproximacions a les reivindicacions i revoltes remences que es donaran al llarg del segle XV, on destaquen sens dubte les dues guerres remences, desenvolupades en contextos ben diferents. La primera, encavalcada amb els esdeveniments de la guerra entre Joan II i la Generalitat (1462-1472), posicionarà la part més reivindicativa dels pagesos de remença al costat del rei, qui es veia com l'únic poder capaç de frenar l'escalada senyorial. La segona, amb un caire marcadament revolucionari, sorgí del desencís que produí la tèbia postura de la monarquia respecte a la resolució

284. Aquest no era tant, com podria semblar a simple vista, el dret del senyor a maltractar indiscriminadament la seva pagesia en el vessant físic, sinó que feia referència al fet que el senyor era, alhora, jutge i part implicada en els processos encetats contra ell. Els pagesos subjectes al maltractament (és a dir, a ser tractats malament) no podien recórrer a la justícia del rei i sovint eren carregats amb sentències econòmiques injustes.

285. VICENS VIVES, Jaume, *Historia de los remensas en el siglo XV.* Barcelona, Ed. Vicens-Vives, 1978, p. 18-19.

de la remença i donà ales a les demandes més radicals, com les que propugnaven la fi del sistema d'arrendaments emfitèutics i preconitzaven l'accés pagès a la propietat de la terra, sense censos ni lloguers. Francesc de Verntallat i Pere Joan Sala escenifiquen les dues postures de la pagesia combativa, tot i el fet que l'un fos un membre de la petita noblesa i que sobre la figura del segon hi encara manqui un estudi en profunditat, el qual molt possiblement donaria lloc a sorpreses respecte a la imatge tradicionalment acceptada del personatge.[286] Bartomeu Sala és un bon exemple d'aquesta pagesia combativa pels seus drets, però que cal no relacionar estrictament amb un camperolat pobre i desheretat, asfixiat per la violència senyorial.

L'*Speculo* ens permet fer retrospectiva, arribats al segle XV, sobre l'evolució d'algunes d'aquestes famílies camperoles, subjectes jurídicament a la remença sota domini dels Montornès, i ens permet parlar-ne des de mitjan segle XIII, com hem pogut fer en el cas dels Sala. És el cas, també, dels Colomer, dels quals podem reconstruir documentalment part de les peripècies des de mitjan segle XIII fins a mitjan segle XV. Un periple de dos segles en el qual podrem veure l'evolució de la família i les seves propietats al ritme dels esdeveniments històrics de l'època.

La història, pel que fa a l'*Speculo,* arrenca el 1264.[287] El setembre d'aquell any Maria, filla de Vidal Desvall, entrega al seu futur marit 400 sous i posa com a garantia el mas Galià. Aquest li havia estat entregat pels seus pares, potser com a donació amb vista al seu imminent enllaç, i el posseïa per Guillema de Pertegàs. Estava situat a la parròquia de Vilanova, ben proper al lloc d'Arquers, on ja hem vist que hi havia un casal de molins. El futur marit de la jove Maria era Arnau de Colomer, potser fill d'aquella Armangalda Colomer que negocià amb Bernat de Sant Vicenç i Arnau de Montornès un establiment en precari del seu mas Colomer, situat a la parròquia de Sant Feliu d'Alella, l'any 1247.[288]

El matrimoni es va realitzar sense incidents i vint-i-dos anys després ens trobem a Arnau i Maria rebent del prevere —i molt possiblement notari del castell de Montornès— Guillem Julià l'establiment d'una peça de terra al lloc de Coromines, que afrontava amb el camí que anava de Marina a Granollers i amb altres terres bé d'en Guillem Julià bé del senyor major del castell de Montornès. A canvi d'aquesta peça de terra pagaren una entrada de 50 sous i havien de satisfer-ne el quint de la collita.[289] Aquest establiment sembla part d'un procés d'ampliació de les terres de la família, potser pensant en la majoria d'edat dels fills. Aquesta sensació la reforcen les compres fetes en 1288 on, junt amb Arnau de Colomer i la seva dona Maria apareix un segon Arnau Colomer. En aquesta ocasió, compren a Bonanat Oliver i a la seva dona Esclarmonda, de Vilanova, dues peces de terra dins la parròquia, als llocs del Pla de Palou i de Puigcau.[290]

Arnau de Colomer fill contraurà matrimoni amb Arsenda, filla de Pere de Parellada, del terme de Montornès. Rebrà del sogre 1.500 sous, pels quals obliga-

286. Un estudi recent en profunditat sobre Francesc de Verntallat és el realitzat a FREIXA, Miquel, *Francesc de Verntallat, cabdill dels remences.* Barcelona, Editorial Base, 2010.

287. AMMV, *Speculo,* fol. 107r. [1264, setembre, 4] A. D. n. 28.

288. AMMV, *Speculo,* fol. 42r-v. [1247, octubre, 22] A. D. n. 23.

289. AMMV, *Speculo,* fols. 50v-51r. [1286, febrer, 9] A. D. n. 44.

290. AMMV, *Speculo,* fol. 36v. [1288, setembre, 2] A. D. n. 46.

va a canvi el mas Colomer, situat a Vilanova, que tenia per Pere de Montornès. Tot just uns mesos després trobem de nou a Arnau Colomer arrodonint el patrimoni familiar, aquest cop deslliurant-se, a canvi d'un pagament de 130 sous fet als marmessors del difunt, del pagament dels drets dominicals i de les prestacions que la família havia de pagar a Guillem Julià pel mas Parellada, segurament rebut de la seva esposa, del qual potser formava part la peça de terra que els seus pares tenien des de 1286.[291] Aquest mas, se'ns diu, afrontava amb el camí de Marina, la riera de Vallmalla i l'alou reial que fou de Berenguer d'Entença. És a dir, l'alou que el 1286 s'identifica com l'alou del senyor major del castell de Montornès i que el 1297 arribà a mans del rei gràcies a la venda del castell feta per Roger de Llúria i que en pocs mesos passaria a mans de Pere de Montornès.

Però l'arrodoniment del patrimoni d'Arnau Colomer fill i la seva dona no acaba aquí. El mateix 1309 la seva mare Maria li fa entrega del mas Galià, i dos anys després Francesc de Roca, àlies Marquès, els ven en franc alou tot el domini sobre una terra de regadiu situada al lloc de Bramasachs que posseïen per ell, a canvi de 1.000 sous. Es reservava, això sí, la sexta part dels fruits i el control del molí. Costa no veure en aquestes compres de drets la inversió dels 1.500 sous que Arsenda aportava al matrimoni. Es buscava, abans que la compra de noves propietats, assegurar les ja tingudes, gràcies a redimir-ne els drets i senyories que hi pesaven.[292] En els anys següents, silenci documental fins al nou esclat d'activitat, centrat en els anys 40 del segle XIV. Enmig d'aquests dos intervals, tot just un parell de referències que ens parlen del dia a dia de la família. La primera, el 1331, la venda que Bernat de Colomer, de Sant Sadurní de Montornès, feia al seu veí Pere Novell d'una peça de terra que tenia per la casa de Montornès, a canvi d'un cens d'una quartera de forment i d'una entrada de 18 sous.[293] L'any 1336 l'*Speculo* ens presenta Arnau de Colomer com a batlle de sac de la dècima que Romeu de Montornès percebia a Vilanova, és a dir, com un agent senyorial encarregat de la percepció d'aquesta renda.[294] Trobar-nos Arnau de Colomer en dita responsabilitat ens parla ja del nivell de prosperitat assolit per la família, que es podia permetre bé posar-se al servei dels Montornès com a oficials seus a Vilanova, bé arrendar-ne la gestió de certes rendes.

El matrimoni d'Arnau de Colomer i Arsenda de Parellada va tenir, com a mínim, tres fills: Guillema, Simona, i Berenguer. Així, el 1340 Pere de Montornès absol Guillema, filla d'Arnau de Colomer, de ser dona pròpia seva, segurament amb motiu del seu matrimoni tot i que no sapiguem amb qui es va casar. Sí que ho sabem, en canvi, en el cas de la seva germana Simona. Va contreure matrimoni amb Guillem de Terrassola, de Montornès, l'any 1343 i va aportar un dot de 1.100 sous. En aquest mateix document se'ns diu que Arnau de Colomer ja havia mort i que de l'entrega del dot se n'encarregaren Arsenda i el seu fill Berenguer de Colomer.[295] El mateix Berenguer que quatre anys després negociaria amb Bernat de Vallobera una reducció de cens sobre la peça de terra situada al Puig

291. AMMV, *Speculo,* fol. 73bv. [1309, gener, 10] A. D. n. 64 i fol. 37r. [1309, juny, 25] A. D. n. 65.
292. AMMV, *Speculo,* fol. 107r-v. [1309, agost, 24] A. D. n. 66 i fol. 36v. [1311, març, 27] A. D. n. 72.
293. AMMV, *Speculo,* fol. 8r. [1331, desembre, 23] A. D. n. 100.
294. AMMV, *Speculo,* fol. 73bv. [1336, novembre, 25] A. D. n. 103.
295. AMMV, *Speculo,* fol. 76r. [1340, abril, 28] A. D. n. 108 i fol. 73br-v. [1343, juliol, 3] A. D. n. 118.

Cau que tenia per ell, sota domini de Ramon de Plegamans.[296] Un document en el qual Berenguer apareix anomenat Berenguer Colomer Galia, en referència als dos masos de la família.

El 1363 ens trobem amb Francesc Colomer, propietari d'una terra situada al territori de Santa Eulàlia de Premià sobre la qual Bernat Marquès, rector de Vallromanes, rebia un cens de 3 morabatins i, dos anys després, Pere Colomer estableix a Pere Nadal, veí seu de Vilanova, una peça de terra situada al Pla de les Coromines, a canvi d'un cens de 2 sous i 6 diners i d'una entrada de 35 sous.[297] El fill de Pere Colomer es casarà el 1370 amb Sança, filla de Bernat Carbó, veí de Corró d'Amunt i rebrà un dot de 800 sous i n'aportarà 400 més a mode d'escreix, sobre els quals obligarà el mas familiar.[298] Anys després el trobarem fent confessió d'home propi a Pere de Montornès pel mas Colomer de Vilanova. En dit document de confessió, a més a més, es fa referència a un establiment que Pere de Montornès pare va fer a Pere Colomer el 1357 i que l'*Speculo* no recull a les seves pàgines.[299] L'any 1393, enmig del canvi de mans jurisdiccional del terme de Montornès, ens assabentem que el donzell Guillem de Montornès, domiciliat a Mallorca, tenia arrendat a Anton Colomer el turó de Vilanova i, pel que es desprèn del document, sembla que l'arrendament venia ja de temps enrere.

Del segle XV conservem dues referències dels Colomer de Vilanova: la confessió d'home propi que féu el 1411 Jaume Colomer a Pere de Montornès, poc abans de la mort d'aquest, i la disputa que Francesc Colomer i Galceran de Montornès tingueren el 1444 relativa a la jurisdicció del terme.[300] I és que en aquell moment Francesc Colomer era el batlle reial al terme de Montornès i les seves competències sovint entraven en conflicte amb els interessos del senyor del castell, que encara retenia per a si certes competències jurisdiccionals. De fet, l'incident que provoca la requesta feta per Galceran de Montornès neix de la detenció d'Anton Poal, a qui es descriu com *menor de dias*. Jaume Colomer l'havia capturat per un suposat crim que entrava dins la jurisdicció del senyor del castell de Montornès, ja que aquest *acostumaba tenir tota la jurisdicció civil y criminal, acceptat lo mer ymperi, lo qual s'ha reservat lo senyor rey*. Galceran de Montornès, doncs, protesta davant l'actuació del batlle reial, segons ell extralimitat en les seves funcions ja que, en cas de delicte —que sembla que no havia comès—, seria competència seva i no de l'oficial reial impartir-hi justícia. La fragmentació de les jurisdiccions al terme provocava aquest tipus de disfuncions jurisdiccionals, on les atribucions d'uns i d'altres es confonien ben sovint.

Aquesta requesta de Galceran de Montornès serà l'última aparició dels Colomer a l'*Speculo* durant l'Edat Mitjana, però és ben significativa. Serveix d'epíleg a dos-cents anys d'evolució de la família, en els quals l'hem vista acumular patrimoni a través d'enllaços matrimonials, la compra selectiva de terres i les re-

296. AMMV, *Speculo,* fol. 51r. [1347, octubre, 25] A. D. n. 129.

297. AMMV, *Speculo,* fols. 105v-106r. [1363, juny 15] A. D. n. 157 i fol. 51v. [1365, gener, 11] A. D. n. 159.

298. AMMV, *Speculo,* fol. 151r-v. [1370, febrer, 3] A. D. 167.

299. AMMV, *Speculo,* fol. 58r-v. [1383, febrer, 2] A. D. n. 191.

300. AMMV, *Speculo,* fol. 53v. [1411, agost, 21] A. D. n. 232 i fol. 94v. [1444, desembre, 8] A. D. n. 301.

missions dels pagaments dels drets senyorials. Sembla que els sotracs de mitjan segle XIV no els afectaren massa negativament. Gràcies a aquestes remissions de censos i drets senyorials, els Colomer aconseguiren deslliurar-se en bona mesura de l'increment de la pressió econòmica i social que els diferents senyors del terme durien a terme a partir dels anys finals del segle XIV. Encara continuaven sent dependents, com ho demostren les seves confessions d'home propi respecte als senyors del castell de Montornès, però aquesta dependència se'ns presenta com més teòrica que una altra cosa, ja que els veiem actuar amb prou autonomia com per veure-hi més una família pagesa camí de situar-se entre la pagesia benestant del terme (el seu accés als càrrecs senyorials i reials del terme també ens ho indica) que no pas una mostra del camperolat sotmès a la imatge feixuga i aterridora dels *mals usos*.

Els Montornès a finals del segle XV

En els convulsos anys de la segona meitat del segle XV, en els quals Montornès es convertirà en un dels escenaris destacats de la segona guerra remença, els destins del castell de Montornès els regiran Miquel Galceran de Montornès, fill de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, i el seu fill homònim. En contra del que succeïa amb la primera meitat de segle, l'*Speculo* s'hi mostra generós en documents, cosa que ens permet dedicar-nos més a aquest període.

Les primeres referències de l'*Speculo* ens situen el jove Miquel Galceran, fill de Pere Galceran, actuant amb els seus progenitors en la creació de diversos censals morts el 1456 per un valor total de 114 lliures i en la venda a Francesc Boada de multitud de censos sobre el mas Boada a canvi de 110 lliures el 1458, potser emprades per la remissió d'aquests censals. El 1460, juntament amb Martí Joan de Torrelles i Guerau Desplà, compra a Pere Esteve, burgès de Perpinyà, un censal de 5 lliures de pensió anual. El mateix Pere Esteve crearà mesos després per ells i per Ponç de Gualba un censal de 70 lliures.[301] Enmig d'aquestes dues operacions, Miquel Galceran rebrà del seu germà Francesc Lluís de Montornès la donació de tota l'herència legítima que li pogués correspondre de l'heretat de Montornès.[302] Dos anys després, veiem el seu pare, Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, fent testament en el qual el nomenava hereu universal, i hi mencionava el matrimoni que el del fill havia fet no feia gaire amb Gabriela Ponç de Reixac, filla de Francesc de Reixac, d'Urgell, a qui veiem entregant part del dot l'any 1460.[303]

Miquel Galceran de Montornès exemplifica la situació de bona part de la petita noblesa de l'últim quart de segle, immersa en unes despeses que no s'adiuen amb el nivell d'ingressos que perceben de les seves rentes agrícoles, en clara davallada. Tampoc juguen al seu favor l'enfortiment progressiu d'una monarquia

301. AMMV, *Speculo,* fol. 109r. [1460, agost, 13] A. D. n. 331 i fol. 111r. [1460, novembre, 4] A. D. n. 335.

302. AMMV, *Speculo,* fol. 102v. [1460, setembre, 9] A. D. n. 332.

303. AMMV, *Speculo,* fol. 155v. [1462, juliol, 11] A. D. n. 339 i fol. 66r. [1460, octubre, 15] A. D. n. 334.

cada vegada més convençuda del seu paper estatal i de la fi de les empreses comercials marítimes en les quals invertir. Aquestes, tot i el miratge que va suposar l'aventura italiana d'Alfons el Magnànim, feia temps que havien deixat de ser —com passava al segle XIV— un focus d'inversió d'alt rendiment per a una societat que havia quedat atrapada en els laberints d'una economia rendista. La necessitat de diners, ja fos per fer front als deutes contrets o per necessitats urgents, com podien ser el dot d'una filla, implicava recórrer a la creació de censals o a la remissió de censos i drets senyorials; solucions que a la llarga, no feien sinó minvar el patrimoni familiar.

Així, no ens estranya trobar el 1469 Miquel Galceran de Montornès venent a carta de gràcia a Pere Draper, veí de la parròquia de Sant Genís de l'Ametlla, la potestat de poder lluir 62 dels 66 sous, uns diners que Gabriel Vinyalonga, de la parròquia de Sant Sadurní, entregava als Montornès pel mas Vinyalonga. Per dita venda Pere Draper entregava 50 lliures.[304] Pocs mesos després, a principis de 1470, en Miquel Galceran ven a Guillem Arbúcies, també a carta de gràcia, els 16 sous en censos que aquest li entregava pel mas Arbúcies, a canvi d'un pagament de 25 sous. Aquell mateix any el noble vallesà aconseguia lluir un censal de 16 sous i 6 diners de pensió que pagava a Joan Guixar, de Barcelona,[305] mentre que el 1471 Galceran de Montornès estableix a Pere Miquel Feixes, àlies Comes, de Montornès, el mas Comes, tot i reduint-li els censos i les servituds que pesaven sobre el mas. L'*Speculo* no ens especifica ni l'entrada de l'establiment ni el pagament que Pere Miquel hauria hagut de fer per reduir els censos a pagar dins el seu mas; molt possiblement ens trobem amb un establiment fet sobre un mas deshabitat, per tal d'incentivar-ne la nova explotació. El 1479 Miquel Galceran estableix a Berenguer Morera, de Vallromanes, una peça de terra a canvi d'un cens d'un parell de pollastres, un cens força reduït. També ho era el cens d'un parell de gallines que exigí el 1489 a Jaume Soler, un pagès de la Roca a qui establí *tota aquella casa y ferreria juntament ab lo molí anomenat de Sas Cors, ab lo casal y torre de dit molí, ab tota aquella pessa de terra que antiguamen era dividida ab tres*. A banda d'aquestes dues gallines anuals, l'única cosa que es reservava en Miquel Galceran sobre aquestes possessions era el cobrament del lloçol i els seus censos adscrits.[306]

La venda de la part del delme de Vilanova, que apareix ja documentat com a vinculat als senyors del castell de Montornès en aquell llunyà 1060 en què el posseïen els successors de Mir Geribert, és indicativa de la necessitat de diners ràpids que tenia la família Montornès a finals del segle XV. El 28 d'abril de 1481 Miquel Galceran de Montornès ven a carta de gràcia a Bernat Prat, donzell domiciliat al Vallès, una part del delme de Vilanova, a canvi de 3.000 sous, és a dir, 150 lliures. El 24 de febrer de 1484 torna a vendre'l, junt amb la seva dona Clara, al notari de Barcelona Pere Antic Mateu a canvi de 150 lliures, és a dir, que es recompra el delme a Bernat Prat per revendre'l de nou. Mesos després, durant

304. AMMV, *Speculo,* fol. 7r. [1469, juny, 2] A. D. n. 345 i fol. 74r. [1469, juny, 2] A. D. n. 346.

305. AMMV, *Speculo,* fol. 3r. [1470, febrer, 19] A. D. n. 348 i fol. 116r. [1470, octubre, 29] A. D. n. 349.

306. AMMV, *Speculo,* fol. 44r. [1479, octubre, 28] A. D. 375 i fols. 41v-42r. [1489, octubre, 26] A. D. 416.

l'estiu, el jove Miquel Galceran, com a hereu del seu pare homònim, ratifica la venda del delme.[307] Tot i això, la història de la meitat del delme de Vilanova no acaba aquí, ja que en tes anys torna a canviar de mans. El 15 de juliol de 1487 Miquel Galceran fa servir el dret de recompra que tenia sobre la venda feta pel seu pare, en tant que fou feta a carta de gràcia, i li retorna les 150 lliures. Acte seguit ven a Bernat de Carner, el rector de l'església de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, de nou a carta de gràcia, la meitat del delme *de pa, carnalatges, llegums y altres cosas que·l dit senyor de Montornès rebia en dita parròquia,* a canvi d'un pagament de 200 lliures, sobre la qual venda es farà encara una millora de 100 sous dos anys després.[308] Finalment, a principis del segle XVI el delme es lluirà al rector de Sant Esteve de Vilanova, Joan Carner. Sigui com sigui, costa no veure en aquestes vendes successives a l'alça la cerca desesperada d'ingressos per part de la família.

1494 serà un mal any per a la família, en fer-se pública la sentència del plet iniciat per Ferran el Catòlic contra Miquel Galceran de Montornès.[309] Per ella es condemnava el noble vallesà a revendre al rei tots els drets que tenia sobre el castell de Montornès que estaven inclosos a la venda que segle i mig abans havia fet Pere el Cerimoniós a Pere de Montornès, a canvi de 47.000 sous. A la recompra reial es descomptaren, però, els 7.500 sous que rebé Pere de Montornès de l'abadessa de Sant Pere de les Puel·les en la permuta de drets i possessions que realitzaren el 1347. Recordem que per aquella permuta un i altre intercanviaren les possessions i drets que tenien a la banda inversa de la riera de Palou i, per tant, no podien ser ara retornades per Miquel Galceran de Montornès al rei.

En virtut d'aquesta sentència els Montornès veieren dràsticament reduït el seu patrimoni, en perdre la senyoria major del castell. Aquesta senyoria havia estat el nucli dur de les seves possessions durant generacions, que ara es reduïen a les senyories que conservaven en virtut de l'antiga carlania del castell, als drets senyorials sobre les seves terres personals i els béns permutats amb el monestir de Sant Pere, que, com hem vist, no es veieren afectats per la sentència. Per la seva banda, tres anys després de la recuperació del castell, Ferran el Catòlic el vengué a la universitat de Montornès, hi cedí tota *jurisdicció, rendas y altres drets a ell anexos.*[310] L'acció reial no es limità a això, però. El terme del castell obtenia el privilegi de carreratge de Barcelona, pel qual passaven a aplicar-se al terme tots els privilegis, franqueses i llibertats col·lectives que havien estat concedits a Barcelona. Al mateix temps, des de Medina del Campo, confirmà els privilegis reials que la universitat del terme havia obtingut dels monarques anteriors, com la facultat de tenir-hi batlle i la forma d'elegir-lo. Els concedí, també, els drets d'escrivania i notaria, així com de carnisseria. I com a punt àlgid d'aquesta onada de concessions, la més important de totes: poder triar jurats i síndics. És a dir, l'accés a l'autogovern de la vila.

307. AMMV, *Speculo,* fol. 13v. [1484, febrer, 24] A. D. n. 394 i fol. 13r. [1484, juliol, 18] A. D. 397.

308. AMMV, *Speculo,* fol. 12v. [1487, juliol, 15] A. D. n. 406 i fol. 12r. [1489, setembre, 20] A. D. n. 414.

309. AMMV, *Speculo,* fols. 90v-91r. [1494, octubre, 15] A. D. n. 432.

310. AMMV, *Speculo,* fols. 39v-40r. [1497, setembre, 20] A. D. n. 436.

Miquel Galceran morirà poc després, si no ho féu ja abans d'aquestes concessions. Sabem que en març de 1498 Clara de Montornès, la seva vídua, creà un censal de 22 lliures a Martí Joan de Foixà, canonge de Girona, i dins del mateix any en feu un altre a Margarida, la dona de Jaume Florensa, un apotecari de Barcelona, juntament amb Lluïsa, Honorat i Jaume, els seus fills. L'acció es tanca amb una petita victòria: el 5 de novembre de 1500 la Reial Audiència falla a favor de Clara de Montornès.[311] La vídua de Miquel Galceran aconsegueix retenir per a si els delmes de Sant Sadurní de Montornès, Sant Esteve de Vilanova i Sant Vicenç de Vallromanes, així com la carlania del castell i el dret de lloçol. Aquests no s'havien d'incloure en la revenda feta al rei i els Montornès podien disposar-ne lliurement.

I amb aquest nou panorama que s'obre, coincidint amb el final de l'Edat Mitjana i l'inici de la Moderna, es tanca el teló.

311. AMMV, *Speculo,* fol. 143r. [1500, novembre, 5] A. D. n. 441.

Segona veu

No podem acabar aquesta panoràmica dels documents medievals de l'*Speculo* sense parar atenció a l'esdevenir-se de les altres dues famílies que hi aporten documents, els Ribot i els Tarafa. Ja hem escoltat les paraules de Tomàs Sancho al respecte de la inclusió dels documents d'aquestes dues famílies dins el volum dedicat als documents de la família Montornès: *la unió de las dos hiziendas a la de Montornès ha estat precís, ja per no tenir-ne casa lo dia present sinó molt poca de la de Ribot y casi gens de la de Tarafa, y no haver de formar per tan poca hisienda armari separat, y també per haver-las succehidas com a decendents de la casa de Montornès*.

Les hisendes Tarafa i Ribot s'uniren a la de Montornès per matrimoni durant l'època moderna. Per tant, durant l'Edat Mitjana formaren illes documentals separades del dia a dia dels senyors de Montornès, tot i conservar-se al mateix volum per pura lògica arxivística. Amb tot, hem considerat necessària la seva inclusió a l'apèndix documental per tal de presentar una visió de conjunt de tota la documentació medieval presentada a l'*Speculo*. A més, aquesta documentació permet una sèrie de reflexions sobre l'època que serveixen de complement a tot el dit sobre els Montornès durant els segles XIV i XV. Tenen la utilitat, doncs, de ser un contrapunt a les informacions sobre les parròquies de l'actual Montornès i presentar altres dinàmiques pageses. La documentació de l'*Speculo* sobre Vicenç Batllòria és un bon exemple d'això. Durant més de cinquanta anys les seves activitats econòmiques apareixen consignades a l'interior de l'*Speculo* i ens mostren que el segle XV, tot i la seva imatge de conflicte i recessió, va ser també una època d'oportunitats per a certa pagesia benestant que aconseguí reunir el capital suficient per aprofitar l'agitat context del camp català.

La història dels Batllòria comença amb un alliberament. El que Vicenç Batllòria, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, aconsegueix del senyor del castell de Montnegre, Guerau de Gualba, l'any 1411 i que l'absolia a ell i els seus descendents de ser homes propis, solius i afocats de dit senyor. Per aquest alliberament, que significava la fi de la remença per als Batllòria, s'entregaren 13 florins i mig a Guerau de Gualba.[312] De forma explosiva, els documents sobre Vicenç Batllòria es multipliquen durant els anys següents, com si aquest alliberament de la terra el legitimés per invertir amb frenesí els diners acumulats. Així, el 1412 el veiem iniciar una escalada d'adquisicions de terres que durarà tota

312. AMMV, *Speculo,* fols. 75v-76r. [1411, juny, 10] A. D. n. 228.

la seva vida. El febrer comprà a Bartomeu Tria i a la seva dona, habitants de Sant Esteve de Bruguera, el camp anomenat Camp d'en Saula, situat al pla de la Batllòria, a canvi de 28 lliures. El maig Guerau de Gualba dóna ordres al seu procurador per tal que estableixi a Vicenç Batllòria l'hostal d'en Gualba, situat a Sant Cebrià de Fuirosos, a canvi d'una entrada de 3.000 sous i d'un cens irrisori, d'un sou anual. Un altre document de pocs dies després ens informa que l'hostal era conegut com *hostal dit de la Vallòria* i que s'establia a Vicenç Batllòria juntament amb tres peces de terra. L'establiment es feia *ab tots sos dret y pertinències* i sembla més una venda total que altra cosa.[313] Segurament els Batllòria ja tenien establert l'hostal sota la senyoria dels Gualba i, arran de la seva alliberació de la remença, apostaren per fer-se amb la compra de l'hostal, la font dels seus ingressos i la propietat emblemàtica de la família. I és que, a mig camí entre Sant Celoni i Hostalric, l'hostal de La Batllòria estava situat en una de les principals vies de comunicació de la zona. El 1413, Vicenç Batllòria avança encara més en la consolidació del seu patrimoni, en pactar amb el procurador de Bernat IV de Cabrera la reducció de les prestacions que li havia de satisfer per la terra comprada l'any anterior a Bartomeu Tria.[314]

El 1415 compra a Nicolau Puig, de Sant Esteve de Bruguera, una peça de terra situada a Les Tàpies d'en Cossí, a canvi de 33 sous, que el portarà a entaular una disputa amb el seu veí Pere Estapoll. Tots dos havien comprat terres a Nicolau Puig[315] i Vicenç Batllòria es trobava que n'Estapoll li pretenia barrar el pas a la seva terra. Els jutges, però, decidiren que *dit Vallòria continués en pasar a la sua pessa de terra, que tenia més amunt, per lo mateix camí a que solie passar antes.*[316]

El 1417 paga 1.015 sous a Pere Tries, de Viabrea, per adquirir una peça de terra mig cultivada, mig erma, una dinàmica que es mantindrà durant tota la seva vida. Ja hem vist que arran dels successos del segle XIV la davallada demogràfica a molts llocs de Catalunya va ser certament important. Això, unit a l'atracció que exercien les viles, la falta de força de treball i la càrrega que suposaven els censos senyorials, va fer que les terres ermes i sense cultivar es multipliquessin arreu, ja fossin en la forma de masos abandonats o en la reducció de les terres cultivades dins dels masos que encara continuaven en funcionament. En aquest context, les famílies amb capacitat d'invertir diners podien fer-se amb un bon grapat de terres i negociar tant amb els seus posseïdors com amb els senyors que havien de rebre censos i prestacions sobre unes terres abandonades. Es buscava adquirir-les a bon preu, reduir els censos que les gravaven i tornar a posar-les en funcionament. L'*Speculo* ens mostra alguns exemples d'aquestes pràctiques a la zona, on per a la segona meitat del segle XIV destaquen les fetes per les famílies Estapoll i Terrades.

Serà Vicenç Batllòria, però, qui desenvolupi el major acaparament de terres.

313. AMMV, *Speculo,* fol. 20r. [1412, febrer, 8] A. D. n. 234, fol. 82r-v. [1412, maig, 10] A. D. n. 236 i fol. 46r-v. [1412, maig, 18] A. D. n. 237.

314. AMMV, *Speculo,* fol. 172v. [1413, setembre, 19] A. D. n. 243.

315. En el cas de Pere Estapoll, l'*Speculo* menciona Nicolau Puig com Nicolau Pujol, però la resta d'informacions sobre el personatge fan pensar que són el mateix i que ens trobem davant d'una incorrecta interpretació de l'autor de l'*Speculo*.

316. AMMV, *Speculo,* fols. 78v-79r. [1416, març, 5] A. D. n. 248.

El 1418 torna a comprar una terra erma, aquest cop a Jaume Saplana, a canvi de 60 sous. Una terra que pertanyia al mas Plana i que es trobava prop de les Tàpies d'en Cosí. Dins el mateix any compra una terra al camp de les Teixoneres, a Bruguera, per 6 lliures, una altra al camp d'en Saules, a canvi de 10 lliures i altra a la Coma d'Euga, també a Bruguera, per 100 sous. En 1422 compra també una terra boscosa a la Rovira Plana per 11 lliures i els anys següents rep una terra al camp de la Formiga de mans del monestir de Sant Salvador de Breda, i compra multitud de peces de terra, ja fossin boscoses, cultivades o ermes a un ritme constant fins a mitjan segle.

La reducció de censos que l'any 1429 pacta amb Guillem de Cabrera, procurador de Bernat IV de Cabrera, ens deixa una llista —segurament no total— de les terres que tenia per elli que havia acumulat en poc menys de vint anys. Així, redueix censos i prestacions a les terres que tenia al pla de la Batllòria, al mas Saplana, a les tàpies d'en Trusin, al camp Amorós, al camp de les Teixoneres, al camp d'en Saula, a la Rovira Plana, al Sayró d'en Salvà, a la coma d'Euga i a altres llocs no especificats. Per totes aquestes terres, acumulades després d'anys i anys de compres, pactà un únic cens de 10 sous anuals i una entrada de 43 florins, és a dir, de 24 lliures i 3 sous.[317]

Les compres continuaren durant tota la dècada de 1430 i encara de 1440. En aquells últims anys de la seva vida destaca, per exemple, la negociació que dugué a terme amb el monestir de Sant Cugat del Vallès, del qual rebé el 1448 l'establiment de totes les terres que el monestir conservava encara a la parròquia de Gualba, així com la taula de carnisseria que tenia al terme, a canvi de 33 sous.[318] Dos anys abans arribà també a una concòrdia amb Pere Bert i Codolet sobre el *pas, rech i camí dit Rovira Plana,* així com havia empès noves compres. El 1455 ens trobem ja actuant la seva vídua Eulàlia. La família tindrà un nou rebrot documental a partir de finals de la dècada de 1470, quan Elionor Batllòria, casada amb Ramon Ribot, passi a administrar les possessions de la família.

Pel que fa als Tarafa, el nucli de la documentació medieval té a veure amb la possessió i gestió de certes cases a la vila de Granollers, les quals apareixen mencionades ja el 1360, moment en el qual Bartomeua, filla dels difunts Bernat de Guàrdia i la seva dona Francesca, fa donació a Berenguer Simó de tota la hisenda i del dot de la seva mare. El mateix *Speculo* ens aclareix el perquè de la conservació d'aquest document a l'arxiu, en dir-nos que *esta donació és per saber a quí se deuhen pagar 10 sous y dos parells de capons que fan de cens las casas* (que) *eran de Tarafa en Granullers, y després de la casa de Taverner.*[319] Berenguer Simó, notari de Granollers i més endavant jurisperit a Barcelona, mantindrà les cases i les transmetrà als seus fills. La senyoria d'aquestes cases, que es trobaven al carrer de la Roca i per les quals rebia un cens anual d'un parell de capons i 5 sous, es trobava sobre la senyoria conjunta de Bernat de Riuprimer, el rector de Les Codines, i la priora del convent de Jonqueres, a Barcelona. El 26 de febrer de 1374 Bernat de Tort, que tenia establertes les cases, les sotsestablirà a Pascasi

317. AMMV, *Speculo,* fol. 172r. [1429, gener, 8] A. D. n. 278.
318. AMMV, *Speculo,* fols. 46v-47r. [1448, juliol, 2] A. D. n. 308.
319. AMMV, *Speculo,* fol. 106v. [1360, març, 26] A. D. n. 151.

Pons per un cens de 2 capons i 9 sous. Anys després, Pascasi entregarà a Francesc i Berenguer Simó 10 lliures pels censos endarrerits sobre les cases.[320] Durant els anys següents la senyoria compartida de les cases portarà a diferents problemes i canvis de mans, com quan ens assabentem que Bernat de Riuprimer no havia firmat l'establiment de 1374 *ans bé havia donada la fadiga a Dalmau de Soler, a qui s'havia fet semblant establiment*. Com veiem, Granollers no s'escapava de la complicada casuística que generaven els establiments urbans i les seves complicades jerarquies piramidals de senyories, drets i censos. Finalment, la qüestió de la senyoria de les cases es dirimí el 1396 en un plet judicial que les entregà a Andreu de Camporat i les arravatà de mans de Francesc Simó, com es recorda en un document de 1457.[321]

Els Tarafa apareixen mencionats a l'*Speculo* a finals del segle XV, quan Pere Galceran Bramona fa donació de tots els seus béns i la seva hisenda a la seva neboda Francesca, dona del mercader Jaume Tarafa, de Granollers, i filla del notari de Caldes de Montbui Miquel Savall.[322] El 1490 Bernat Tarafa també rebrà, junt a Antoni Valls, l'herència de Bernat Moner, teixidor de llana de la vila de Granollers. Aquell mateix any Jaume Tarafa compra a Esteve Cerdà i a la seva dona, a canvi de 200 lliures, les dues cases que hem vist en mans de Berenguer Simó; la situada a la plaça de Granollers i la que es troba al carrer de la Roca.[323] El 1493 la vídua de Bernat Moner torna a testar en favor dels Tarafa, entregant la meitat de la seva herència a Francesc i Jaume Tarafa. El mateix farà el 1496 Marc Salin, un paraire de la vila, quan entrega als nebots de la seva dona, Jaume i Joana Tarafa, la seva herència, com també farà ella amb tot just un dia de diferència.[324] En definitiva, pocs detalls sobre la família, que cobrarà importància a inicis de l'època moderna.

I amb això acabem. Poc més de 440 documents després, l'*Speculo* ens ha permès realitzar un viatge per les principals qüestions de la història del Montornès medieval, però també de la Catalunya de l'època. A través de les seves pàgines, hem pogut sentir el ritme de la Història i de les històries que s'hi atrapaden. Gairebé com un mapa del tresor que ens guia cap a la intimitat morbosa de quatrecents cinquanta anys d'Història, l'*Speculo* ens ha acompanyat en la reconstrucció dels entramats familiars dels Montornès, en la seva vinculació al castell que els donà nom, en l'acció pacient dels homes i dones que llauraven la terra i acumulaven propietats, en el fragor de les seves disputes legals o en la secreta intimitat que només es dóna entre parents.

Però la Història no és una ciència i no podem saber-ho tot. Potser ni tan sols fa falta, i cal, només, intentar omplir de la manera més fidel possible aquells buits dels quals parlàvem.

Espero que ho haguem aconseguit.

320. AMMV, *Speculo,* fol. 52v. [1374, febrer, 26] A. D. n. 178 i fol. 73av. [1382, desembre, 11] A. D. n. 190.

321. AMMV, *Speculo,* fol. 34r. [1457, juny, 15]. A. D. n. 324.

322. AMMV, *Speculo,* fol. 103r. [1489, març, 20] A. D. n. 411.

323. AMMV, *Speculo,* fol. 157v. [1490, maig, 9] A. D. n. 419 i fol. 37v. [1490, agost, 18] A. D. n. 420.

324. AMMV, *Speculo,* fol. 156v. [1493, gener, 29] A. D. n. 427, fol. 185v. [1496, abril, 27] A. D. n. 434 i fol. 157r. [1496, abril, 28], A. D. n. 434.

Abreviatures

ACA.	Arxiu de la Corona d'Aragó.
ACB.	Arxiu de la Catedral de Barcelona.
AMMV.	Arxiu Municipal de Montornès del Vallès.
AMSPP.	Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les.
ANC.	Arxiu Nacional de Catalunya.
BC.	Biblioteca de Catalunya.
SGV.	Arxiu patrimonial del marquès de Barbarà, Vilassar de Dalt.

A. D.	Apèndix Documental.
c.	Circa.
Canc. reg.	Cancelleria, registre.
dir.	Director/a.
doc.	Document.
eds.	Editors.
fol. fols.	Full, fulls.
n.	Número.
Op. Cit.	Obra citada anterioment.
p. pp.	Pàgina, pàgines.
r.	Recto (revers).
v.	Verso (anvers).
VV.AA.	Diversos autors.
vol. vols.	Volum, volums.

Bibliografia

ALCAIDE HARO, Magda; GENÉ FERNÁNDEZ, Marga; GUANYABENS i CALVET, Nicolau, *Montornès a la vista. Elements per a la descoberta del patrimoni cultural i natural de Montornès del Vallès*. Ajuntament de Montornès, 2009.

ALTURO PERUCHO, Jesús, *La toponímia de Polinyà del Vallès. Els segles X, XI i XII,* a «Medievalia», 9, 1990, p. 19-29.

AVENTÍN i PUIG, Mercè, *La societat rural a Catalunya en temps feudals*. Barcelona, Columna Assaig, 1996.

BADIA i MARGARIT, A. M., *Els termes de la Roca del Vallès a la llum de l'acta de consagració de la seva església parroquial de l'any 932,* a «Analecta Montserratensia», 9, 1963, p. 275-295.

BAIGES, Ignasi J., FELIU, Gaspar; SALRACH, Josep M. (eds.), *Els Pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, Fundació Noguera, 2010, 4 vols.

BAUCELLS i REIG, Josep (ed.), *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona: segle XI*. Barcelona, Fundació Noguera, 2006. 5 vols.

BENEDICTOW, Ole J., *La Peste Negra, 1346-1353. La historia completa*. Madrid, Akal, 2011.

BENITO i MONCLÚS, Pere, *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)*. CSIC, Institució Milà i Fontanals. Anuario de Estudios Medievales. Annex 51. Barcelona, 2003.

BENSCH, Stephen P., *Barcelona i els seus dirigents. 1096-1291*. Barcelona. Proa. Seminari d'Història de Barcelona, 2000.

BERTRAN, Xavier, *Conèixer Montornès*. Granollers, 1985.

BOIS, Guy, *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistémica*. Universitat de València, Biblioteca Nueva, 2006.

CATALÀ i ROCA, Pere (dir.), *Els castells catalans*. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1967-1990. 7 Vol.

CIURANS i VINYETA, Xavier, *Els Masferrer. Estudi d'una nissaga benestant del Vallès*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Premi Montornès de recerca històrica, 2006.

CUADRADA, Coral, *El Maresme medieval: Hàbitat, economia i societat, segles X-XIV*. Mataró, 1988.

CUADRADA, Coral, *Sobre les relacions camp-ciutat a la Baixa Edat Mitjana: Barcelona i les comarques de l'entorn*, a «Acta historica et archaeologica mediaevalia». Universitat de Barcelona, 1991. N. 11-12, p. 161-185.

DD.AA., *De la Balma a la Masia. L'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental*. Museu de Granollers, 1996.

DUBY, Georges, *Economía rural y vida campesina en el Occidente medieval*. Barcelona, Península, 1973.

DUBY, Georges, *Hombres y estructuras de la Edad Media*. Madrid, Siglo XXI, 1978.

FÀBREGA i GRAU, Àngel, *Diplomatari de la catedral de Barcelona. Volum I. Documents dels anys 844-1000*. Barcelona. Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, 1995.

FAGAN, Brian M., *The Litte Ice Age: How Climate made History, 1300-1850*. New York. Basic Books, 2000.

FELIU i MONTFORT, Gaspar, *El pes econòmic de la remença i dels mals usos,* a «Anuario de Etudios Medievales», n. 22. CSIC, Barcelona, 1992, p. 145-160.

FERNÀNDEZ TORREGROSA, Amanç; UMBERT i SERRA, Josep; PIÑERO VALADÉS, Ángel, *Aproximació a la Història de Montmeló, segles X al XII*. Montmeló. Centre d'Estudis de Montmeló, 1994.

FERNÀNDEZ TORREGROSA, Amanç; UMBERT i SERRA, Josep; PIÑERO VALADÉS Ángel, *Aproximació a la Història de Montmeló, segle XIII: la lluita per l'església.* Montmeló. Centre d'Estudis de Montmeló, 2001.

FERNÁNDEZ TRABAL, Josep, *El conflicte remença a la Catalunya del segle XV (1388-1486)*, a «Afers: fulls de recerca i pensament», 42/43, 2002, p. 587-624.

GALOBART i DURAN, Lluís, *El paisatge del Vallès.* Santa Eulàlia de Ronçana, 1983.

GARCIA-PEY, Enric, *Montornès del Vallès. Recull onomàstic.* Ajuntament de Montornès, 2011.

GARCIA-PEY, Enric; SALVADOR, Montserrat, *Montmeló. Recull onomàstic.* Ajuntament de Montmeló, 2005.

GONZALVO i BOU, Gener (ed.), *Les constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XIII).* Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1994.

GUANYABENS i CALVET, Nicolau, *Un manuscrit dels llinatges Montornès, Ribot i Tarafa,* a «Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers». Granollers, 2010, p. 109-114.

MORAN i OCERINJAUREGUI, Josep, *Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic,* a «Llengua & Literatura», II. 1987, p. 295-319.

MOREU-REY, Enric, *Topònims de Montornès i Montmeló (Vallès) al segle XIV,* a «Butlletí de la Societat d'Onomàstica», XI, 1983, p. 19.

ORDEIG i MATA, Ramon, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya: segles IX-XIII.* Vic, Ramon Ordeig Mata, 1993-2004, 4 vols.

PAULÍ MELÉNDEZ, Antonio, *El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas de Barcelona*. Barcelona. Imprenta Bartres, 1945.

PIÑERO VALADÉS, Ángel; UMBERT i SERRA, Josep, *Aproximació a la història de Montmeló, segles XIV i XV*. Montmeló. Centre d'Estudis de Montmeló, 2009.

RECHE ONTILLERA, Alberto; MOLINA CAMPOY, Rubén, *El manual notarial de Pere Salvador (Granollers, 1361)* a «Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers». Granollers, 2008, p. 105-110.

RIUS SERRA, José (ed.), *Cartulario de Sant Cugat del Vallés,* 3 vols. Barcelona, CSIC, 1945-1947 / Madrid. Ministerio de Cultura, Dirección de Bellas Ar-

tes, Archivos y Bibliotecas. Subdirección General de Archivos, 1981. Vol. 4 (índexs).

RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *L'estructura feudal: sistema de parentiu i teoria de l'aliança en la societat catalana: c. 980 - c. 1220*. Barcelona, Edicions del Mall, 1985.

RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Iluminaciones sobre el pasado de Barcelona,* dins GARÍ, Blanca i ABULAFIA, David (coord.), *En las costas del Mediterráneo Occidental: las ciudades de la Península Ibérica y del reino de Mallorca y el comercio mediterráneo en la Edad Media.* Barcelona, Editorial Omega, 1996, p. 63-93.

RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, *Quan els vescomtes de Barcelona eren: Història, crònica i documents d'una família catalana dels segles X, XI i XII*. Barcelona, Fundació Noguera. Textos i Documents, 39. 2006.

SABATÉ i CURULL, Flocel, *Història de Catalunya. Vol. II: Catalunya Medieval*, dins de BALCELLS, Albert (ed.), *Història de Catalunya,* Barcelona, L'esfera dels llibres, 2006.

SERRA CLOTA, A., *Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya a la Baixa Edat Mitjana: els remences,* a «Anuario de Estudios Medievales», n. 29, Barcelona, CSIC, 1999, p. 1005-1042.

TRETÓN, R., *Preludi a la història del notariat públic a Perpinyà i al comtat de Rosselló (1184-1340)*, a «Afers, fulls de recerca i pensament» 58, 2007, p. 551-609.

UDINA MARTORELL, Frederic, *El milenario del Real Monasterio de San Pedro de las Puellas y el acta de consagración de su primitivo templo*, a «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona». Vol. 18. Barcelona, 1945, p. 217-244.

VERDAGUER i CABALLÉ, Joaquim, *Els Terrassa. Genealogia,* a «Terme», n. 5, 2000, p. 38-46.

VICENS VIVES, Jaume, *Historia de los remensas en el siglo XV.* Barcelona, Ed. Vicens-Vives, 1978.

VILA i CARABASA, Josep M.; PANCORBO i PICÓ, Ainhoa, *La topografía urbana de Granollers entre els segles X i XVI. Estat de la qüestió i hipòtesi de configuració,* a «Lauro», 30, 2009. p. 10-32.

VILAGINÉS, Jaume, *La transició al feudalisme. Un cas original: el Vallès Oriental (930-1090)*. Granollers, 1987.

VILAGINÉS, Jaume, *El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles X-XII).* Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2001.

Galeria d'imatges

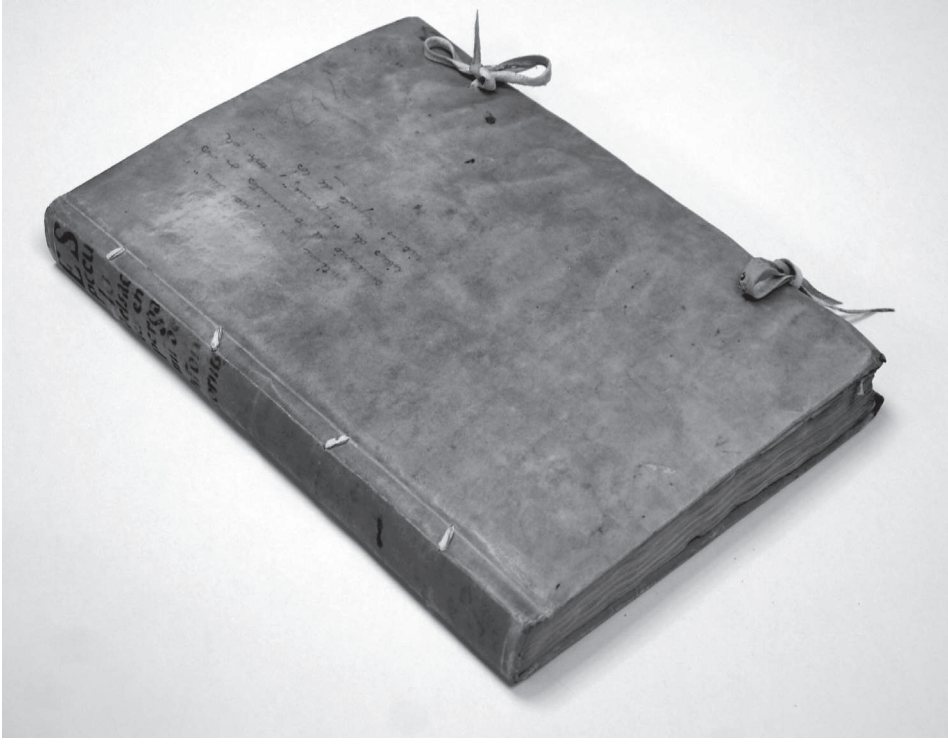

El volum de l'Speculo *dels actes en pergamí fahents per las hiziendas de Montornès, Rivot y Tarafa,* enquadernat amb cobertes de pergamí.

Part superior del llom del volum de l'Speculo: *Speculo dels actes en pergamí de Montornes.*

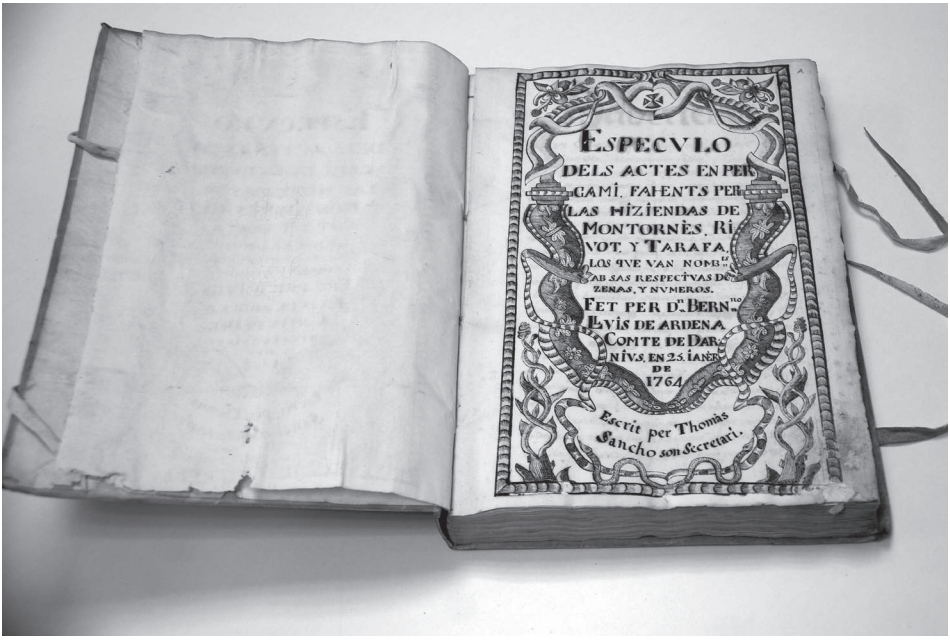

Primera pàgina de l'Speculo, on s'aprecia el títol ornamentat.

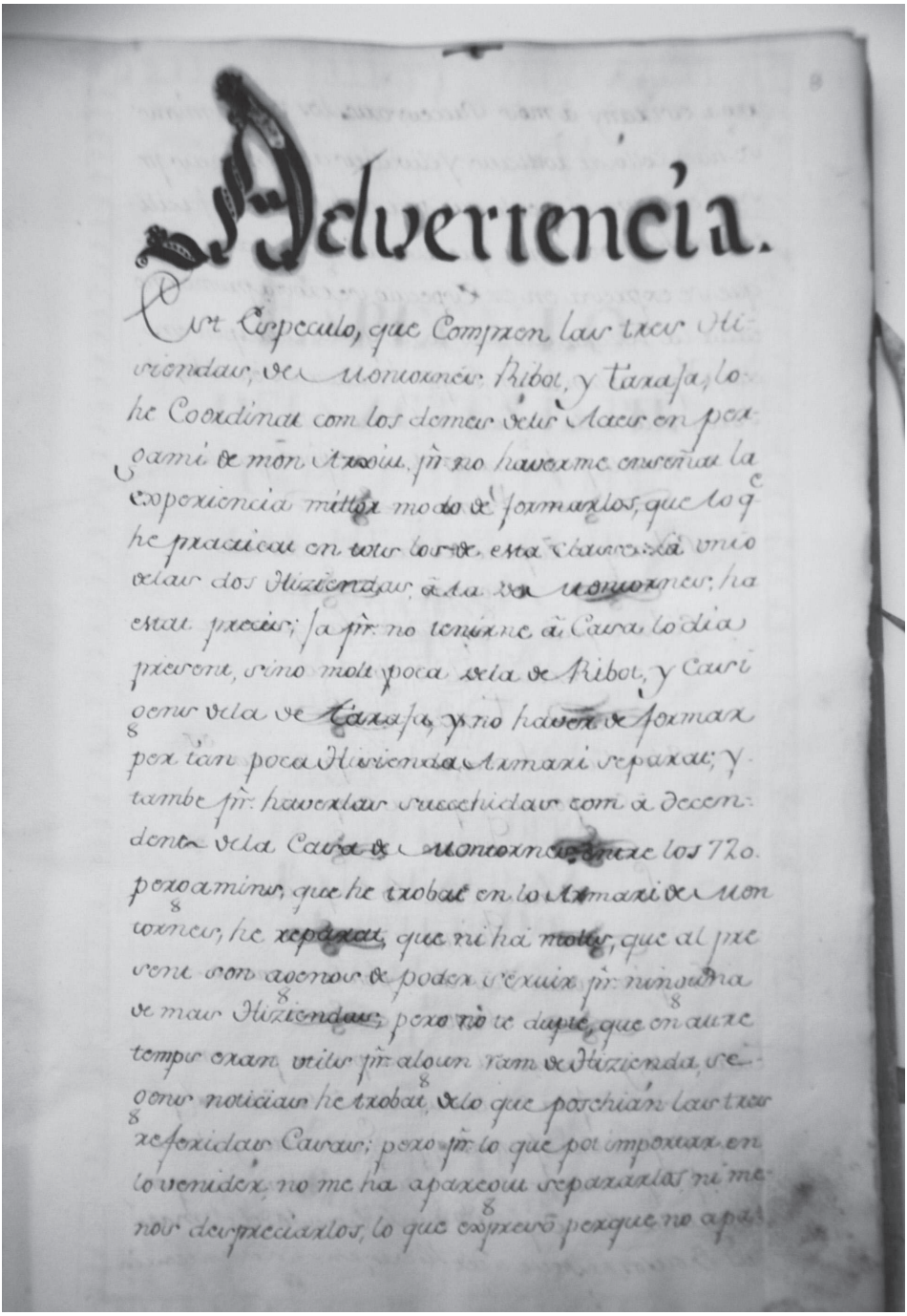

Advertencia.

Este Speculo, que Comprien las tres Hiziendas, de Monornes, Ribot, y Tarasa, lo he Coordinat com los demes dels Actes en por gami de mon trasiu, pr no haverme enseñat la exposiencia millor modo de formarlos, que lo q he practicat en tots los de esta Chancelaria unio dels dos Hiziendas, de la de Monornes; ha estat precis; sa pr no tenirne di Cura lo dia prevent, sino molt poca dela de Ribot, y Carigenes dela de Tarasa, y no haverse de formar per tan poca Hiziendas Armari separat; y tambe pr haverlas sucetidas com a decendents dela Cura de Monornes, entre los 720. pergamins, que he trobat en lo Armari de Monornes, he separat, que ni ha molts, que al prevent son aienos de poder servir pr ninguna de mas Hiziendas; pero no se dupte, que en altre tempo eran utils pr algun tam de Hiziendas, segons noticias he trobat, dels que parchian las tres referidas Caras; pero pr lo que pot importa en lo venider, no me ha apareixut separarlas ni menos despreciarlos, lo que expresso perque no apa-

Speculo dels Montornès. Primera pàgina de l'*Advertència* on l'autor explicita el sistema que ha utilitzat per descriure, ordenar i cercar els pergamins objecte del treball.

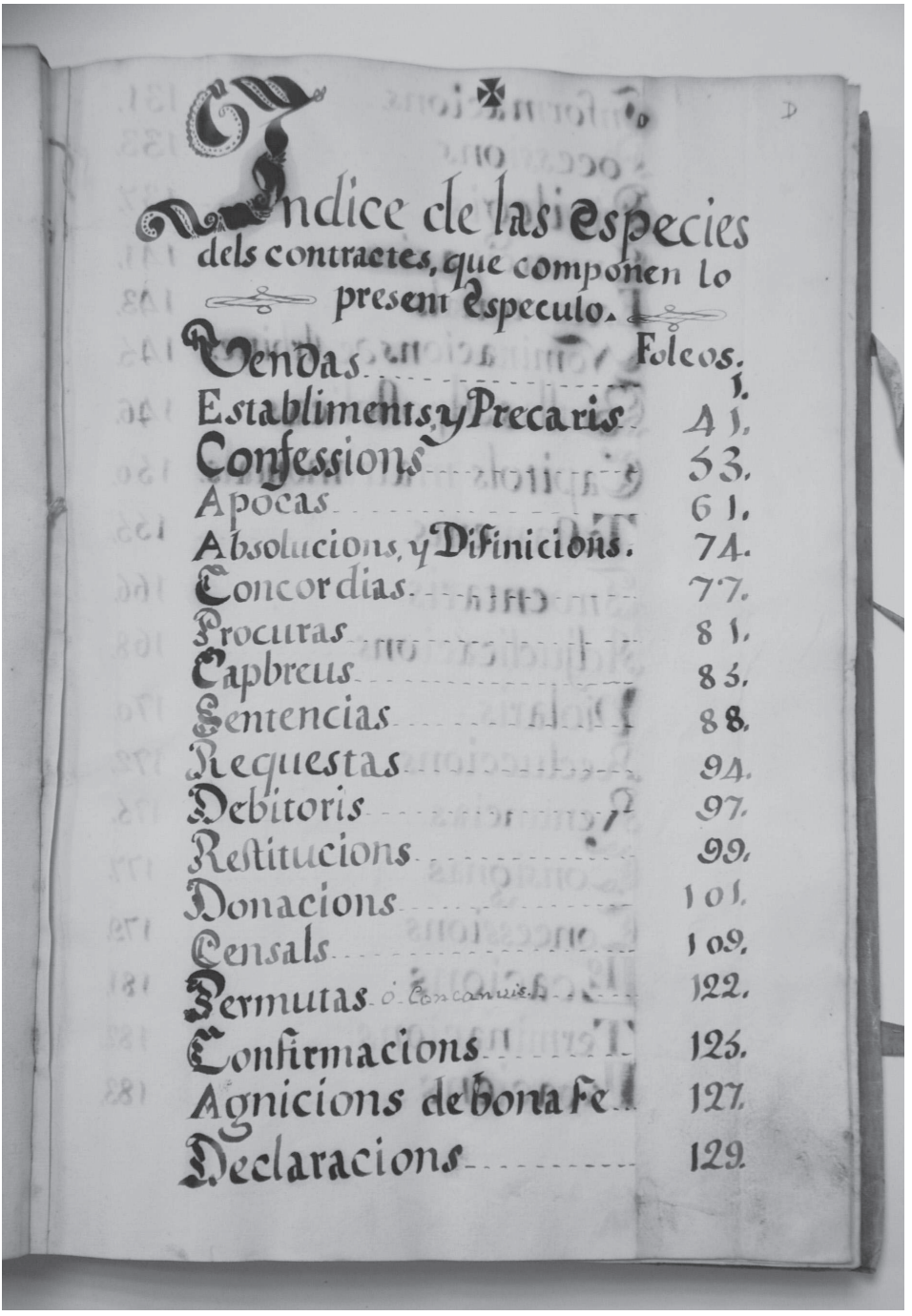

Indice de las especies dels contractes, que componen lo present especulo.

	Foleos.
Vendas	1.
Establiments, y Precaris	41.
Confessions	53.
Apocas	61.
Absolucions, y Difinicions.	74.
Concordias	77.
Procuras	81.
Capbreus	83.
Sentencias	88.
Requestas	94.
Debitoris	97.
Restitucions	99.
Donacions	101.
Censals	109.
Permutas ó Concambis	122.
Confirmacions	125.
Agnicions de bona fe	127.
Declaracions	129.

Speculo dels Montornès. Primera pàgina del sumari, que ordena els regests per tipologies documentals.

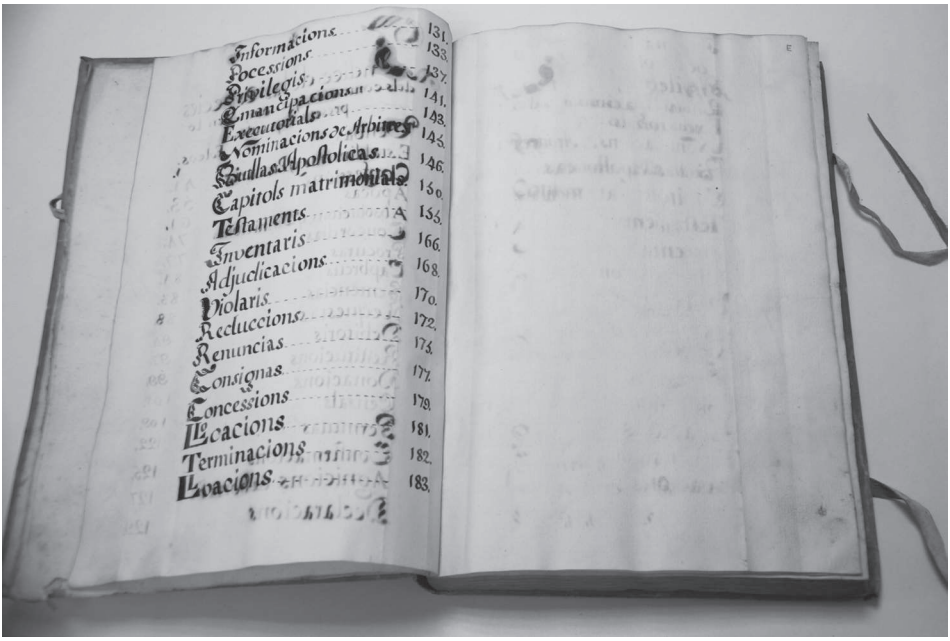

Speculo dels Montornès. Segona pàgina del sumari, que ordena els regests per tipologies documentals.

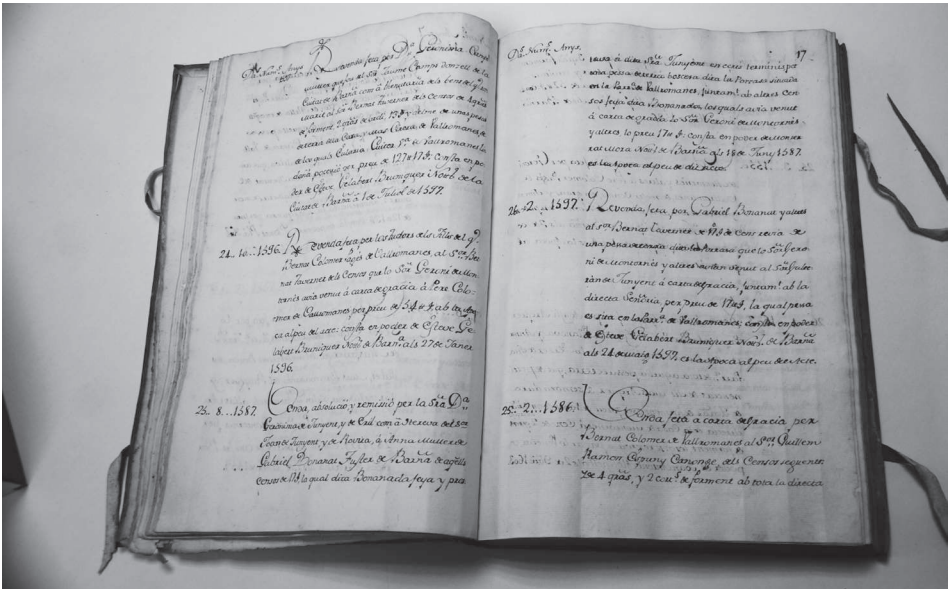

Volum de l'Speculo obert a la pàgina 17. S'hi observen sis regests amb la indicació de l'any de producció del pergamí. A l'esquerra de l'any hi ha dos números: el primer expressa la desena (el rotlle); el segon, el número d'ordre dins la desena.

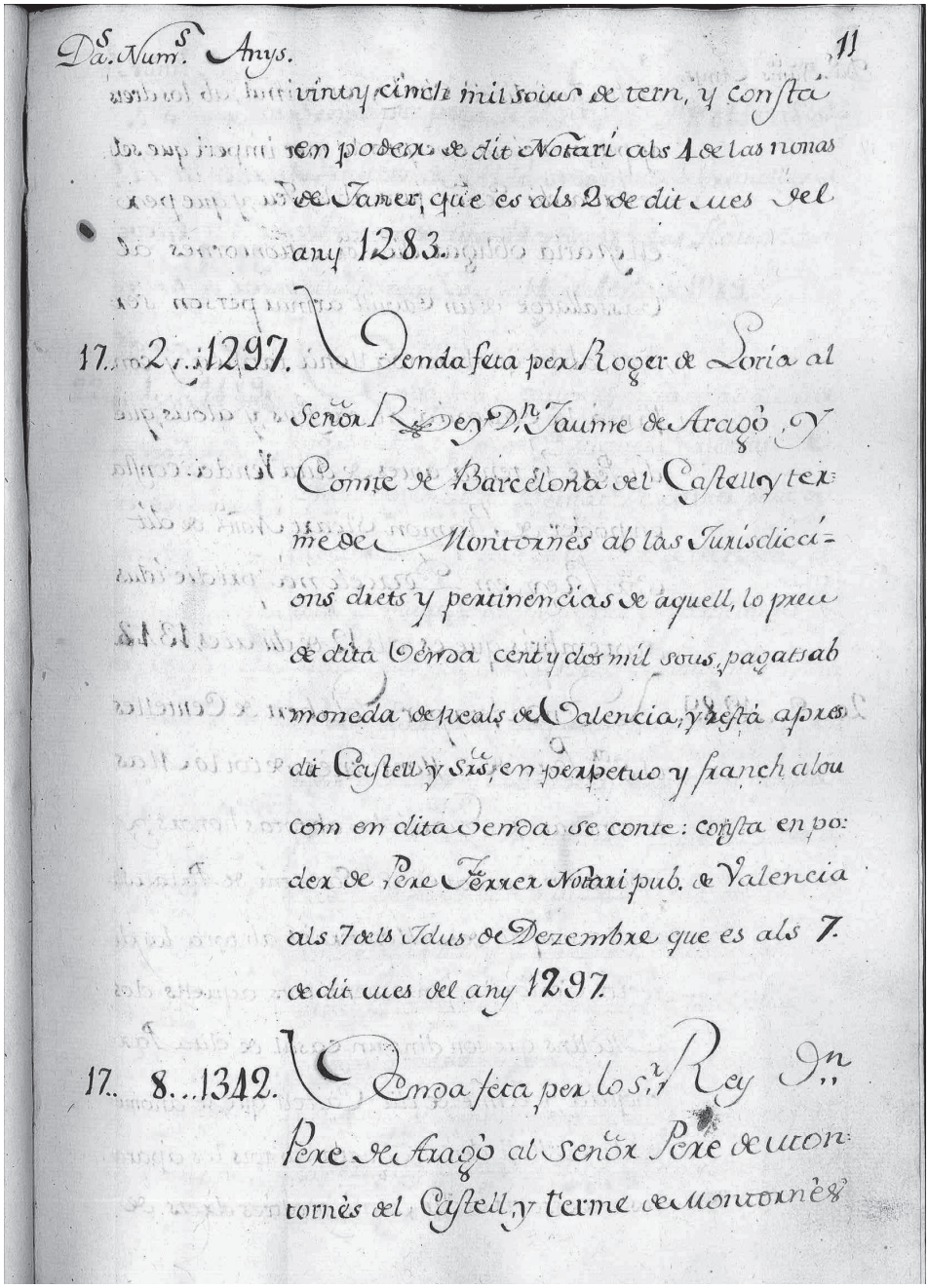

Da. Num.s Anys. 11

vint y cinch mil sous de tern, y consta
ren poder de dit Notari als 1 de las nonas
de Janer, que es als 2 de dit mes del
any 1283.

17. 2. 1297. Venda feta per Roger de Loria al
Senor Rey Dn Jaume de Arago, y
Comte de Barcelona del Castell y ter-
me de Montornès ab las Jurisdicci-
ons dicts y pertinencias de aquell, lo preu
de dita Venda cent y dos mil sous, pagats ab
moneda de reals de Valencia, y resta apres
dit Castell y sus, en perpetuo y franch alou
com en dita Venda se conte: consta en po-
der de Pere Ferrer Notari pub. de Valencia
als 7 dels Idus de Dezembre que es als 7.
de dit mes del any 1297.

17. 8. 1342. Venda feta per los s.rs Rey Dn
Pere de Arago al Senor Pere de Mon-
tornès del Castell y terme de Montornès

Pàgina 11 de l'Speculo. Observem que el pergamí número 2 de la desena 17 és de 1297 i conté la venda, feta per Roger de Llúria al senyor rei Jaume, del castell de Montornès al preu de 102.000 sous. L'escriptura consta en poder de Pere Ferrer, notari públic de València.

La torre Tavernera, actual seu del Club de Golf Vallromanes. És la casa on es custodiaven els pergamins de les nissagues dels Montornès, des de la qual molt probablement el secretari Tomàs Sancho va escriure l'Speculo per encàrrec del noble Bernardí Lluís d'Ardena, l'any 1764.

AMMV. Postal d'Andrés Fabert (València).

Façana de la torre Tavernera, a principis del segle XX. IEFC, ACM-9-10135. Luicen Roisin. L'aspecte actual d'aquesta casa data d'inicis del segle XVII, quan, després de la Guerra de Successió, s'hi va dur a terme una important transformació.

Detall del balcó central de torre Tavernera. S'aprecien, d'esquerra a dreta, els escuts dels Taverner, els Montornès i els Armengol. Inicis del segle XX. IEFC, ACM-9-10135. Luicen Roisin.

La capella de Sant Andreu i la torre Tavernera. Al fons s'aprecia la torre del castell de Sant Miquel, a principis del segle XX. IEFC, ACM-9-10129. Luicen Roisin. Imatge que mostra les dues residències de la família dels Montornès i els seus successors: el castell fins el segle XV i la torre Tavernera a partir del segle XV.

Façana de la torre Tavernera, l'any 2007. Autor: Xavier Bertran.

Imatge, sobre rajoles policromades, d'Isabel Ivana de Montornès «antes Armengol», que es troba a la façana de torre Tavernera. A la part superior es llegeix que era el retrat en suport ceràmic número 18, però actualment només n'hi ha 6. A la dreta s'aprecia l'escut en pedra dels Taverner. Any 2007. Autor: Xavier Bertran.

Imatge, sobre rajoles policromades, de Miquel Ivan de Taverner i de Montornès, que es troba a la façana de torre Tavernera. A la part superior es llegeix que era el retrat número 19. A l'esquerra s'aprecia l'escut en pedra dels Armengol. Any 2007. Autor: Xavier Bertran.

Del Castell de Montornès d'ahir al Club d'avui

Un llinatge al servei del país

Conferencia del Excmo. Sr. D. Luis-Augusto Viñamata, Conde de Alba de Liste en la clausura del Ciclo organizado por la Asociación de Amigos de los Castillos de Barcelona, en el Palacio de la Real Academia de Buenas Letras.

5 de Febrero de 1973

Portada del llibre que recull la transcripció de la conferència que Luis Augusto Viñamata va pronunciar l'any 1973 sobre la nissaga dels Montornès, propietaris del castell.

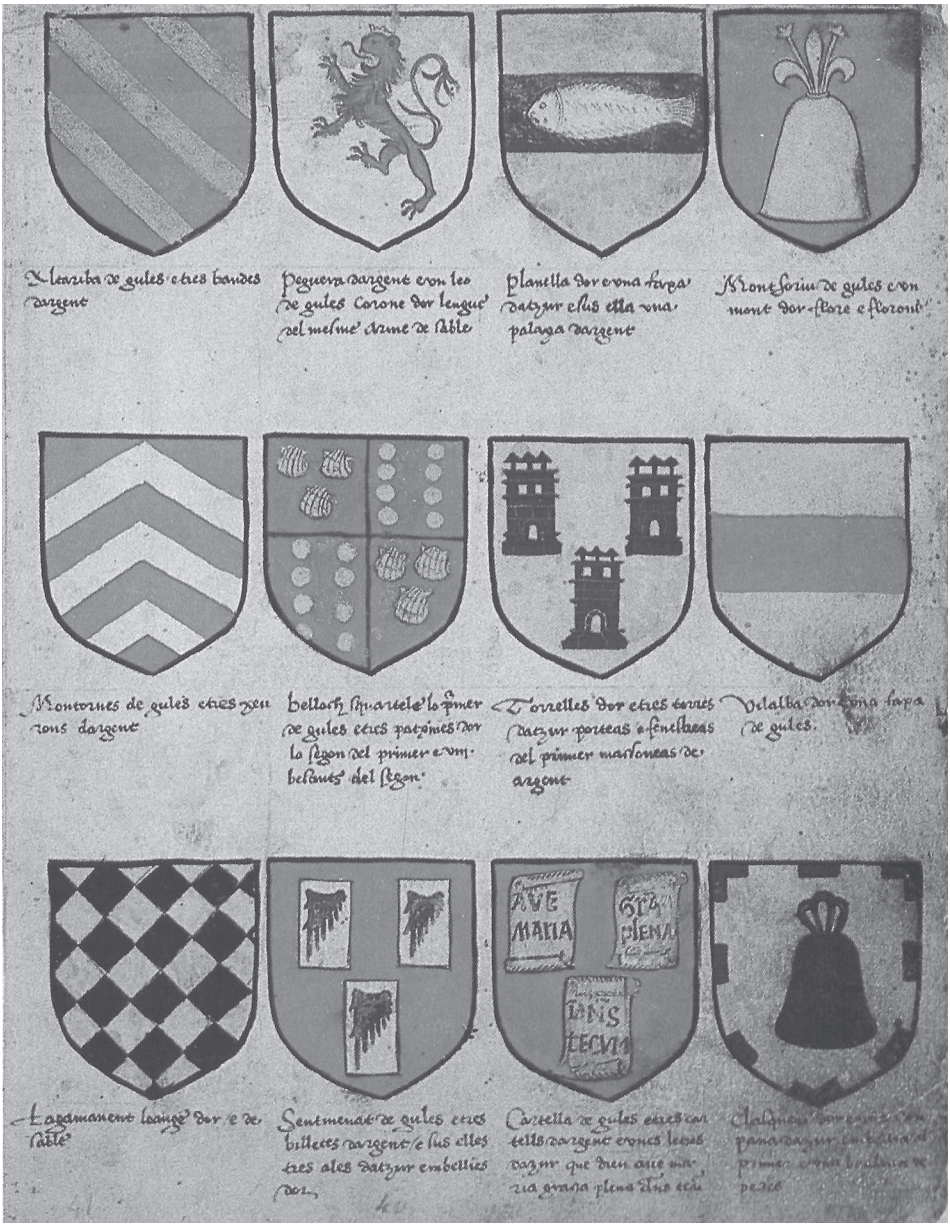

Armorial de Salamanca, segle XVI. Biblioteca de la Universitat de Salamanca, manuscrit 2490, foli 41; hi apareix l'escut dels Montornès (filera del centre a l'esquerra). Extret d'*Heràldica catalana des de l'any 1150 al 1550*, de Martí de Riquer. Edicions dels Quaderns Crema, Barcelona 1983. Volum II, p. 400.

Armorial de Salamanca, segle XVI. Biblioteca de la Universitat de Salamanca, manuscrit 2490, foli 41. Detall de l'escut dels Montornès. A sota, es llegeix «Montornes de gules tres xevrons dargent»: escut vermell amb tres xebrons de color d'argent. Extret de *Heràldica catalana des de l'any 1150 al 1550,* de Martí de Riquer. Edicions dels Quaderns Crema, Barcelona 1983. Volum II, p. 400.

Sarcòfag del segle XIV amb dos escuts dels Montornès, localitzat a l'interior de l'església del monestir de Sant Cugat del Vallès. Es tenen documentats diversos monjos d'aquest cenobi amb el cognom Montornès, especialment al segle XIV. Es desconeix quin monjo de la nissaga es troba dins el sarcòfag. Imatge extreta d'*Heràldica catalana des de l'any 1150 al 1550,* de Martí de Riquer. Edicions dels Quaderns Crema, Barcelona 1983. Volum II, p. 452.

Claustre del monestir de Sant Cugat del Vallès, 2013. Autor: José Luis Campos.

Porta principal d'accés al monestir de Sant Cugat del Vallès, 2013. Autor: José Luis Campos.

La torre del castell de Sant Miquel, a principis del segle XX. AMMV. Postal Lucien Roisin, núm 8 de l'àlbum de Vallromanes.

Restes de la capella de Sant Miquel, l'any 1912. AMMV. Autor: Francesc Xavier Parés.

Restes de tram de muralla del castell de Sant Miquel, l'any 1912. AMMV. Autor: Francesc Xavier Parés.

Panoràmica del poble de Montornès del Vallès cap a 1913. Al fons, la muntanya del castell de Sant Miquel. AMMV. Postal Lucien Roisin núm. 1 de l'àlbum de Montornès.

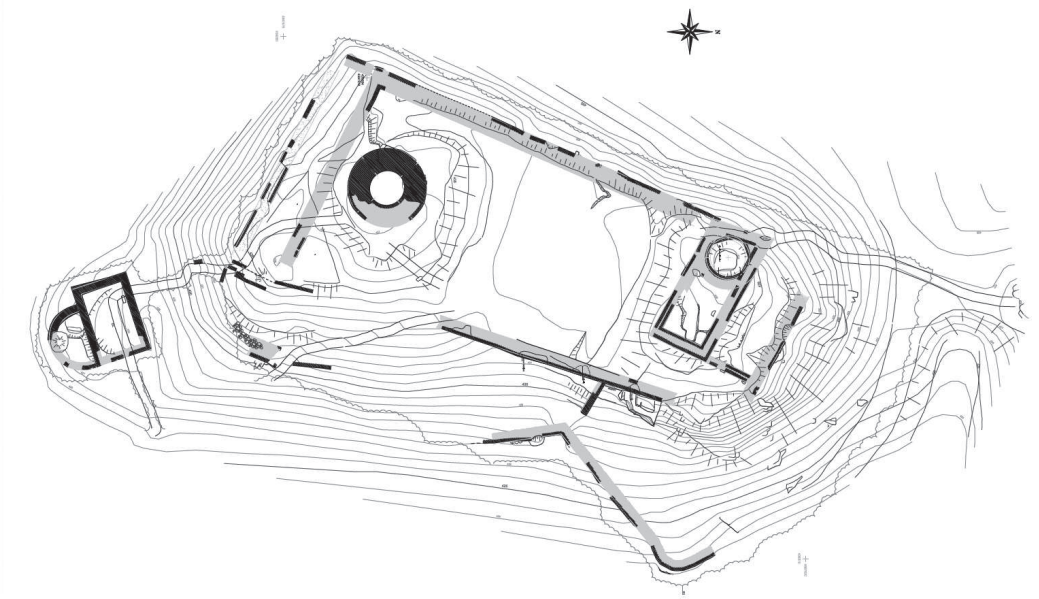

Aixecament topogràfic de la zona del castell i l'església de Sant Miquel, realitzat pel Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, juny de 2013.

Segell del rei Pere III el Cerimoniós. Imatge extreta d'*Història de Catalunya.* Editorial Aedos, 1969, p. 282. El 22 d'agost de 1342, Pere el Cerimoniós i Gilabert de Centelles permutaren el castell de Nules, a València, i el castell de Montornès (*Speculo,* fol. 122 r-v).

Església de Sant Pere de les Puel·les, 2013. Autor: Nicolau Guanyabens. La història del monestir de Sant Pere de les Puel·les, situat a l'actual barri de la Ribera de Barcelona, estarà estretament lligada a la dels senyors de Montornès amb disputes constants relatives als límits de les seves propietats.

Carrer dels Assaonadors, al barri de la Ribera de Barcelona, 2013. Autor: Nicolau Guanyabens. La documentació del segle XIII de l'Speculo té molt a veure amb compravendes d'immobles a la ciutat de Barcelona entre particulars. Posteriorment els Montornès heretaren els títols de propietat i els pergamins que justifiquen els drets sobre algunes d'aquestes adquisicions.

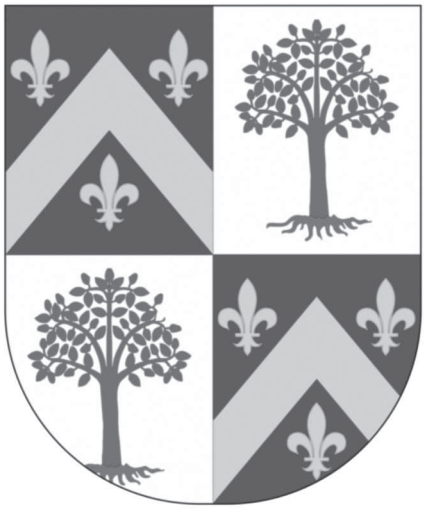

Escut heràldic dels Taverner.

Escut heràldic dels Armengol.

Escut heràldic dels Tarafa.

Escut heràldic dels Montornès.

Fragment del dibuix de la coberta del llibre sobre *Steganographia* de Johannes Trithemius, editat a Lüneburg l'any 1624, retocat per José Luis Campos.

Apèndix documental

1

1156, desembre, 13.

Guillem de Sant Martí fa donació a Ramon de Montornès, amb motiu del serveis prestats, d'una casa situada als peus del castell de Montornès, així com de tots els masos que tenia per ell en franc alou a la parròquia de Vallromanes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 103v.

A 20 del regnat del rey don Lluís lo Jove, vers 1157 de l'era cristiana. Donació feta per Guillem de Sant Martí a Ramon de Montornès, per rahó dels serveis que d'ell tenia rebuts, de tota aquella casa que és al peu del castell de Montornès, y tots aquells masos que per ell se tenian en franc alou, cituats en la parròquia de Vallrromanas, ab la redempció d'hómens. Consta en poder de Guillem, públic notari, als ydus de desembre, que és als 13 de dit mes, any 20 del regnat del rey Lluís lo Jove. N·i ha 3 còpias, l'una dins l'altra.

2

1157, abril, 5.

Berenguera i Pere de Sant Vicenç, mare i fill, fan donació a Pere Guillem de Montornès de la meitat de la dècima de la parròquia de Sant Esteve de Palaudàries que tenien per ell en directa senyoria.

A. AMMV, *Speculo...*, f. 104r.

Donació feta per Baranguera y Pere de Sant Vicens, mere y fill, a Guillem de Montornès y als seus, de la mitat d'aquella dècima de la parròquia de Sant Esteve de Palaudàries, que tenian en directa señoria per dit Guillem. Consta en poder de Pere March, notari públic de Barcelona, a las nonas d'abril, que és als 5 de dit mes, l'any 20 regnant Lluís lo Jove.

3

1159, desembre, 30.

Berenguer Guadall fa donació a Pere de Montornès d'una terra en feu, així com de diversos drets a Vilassar i una part del cens obtingut sobre els establiments fets sobre terres de l'honor del dit Berenguer Guadall.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 101r.

Donació feta per Berenguer Godalló a Pere de Montornès de tota aquella terra de Vilasá en feu, ab tots los drets y pertinències de quatre cavallerias, las tres que ell tenia y

la quarta que posehia Ramon de Montornès, de la tercera part dels establiments de tots aquells honors que dit Godalló tenia. Los quals establiments faria junt ab ell o ab son castellar, o ab son balle de sac, ab pacte que ab los establimens que faria als hómens de Cabrils hi tindria lo dit Montornès una cortera de blat de cens, una miguera d'ordi y una perna de cansalada y dotze diners, y si li apareixia, la tersa part. Y li definí lo camp que Ramon de Vilasar li demanaba per dos parts d'esplets. Consta en poder de Pere de Corró, a 3 de las calendas de janer de l'any 23, regni Ludovici junioris.

4

1169, març, 20.

Concòrdia feta entre Guillem i Ramon de Montornès per la qual el primer dóna llicència al segon per fer casa i fortalesa al lloc de Rovet, que havia vingut a la família per compra al senyor de Sant Martí.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 77r.

Concòrdia entre Guillem de Montornès y Ramon de Montornès, ab que dit Guillem dóna llicència a dit Ramon de fer casa y fortalesa en aquell lloch dit Rovet, lo qual dit son pare havia comprat al señor Sant Martí, ab pacte y condició que no li fase dany ningun y sempre y quant se li provia haja fet dany y sia requestat dintre vint dias, haja de restituhir dita propietat en favor de dit Guillem de Montornès o dels seus. Consta en poder de Pere Corron, escribà, als 14 de las kalendas d'abril, que és als 19 de mars de l'any 32 del regnat del rey don Lluís lo Jove, que és de la era cristiana, 1169.

5

1171, octubre, 17.

Capítols matrimonials entre la filla d'Hug de Montornès i Ramon de Vilassar.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 151r.

Capítols matrimonials de la filla del señor Hugo de Montornès, que casà ab lo señor Ramon de Vilasar, ab que li donà en dot molts masos y directas señorias. Consta en poder de Bernat Diach[325] als 16 de las calendas de novembre, que és als 17 d'octubre de l'any 35, regnant Lluís de França lo Jove.

6

1172, gener, 10.

Vegeu document n. 10. Convinença feta entre Pere de Sant Vicenç i Pere de Montornès per la qual el segon rebia la senyoria de la torre de Vilassar, de quatre cavalleries de terra, així com una part dels cens dels establiments fets a Vilassar i Cabrils.

A. BC, Arxiu Històric, Fons i col·leccions documentals, pergamí 185.

7

1180, novembre, 22.

Hug de Montornès estableix a un individu no indicat un prat situat sota Montmeló, a canvi d'un parell de gallines l'any.

325. Bernat, diaca.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 43v.

Establiment d'un prat cituat devall Monmaló, fet per Ugo de Montornès, a cens d'un parell de gallinas. Consta en poder de Pere Corron, als 10 de las calendas de desembre, que és als 22 de novembre de l'any 1180.

8

1181, maig 27. / 1185, març, 10.

Dos testaments de Ramon de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 156r-v.

Testaments de Ramon de Montornès. En lo primer feu hereu del castell de Montornès a Ramon, fill seu, ab tal que cumplís los llegats que deixa ab dit testament als altres fills y filles. Y si dit Ramon morís sens fills, a son fill Pere. Consta en poder de Pere Corron, sexto calendas junii, que és als 27 de maig de 1181. \En lo segon, deixa lo castell y feu hereu a dit Ramon segon, y feu varios llegats més als demés fills y a Pere de la dècima de Vallrromanes. En poder de dit notari, a 6 idus mars, 1185.

9

1185, març, 10.

Vegeu document n. 8. Testament de Ramon de Montornès.

10

1191, agost, 27. / 1172, gener, 10.

Guillem de Sant Vicenç fa donació a Gaubert de Montornès del castell de Vilassar. Al pergamí es troba afegida la donació sobre el mateix castell que Pere de Sant Vicenç va fer a Pere de Montornès a principis de 1172.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 101r-v.

Donació feta per Guillem de Sant Vicens a Gaubert de Montornès de tot lo seu castell de Vilasar ab tots los censos y feus. Ço és, quatre cavalleries, que vuy són [...], ço és, tres cavalleries que dit Montornès tenia y la quarta que Ramon de Montornès tenia per dit Gaubert y per rahó del dit lo absolgué de la quinta part d'un establiment de tots aquells honors que per ell se tenian. Consta en poder de Pere Corron, escribà, als 6 de las calendas de setembre, que és als 27 d'agost de 1191. Junt ab esta donació n·i ha una altra del mateix tenor, que fonch feta entre Pere de Sant Vicens y Pere de Montornès als 4 dels ydus de janer de l'any 35 del regne de Lluís lo Jove.

11

1206, juliol, 1.

Elisenda de Montornès, que va ser muller de Ramon de Terrassa, fa donació a Pere de Montornès de tots els drets que tenia al terme del castell de Vilassar per herència.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 104r.

Donació feta per Elisendis de Montornès, muller que fou de Ramon de Tarrassa, a Pere de Montornès, de tots los drets (que) tenia com a hereve de son pare en lo terme del castell de Vilasar. Consta en poder de Pere Mascarós, notari, a las calendas de juriol, que és lo primer de dit mes, 1206.

12

1208, setembre, 10.

Testament de Ramon Desvilar.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 162v-163r.

Testament de Ramon Desvilar. Fa hereu a Guillem, fill seu. Y si mor sens infans llegítims y naturals, hereta a Berenguer y després los altres fills, de grau en grau. Consta en poder de Pere, prebere, a 4 dels idus de setembre, que és a 10 de dit mes de 1208.

13

1215, juliol, 24.

Testament de Taramona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 160v.

Testament de Taramona, no diu d'ahont és, que fa hereu a Bernat, fill seu. Consta en poder de Ramon Riera, notari. No diu d'ahont és, sinó que se's pres dit acte als 9 de las calendas d'agost, que és als 24 d'octubre de 1215.[326]

14

1218, agost, 21.

Guillem de Montornès fa donació a Arnau de Peralada i a la seva dona, Guillelma, del mas Sala, situat a la parròquia de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 106r.

Donació feta per Guillem de Montornès a Arnau de Peralada y a sa muller Guillema de tot lo mas Sala, cituat en la parròquia de Montornès, als 12 de la calendas de setembre, que és als 21 d'agost de 1218.

15

1219, gener, 2.

Bernat de Viniana entrega a Maria, la seva muller, filla de Pere de Montornès, 400 sous, a compte dels 40.000 sous de la seva dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 64v.

Àpoca feta per Bernat de Viniane a Maria, sa muller, de 400 sous[327] a compte dels 40.000 sous de son dot. La qual Maria era filla de Pere de Montornès. Consta en poder de Ramon, prevere, als 4 de las nonas de[328] janer, que és a 2 de dit mes de l'any 1218.

326. Data errònia.
327. Cancel·lat «de son dot, la qual Maria».
328. Cancel·lat «febrer».

16

1220, agost, 21.

Concòrdia feta entre Pere i Guillem de Montornès, per la qual el primer dóna llicència al segon per fer-se casa i fortalesa a l'alou que el seu pare havia comprat al senyor de Sant Martí.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 77v.

Concòrdia ab la que dona llicència Pere de Montornès a Guillem de Montornès que pugua fer casa y fortalesa en aquell territori y alou de dit Guillem, que son pare havia comprat de dit señor Sant Martí, y promet dit Guillem que no farà frau ni engany per rahó de dita casa y fortalesa, tant per hómens com fembres, y si acàs li provan haver fet frau ni engany que, requirit dintre 30 dias, haja de restituir a dit donador dita casa o fortalesa. Consta en poder de Guillem d'Auda, notari públic de Granollers, als 12 de las kalendas de setembre, que és als 21 d'agost de l'any 1220.

17

1220, setembre, 15.

Testament de Bernat de Sales, ciutadà de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 164r.

Testament de Bernat de Sales, ciutadà de Barcelona, lo qual fa hereu a Saura, germana sua, a sas líberas voluntats. Consta en poder de Ramon de Mataró, notari de Barcelona, als 17 de las calendas d'octubre, que és als 14[329] de setembre de 1220.

18

1231, gener, 20.

Berenguer Durfort confessa a Guillem de Montornès que tindrà per ell i els seus les dues peses de terra, situades al terme del castell de Montornès que té en precari de Bernat de Santa Eugènia i altres senyors del castell de Mataró.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 56r-v.

Confesió de Berenguer Dufort a Guillem de Montornès que per ell y los seus tindrà dos pesas de terra cituadas en lo terme del castell de Montornès, de pertinències d'aquells dos massos que Bernat de Santa Eugènia y altres señors del castell de Mataró, tant majors com carlans, li tenian firmat un precari, las que posehian Ramon Trilla y Galibert, fill seu. Consta en poder de Daris de Colomer, notari públic de Barcelona, als 13 de las calendas de febrer, que és als 20 de janer de 1230.

19

1233, desembre, 21.

Ferrer de Sant Martí estableix a Berenguer de Cirera i els seus un camp de terra al terme del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 43r.

329. Datació errònia.

Establiment fet per Ferrer de Sant Martí a Berenguer de Cirera y dels seus, de tot un camp de terra en lo terme del castell de Montornès, lo qual era en alou y directa señoria de dit venedor. Consta en poder de Ramon de Sant Esteve, notari públic de Barcelona, als 12 de las calendas de janer, que és als 21 de desembre de 1233.

20

1238, juliol, 9.

Pere de Bertran fa donació a la seva muller d'un marc d'argent.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 102v.

Donació feta per Pere de Bertran a sa muller d'un march d'argent. Consta en poder de Ramon de Riera, notari de Barcelona, als 7 dels ydus de juriol, que és als 9 de dit mes de 1238.

21

1240, octubre, 18.

Ferrer de Pruneres fa donació a Ermessenda, la seva dona, de 30 morabatins.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 102v.

Donació feta per Ferrer de Pruneres a Errmesendis, muller sua, de 30 morabatins, obligant-hi tots sos béns mobles e imobles. Consta en poder de Ramon de l'Hom, notari de Barcelona, als 15 de las calendas de novembre, que és als 18 d'octubre de 1240.

22

1241, octubre, 9.

Sibil·la de Montornès fa donació a Bernat de Montornès de 50 morabatins, tal i com decreta el vicari general del bisbe de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 106v.

Donació feta per Sibila de Montornès de 50 morabatins a favor de Bernat de Montornès decretada per lo vicari general del bisbe de Barcelona. En poder de Guillem de Canet, notari del dit testament, a 7 ydus octubre 1241.

23

1247, octubre, 22.

Bernat de Sant Vicenç i Arnau de Montornès, amb el consell de Ramon de Sant Vicenç, estableixen en precari a Armangalda Colomer el mas Colomer, que tenia a la parròquia de Sant Feliu d'Alella.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 42r-v.

Precari fet per Bernat de Sant Vicens y Arnau de Montornès, ab concell de Ramon de Sant Vicens, a Armangalda Colomer de son mas Colomer, que tenia en la parròquia de Sant Feliu d'Alella, ab tots sos drets y pertinències. Consta en poder de Garau de Vallrromanes, notari públic de Montornès, a 11 de las calendas de novembre, que és als 22 d'octubre, 1247.

24

1249, novembre, 30.

Pere de Déu i Guillem Mercader absolen i defineixen el cavaller Guillem de Montornès dels deutes que tenien amb el difunt Ferrer de Palou, a canvi de 275 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 74v.

Absolució y definisió feta per Pere de Déu y Guillem Mercader a Guillem de Montornès, cavaller, de tots aquells deutes que devian a Ferrer de Palou, quondam, sobre tots aquells altres que estaba obligat dit de Montornès, a fins lo dia de la firma, per preu de 275 sous, valent lo march d'argent 88 sous y se reservaren 275 sous sobre lo deute que restaba a pagar. Consta en poder de Guillem de Dènia, notari de Barcelona, als [pridie] de las calendas de desembre, que és als 30 de novembre, 1249.

25

1262, setembre, 29.

Pere Vidal estableix a Bernat Sanç i els seus el delme sobre una peça de terra situada a la llacuna de Barcelona, sota domini de la pabordia de gener de la Seu de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 45r.

Establiment fet per Pere Vidal a Bernat Sancii y dels seus, del delme d'una pesa de terra cituada a la llaguna de Barcelona, que·s té per la pabordia de janer de la Seu de Barcelona, a cens de mija quartera de formen. Per ser esquinsat no hi és lo nom del notari, sols s·i entèn lo nom de tal Marquesio, ni diu ahont se's pres, sino que la diada és als 3 de las calendas d'octubre, que és als 29 de setembre de 1262.

26

1263, agost, 4.

Testament de Guillem de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 161r.

Testament de Guillem de Montornès, lo qual fa hereu a Pere de Montornès de tots los béns de la casa de Roveto y altres béns seus. Consta en poder de Pere de Canal, notari públic de Granullers, als 5 de las nonas d'agost, que és als 4 de dit mes de l'any 1263.

27

1264, març, 24.

Arnau de Picalquers, canonge de la Seu de Barcelona, estableix en precari a Guillem Armengol un hort que té per l'Hospital i que es troba a prop dels Molins Nous de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 50v.

Precari fermat per lo reverent Arnau de Picalqués, canonge de la Seu de Barcelona, a Guillem Armengol y als seus, de tot aquell hort o quintana, la qual se té per lo Hospital. És cituada prop los Molins Nous de Barcelona, a cens d'un morabatí y 2 sous, 8 diners. Consta en poder de Pere Martí, notari de Barcelona, als 9 de las calendas d'abril, que és als 24 de mars de 1264.

28

1264, setembre, 4.

Maria, filla de Vidal Desvall, fa donació a Arnau de Colomer, el seu futur marit, de 400 sous, amb obligació del mas Galià, a la parròquia de Vilanova, prop del lloc d'Arquers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 107r.

A 2 de las nonas de setembre de 1264. En poder de Pere de Canal, notari de Granullers. Donació feta per Maria, filla de Vidal Desvaell, a Arnau de Colomer, son marit esdevenidor, de 400 sous ab obligació de son mas Galià, que li havian donat sos pares, que se tenia per Guillerma de Partagàs, y era cituat en la parròquia de Vilanova, lloch dit prop Arqués. Es firmat per Guillem de Partagàs.

29

1265, ??, ??

Felip Jordà, prior de Sant Miquel del Fai, estableix en precari a Eloi Arenes el mas Arenes, situat a la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 45v-46r.

Precari firmat per Felip Jordà, prior de Sant Miquel Desfay, a Aloy Arenas, de tot aquell mas d'Arenas, ab tots los drets y pertinències, cituat en la parròquia de Sant Vicens de Vallrromanas, a cens de dos quarteras d'ordi a mesura de Granullers, y 2 sous y 8 diners

30

1265, abril, 9.

Els tutors nomenats al testament de Guillem de Montornès entreguen a Jaufré de Torra, també tutor, 300 sous pel seu salari.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 161r.

Àpoca de 300 sous feta per los tutors nomenats en lo testament del señor Guillem de Montornès a Jaufredo de Torra, també tutor de dit señor de Montornès, aspectant a sos salaris. Consta en poder de Pere Marquès, notari públic de Barcelona, als 5 dels ydus d'abril, que és als 9 de dit mes de 1265.

31

1266, octubre, 6.

Albert Andreu ven a Bernat de Forn diversos censos sobre terres properes a Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 30r.

Venda feta per Albert Andreu a Barnat de Forn, de molts censos radicats sobre pesas de terra cituadas prop Barcelona. Lo preu foren 319 s. Consta en poder de Pere March, notari de Barcelona, als pridie nonas octobris, que és als 6 de dit mes de 1266.

32

1268, octubre, 9.

Ferrer de Lledó entrega a Ermessenda, la seva dona, 200 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 64v.

Àpoca de 200 sous de dot feta per Ferrer de Lledó a Hermesendis, sa muller. No diu a hont s·és presa dita àpoca, sinó que fou lo notari Pere Antich, prevera de Sant Celoni, als 7 dels ydus d'octubre, que és als 9 de dit mes, 1268.

33

1271, juliol, 22.

Guillem de Talamanca i Bonacasa vénen a Joan Corretger per 700 sous la casa situada al burg de Barcelona i que tenen pels germans Ramon i Berenguer Riera.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 31v-32r.

Venda feta per Guillem de Talamanca y Bonacasa a Juan Corretger y als seus, de totas aquellas casas ab aquell hort contiguo que tenia per Ramon y Berenguer de Riera, germans, la qual casa és cituada en lo burch de Barcelona, en lo lloc anomenat Còdols, a cens de dos morabatins pagadors a Nostra Senyora de mars, per preu de 700 sous. Consta en poder de Pere Marquès, notari públic de Barcelona, als 11 de las calendas d'agost, que és als 22 de juliol, 1271.

34

1271, agost, 9.

Els marmessors del testament de Sibil·la Bes reconeixen haver rebut de Ferrer de Clapers 21 lliures i 10 sous per unes cases situades prop del monestir de Sant Pere de les Pueł·les de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 71r-v.

Àpoca firmada per los marmesors del testament de la señora Sibila Bes, a Ferrer de Clapers, de 21 lliures, 10 sous per lo preu d'aquellas casas cituadas prop lo monastir de Sant Pere de Barcelona. Consta en poder de Matheu Llobet, notari de Barcelona, als 5 dels idus d'agost, que és als 13 de dit mes de 1271.[330]

35

1271, desembre, 22.

Juan Gener i la seva muller restitueixen a Beneta, filla de Guillem de Talamanca, una casa amb hort situada al carrer dels Còdols, a Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 99r.

Restitució feta per Juan Janer y sa muller a Beneta, filla de Guillem de Talamanca, de tota aquella casa y hort, cituada en Barcelona, en lo carrer dels Còdols. Consta en poder de Bages, notari de Barcelona, als 10 de las kalendas de desembre, que és als 23 de janer de 1271.[331]

36

1272, febrer, 21.

El tutor dels fills de Berenguer de Montornès reconeix haver rebut de Bernat de Montornès 400 sous, part d'aquells 2.600 en que pactaren la venta, feta per tres anys, dels rèdits que els nens tenien al castell de Montornès.

330. Data errònia.
331. Data errònia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 63v.

Àpoca de 400 sous feta per lo tudor dels fills de Berenguer de Montornès, en paga y recompensació d'aquells 2.600 sous al señor Bernat de Montornès, el que los hi havia de donar y pagar per rahó de la venda (que) li havia feta per tres anys dels rèdits (que) tenian dits pubills en lo castell de Montornès. Consta en poder de Guillem Rosell, notari de Barcelona, als 9 de las calendas de mars, que és als 21 de febrer de 1272.

37

1274, març, 6.

Joan i Bonanat Ciuràs, pare i fill, venen a Pere de Noguera, canonge de la seu de Barcelona, les cases amb botiga i hort que tenien per Bonanat Sabater al carrer dels Còdols de Barcelona, a canvi de 700 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 32r.

Venda feta per Juan y Bonanat Ciuràs, pare y fill, a Pere de Noguera, canonge de la seu de Barcelona, de totas aquellas casas ab botigas y hort en la ciutat de Barcelona, en lo lloch anomenat Còdols, que se tenian per Bonanat Sabater, a cens de 2 morabatins, per preu de 700 sous. Consta en poder de Barthomeu de Sanauja, notari de Barcelona, pridie nonas marcii, que es als 6 de dit mes de 1274.

38

1280, juliol, 11.

Berenguer d'Entença absol Elisenda, filla de Berenguer Vilars, de ser dona pròpia seva.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 75r.

Absolució feta per Baranguer d'Entensa de dona pròpria a Elisendis, filla de Barenguer Vilars. Consta en poder de Guillem Julià, notari públic de Montornès, a 5 dels idus de juriol de 1280.

39

1281, març, 10.

Pere el Gran, rei d'Aragó, atorga, seguint la sentència dels jutges reials, que s'observin els privilegis que el senyor de Montornès tenia sobre la jurisdicció dins del dia de mercat de la vila de Granollers, sobre els delinqüents.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 138r.

Privilegi al thenor de la sentència (que) se donà per los jutges del rey an Pere d'Aragó per la causa (que) s'aportaba entre lo señor Pere de Montornès d'una part y lo señor rey de part altra, ab que se manà que d'aquella hora al devant s'obserbesen los privilegis (que) tenia lo señor de Montornès sobre la jurisdicció en lo dia del mercat de la vila de Granollers, sobre los delinquens. Consta en poder del notari de la cort reial de Barcelona, als 6 dels ydus de mars, que és als 10 de dit mes de l'any 1281.

40

1283, gener, 8.

Bernat de Centelles estableix a Bernat de Farigola la peça de terra amb bosc, situada a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, anomenada la Coma sobre el Rodorar.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 42v.

Establiment fet per Bernat de Centelles a Bernat de Farigola, de tota aquella pesa de terra, juntament ab lo bosch, cituada en la parròquia de Sant Sadurní de Palau s'Amella, vuy dit de Montornès, anomenada la Coma sobre del Rodorar, a agrari de tasca y a cens de 4 sous, pagadors lo dia de Nadal. Consta en poder de Pere Caselles, notari substitut del rector de Granollers, als 6 dels ydus de janer, que és als 8 de dit mes, de 1282.

41

1283, maig, 12.

Joan Ciuràs i el seu fill Bonanat fan locació a Pere Colomer, cotoner de Barcelona, de dos botigues i la meitat d'un hort contigu, situades als Còdols, per sis anys, a canvi de 30 sous l'any.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 181r.

Locació feta per Juan Cuyàs y Bonanat, son fill, a Pere Colomer, cotoner de Barcelona, de dos botigas y la mitat d'un hort contíguo per 6 anys, cituadas en la present ciutat, en lo lloch dit Còdols, per lo preu de 30 sous tots anys. Consta en poder de Pere Marquès, notari de Barcelona, als 4 dels idus de maig, que és als 12 de dit mes de 1283.

42

1284, gener, 4.

Berenguer d'Entença ven a Galceran de Rosanes i a Pere de Montornès, el lliure i franc alou, el castell, el puig i el terme de Montornès, a canvi de 25.000 sous. L'àpoca de la venda es realitzà el dia següent.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 10v-11r.

Venda del castell, puig y terme de Montornès, ab la fortalesa, feta per Berenguer \d'Entensa a Galceran de Rosanes/ y Pere de Montornès, en libero y franch alou ab tots los drets y pertinències per preu de vint y cinch mil sous moneda de tern. Consta en poder de Miquel d'Antiga, notari públic de Barcelona, pridie kalendas januarii de l'any 1283. Y en poder de dit notari és la processió prengué dit Rossanes y Pere de Montornès, també l'àpoca del preu dels vint y cinch mil sous de tern, y consta en poder de dit notari als 1 de las nonas de janer, que és als 2 de dit mes de l'any 1283.

43

1284, octubre, 2.

Ramon de Vallromanes absol de ser dona pròpia Bonanada, filla de Pere Escuder, de la parròquia de Vallromanes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 75r.

Definisió y absolució d'home propri feta per Ramon de Vallrromanes a Bonanada, filla de Pere Escuder, de dita parròquia. Consta en poder de Guillem, prevere, notari de La Marina, als 6 de las nonas d'octubre, que és als 2 de dit mes de 1284.

44

1286, febrer, 9.

Guillem Julià, prevere, estableix a Arnau Colomer i a la seva dona Maria una peça de terra al lloc dit Coromines, a canvi d'una entrada de 50 sous i un cens anual del quint dels fruits.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 50v-51r.

A 5 idus febrer, 1285, en poder de Guillem Julià, notari del castell de Montornès. Establiment fet per Guillem Julià, prebera, a Arnau Colomer y a Maria, sa muller, d'una pessa de terra, lloch dit Corominas. Afronta a sol ixent ab lo camí qui va de Marina a Granullers, a mig dia ab una pesa en alou de dit Julià, a ponent ab altre en alou del señor major del castell de Montornès, y a tramontana ab alou de dit Julià, ab quin(t) dels fruits, y dona 50 sous d'entrada.

45

1287, agost, 21.

Guillema de Cirera confessa ser dona pròpia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 56v-57r.

Confesió de dona pròpria feta per Guillema de Sirera a Pere de Montornès. Consta en poder de Guillem d'Alda, notari de Granullers, als 12 de las calendas de setembre, que és als 21 d'agost de 1287.

46

1288, setembre, 2.

Bonanat Oliver i la seva dona, de Vilanova, vénen a Arnau Colomer i a Arnau Colomer i la seva dona Maria, dues peces de terra a la parròquia de Vilanova, una situada al Pla de Palou i l'altre a Puig Cau.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 36v.

A 4 de las nonas de setembre, 1288, en poder de Guillem d'Alda, notari de Granullers. Venda feta per Bonanat Oliver y Esclaramonda, sa muller, de Vilanoba, a Arnau Colomer y Arnau Colomer y Maria, sa muller, de dos pesas de terra en dita parròquia, que·s tenen per Bertran de Sant Lley, cavaller, l'una en Lo Pla de Palaciolo y l'altre a Podium Cau. Firmat per dit Bertran de Sant Lley.

47

1289, febrer, 20.

Testament de Jaume de Font, ciutadà de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 159v.

Testament de Jaume de Font, quondam, ciutadà de Barcelona, lo qual fa hereu a Jaume de Font, fill seu, y mana que sos llegats sien pagats dins dos mesos. Consta en poder de Jaume Masallor, notari públic de Barcelona, als 10 de las calendas de mars, que és a 20 de febrer de 1288.

48

1289, abril, 14.

Gilabert de Centelles ven al senyor Pere de Montornès el mas de Guardiola, situat a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, junt amb dos molins dins del Molí d'en Noguera, a canvi de 2.500 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 11v-12r.

Venda feta per Gelabert de Centelles al senyor Pere de Montornès de tot lo mas anomenat de Guardiola, ab totas honors y pocessions, situat en Sant Sadurní de Palau d'Amella, vuy dit de Montornès, ab tota la dita recta senyoria, juntament tots aquells dos molins que són dins un casal de dita parròquia y terme de dit castell, que s'anomena lo Molí d'en Noguera, ab tots los aparatos necessaris a dit molí y altres drets de senyor per preu de 2.500 sous. Consta en poder de Guillem d'Alda, notari públic de Granollers y rector de dita vila, als 18 de las kalendas de maig, que és als 14 d'octubre de 1289.[332]

49

1289, abril, 14.

Gilabert de Centelles reconeix haver rebut del cavaller Pere de Montornès 1.500 sous, part del preu de la venda feta del mas Guardiola i dels dos molins del casal Noguera, situats a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla, al terme del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 63v-64r.

Àpoca firmada per Gelabert de Centelles, cavaller, al señor Pere de Montornès, cavaller, de 1.500 sous, que era la part del preu de la venda (que) li havia fet del mas Guardiola, ab tots sos drets y pertinències, y d'aquells dos molins dins d'un casal anomenat Noguera, ciutat en la parròquia de Sant Sadurní de Palau s'Amella, en lo terme del castell de Montornès. Consta en poder de Guillem d'Alda, notari públic de Granullers, als 18 de las calendas de maig, que és als 14 d'abril de 1289, vide lo n. 2 de la present dezena, que és la venda.

50

1289, abril, 14.

Gilabert de Centelles nomena Pere de Rovira, de Granollers, com a procurador seu per tal que entregui a Pere de Montornès la possessió del mas Guardiola i dels molins de Noguera, situats a la parròquia de Sant Sadurní de Palau Dalmanla.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 81v.

Procura feta per Gilabert de Centelles a Pere de Rovira, de Granullers, perquè en seu nom donàs pocessió a Pere de Montornès del mas Guardiola ab sos drets y pertinències, y d'aquells molins cituats en dita parròquia dits de Noguera, ab sos aparatos, que li havia venut. Consta en poder de Guillem d'Aldà, notari de Granullers, als 18 de las kalendas de maig, que és als 14 d'abril de 1289.

51

1290, setembre, 24.

Bertran de Sant Lleí ven en franc alou, a Pere Marquès, la casa de Sant Lleí amb tots els seus drets, honors i possessions, situada a la parròquia de Sant Esteve de Vilanova.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 37r.

A 8 calendas d'octubre de 1290, en poder de Pere Mata, notari de Barcelona. Venda feta per preu de 9.500 sous per Bertran de Sant Lley, o de Sancto Licerio, cavaller, a Pere

332. Data errònia.

Marquesi, en franch alou de la casa de Sancto Licerio ab sa fortaleza, que és quadra, ab tots sos drets, moli, masos, honors y pocesions, drets y cervituts, y és dins la parròquia de Sant Esteve de Vilanova. Y esplicant dita quadra diu que té de pertinències de dita casa los masos següents: lo mas Nadal, lo mas Martini, lo mas de Pessa Godaya, lo mas de Sapadrigue y lo mas de Costa. No porta dit acte ni las afrontacions generals de la quadra ni las particulars dels 5 masos que la componien; sols porta lo que cada mas li pagaan.

52

1290, novembre, 5.

L'abat de Sant Cugat estableix a Pere de Montornès el molí que el monestir tenia al terme del castell de Montornès, a la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, al lloc anomenat Arquers. També li estableix el mas anomenat Alaura, a la mateixa parròquia, proper a la casa de Sant Lleí.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 43v-44r.

Establiment per fer lo abat de Sant Cugat a Pere de Montornès de tot aquell molí que dit abat y conven tenia en libero y franch alou en lo terme del castell de Montornès, dins la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, en lo lloch anomenat de Arquers, ab son casal, reclosa, rech y demés aparatos ab sos drets y pertinències, lo qual molí se tenia en feu per dit abat y conven, a cens d'una quartera de formen. Y també li establí tot aquell mas anomenat Alaura, cituat en dita parròquia, prop la casa de Sant Lley, per lo dit mas, mitja quartera de (...). Consta en poder de Pere Ripoll, de Sant Pere d'Octavià, notari de dit conven,[333] als 7 de las nonas de novembre, que és als 2 de dit mes de 1229.

53

1291, juliol, 16.

Inventari fet per Bonanat de Palafrugell, ciutadà de Barcelona, sobre els béns del difunt Jaume de Perera, també ciutadà.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 166r.

Inventari pres per Bonanat de Palafurgell, ciutadà de Barcelona, del béns que foren del quondam Jaume de Parera, de dita ciutat. Consta en poder de Jaume Malví, notari de Barcelona, als 17 de las calendas d'agost, que és als 16 de juriol de 1291.

54

1294, juny, 22.

Pere de Montornès i Gilabert de Centelles, com a procuradors substituts de Berenguer d'Entença, procurador del rei d'Aragó, entreguen a Roger de Llúria el terme i castell de Montornès, junt amb les seves jurisdiccions, alous i pertinences, amb motiu de la venda que Guillem d'Entença, per voluntat del seu germà Berenguer, li havia fet. Es retorna la castlania a Pere de Montornès, en nom de dit Gilabert de Centelles.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 133r-v.

333. *L'Speculo* dóna dues dates per aquest document, la de 1229 i la de 1290. La referència al notari segurament correspon a Pere de Ripollet, clergue de Sant Pere d'Octavià i notari de Sant Cugat del Vallès. Per tant, optem per donar com a vàlida la data de 1290.

Pocesió donada per Pere de Montornès y Gelabert de Centelles, procuradors substituïts de Berenguer d'Entensa, procurador del señor rey d'Aragó, a favor de Roger de Lòria del castell y terme de Montornès y de las jurisdiccions, directas señorias, alou ab tots los drets y pertinències d'aquells, per rahó de la venda que Guillem d'Entensa, per voluntat de son germà Berenguer d'Entensa havia fet a Roger de Lòria o a son procurador, y fou tornada sols la carlania a Pere de Montornès, en nom de dit Gelabert de Centelles. Consta en poder de Pere March, notari públic de Barcelona, \a 10 de/ las calendas de juriol, que és al primer de dit mes de 1294.[334]

55

1296, novembre, 7.

Pere Nebot i la seva muller, de la parròquia de Santa Maria de Breda, venen a Pere Morós i a Agnès, la seva dona, de la parròquia de Sant Esteve de Viabre, dues peces de terra situades a dita parròquia, a la Rovira Plana, a canvi de 10 florins.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 28v.

Venda feta per Pere Nabot y sa muller, de la parròquia de Santa Maria de Breda, a Pere Morós y Ignès, sa muller, de la parròquia de Sant Esteve de Viabrea, de dos pesas de terra cituadas en dita parròquia, en lo lloch dit Rovira Plana, per preu de 10 florins. Consta en poder de Pere Llagostera, notari d'Hostalrich, als 7 de les idus de novembre, que és als 7 de dit mes de 1296.

56

1297, desembre, 7.

Roger de Llúria ven a Jaume II, rei d'Aragó, el castell i terme de Montornès, amb totes les seves jurisdiccions, drets i pertinences, a canvi de 102.000 sous, pagats en reials de València.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 11r.

Venda feta per Roger de Lòria al senyor rey en don Jaume d'Aragó y comte de Barcelona del castell y terme de Montornès, ab las jurisdiccions, drets y pertinències d'aquell; lo preu de dita venda, cent y dos mil sous, pagats ab moneda de reals de València, y resta aprés dit castell y senyories en perpètuo y franch alou, com en dita venda se conté. Consta en poder de Pere Ferrer, notari públic de València, als 7 dels idus de desembre, que és als 7 de dit mes de l'any 1297.

57

1298, juny, 14.

Testament del donzell Pere de Montornès, senyor del castell vell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 157v-158r.

Testament del señor Pera de Montornès, donzell, señor del castell vell de Montornès, lo qual hereta a Pere de Montornès, a Romeu, Guillem y a altres fills seus gradatim. Y vol que Saurina, sa muller, sie plenam usufructuària de tots sos béns lo temps que viurà y tindrà son nom. Consta en poder de Jaume Malví, notari de Barcelona, als 18 de las calendas de juriol, que és als 14 de juny de 1298.

334. Data errònia.

58

1300, febrer, 22.

Sentència arbitral dictada per Berenguer de Torre en el plet entre Bernat d'Ortals, rector de l'altar de Santa Maria de l'església de Sant Sadurní de Montornès, i Pere de Font, rector de l'església, al voltant de diferents controvèrsies sobre les ofrenes dels particulars de la parròquia a dit altar.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 92r.

A 8 kalendas de mars de 1299, en poder de Francisco de Villa, notari públic de Barcelona. Sentència arbitral feta per Berenguer de Torre, àrbitre anomenat per Bernat d'Ortals, rector de l'altar de Santa Maria, construït en la Iglésia de Sant Sadurní de Montornès, agent d'una, y per Pere de Font, rector de dita iglésia, d'altra, ab la que declara diferents controvèrsias, oblacions y lluminàrias y altres cossas que oferian los particulars de dita parròquia al dit altar de Santa María.

59

1302, setembre, 6.

Guillema, dona de Guillem Marquès Oller, entrega a Jaume Bonet la possessió de la casa amb hort, pou i dues botigues que tenia al burg de Barcelona, al carrer dels Còdols.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 134r-v.

Pocesió donada per Guillema, muller de Guillem Marquès Oller, a Jaume Bonet, de tota aquella casa ab hort y pou y dos botigas que dita Guillema tenia en lo burch de la dita ciutat de Barcelona, en lo carrer dels Còdols. Consta en poder de Bernat de Vilarroja, notari de Barcelona, als 8 dels idus de setembre, que és als 6 de dit mes de l'any 1302.

60

1303, febrer, 7.

Pere de Noguera, fill de Bernat de Noguera, de Barcelona, ven a la seva dona, Francesca, filla de Guillem de Trilla, mercader de Barcelona, un cens de 10 morabatins i la senyoria d'unes cases que foren de la dona de Jaume Ferrer de la Sala, a canvi de 131 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 33r.

Venda feta per Pere de Noguera, fill de Barnat de Noguera, de Barcelona, a Francisca, muller sua, filla de Guillem de Trilla, mercader de Barcelona, de 10 morabatins de cens, juntament ab la directa senyoria d'unas casas que foren de la muller de Jaume Ferrer de la Sala, que·s tenian per dit Noguera, havent confesat haver rebut 131 lliures per lo preu. Consta en poder de Barthomeu Riscler, notari públic de Barcelona, als 7 dels idus de febrer, que és als 7 de dit mes de 1302.

61

1306, gener, 29.

Sibil·la, filla de Bernat Ballester, fa donació a Guerau Llobet d'una casa situada a prop de la muralla vella de Barcelona i de quatre peces de terra a l'Horta de Sant Pau.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 104v-105r.

Donació feta per Sibil·la, filla de Bernat Ballaster a Garau Llobet d'una casa citauda prop la muralla vella de Barcelona, y de quatre pessas de terra a l'Horta de Sant Pau, y de tots los demés béns. Consta en poder de Ramon d'Aviñó, notari de Barcelona, als 4 de las calendas de febrer, que és als 4 de dit mes de 1305.

62

1306, octubre, 22.

Simona Oriol, de la parròquia de Montornès, confessa ser dona pròpia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 56r.

Confesió de dona pròpria feta per Simona Horiola, de la parròquia de Montornès, al señor Pere de Montornès. En poder de Francesch de Mata, notari públic del Vallès, als 22 d'octubre de 1306.

63

1306, desembre, 15.

Bernat de Noguera pren possessió de les dues peces de terra que li havia venut Ròmia, dona de Pere Verdaguer, situades a l'Horta de Barcelona, properes als molins nous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 134v.

Pocesió de dos pesas de terra presa per Bernat de Noguera, en virtut d'aquella venda (que) li havian feta Ròmia, muller de Pere Berdaguer, las quals són cituadas a las hortas de Barcelona, prop los molins nous de dita ciutat. Consta en poder de Guillem Llupeto, notari de Barcelona, als 18 de las calendas de janer, que és als 15 de desembre de 1306.

64

1309, febrer, 10.

Arnau de Colomer, fill d'un altre Arnau, reconeix haver rebut d'Arsendis, filla de Pere de Parellada, de Montornès, 1.500 sous pel seu dot, obligant el mas Colomer, situat a la parròquia de Vilanova, que tenia per Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73bv.

A 10 febrer, 1309. En poder de Berenguer Sulcia, notari de Granullers. Àpoca feta per Arnau de Colomer, fill d'altre Arnau, a Arsendis, filla de Pere de Perallada, de Montornès, de 1.500 sous, que havia rebut per dot, obligant son mas Colomer, que tenia en la parròquia de Vilanova, en alou de Pere de Montornès, el que y Sanxes, sa muller, firmaren l'acte per rahó de señoria.

65

1309, juny, 25.

Els marmessors de Guillem Julià venen en franc alou a Arnau de Colomer, de Vilanova, els drets dominicals i les prestacions que el difunt rebia del mas Perellada, propietat del dit Arnau, situat al lloc de Coromines, a la parròquia de Vilanova, a canvi de 130 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 37r.

A 7 calendas juliol de 1309, en poder de Jaume Davia, notari de Barcelona. Venda feta per los marmesors de Guillem Julià a Arnau de Colomer, de Vilanova, en franch alou, de

tots los drets dominicals y prestacions que rebia sobre lo mas Perellada, de dit Colomer, cituada al lloch dit Corominas, parròquia de Vilanova, que afrontava a sol ixent, ab lo camí de Marina, a migdia ab la riera de Vallmalla, a ponent ab alou del rey, que fou de Berenguer d'Entensa, que diferents posehian, y a tramontana, ab tinència del mas de Pon, per preu de 130 sous.

66

1309, agost, 24.

Maria, vídua d'Arnau de Colomer, de Vilanova, fa donació al seu fill Arnau del mas Galià.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 107r-v.

A 9 calendas setembre de 1309, en poder de Berenguer Sulcià, notari de Granullers. Donació feta per Maria, viuda d'Arnau de Colomer, de Vilanova, a Arnau, son fill, de tot son mas dit Galià, que té per Pere de Montornès, cavaller.

67

1309, desembre, 11.

Jaume II, rei d'Aragó, infeuda el castell de Montornès, amb tots els seus drets, a Gilabert de Centelles.

A. ACA, Canc. Reg. 345, fol. 175r-v.

B. AMMV, *Speculo...*, fol. 52v.

A 3 idus desembre de 1309. Establiment o infeudasió del castell de Montornès ab tots los drets, al servey d'un cavall armat, feta per lo señor rey don Jaume, a Gelabert de Centellas, que a l'original és a l'arxiu reial de la corona d'Aragó, al registre del dit rey del viatje d'Almeria de dit any 1309, a foli 175.

68

1310, juny, 4.

Arnau Taverner reconeix haver rebut del seu cunyat, Guillem de Pau, fill del senyor Bernat de Pau, 1.000 sous en descàrrec dels 5.000 sous del dot de la seva dona Ermessenda.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 64r-v.

Àpoca de 1.000 sous fete per Arnau Taverner al señor Guillem de Pau, cuñat seu, fill del señor Bernat de Pau, en descàrrech del dot de 5.000 sous que dit de Pau havia promès a dit Taverner quant tractà matrimoni ab la señora Armasendis, sa muller y germana de dit Guillem de Pau y filla del dalt dit Bernat de Pau. Consta en poder de Jaume de Barraca, notari públic de Peralada, a 2 de las nonas de juny, que és a 4 de dit mes de l'any 1310.

69

1310, agost, 25.

Guillem Arnau i la seva dona venen a Bernat de Sa Noguera diversos censos que tenen sobre unes cases a Barcelona, properes al convent dels Frares Predicadors.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 32r-v.

Venda feta per Guillem Arnau y sa muller a Barnat de sa Noguera, de tots aquells censos de 2 morabatins y altres de 4 morabatins ab la directa senyoria, sobre unas casas

cituadas prop los frares predicadors de la present ciutat, que després fou lo General. Consta en poder de Bernat de Vilarroya, notari de Barcelona, als 8 de las calendas de setembre, que és als 25 d'agost de 1310.

70

1310, novembre, 18.

Pere de Montornès nomena procurador seu Vibó Satramoleda, de Vallromanes, per tal d'exigir i rebre qualsevol quantitat que se li degués, per tal de pagar al rei de Sicília tot allò que el seu pare li devia abans de morir.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 81r.

Procura feta per Pere de Montornès a Vibó Satramoleda, de Vallrromanas, per a concordar, exigir y rébrer qualsevol quantitat (que) li deguesen, a fi de pagar y satisfer al rey de Cicília, lo qual son pare li quedà debent lo dia de sa mort. Consta en poder de Berenguer Gomar, notari públic de Barcelona, als 14 de las kalendas de desembre, que és als 18 de novembre de 1310.

71

1311, febrer, 4.

Bernat de Coll, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat Ferrer, blanquer, una peça de vinya situada al lloc de Capoles, a canvi de 18 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 32v.

Venda feta per Bernat de Coll, ciutadà de Barcelona, a Bernat Ferrer, blanquer, de tota aquella pesa de terra ab viña, cituada en lo territori de Barcelona, en lo lloch dit Capoles, per preu de 18 lliures. Consta en poder de Barthomeu Vilalba, notari de Barcelona, als pridie nonis februarii, que és als 4 de dit mes de 1310.

72

1311, març, 27.

Francesc de Roca, àlies Marquès, ven per 1.000 sous a Arnau Colomer de Vilanova, en franc alou, tot el domini que tenia sobre una terra de regadiu situada al lloc de Bramasachs, que era de la casa de Sant Lleí, reservant-se el molí.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 36v.

A 6 calendas abril de 1311, en poder de Bernat de Vilarrubia, notari de Barcelona. Venda feta per Fransesch de Roca, alias Marquès, a Arnau Colomer de Vilanova, en franch alou ab tot lo domini que tenia sobre una pesa de terra regadiu en lo lloch que·s diu Bramasachs, que fou de pertinències de la Casa de Sant Lley, que posehia reservant-se la sexta part dels fruits. Per dita pesa pasa lo camí real que va a Granollers. Confronta a sol ixent ab lo molí d'Arquers, ab la riera de Mugent y ab terra de dit Colomer, a mig dia ab dita riera de Mugent, a ponent ab lo mas Bramasachs, ab Ramon de la Garriga y ab altra pesa de dit Colomer,[335] y a tramontana ab lo mas Arquers y mas dit Colomer, ab reserva del molí dit de Sant Lley, que era dintre de ditas confrontacions, que se·l retenia, per lo que rebé 1.000 sous, de que ferma àpoca.

335. Cancel·lat «ab reserva del molí dit de Sant Lley».

73

1311, març, 27.

Francesc Roca, àlies Marquès, de Vilanova, reconeix haver rebut d'en Colomer 1.000 sous, preu de la venda en franc alou que li havia fet del domini directe i totes les altres prestacions sobre un honor, situat al lloc de Bramasachs, proper a la casa de Sant Lleí, tot reservant-se el molí per a si.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 72v.

A 6 calendas abril, 1311, en poder de Bernat de Vilarrúbia, notari de Barcelona. Àpoca de 1.000 sous feta per Francesch Roca, àlias Marquès, de Vilanova, que era per lo preu de la venda en franch alou (que) li havia feta del directe domini y totas las prestacions que rebia sobre un honor, que dit Colomer tenia en lo lloch dit Bramasachs, prop lo mas de la casa de Sant Lley, o Sancto Licerio, en la qual venda s'havia reservat lo molí. Al peu se troba cosit altre acte de dit dia y any y notari, que era la procura que feu dit Roca, o Marquès, per posar en pocessió a dit Colomer de lo que li havia venut.

74

1311, octubre, 17.

Saura de Torrelles, abadessa de Sant Pere de les Puelles, estableix a Bernat de Vinyalonga, de Montornès, una peça de terra a la parròquia de Montornès, al Puig de Montmeló, a cens de tasca i braçatge de pa i vi.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 42v-43r.

Establiment fet per l'abadesa y convent de Sant Pere de las Puellas de Barcelona a Bernat de Viñallonga, de Montornès, d'una pessa de terra en dita parròquia, en lo lloch dit Lo Puig de Monmaló, a cens de tasca y brasatge de pa y de vi. Consta en poder de Pere Guillem Torell, notari públic de Barcelona, als 17 de las calendas de novembre, que és als 17 d'octubre, 1311.[336]

75

1312, gener, 4.

Jaume II, rei d'Aragó, fa donació a Gilabert de Centelles del castell i el terme de Montornès, amb tota la jurisdicció i senyoria.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 101v-102r.

Donació feta per lo rey don Jaume d'Aragó a Gelabert de Centelles de tot lo castell, jurisdicció y directas senorias del castell y terme de Montornès, ab las jurisdiccions y directas senorias, ab la jurisdicció plena. En poder de Barthomeu de Vilalta, notari públic de Barcelona, pridie nonas de janer, que és als 4 de dit mes de l'any 1311.

Nota: Vorrat per equivocat. És de precaris y establiments.[337]

76

1312, abril, 28.

Ramona, dona de Bernat Bosc, defineix a Bernat Ferrer, blanquer, una peça de terra situada al territori de Barcelona, al lloc de Casoles.

336. Data errònia.

337. L'autor confon la donació feta el 1312 amb la infeudació feta el 1309, que és el document que apareix al foli 52v.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 75v.

Definisió feta per Raymunda, muller de Barnat Bosch, a Barnat Ferrer, blanquer, de tota aquella pessa de terra cituada en lo territori de Barcelona, en lo lloch dit Casols. Consta en poder de Barthomeu Vilalta, notari de Barcelona, als 4 de las kalendas de maig, que és als 28 d'abril de 1312.

77

1316, març, 26.

Jaume, fill de Guillem Llobet, de Barcelona, ratifica la venda feta a Bernat de Noguera, de Barcelona, d'una peça de terra i uns censos, junt amb quatre quintanes situades a l'Horta de Sant Pau, a Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 31r.

Venda o ratificació feta per Jaume, fill de Guillem Llobet, de Barcelona, a Barnat de Noguera, de dita ciutat, de la venda d'aquella pesa de terra ab aquells censos de 3 morabatins y juntament ab la directa senyoria de 4 quintanas cituadas a las hortas de Sant Pau de Barcelona. Consta en poder de Bernat de Vilarroya, notari de Barcelona, als 4 de las calendas de mars, que és als 26 de febrer de 1315.

78

1317, març, 20.

Testament d'Arnau de Cambó, fill d'Arnau de Cambó, ciutadà de Barcelona, i d'Elisenda, la seva dona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 157v.

Testament d'Arnau de Cambó, fill y hereu d'altre Arnau de Cambó, ciutadà de Barcelona, y d'Elisenda, sa muller, lo qual fa hereus a sos fills y fillas, tants com sie (que) tindrà lo dia de la sua mort, per iguals parts. Consta en poder de Barthomeu Mata, notari públic de Barcelona, als 10 de las calendas de mars, que és als 20 de febrer de 1316.

79

1317, juliol, 14.

Romeu de Vall i Giralda, la seva dona, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, absolen i defineixen el senyor Pere de Montornès i els seus del dret de moldre en el molí de Noguera, que els Vall posseïen a dita parròquia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 75r.

Definisió y absolució feta per Romeu de Vall y Giralda, sa muller, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, al señor Pere de Montornès y al seus perpètuament del dret de moldrer en lo molí de Noguera, que dits Valls posehian en dita parròquia, ab tots los drets y pertinències de dit molí. Consta en poder de Jaume Not, pridie ydus jullii, que és als 14 de dit mes, 1317.

80

1318, maig, 18.

Jaume de Cantallops, de Bigues, ven a Berenguer de Pont, de Vilanova, la meitat del que posseeix al mas Brugueres, de la parròquia de Vilanova, al lloc de la Serra de Brugueres, que tenia pel senyor de la casa de Sant Lleí.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 36r.

A 15 calendas juny 1318, en poder de Jaume Net, notari de Granullers, venda feta per Jaume de Cantallops, de Bigas, a Berenguer de Pont, de Vilanova, de la mitat del que tenia de pertinències del mas Brugueriis, de la parròquia de Vilanova, lloch dit Serra de Brugueras, el que tenia en alou de Fransesch Marquès, señor de la Casa de Sant Lley, per preu de 50 sous. Ferma dit Marquès per rahó de señoria.

81

1318, juny, 23.

Concòrdia realitzada entre Simó de Montornès i la seva dona, Saurina, i Pere de Montornès, el seu germà, a causa de la legítima paterna i materna.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 77r.

Concòrdia feta entre Simon de Montornès y Saurina, sa muller, d'una part, y Pere de Montornès, son germà, d'altra part, rahó de la legítima parternal y maternal. Y fou concordat que li fosen donats 4.000 sous. En poder de Barthomeu Vilalta, notari públic de Barcelona, als 9 de las kalendas de juriol, que és als 23 de juny, 1318.

82

1318, setembre, 28.

Jaume de Font, ciutadà de Barcelona, ven a Bernat de Noguera, també de Barcelona, diversos censos a l'Horta d'en Trenta Claus, a la ciutat, a canvi de 25 lliures i 15 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 29r-v.

Venda feta per Jaume Font, ciutadà de Barcelona, a Barnat de Noguera, també ciutadà de dita ciutat, de certs censos que rebia de diversos emphiteotas a las hortas \ditas/ d'en Trenta Claus, de la dita ciutat de Barcelona, per preu de 25 lliures, 15 sous. Consta en poder de Bernat de Vilaraya,[338] notari de Barcelona, als 4 de las calendas d'octubre, que és als 28 de setembre, 1318.

83

1318, setembre, 28.

Jaume Font, ciutadà de Barcelona, entrega a Bernat de Noguera, també de Barcelona, la possessió corporal dels censos que li ha venut, situats a l'Horta d'en Trenta Claus, a la ciutat.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 133v-134r.

Pocesió donada per Jaume Fon, ciutadà de Barcelona, a Barnat de Noguera, de dita ciutat, de certs censos que li havia venut dit dia sobre las Hortas d'en Trenta Claus, de dita ciutat. Consta en poder de Barnat de Vilarroja, notari de Barcelona, als 4 de las calendas d'octubre, que és als 28 de setembre de 1318, Vide verbo vendas, número 3 doc. 62.

84

1318, octubre, 20.

Jaume de Font, ciutadà de Barcelona, fill de Bernat de Font, reconeix haver rebut de Bernat de Noguera 25 lliures, 15 sous i 7 diners amb motiu de la venda d'un cens de 20 sous i 8 diners sobre dues peces de terra properes a Barcelona.

338. Lectura incorrecta de «Bernat de Vilarroja».

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 70v.

Àpoca firmada per Jaume de Fon, ciutadà de Barcelona, fill de Bernat de Fon, a Bernat de Noguera, de 25 llilures, 15 sous, 7 diners, per rahó d'aquella venda (que) li feu d'aquells 20 sous, 8 diners de censos, ab tot lo domini y directa señoria, sobre dos pesas de terra cituadas prop la ciutat de Barcelona. Consta en poder de Bernat Vilarroja, notari de Barcelona, als 13 de las calendas de novembre, 1318.

85

1318, novembre, 7.

Els marmessors d'Arnau de Cambó venen a Guillem de Lirana, espaser, uns censos sobre unes cases situades al carrer d'en Fonollar, a Barcelona, que el difunt tenia per Agustí Guillem de Montornès, i ell, per les monges de Sant Pere de les Puel·les.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 29v.

Venda feta per los marmesors del testament del senyor Arnau de Campobono, a favor de Guillem de Lirana, espaser, d'uns censos d'alguns morabatins sobre unas casas cituadas en la ciutat de Barcelona y en lo carrer dit d'en Fonallà, quals censos se tenian en directa senyoria per lo señor Agustí Guillem de Montornès, y dit señor per las monjas del monastir de Sant Pere. Consta en poder de Jaume Comarmena, notari de Barcelona, als 7 de les ydus de novembre, que és als 7 de dit mes, 1318.

86

1319, gener, 23.

Capítols matrimonials de Saura de Montornès, filla de Romeu de Montornès i d'Esclarmonda —que abans va ser dona de Berenguer de Vic—, amb Galceran de Banyeres, pels quals Esclarmonda li fa donació dels drets de la casa de Rovet.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 151v.

Capítols matrimonials de \Saura de Montornès, filla de/ Romeu de Montornès y d'Esclaramunda (que primer fou muller de Berenguer de Vich), ab Galceran de Bagnariis, y en ells dita Esclaramunda fa donació a Saura dels drets de la Casa de Raveto, y de part d'un delme. No·s pot trobar quin notari \los revé/, per ser esquinsats. Foren fets a 23 de janer de 1318. En un paperet he trobat notat que las escripturas del notari (que) rebé aquestos capítols los tenia Matheo Viellar, notari.

87

1320, gener, 16.

Elisenda Desprat, de Vallromanes, estableix a Pere de Camp, també de Vallromanes, una peça de terra situada a dita parròquia, al lloc de Ses Canals, a canvi d'un cens de 7 sous. La terra la té pel senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 45v.

Establiment fet per Elisenda Desprat, de Vallrromanes, a Pere de Camp, de dita parròquia, d'una pesa de terra cituada en la mateixa parròquia, en lo lloch dit Ses Canals, que·s té per lo señor del castell de Montornès, a cens de 7 sous. Consta en poder de Jacintho, notari públic del señor del castell de Montornès, a 17 de las calendas de febrer, que és als 16 de janer de 1319.

88

1323, octubre, ??

Pere de Montornès i Domènec Oller, de Vallromanes, permuten diverses possessions. Pere de Montornès li entrega el mas Rubiol de Vallromanes, a canvi de mantenir-ne senyoria i ser home propi seu, i Domènec Oller, al seu torn, dóna a Pere de Montornès el mas Oller.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 122v.

Permuta feta entre Pere de Montornès y Domingo Oller, de Vallrromanas, ab la qual dit Pere de Montornès dóna a dit Oller lo mas Rubiol de Vallrromanas, ab pacte de que lo havia de tenir ab directa señoria sua, y li havia de ser home propi. Y dit Oller dóna a dit de Montornès lo mas Oller. Consta en poder de Jaume Net, notari públic per tota la Corona d'Aragó, a (...) d'octubre de 1323.

89

1325, gener, 28.

Jaume II, rei d'Aragó, com a senyor de Montornès, concedeix a la universitat i particulars del terme de Montornès el privilegi de ser homes francs de quèsties i subsidis mentre el rei en tingués la senyoria del terme i castell.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 137v.

Privilegi concedit per lo rey Jaume d'Aragó, éssent señor de Montornès, a la universitat y particulars hòmens del terme de Montornès per a que d'eixa hora al devant fosen francs de questes y subsidis, tant com lo dit señor rey tingués la señoria de dit castell y terme. Falta la clàusula y lo nom del notari. Diu ser pres en Barcelona, a 5 de las calendas de febrer, que és als 28 de janer de 1324.

90

1325, març, 14.

Bernat de Corbera, de la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 57r.

Confesió d'home propri feta per Bernat de Corbera, de la parròquia de Sant Vicens de Vallrromanes, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Jaume Net, notari de Granullers, pridie idus de mars, que és als 14 de dit mes, 1324.

91

1327, maig, 7.

Ramon de Guàrdia, posseïdor del mas Guàrdia, a la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes, confessa ser home propi i afocat.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 56v.

Confesió d'home propri, solido y affocat feta per Ramon de Guàrdia, que és \posessor/ del mas Guàrdia, de la parròquia de Sant Vicens de Vallromanes. Consta en poder de Jaume Net, notari de Granullers, a las nonas de maig, que és als 7 de dit mes de 1327.

92

1329, agost, 13.

El procurador i administrador del convent de Nostra Senyora de Montserrat fa a Ponç de Montornès absolució dels drets que tenia sobre els homes de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 74v-75r.

Absolució feta per lo procurador y administrador del convent de Nostra Señora de Monserrat de tots los hómens, de qualsevol estamèn, grau o condició fosen, y havitasen en la parròquia de Sant Sadurní de Montornès \per preu de 60 sous moneda barcelonesa, a Pons de Montornès/. Consta en poder de Barnat Vital, notari públic de la Iglésia del Manistrol, als ydus d'agost, que és als 13 de dit mes, 1329.

93

1330, maig, 3.

Concòrdia realitzada entre Bernat Ferrer, de Montornès, i Pere de Montornès, sobre el lloçol que Bernat de Ferrer havia de pagar pel mas Oller, de la parròquia de Vallromanes. Acordaren que Bernat Ferrer havia de pagar el lloçol, tot i que se l'absol del pagament a canvi de 60 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 78r-v.

Concòrdia entre Bernat Ferrer de Montornès, d'una part, lo señor Pere de Montornès, de part altra, acerca del llòzol que dit Montornès pretenia se li havia de pagar per rahó del mas Oller, cituat en la parròquia de Vallromanas, lo qual mas se té en alou de dit señor. Ab que concordaren d'aquí al devant (que) dit Ferrer agués de pagar llozol a dit señor, y dit señor l'absol de la servitut de llòzol per preu de 60 sous, y s'absolen l'un a l'altre de qualsevols drets y servituts. Consta en poder de Pere de Quadras, notari públic de Barcelona, als 5 de las nonas de maig, que és als 3 de dit mes de 1330.

94

1330, octubre, 5.

Pere Pi, de Vilassar, ven a Pere de Montornès una peça de terra a la parròquia de Vilassar, al lloc anomenat Sant Joan, a canvi d'11 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 9v.

Venda feta per Pere Pi, de Vilasar, a Pere de Montornès, d'una pessa de terra en dita parròquia de Vilasar, en lo lloch dit Sant Joan, per 11 lliures y termina a solixent ab an Tria, a migdia ab Macó, a ponent, part ab Tria part ab Agell, a tramontana ab an Bon Ibern, que·s té per lo dit senyor Pere de Montornès, y en lo mateix acte confessa a tenir en lo mateix lloch sota dita pessa de terra una altre terra ab alou de Pere de Montornès a cens de quint y brasatge. Consta en poder de Pere Sabatella, notari públic de Barcelona, a 5 d'octubre de 1330.

95

1331, agost, 7.

Pere Arnau de Quintana, paraire de Barcelona, reconeix haver rebut del prevere Pere Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, 6 lliures, 1 sou i 3 diners pel lluïsme de les cases properes a l'Hospital de Sant Joan de Barcelona, que havia comprades d'en Ferrer de Clapers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 71r.

Àpoca feta per Pere Arnau de Quintana, perayre de la ciutat de Barcelona, al reverent Pere Bramona, prevere y beneficiat de la Seu de Barcelona, de 6 lliures, 1 sou y 3 diners, per rahó del lluïsme d'aquellas casas (que) havia compradas d'en Ferrer de Clapers, cituadas prop l'Hospital de Sant Juan, de la ciutat de Barcelona. Consta en poder de Barthomeu Casart, notari de Barcelona, als 7 dels ydus d'agost, que és als 7 de dit mes de 1331.

96

1331, agost, 23.

Sibil·la, filla del difunt Ferrer de Clapers, ciutadà de Barcelona, ratifica la venda realitzada al prevere Pere Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, d'unes cases properes a l'Hospital de Sant Joan de la ciutat.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 29v-30r.

Ratificació feta per Sibilia, filla de Ferrer de Clapers, quondam, ciutadà de Barcelona, de la venda d'aquella casa cituada prop lo Hospital de Sant Juan, de dita ciutat, que havia feta per Ferrer de Clapers, pare de dita Sibila, al reverend Pere Bramona, prebera y beneficiat de la Seu de Barcelona, a cens de tres morabatins, per preu de 80 sous. Consta en poder de Barthomeu Casart, notari de Barcelona, als 10 de las calendas de setembre, que és als 23 d'agost de 1331.

97

1331, agost, 28.

Sança d'Avinyó, filla del difunt Ferrer de Clapers, ciutadà de Barcelona, ven al prevere Pere Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, unes cases properes a l'Hospital de Sant Joan de la ciutat de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 30r-v.

Venda i ratificació feta per la senyora Sancia d'Aviñó, filla de Ferrer de Clapers, al reverent Pere Bramona, prebera y beneficiat de la Seu de Barcelona, a la compra d'unas casas (que) li havia venudas Ferrer de Clapers, cituadas prop lo Hospital de Sant Juan de la ciutat de Barcelona, a cens de 3 morabatins y 2 sous. Consta en poder de Barthomeu Casart, notari de Barcelona, als 5 de las calendas de setembre de 1331.

98

1331, novembre, 7.

Arsenda de Bellveí, abadessa de Sant Pere de les Puel·les, reconeix haver rebut de Pere Bramona, beneficiat de la seu de Barcelona, el lluïsme per la compra d'unes cases situades al burg de Barcelona, properes a l'Hospital de Sant Joan.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 70v.

Àpoca firmada per l'abadesa del monestir de Sant Pere de Barcelona al reverent Pere Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, de 80 lliures, que era lo preu d'una compra d'unas casas cituadas en lo burch de Barcelona, y prop la casa de l'Hospital de Sant Juan, havent pagat per lo lluhisme tocant a dita señora 73 sous. Consta en poder de Barthomeu Casart, notari de Barcelona, als 7 dels idus de novembre, que és als 7 de dit mes de 1331.

99

1331, novembre, 28.

Pasqual de Mata reconeix haver rebut 20.000 sous de Pere de Montornès per la revenda de tots els drets i pertinences que dit Pasqual tenia a les parròquies de Sant Pere de Premià, Sant Feliu d'Alella i Santa Maria de Badalona, així com tots els drets que tenia sobre el terme del castell de Montornès, excepte la casa que té en franc alou a la parròquia de Vilanova, i que van ser venuts en el seu moment a carta de gràcia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 62r-v.

Àpoca de 20.000 sous de la revenda feta al señor Pere de Montornès per Pasqual de Mata de tots aquells drets y pertinències de redempcions d'hómens y fembras que tenia dins las parròquias de Sant Pere de Premià, Sant Feliu d'Alella y Santa Maria de Badalona, ab tots los forascapis, molins, hómens, fembres, fermes d'esposalles, redemcions d'hómens y qualsevol dret, tant feudals com alodials (que) tingués en lo de terme del castell de Montornès, acceptada la casa que hi té per franch alou y rèddits (que) tenia en la parròquia de Vilanova, tot lo que li tenia venut a carta de gràcia per lo mateix preu. Consta en poder de Bernat Turell, notari públic de Barcelona, als 4 de las calendas de desembre, que és als 27 de novembre, 1331.[339]

100

1331, desembre, 23.

Bernat de Colomer, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, ven a Pere Novell, de dita parròquia, una peça de terra, que té per la casa de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 8r.

Venda feta per Bernat de Colomer, de Montornès, a Pere Novell, de dita parròquia, d'una pessa en dita parròquia, en senyoria de la Casa de Montornès, a cens d'una quartera de forment, mesura vella de Granollers, y 18 sous. Consta en poder de Berenguer Simon, notari públic de Granollers, als 10 de las kalendas de janer, que és als 23 de desembre de l'any 1331.

101

1332, abril, 2.

Bartomeu Casart, notari de Barcelona, reconeix haver rebut del prevere Pere Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, 50 sous per salari redactant actes.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 70v-71r.

Àpoca firmada per Barthomeu Casart, notari de Barcelona, a favor del reverent mossèn Pere Bramona, prevere y beneficiat de la Seu de Barcelona, de 50 sous per salaris d'actes. Consta en poder de dit Casart, notari de Barcelona, als 4 de las nonas d'abril, que és als 2 de dit mes de 1332.

102

1333, maig, 7.

Alfons el Benigne, rei d'Aragó, concedeix a la universitat i particulars de Montornès el privilegi d'enfranquiment del pagament de la cena.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 138r.

339. Data errònia.

Privilegi concedit per lo rey Alfonso d'Aragó a la universitat y particulars de Montornès, enfranquint-los del pago de sena. Consta en poder de Berenguer, notari de Granollers, a 7 maig, 1333.

103

1336, novembre, 25.

Francesca, dona del cavaller Romeu de Montornès, reconeix haver rebut d'Arnau Colomer, batlle de sac de la dècima que dit Ramon tenia a Vilanova, 8 lliures i 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73b v.

A 7 kalendas desembre, 1336. En poder de Jaume d'Arfalaguer, notari de Barcelona. Àpoca de 8 lliures, 10 sous feta per Francesca, muller de Romeu de Montornès, cavaller, a Arnau de Colomer, batlle de sach de la dècima que son marit tenia en Vilanova.

104

1337, abril, 5.

Ponç de Gualba, com a senyor del castell i terme de Montnegre, faculta a Jaume Terrades, de dita parròquia, per tal que d'aquí en endavant pugui establir a qualsevol persona terres del mas Terrades, comptant, però, amb la seva firma.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 107r.

Facultat donada per lo señor Pons de Gualba com a señor del castell y terme de Monnegre a Jaume Tarrades, de dita parròquia, que d'aquí a l'avant pugués establir qualsevol pessa de terra de son mas Tarrades a qualsevol persona ab firma, però, de dit señor Gualba, y satisfer sie de sos drets. Consta en poder de Guillem Tolsà, notari de Sant Saloni, a las nonas d'abril, que és als 5 de dit mes de 1337.

105

1337, octubre, 19.

El procurador de Gilabet de Centelles, com a tinent i posseïdor del castell i terme de Montornès, estableix a Jaume Gatell, de Montornès, dues peces de terra al Roldorar, a cens de tasca i braçatge.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 43r-v.

Establiment fet per lo procurador del señor Gelabert de Centelles, com a tenint y posehint lo castell y terme de Montornès a Jaume Gatell, de dita parròquia, de dos pesas de terra en lo lloch dit Roldorar, a cens de tasca y brasatge. Consta en poder del rector de Montornès, als 14 de las calendas de novembre, que és als 19 d'octubre de 1337.

106

1338, agost, 7.

Pere de Barberà, de Montornès, estableix a Pere Joan, també de Montornès, una peça de terra situada a la parròquia de Montornès, a la Coma de Botalers, que té per directa senyoria del senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 41r-v.

Establiment fet per Pere Barbarà, de Montornès, a Pere Joan, de Montornès, d'una pesa de terra cituada en la parròquia de Montornès, en lo lloch dit Coma de Botalés, la qual se té en directa señoria per lo señor del castell de Montornès, \ab agrari de tasca y brasatge dels fruits de pa y vi, los quals se han a portar en lo dit castell de Montornès/ y a [cens] de 3 sous barcelonesos. Consta en poder de Berenguer Armagundo, als 7 d'agost de 1338.

107

1339, octubre, 3.

Pere de Pi, de la parròquia de Vilassar, reconeix haver rebut de Pere de Montornès 14 lliures per la venda d'una peça de terra situada a Montornès, al lloc de Sant Joan.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 62v-63r.

Àpoca de 14 lliures feta per Pere de Pi, de la parròquia de Vilasar, a Pere de Montornès per rahó d'aquella venda d'aquella pesa de terra cituada en dita parròquia, en lo lloch dit Sant Juan, que és en directa señoria del señor de Montornès. Consta en poder de Ramon Romeu Çabatella, notari públic de Barcelona, als 5 de las nonas d'octubre, que és a 3 de dit mes, de l'any 1339.

108

1340, abril, 28.

Pere de Montornès, cavaller, absol Guillema, filla d'Arnau de Colomer, de Vilanova, de ser dona pròpia seva.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 76r.

A 4 kalendas maig 1340. En poder de Romeu Sabatella, notari de Barcelona. Absolució de dona pròpria feta per Pere de Montornès, cavaller, a favor de Guillerma, filla d'Arnau de Colomer, de Vilanova, per la qual rebé 150 sous.

109

1340, abril, 30.

Pascasi de Mata reven a Pere de Montornès les senyories que li havia comprat dins les parròquies d'Alella, Vilassar, Premià i Montornès, ja que no ha pogut pagar-li a dit Pere de Montornès el preu pactat.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 37v-38r.

Revenda feta per Pascacio de Mata a Pere de Montornès, de las señorias (que) li havia venut en las parròquias d'Alella, Vilasar, Premià y Montornès, per preu de 30.000 sous, la qual venda confesa haver estada nulla per no haver verdaderament cobrat dit de Montornès lo preu d'ella. Consta en poder de Barthomeu Tolsà, notari de Barcelona, als 2 calendas maig, 1340.

110

1340, maig, 1.

El procurador de Pere de Montornès fa requesta al veguer del Vallès, presentant-li els privilegis reials que indiquen que el veguer no pot vexar ni molestar a cap vassall del terme i castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 94r-v.

Requesta presentada per lo procurador de Pere de Montornès al veguer del Vallès, fent-li ostenció dels privilegis reals (que) tenia son Principat, requerint a dit veguer ab las penas en dits privilegis contingudas, que d'aquella hora en avant no s'entremetés ni vaxés a ningun vassall del terme y castell de Montornès, protestant-li de tots danys y missions y despesas. Consta en poder de Berenguer Simon, notari de Granullers, lo dia de las calendas de maig, que és lo primer de dit mes de 1340.

111

1341, gener, 23.

Bernat Corbera i la seva dona, de Vallromanes, confessen ser homes propis de Pere de Montornès, senyor de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 6v.

Confesió d'home propri feta per los fills de Bernat Corbera y sa muller, de Vallrromanes, al señor Pere de Montornès, com a señor del castell de Montornès. Consta en poder del rector de Montornès, als 10 de las calendas de febrer, que és als 23 de janer de 1340.

112

1341, gener, 23.

Pasqual, fill de Simon de Prat, de Vallromanes, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 57r-v.

Confesió d'home propri feta per Pasqual, fill de Simon de Prat y sa muller, de Vallrromanes, al venerable Pere de Montornès, prometent-li ser fiel y leal. Consta en poder del rector de Montornès, als 10 de las calendas de febrer, que és als 23 de janer de 1340.

113

1341, febrer, 22.

Guillem Cirera, de la parròquia de Vallromanes, reconeix ser home propi, soliu i afocat del senyor Pere de Montornès, i pagar-li un cens de 2 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 55v.

Confesió d'home propi, solido y afocat, y 2 sous de se vida en señal de vasallatge, feta per Guillem Sirera, de la parròquia de Vallrromanas, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Berenguer de Sala, beneficiat de Montornès, de llicència del rector de dita parròquia, a 8 de las calendas de mars, que és als 22 de febrer de l'any 1340.

114

1342, abril, 16.

Pasquala de Torre i altres estableixen a Guillem Cambó i Guillem Llunell, de Sant Vicenç de Gualba, una peça de terra situada a la parròquia de Fuirosos, al pla.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 47r.

Establiment fet per Pasquala de Torre y altres a Guillem Cambó y a Guillem Llunell, de Sant Vicens de Gualba, de tota aquella pesa de terra cituada en la parròquia de Fui-

rosos, en lo pla, la qual pesa se té per lo monastir de Sant Salvador de Breda, ab pacte que ajan de pagar a dit venedor la quarta part dels fruits de dita pesa. Consta en poder de Guillem de Bonmasip, notari de Sant Saloni, a 17 de las calendas d'abril, que és als 16 de mars, 1341.

115

1342, agost, 22.

Pere el Cerimoniós, rey d'Aragó, permuta amb Gilabert de Centelles el castell i senyoria del castell de Nules, situat a València, amb el castell i terme de Montornès i els seus censos, drets i jurisdiccions.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 122r-v.

Permuta feta per entre lo rey don Pere d'Aragó ab Gelabert de Centelles, en la que lo rey dóna a dit Gelabert lo castell y señoria del castell de Nules, cituat en lo terme de València, y dit Centelles dóna a dit rey lo castell y terme de Montornès, ab sos drets y pertinències, jurisdiccions civils y criminals, señorials, alodials, censos y agraris. En poder de Ramon Sicar, notari de Barcelona, als 11 de las calendas de setembre, que és als 22 d'agost de 1342, y dit acte és un transumpto tret d'altre transsumpto y testificat per los primers y segons notaris, y l'última clausura és d'Antich Codina, notari públic de Barcelona, als 20 d'octubre de l'any 1500.

116

1342, setembre, 12.

Pere el Cerimoniós, rei d'Aragó, ven a Pere de Montornès el castell i terme de Montornès, amb la jurisdicció civil i criminal i els seus drets i pertinences, excepte el mer imperi. Pere de Montornès li haurà de retre vassallatge d'un cavall armat.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 11r-v.

Venda feta per lo senyor rey don Pere d'Aragó al senyor Pere de Montornès del castell y terme de Montornès, ab la jurisdicció civil y criminal, ab los drets y pertinències, excepto lo mer imperi que se'l reserva dit senyor junt ab lo feu, y que per ell estaria obligat dit senyor Montornès al vassallatge d'un cavall armat per son servei. Ab la qual venda llohà, ratificà y confirmà la castlania ab sos feus y alous que dit Pere ja tenia antes de dita venda. Consta en poder de Ramon Sicart, notari de dit senyor rey, en Barcelona, pridie idus septembris, que és als 12 de dit mes, 1342.

117

1342, setembre, 13.

Pere el Ceremoniós, rei d'Aragó, entrega a Pere de Montornès la possessió del castell i terme de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 133r.

Pocessió donada per lo procurador del señor rey an Pere d'Aragó al señor Pere de Montornès del castell y terme de Montornès, drets y pertinències d'aquells al tenor de la venda feta en lo mateix any del citat castell, la que és al número 8 de la present dezena, en la que són continuats los vassalls li prestaren sagrament y homenatge. Consta en poder de Pere Salmonia, notari del señor rey, y en Barcelona als ydus de setembre, que és als 13 de dit mes de 1342.

118

1343, juliol, 3.

Guillem de Terrassola, de Montornès, reconeix haver rebut de la seva dona Simona, filla del difunt Arnau Colomer, 1.100 sous i en fa donació a ella de 550 propter nupcias*, posant com a obligació el mas de Terrassola, que té per Pere de Montornès.*

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 73br-v.

A 5 nonas juriol, 1343, en poder de Pere Salmonia, notari de Barcelona. Àpoca de 1.100 sous feta per Guillem de Terrasola, de Montornès, a Simona, sa muller, filla d'Arnau Colomer, quondam, rebuts per mans d'Arsendis, sa mare, y Berenguer de Colomer, son germà. A la qual Simona feu 550 sous de donació propter nupcias, per lo que posà en especial obligació lo seu mas de Terrasola, que·s tenia per Pere de[340] Montornès, lo qual firma l'acte per rahó de dita obligació.

119

1345, novembre, 12.

Testament de Jaume Castell, argenter de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 163v.

Testament de Jaume Castell, argenter de la ciutat de Barcelona, lo qual fa hereu a Pere Castell, fill seu y de la señora Francesca, muller sua, y después als altres fills de grau en grau. Consta en poder de Barthomeu Raspay, notari de Barcelona, pridie ydus novembris, que és als 12 de dit mes, 1345.

120

1347, gener, 28.

Pere de Marimon confessa ser home propi del senyor Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...,* fols. 53v-54r.

Confesió d'home propri feta per Pere de Marimon al señor Pere de Montornès, en poder de Francesch de Mata, notari del Vallès, als 5 de las calendas de febrer, que és als 27 d'abril, 1346.[341]

121

1347, gener, 28.

Francesca Gatell, de la parròquia de Montornès, confessa ser dona pròpia del senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 54r.

Confessió de dona pròpria feta per Francesca Gatell, de la parròquia de Montornès al señor del castell de Montornès, en poder de Francesch de Mata, notari del Vallès, als 5 de las calendas de febrer, que és als 28 de janer de 1346.

340. Cancel·lat «Colomer».
341. Datació errònia.

122

1347, abril, 21.

Sentència arbitral entre Pere de Montornès i l'abadessa de Sant Pere de les Puel·les per concordar les seves diferències. Arriben a l'acord següent: el monestir vendrà al senyor de Montornès els drets que percep més enllà de la riera de Palou, en direcció al castell de Montornès, així com els drets que tenia sobre la casa de Pedrós, entre altres, mentre que el senyor de Montornès vendrà al monestir tots els drets que té més enllà de la riera de Palou, en direcció a Montmeló.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 89r-v.

Sentència feta per Romeu de Montornès y Francesch de Faro, cavallers, àrbitres eligits dit Romeu per Pere de Montornès y dit Fransesch per la señora abadesa de Sant Pere de las Puellas, a efecte de concordar moltas diferències (que) tenian. Y fou declarat que dita abadessa per modo de venda o altramen sedís a Pere de Montornès tot y qualsevols drets que li puguesen aspectar deinde la Riera de Palou envers lo castell de Montornès, y li sedís tots los drets que dita abadesa tenia en la Casa de Padrós y altres, com més llargament se veu en dita sentència y en l'acte de venda que d'esas resultas se feu, el que és en la dezena 9, n. 2, y lo señor Pere de Montornès venés a dita abadesa qualsevol dret que tingués dende la Riera de Palou envers Monmaló, reservant-se Pere de Montornès lo dret de delme que com hereu de la Casa de Rovet rep en Monmaló. Feta en Montornès als 11 de las calendas de maig de 1347, en poder de Pere Salmonia, notari de Barcelona.

123

1347, maig, 3.

L'abadessa de Sant Pere de les Puel·les ven al senyor de Montornès tots els censos i senyories que el monestir rebia desde la riera de Palou fins a Montornès, així com els que rebia de la casa de Pedrós, a Badalona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 8r-v.

Venda feta per l'abadesa y convent de las monjas de Sant Pere de las Puellas, de la ciutat de Barcelona, als senyors del castell y terme de Montornès, de tots los censos y directas senyorias y altres drets que dit monastir rebia de la Riera de Palou, dita del Congost, en ananllà envés Montornès, y de certs masos y de certs censos que dit monastir rebia de la casa de Pedrós de Badalona. Consta en poder de Barthomeu Gomar, notari públic de Barcelona, als 3 de maig de 1347. Lo preu de dita venda foren 7.750 sous.

124

1347, juliol, 24.

Guillem de Comalada, de la parròquia de Montornès, confessa ser home propi del senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 55v.

Confesió d'home propi feta per Guillem de Comalada, de la parròquia de Montornès, al señor del castell, com consta en poder de Francesch de Mata, notari del Vallès, als 9 de las calendas d'agost, que és als 24 de juliol de 1347.

125

1347, juliol, 24.

Berenguer Desvall i Guillema, la seva dona, confessen ser homes propis del senyor Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 55v-56r.

Confesió d'home propi feta per Berenguer Devall y Guillema, sa muller, del terme de Montornès, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Francesch de Mata, notari del Vallès, als 9 de la calendas d'agost, que és als 24 de juliol, 1347.

126

1347, agost, 10.

Terminacions realitzades a instància de Pere de Montornès i l'abadessa de Sant Pere de les Puelles per tal de fer divisió entre la quadra de Montmeló i el terme de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 182r.

Terminacions posadas a instància de Pere de Montornès y l'abadesa de Sant Pere, com a señora de la quadra de Monmaló, per la divisió d'esta y del terme de Montornès. Per lo qual fi se fixaren 8 fitas en la riera dita de Palou, una endrel del Puig de Monmaló, altre endrel del mas Sacerra, entre las quals si contavan 120 canas, o alnas, de Granullers. Altre al preu de dit puig, entre la casa de Jaume Ferrari de Monmaló y desde esta a dit puig si contavan 67 canas, o alnas, de Granullers. Y encara que lo acte del principi, que se fixaren 8 fitas, no se ni troban continuadas sinó estas tres. Éssent present Pere de Montornès, señor del castell, y son batlle y lo de Monmaló, y a instància d'aquell fou llevat est acte, als 4 ydus d'agost 1347, en poder de Mata, notari del castell de Montornès.

127

1347, agost, 24.

Jaume Terrades, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos estableix a Ramon Penya, àlies Berenguer, de la parròquia de Sant Vicenç de Gualba, un camp situat a la parròquia de Fuirosos, anomenat camp de la Siureda, prop del bosc de la Batllòria.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 47v-48r.

Establiment fet per Jaume Tarrades, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, a Ramon Peña, àlias Berenguer, de la parròquia de Sant Vicens de Gualba, de tot aquell camp cituat en la parròquia de Fuirosos, anomenat Camp de la Ciureda, junt lo bosch anomenat de Vallòria, que·s té per lo señor de Monnegre, a prestació de delme y tasca de tots esplets, a cens de 20 sous, d'entrada 165 lliures. Consta en poder de Guillem, notari de Sant Celoni, als 24 d'agost de l'any 1347.

128

1347, octubre, 8.

Elisenda Desvall, de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, confessa ser dona pròpia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 56r.

Confesió de dona pròpria feta per Elisenda Desvaell, de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Francesch de Mata, notari públic del Vallès, a 8 dels idus d'octubre, que és als 8 de dit mes, any 1347.

129

1347, octubre, 25.

Bernat de Vallobera estableix a Berenguer Colomer Galia, de Vilanova, una peça de terra situada al puig dit Cau sota domini de Ramon de Plegamans.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 51r.

A 8 calendas novembre 1347, en poder de Barenguer Simon, notari de Granullers. Establiment fet per Bernat de Vallobera a Barenguer Colomer Galia, de Vilanova, d'una pesa de terra que la tenia en lo puig dit Cau, a certa prestació, vaix domini de Ramon de Plegamans, en lo que reduhí dita prestació al cens de 4 diners, per lo que rebé 15 sous. És firmat per dit Plegamans.

130

1348, maig, 26.

Jaume Lacereque, senyor del mas Soler, de Vilanova, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53v.

Confessió d'home propri feta per Jaume Lacereque, señor del mas Soler de Vilanova a Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, en poder de Guillem Giralt, notari de Granullers, als 26 del mes de maig, 1348.

131

1348, juny, 29.

Decret del veguer de Barcelona a mode d'execució a favor de Francesc Armengol, com a hereu de Francesc de Porqueres, sobre les peces de terra situades a la parròquia de Santa Maria de Teià.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 143r-v.

Decret d'execució fet per lo veguer de Barcelona a favor del señor Francesch Armengol, com a hereu de Francesch de Porqueres, de las pesas de terra cituadas en la parròquia de Santa Maria de Tayà, que ab sentència foren adjudicades en favor de dit señor Armengol. La dita execució se feu als 26 de juny de 1348, en poder de Berenguer de Fonaeda, notari de la cort del beguer de Barcelona y de la sentència. Consta en poder de Francesch de No[b]as, notari públic de Barcelona, als 3 de las calendas de juriol, que és als 29 de juny de 1348.

132

1349, maig, 1.

Bartomeu de Montblanc, àlies Coll, de Montornès, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53v.

Confessió d'home propri feta per Barthomeu de Monblanch, àlias Coll, de Montornès, al señor Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, en poder de Francesch de Mestre, notari públic del Vallès, a las calendas del mes de maig, que és al primer de dit mes, de 1349.

133

1349, juny, 12.

Elisenda Olivera, de la parròquia de Vilanova, confessa ser dona pròpia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 54v.

Confesió de dona pròpria feta per Elisenda Olivera, de la parròquia de Vilanova, al señor Pere de Montornès, com a señor del castell de Montornès. En poder de Francesch de Mata, pridie ydus juny, que és als 12 de dit mes, de l'any 1349.

134

1349, juny, 13.

Berenguer Vilmerí, àlies Gausac, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 54v.

Confesió d'home propi feta per Berenguer Vilmeri, àlias Gausachs, al señor Pere de Montornès, com a señor del castell de Montornès. Consta en poder de Fransesch Mata, notari, als ydus de juny, que és als 13 de dit mes, de 1349.

135

1349, juliol, 3.

Elisenda, dona de Jaume Marimon, confessa ser dona pròpia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 54r-v.

Confessió de dona pròpia feta per Elisenda, muller de Jaume Marimon, a Pere de Montornès, señor del castell de Montornès. Consta en poder de Francesch de Mata, notari públic del Vallès, als 5 de las nonas de juliol, que és als 3 de dit mes, de l'any 1349.

136

1349, desembre, 1.

Jaume Sala i la seva dona Alamanda confessen ser home i dona propis de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 55r.

Confesió d'home propi feta per Jaume Sala y Alamanda, sa muller, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Pere Baster, notari real de Barcelona, a 1 de desembre de 1349.

137

1350, febrer, 17.

Pere de Morera, de Vallromanes, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 54v-55r.

Confesió d'home propi feta per Pere de Morera, de Vallrromanes, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Fransesch Mata, als 13 de las calendas de mars, que és als 17 de febrer de 1349.

138

1350, febrer, 25.

Bernat Camí, de la parròquia de Sant Vicenç de Vallromanes, reconeix ser home propi, soliu i afocat de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 55r-v.

Confesió feta per Bernat Camí, de la parròquia de Sant Vicens de Vallrromanas, al señor Pere de Montorès, com a señor de dit castell, \de/ ser home propi, solido y afocat, com consta en poder de Francesch de Mata, notari públic del Vallès, als 5 de las calendas de mars, que és als 25 de febrer de 1349.

139

1351, febrer, 25.

Sentència firmada per Jaume Poal, batlle del castell de Montornès, en la qual insta Guillem d'Olivera, de Montornès, com a curador dels drets que foren de Pere Ferrer, a retornar als seus propietaris els drets que Pere Ferrer tenia sobre alguns masos per raó d'alguns crèdits.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 88r.

Sentència compromisària firmada per Jaume Poal, batlle del castell de Montornès, \creat per Pere de Montornès/ com a jutge àrbitre nomenat per Guillem d'Olivera, de dit terme, per los crèdits (que) tenia a molts masos que eran de Berenguer de Cadern, y per la señora Ramona Ros, quondam, sobre La Porrasa d'en Serra, de Viladordila, d'en Camp d'en Rabiol y de tots los altres béns que foren de Pere Ferrer, de dit terme, lo que insta dit Guillem d'Olivera, com a curador perquè donàs lo dret de dits masos a qui tocaba. Consta en poder de Francesch de Mata, notari públic de la notaria del señor de Montornès, als 5 de las kalendas de mars, que és als 25 de febrer de 1350.

140

1352, gener, 12.

Saurina, filla de Jaume Rodorar, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, confessa ser dona pròpia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 54r.

Confessió de dona pròpia feta per Saurina, filla de Jaume Rodorar, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, a Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, en poder de Fransesch de Mata, pridie idus de janer, que és als 12 de dit mes, de l'any 1351.

141

1351, agost, 12.

Pere Moliner i la seva dona Elisenda, de la parròquia de Montornès, confessen ser home i dona propis de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 54v.

Confessió d'home propri feta per Pere Moliner y Elisenda, sa muller, de la parròquia de Montornès, \a Pere de Montornès/, com a señor del castell de Montornès, en poder de Francesch Mata, pridie ydus d'agost, que és als 12 de dit mes.

142

1351, desembre, 18.

Pere Nadal de Tagamanent, habitant al mas Vilar de Montornès, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 55r.

Confesió d'home propi feta per Pere Nadal de Tagamanèn, habitant en lo mas Vilar de Montornès, al señor Pere de Montornès. Consta en poder de Pere Baster, notari real y del señor de Montornès, als 18 de desembre de 1351.

143

1356, octubre, 18.

Ramon Dorca, cambrer de Santa Maria de Roca-rossa, estableix a Gispert de Roca, de la parròquia de Santa Maria de Breda, una feixa de terra a la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 49r.

Establiment fet per Ramon Dorca, camarer de Santa Maria de Roca Rossa, a Gispert de Roca, de la parròquia de Santa Maria de Breda, d'una feixa de terra en la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, ab 35 sous d'entrada. Consta en poder d'Arnau de Fàbrega, notari d'Hostalrich, als 18 d'octubre, 1356.

144

1357, gener, 13.

Capbreu fet per Pere de Montornès, senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 85r.

Còpia autèntica del capbreu de temps del señor Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, rebut en poder de Francesch de Mata, notari de dit señor, als 13 de janer de l'any 1357. Primo, Bernat Sala de Montornès confesà ser home propri, sòlido y affocat y tenir en señoria directa de dit señor tot lo seu mas Sala, a la prestació de diferents censos en dit acte mencionats. Item Pere Gatell, Pere Comas, Ferrer de Perellada, Bernat Sabet, Arnau Lapart y Pere Serra confesaren los[342] seus massos.

145

1358, novembre, 16.

Testament de Pere de Montornès, pel qual fa hereu al seu fill Pericó.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 159r.

342. Cancel·lat «mateix».

Testamèn del señor Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, lo qual fa hereu a Pericó, fill seu y de Francesca, muller sua. Y si dit Pericó mor sens fills, hereta a Guillem, també fill seu. Consta en poder de Guillem d'Orta, notari de Barcelona, als 16 de novembre, 1358.

146

1359, abril, 9.

Guillem de Bosc, de Sant Esteve de Bruguera, ven a Bernat Estapol, de Sant Cebrià de Fuirosos, un tros de terra a la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, al Sòl de les Rieres de Viabrea.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 19v.

Venda feta per Guillem de Bosch, de Sant Esteve de Bruguera, a Bernat Stapoll, de Sant Sebrià de Fuirosos, d'un tros de terra situat en la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, en lo lloch anomenat Sòl de les Rieras de Viabrea, ab obligació de pagar lo quint dels fruits per preu de 5 sous. Consta en poder de Guillem Pas, notari d'Hostalric, a 9 d'abril, 1359.

147

1359, abril, 16.

Pere de Montornès i la seva dona Francesca estableixen a Guillem de Prat, pagès de Vallromanes, una peça de terra situada a la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, al Puig de Botalers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 41v.

Establiment fet per Pere de Montornès y Francisca, sa muller, a Guillem de Prat, pagès de Vallrromanes, de tota aquella pesa de terra cituada en la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, en lo lloch anomenat Puig de Botalés, a cens d'un sou y agrari de tasca. Consta en poder de Fransesch Mata, notari de Granullers, als 16 d'abril 1359.

148

1360, gener, 18.

Constança, vídua de Pere Deneres, de Granollers, fa donació de 5.000 sous i de tots els seus drets al seu fill Pere, en el moment del seu matrimoni amb Alamanda, filla de Bernat de Montvell, de Moià, amb el pacte de reservar-se la casa que té a Granollers, a la Plaça de Redin, i alguns diners.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 101v.

A 18 de janer de 1360. Notari Francesch Loral, de Barcelona. Donació[343] de 5.000 sous y tots sos drets feta per Constansa, viuda de Pere Deneres de Granollers a Pere, son fill, quant casaba ab Alamanda, filla de Bernat de Monteveteri, de Moyà, ab lo pacte de que en cas de discòrdia se reservaba la casa (que) tenia en Granullers, en la Plaza de Redin, y 10 lliures cada any. Deixa per llegítima 25 lliures a Galceran, altre fill, y 30 lliures se reserva per testar, que aige de pagar[344] després de sa mort.

343. Cancel·lat «feta».
344. Cancel·lat «y prestar».

149

1360, gener, 30.

Privilegi concedit pel governador del Principat de Catalunya, en nom del rei, a Pere de Montornès, per tal que ningú pugui fer travessar bestiar ni peix pel terme de Montornès sense la seva coneixença.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 137v-138r.

Privilegi concedit per lo regent la Reial Governació en lo Principat de Cathaluña per lo rey don Pere d'Aragó al señor Pere de Montornès y als seus per a que ningú s'atrebesca a pasar ningun gènero de bestiar ni peix en lo terme de Montornès, que primer no·l denuncia al señor del castell, sots las penas en dit acte contengudas. Consta en poder de Berenguer de Vilafranca, notari de Barcelona, als 30 de janer de 1360. Dat en Zaragoza.

150

1360, febrer, 30.

Confirmació feta per la reina Maria del privilegi concedit a Pere de Montornès el 1360 pel qual els traginers que portaven peix per vendre i passessin prop del castell de Montornès tinguessin l'obligació d'anar a oferir-ne al castell.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 137r.

Privilegi concedit per la reyna doña Maria a Pere de Montornès de que los traginers que portaven peix per véndrer pasant per prop lo castell de Montornès tinguesen l'obligació d'anar a la porta del castell y cridar si volian peix, a pena arbitral de dit señor. Consta en poder de Pere Ortis, notari de Barcelona, a 30 de febrer de 1360.

151

1360, març, 26.

Bartomeua, filla dels difunts Bernat de Guàrdia, àlies Escarp, i la seva dona Francesca, de Granollers, fa donació a Berenguer Simó de tota la hisenda de la seva mare i de 2.000 sous de dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 106v.

Donació feta per Barthomeva, filla de Bernat de Guàrdia, àlias anomenat Escarp, de Granollers, y de Francesca, muller sua, difuns, a Baranguer Simon de Granullers, de tota la hizienda de sa mare y de 2.000 sous (que) havia aportat en dot a son pare, juntament ab l'aument de dot. Consta en poder de Pere de Podiolo, notari de Castelló d'Ampúrias, als 26 de mars de 1360. Esta donació és per saber a quí se deuhen pagar 10 sous y dos parells de capons que fan de cens las casas (que) eran de Tarafa en Granullers, y després de la casa de Taverner.

152

1360, maig, 17.

Jaume Tofí, àlies Gatells, de Montornès, confessa ser home propi, soliu i afocat de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53v.

Confessió d'home propri, solido y afocat feta per Jaume Tofí, àlias Gatells, de Montornès, a Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, en poder de Jaume Coll, notari reial y del señor del castell de Montornès, als 17 de maig, 1360.

153

1361, gener, 11.

Inventari fet per Francesca de Montornès, vídua de Pere de Montornès, de tots els seus béns mobles i immobles.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 166r.

Inventari pres per la señora Francesca de Montornès, viuda del quondam señor Pere de Montornès, de tots los béns mobles e inmobles que foren del quondam son marit. Consta en poder de Jaume Coll, notari de Montornès, als 11 de janer de 1361.

154

1362-1363.

Dues àpoques fetes per Constança, filla i hereva universal del senyor Falcet, per les quals reconeix haver rebut dels marmessors del seu pare els llegats testamentaris oportuns.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 66v.

Àpoca del pago dels llegats fetas per Constansa, filla y hereva universal del señor Falcet \als marmesors del testament d'est, a cumpliment de sos llegats, las/ que són en poder de Francesc de Ladernosa, notari públic de Barcelona y de l'any 1363, que per ser d'un mateix asumpto s'han posat juntas.

155

1362, octubre, 6.

Guillem de Codolet, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, i la seva filla Francesca venen a Bernat Estapoll, de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra erma, anomenada Coma d'Euga, situada a la parròquia de Sant Esteve de Viabrea, per 50 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 39v.

Venda feta per Guillem de Codolet, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, y sa filla Francisca, a Bernat Estapoll, de la parròquia de Sant \Cebrià de Fuirosos, de tota aquella pessa de terra herma, anomenada Comadeuga, situada en la parròquia de Sant/ Esteve de Viabrea, per preu de 50 sous. Consta en poder de Juan de Foncuberta, notari d'Hostalrich, als 6 del mes de octubre 1362.

156

1363, juny, 4.

Constança, muller de Jaume Sala, de Santa Maria de Montmeló, fa donació a Pere d'Arenes, el seu fill tingut amb Pere d'Arenes, del mas Arenes, situat a la parròquia de Vallromanes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 105v.

Donació feta per Constansa, muller de Jaume Sala, de Santa Maria de Montmaló, a Pere d'Arenas, son fill y de Pere d'Arenas, de tot aquell mas Arenas, cituat en la parròquia de Vallromanas, lo qual és en alou del prior de Sant Miquel del Fay, a cens de 2 corteras d'ordi, mesura vella de Granullers, y 2 sous 8 diners lo dia de Nadal. Consta en poder del rector de Monmaló, notari públic de dit lloch, als 4 de juny de 1363.

157

1363, juny, 15.

Bernat Marquès, rector de Vallromanes, dóna a l'església el cens de 3 morabatins que rep sobre una peça de terra de Francesc Colomer, situada al territori de Santa Eulàlia de Premià.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 105v-106r.

Donació feta per Bernat Marquès, rector de Vallromanas, a la iglésia de 3 morabatins de censos (que) reb tots anys a la festa de Sant Joan sobre una pessa de terra de Francesch Colomer, en lo territori de Santa Eulària de Premià. En poder de Pere Fonolleda, regint l'escribania comuna de Granullers, als 15 de juny de 1363.

158

1364, abril, 18.

El procurador de Jaume Rovira, àlies Mètia, ven a Bernat Vallmanera, de la vila de Sant Celoni, un hort dins la vila, proper a la casa de dit Bernat, a canvi de 37 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 24r.

Venda feta per lo procurador de Jaume Rovira, àlias Methia, a Bernat Vallmanera, de la vila de Sant Saloni, d'un hort cituat en dita vila y junt la casa de dit Vallmanera, per preu de 37 lliures. Consta en poder de Guillem de Bonmassip, notari de Sant Saloni, als 18 d'abril de 1364.

159

1365, gener, 11.

Pere de Colomer estableix a Pere Nadal, de Vilanova, una peça de terra situada al Pla de les Coromines, a dita parroquia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 51v.

A 11 janer, 1365, en poder de Francisco Simon, notari de Granullers. Establiment fet per Pere de Colomer a Pere Nadal, de Vilanova, d'una pessa de terra en Lo Pla de las Colominas, de dita parròquia. Afronta a sol ixent ab lo Camí de Marina, a mig dia ab la Riera de Vallmaya, a ponent ab un bras de dita riera y a tramontana ab tinència del mas Pont, a cens de 2 sous, 6 diners y entrada de 35 sous.

160

1365, juliol, 10.

Jaume de Gualbes, blanquer, estableix a Pasqual Feliu, fuster, unes cases situades a La Fusteria Vella de Barcelona, sota el Born.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 49v-50r.

Establiment fet per Jaume de Gualbes, blanquer, a Pasqual Feliu, fuster, de unas casas cituadas a La Fusteria Vella, de Barcelona, sota lo Born, las quals casas se tenen per Ririnbau de Cabrera, a cens d'un morabatí, y dit señor per altres, ab entrada de 55 sous. Consta en poder de Francesch Formós, notari de Barcelona, als 10 de juliol de 1365.

161

1365, novembre, 7.

Requesta presentada a Pere de Montornès a instància de Francesc de Pi i de la seva dona Ròmia, per la qual restitueixen el mas Pi, situat al castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 94r.

Requesta presentada al señor Pere de Montornès a instància de Francesch de Pi y de Ròmia, muller sua, ab la que restituixen lo mas Pi, cituat en lo terme del Castell de Montornès, com a señor de dit mas. A 7 ydus novembre de 1365. En poder de Berenguer d'Entensa, al peu de la qual és l'acceptació feta a 9 febrer de dit any, en poder de Juan Botí, notari de Barcelona.

162

1366, gener, 18.

Testament de Marquesa de Lloret, que va ser dona de Guillem de Lloret, pel qual fa hereu seu a Guillem de Montornès, el seu nebot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 160r.

Testament de la señora Marquesa de Loreto, muller que fou de mossèn Guillem de Loreto, donzell, ab lo qual fa hereu a Guillem de Montornès, nebot seu, a totas sas voluntats. Consta en poder del rector de Buseleu, als 18 de janer de 1366.

163

1369, gener, 6.

Presa de possessió d'un censal de 34 sous anuals sobre unes cases situades al carrer de Sant Pere més Baix de Barcelona, que Pere d'Aiguaviva prestava a Francesc de Montornès i a la seva dona Elisenda i que es tenia sota directa senyoria del monestir de Sant Pere de les Puel·les.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 134r.

Pocessió d'un censal de 34 sous de penció a que estan obligats los censos que lo señor Pere d'Aygua Viva feya y prestaba tots anys al señor Francesch de Montornès y a la señora Elisenda, muller sua, a la festa de Nadal, los quals censos se tenen ab directa señoria de l'abadesa del monastir de Sant Pere de la ciutat de Barcelona. Las casas que fan dits censos són cituadas al carrer més vaix de Sant Pere. Consta en poder de Francesch d'Olzinellas, notari de Barcelona, als 6 de janer de 1369.

164

1369, gener, 24.

Francesc de Montornès, senyor de la Casa de Mola, situada al Vallès, ven a Guillem Sitjar, pagès de Barcelona, diversos censos i senyories directes que rebia d'ell, a canvi de 30 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 30r.

Venda feta per lo señor Fransesch de Montornès, señor de la casa de Mola, cituada al Vallès, a Guillem Sitjar, pagès de Barcelona, comprant de béns seus propris, de 62 sous barcelonesos, de censos y directas senyorias. Lo preu foren 30 lliures. Consta en poder de Fransesch d'Olivelles, notari de Barcelona, als 24 de janer, 1369.

165

1369, juliol, 1.

Concòrdia feta entre Blanca sa Torre i de Montornès, filla de Pere de Montornès, i Ramon sa Torre, el seu fill d'una part i Pere de Montornès de l'altra, per la qual Pere de Montornès dóna a la seva filla 10.000 sous com a compensació per tots els drets que li podien tocar de la casa de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 77v-78r.

Concòrdia entre Blanca sa Torre y de Montornès, filla de Pere de Montornès, y Ramon de sa Torre, son fill, d'una, y dit Pere de l'altra, ab la que dit Pere li dona 10.000 sous en paga y satisfació de tots los drets que li podian competir en la casa de Montornès, ab diferents pactes en aquella expressats. Consta en poder de Francisco de Navas, notari de Barcelona, a 1 de juriol de 1369.

166

1369, octubre, 16.

Pere de Montornès, donzell, reconeix haver rebut d'Isabel, filla de Bernat de Pinós, 37.000 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 72v.

Àpoca de 37.000 sous fete per Pere de Montornès, donzell, a la señora Isabel, donzella, filla del señor Barnat de Pinós. Consta en poder de Francesch de Ladernosa, notari públic de Barcelona, a 16 d'octubre de 1369.

167

1370, febrer, 3.

Capítols matrimonials de Guillem Colomer, fill de Pere Colomer, de Vilanova, amb Sança, filla de Bernat Carbó, de Corró d'Amunt.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 151r-v.

A 3 febrer, 1370. En poder del rector de Corró de Vall. Capítols matrimonials de Guillem Colomer, fill de Pere \Colomer/, señor del mas Colomer, àlias Gàlia, de Vilanova, y Sanxa, filla de Bernat Carbó, de Corró de Mun, ab que esta portà 40 lliures de dot y se li feren 20 lliures de donació propter nupcias, per lo que obligà dit mas, que tenia en la parròquia de Vilanova per Pere de Montornès, donzell, com a señor de la casa y castell vell de Montornès, el que a 3 setembre 1373, en poder de Pere Salvador, firmà dit acte per rahó de señoria junt ab Isabel, sa muller.

168

1370, febrer, 9.

Pere de Montornès reconeix haver rebut d'Isabel de Pinós 24.000 sous en concepte de dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 72v-73a r.

Àpoca feta per lo señor Pere de Montornès a la señora Isabel de Pinós, de 24.000 sous que aportà en dot. Consta en poder de Francesch de Ladernosa, notari públic de Barcelona, als 9 de febrer de 1370.

169

1370, febrer, 10.

Capítols matrimonials entre Pere de Montornès, fill de Pere de Montornès, i Isabel, filla de Bernat de Pinós, de l'altra.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 150r.

Capítols matrimonials fets entre lo señor Pere de Montornès, fill d'altre señor Pere de Montornès, d'una part, y la señora Isabel, filla de Bernat de Pinós, de part altre. Consta en poder de Francesch de Ladernosa, notari públic de Barcelona, als 10 de febrer de 1370.

170

1371, abril, 1.

Francesc de Pi, de la parròquia de Vallromanes, fa a Pere de Montornès confessió del mas Pi, pel qual n'és home propi, soliu i afocat. També confessa tenir tota aquella muntanya boscosa dita Lo Paralló.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 57r.

Confesió feta per Francesch de Pi, de la parròquia de Vallrromanes, al señor Pere de Montornès, de tot lo mas Pi en alou y directa señoria sua, com a señor que és del castell de Montornès, y que és home propri, solido y afocat, ab tots los censos, agraris y servituts, en la qual van descritas totas las pesas de terra de dit mas. També confesa a dit señor tota aquella montaña boscosa anomenada Lo Parayó, part viña plantada a la sisena part dels fruits y de vi. Consta en poder de Pere Salvador, notari real, a 1 d'abril de l'any 1371.

171

1371, abril, 29.

Bernat de Valls, de la vila de Sant Celoni, ven a Guillem Baró Massip, notari de la vila. un censal de 70 sous, que dit notari compra en qualitat de tutor dels fills de Jaume Terrades, de Sant Cebrià de Fuirosos.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 118v-119r.

Venda feta per Bernat de Valls, de la (vila de) San Saloni, a Guillem Baró Masip, notari de dita vila, com a tudor dels fills de Jaume Tarrades, de San Sabrià de Fuyrosos, comprant per dit pubill de tot aquell censal de 70 sous de penció que Ramon Castelló y sa muller fan tots anys a dit Valls. Consta en poder de Francesch Pla, rector de San Llorens de Vilardell, del bisbat de Barcelona, als 29 d'abril de 1371.

172

1371, maig, 5.

Testament de Francesca, vídua de Pere de Montornès, pel qual nomena hereu al seu fill Guillem de Montornès o, en altre cas, Maria, també filla seva, dona d'Eimeric Dusai.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 155r-v.

Testament de Francesca, muller del condam Pere de Montornès, donzell, la qual hereta a Guillem de Montornès, fill comú seu y de dit Pere de Montornès. Y si dit Guillem morís sens infants, hereta en tal cas a Maria, filla de dits cònjuges, muller d'[Eyme]

rich Dusay. Consta en poder de Berenguer Armengol, notari públic de Barcelona, als 5 de maig de 1371.

173

1372, setembre, 17.

Concòrdia feta entre Ramon de Torre, en nom de la seva mare Blanca Torre i de Montornès, filla de Pere de Montornès, d'una banda, i Pere de Montornès, de l'altra, per la qual es ratifica la concòrdia feta entre Blanca i Pere l'any 1369.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 77v.

Concòrdia entre Ramon de Torre y com a procurador de sa mare, Blanca Torre y de Montornès, filla del venerable Pere de Montornès, d'una, y dit Pere de l'altra, ab la que se ratifica la concòrdia feta entre dita Blanca y dit Pere en 1369 sobre los drets pertocants a Blanca en la casa de Montornès y per la total definició del promès en aquella li dona ab esta dit Pere 357 sous. Consta en poder de Guillem de Sant Ilari, notari de Barcelona, a 17 setembre, 1372.

174

1372, setembre, 17.

Ramon de Torre, domiciliat a Mallorca, reconeix haver rebut de Pere de Montornès 1.000 sous, que serviren per la lluïció del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 61v.

Àpoca feta per Ramon de Torra, domiciliat en Mallorca, a Pere de Montornès, señor del castell de Montornès, de 1.000 sous, resultans d'aquells 1.000 sous que Ramon de Vigas y Ramon de Plegamans havian fet fermansa, los que serviren per la lluïció del castell de Montornès. Consta en poder de Francesch de Montalt, notari públic de Barcelona, als 17 de setembre, 1372.

175

1372, setembre, 17.

Blanca de Torre, de l'illa de Mallorca, paga a Pere de Montornès 5.000 sous de propietat d'un censal i pensió de 357 lliures, 1 diner i malla.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 115r.

Acte de millora feta per la señora Blanca de Torra, de la isla de Mallorca, al señor Pere de Montornès, de pagar-li 5.000 sous de proprietat de censal y penció de 357 lliures, 1 diner y malla, com consta en poder de Fransesch de Montalt, notari públic de Barcelona, als 17 de setembre de 1372.

176

1372, octubre, 2.

Agnició de bona fe feta per Guillem Colomer a la seva dona Sança, filla de Bernat Carbó, respecte al seu dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 127v.

A 2 d'octubre, 1372. En poder de Pere Salvador, notari públic. Agnició de bona fe feta per Guillem Colomer, fill de Pere, a Sanxes, sa muller, filla de Bernat [C]arbó, de son dot, que li havia fet propter nupcias en temps que ell no tenia edat per fer dita agnició, obligà son mas Colomer de que son pare li havia fet donació y diu se tenia per Pere de Montornès, donzell.

177

1373.

Capbreu de temps de Rimbau Ricard, senyor de la casa de Robet, a Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 85r.

Capbreu de temps de Rumbaldo Ricart, señor que a las horas era de la casa de Robet, en lo terme de Montornès, vuy unida al castell de Montornès, fet en l'any de 1373. Notari, Pere Salvador.

178

1374, febrer, 26.

Bernat de Font, ciutadà de Barcelona i habitant de Granollers, estableix a Pascasi Pons, de Granollers, unes cases amb hort, al carrer de la Roca, a Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 52r.

Bernat de Tort,[345] ciutadà de Barcelona, habitant en Granullers, feu establiment a Pascasi Pons, de Granullers, d'unas casas ab un retro corral, en la vila de Granullers, en lo Carrer de la Roca, y diu se tenen per Barenguer Simon, jurisperit, ciutadà de Barcelona, a cens d'un parell de capons y 5 sous, pagadors lo dia de Nadal, lo qual ho té per Bernat de Riuprimer, donzell, Bernat de Soler, com a rector de Las Codinas, y la priora del convent de Junqueras, de Barcelona, com a señors que són per indivís de la casa d'Oliveto, a cert cens; a cens d'un parell de capons y 9 sous pagadors lo dia de Sant Juan, y dit Font se obligaba a pagar a Simon lo parell de capons y 5 sous li feya de cens esta casa. Consta ab acte rebut en l'escribania comuna de Granollers, a 26 de febrer de 1374. Aquest acte és firmat per rahó de señoria, però no és clos.

179

1374, setembre, 4.

Jaume Perafita, beneficiat de la Seu de Barcelona, crea un censal per a Bernat Ferrer i Ramon de Puig de 66 lliures de preu i una pensió anual de 95 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 111v-112r.

Creació de censal feta per Jaume Perefita, beneficiat de la Cathedral de Barcelona, a Bernat Ferrer y Ramon de Podio, de preu de 66 lliures y penció tots anys 95 sous. Consta en poder de Francisco Olsinellas, notari públic de Barcelona, als 4 de setembre de 1374.

180

1374, octubre, 7.

Testament de Guillem de Montornès, donzell, fill de Pere de Montornès, donzell, senyor del castell de Montornès, pel qual fa hereu el seu germà Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 156r.

Testament de Guillem de Montornès, donzell, fill de Pere de Montornès, també donzell, señor del castell de Montornès, lo qual fa hereu al señor Pere de Montornès, germà seu, ab l'expresió «et suos». Consta en poder de Pere Vilarnau, notari públic als 7 d'octubre, 1374.

345. Lectura errònia de «Font».

181

1375, setembre, 8.

Testament de Maria, dona de Francesc de Pujol, notari de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 158v.

Testament de Maria, muller de Francesch de Pujol, notari de Barcelona, la qual fa hereu a Pere Pomès, fill seu y de la señora Francesca de Pujol, y en cas que no fàsia testament, fa hereu a Fransesch, fill seu. Consta en poder de Pere Vilarnau, notari públic de Perpiñà, als 8 de setembre de 1375.

182

1377, febrer, 3.

Pere de Montornès estableix en precari a Pere Roldorar el mas Roldorar, amb un cens de 2 quarteres de forment.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 44v.

Precari firmat per mossèn Pere de Montornès a Pere Roldorar de tot aquell mas Roldorar, ab prestació de cens de 2 quarteras de formen. Consta en poder de Pere Mestre, regint la notaria de Granollers, als 3 de febrer, 1377.

183

1377, maig, 30.

Pere de Montornès fa donació a Miquel de Dusai, el seu nebot, d'un censal de 453 sous de pensió que tenia pels diputats de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 107r.

Donació d'un censal de penció 453 sous feta per Pere de Montornès a Miquel de Dusay, son nebot, dels mais (que) li corresponian los diputats de Barcelona. En poder de Bernat de Castellvell, notari de Barcelona, als 30 de maig de 1377.

184

1377, agost, 28.

Pere de Montornès i la seva dona Elisenda reconeixen haver rebut de Guerau Marí, de Sant Cebrià de Tiana, 2.500 sous en satisfació de dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 64v-65r.

Àpoca feta per Pere de Montornès y Elisendis, sa muller, de 2.500 sous, a Grau Marí, de Sant Cebrià de Tiana, en satisfacció de dot. Consta en poder de Francisci Simon, notari públic per tot lo regne d'Aragó, a 28 d'agost de 1377.

185

1377, desembre, 20.

Testament de Guillem de Prat, de la parròquia de Vallromanes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 160r.

Testament de Guillem de Prat, de la parròquia de Vallrromanes, lo qual fa hereu a Jaume, son fill. Y si mor sens fills, fa hereu lo qui se trobarà més propinquo de son llinatge. Consta en poder del rector de Vallrromanas, als 20 de desembre de 1377.

186

1378, setembre, 4.

Galceran Armengol nomena procurador seu Bernat Lladó per tal que prengui possessió dels censos que li presten els homes de la parròquia de Sant Martí de Teià, i que dit Armengol havia venut en carta de gràcia al rector de Teià.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 81r-v.

Procura feta per Galceran Armengol a Bernat Lladó per a péndrer pocessió de molts censos (que) li fan los hómens habitants en las parròquias de Sant Martí de Tayà, los quals censos dit Armengol havie primer venut a carta de gràcia al reverent rector de Tayà per preu de 5 lliures, 11 sous, 3 diners. Consta en poder d'Antoni de Sala, notari de Barcelona, als 4 de setembre de l'any 1378.

187

1380, maig, ?

Berenguer Ferrer de Montornès restitueix a Pere de Montornès la fàbrica de llossar i ferreria que tenia al terme de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 99r.

Restitució feta per Barenguer Ferrer, de Montornès, al señor Pere de Montornès, de tota aquella fàbrica de llossar y farreria que tenia en lo terme del castell de Montornès, ab tots los censos de grans, blat y totas pocessions que foren de Pere Ferrer, so pare y tots los drets de directas señorias que ab dita farreria li foren establidas per lo señor Pere de Montornès. Consta en poder de Francesch de Montalt, notari públic de Barcelona, als de maig de 1380.

188

1381, març, 16.

L'infant Joan, governador general, concedeix a Pere de Montornès els 2.000 sous que la seva germana Maria, vídua d'Eimeric Dusay, tenia de renda, ja que ha estat el seu curador.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 179v.

A 16 mars, 1381. Concesió de l'infant don Juan, governador general, a Pere de Montornès, donzell de sa casa y família, el que havia estat curador de Maria, sa germana, filla d'altre Pere de Montornès, viuda d'Aymerich Dusay, de Barcelona, ab la que li aseñala per lo salari de la cobransa de son sou, 2.000 sous, que dita sa germana tenia de renda per son sustento.

189

1382, maig, 28.

Pere de Montornès, senyor del castell vell de Montornès, estableix a Francesc Serra, de Vallromanes, el mas Pi, situat a dita parròquia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 45v.

Establiment fet per lo señor Pere de Montornès, com a señor del castell vell de Montornès, a Franscesch Serra, de Vallrromanas, del mas Pi, cituat en dita parròquia, ab tots los honors y pertinències de dit mas, ab la servitut de tasca y brasatge y altres censos y tascas. Consta en poder de Juan Llinàs, notari, als 28 de maig de 1382.

190

1382, desembre, 11.

Francesc Simó, com a procurador del seu fill Berenguer Simó, que és hereu de Bartomeua, filla de Bernat de Guàrdia, àlies Escarp, reconeix haver rebut de Pascasi Pons 10 lliures per uns censos deguts de temps passats sobre dues cases que Pascasi Pons tenia al carrer de la Roca, a Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73a v.

Àpoca feta per Francesch Simon, com a procurador de Berenguer Simon, son fill, y lo dit, com a hereu de Barthomeva, filla de Bernat de Guàrdia, àlias Scarp, a Pascasi Pons, de 10 lliures, las quals paga per Bernat de Font y lo dit per censos devia de temps passat, d'aquellas dos casas (que) posehia lo mateix Pascasi Pons en la vila de Granollers, en lo carrer de La Roca, que·s tenian per los señors de la casa d'Oliveto. Consta en poder de Guillem Garau, notari per tota Catalunya, als 11 de desembre de 1382.

191

1383, febrer, 2.

Guillem Colomer Galia confessa a Pere de Montornès, com a senyor del castell vell de Montornès, ser home propi pel mas Colomer de Vilanova.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 58r-v.

A 2 febrer, 1383. En poder de Pere Salvador, notari real, confesió feta per Guillem Colomer Galia a Pere de Montornès, donzell, com a señor de la casa y castell vell de Montornès, del mas Colomer de Vilanova, ab las pesas de terra que tenia per dit Montornès, en que se fa menció d'un precari o establiment fet per Pere de Montornès, major, a Pere Colomer, a 4 febrer, 1357, en poder de Francesch Mata, notari.

192

1385, abril, 20.

Privilegi concedit pel governador reial a Pere de Montornès per tal que del bestiar que passava pel terme de Montornès en pogués retenir la part que volgués.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 137r-v.

Privilegi reial donat per lo governador del señor rey a Pere de Montornès (el que diu era pocesor de més de cent anys del castell y terme de Montornès) dels drets y pertinències, greuges de bestiars acàs que pasaban a dit terme y de tots los animals, el que per la sua família a competent preu se puga aturar la part (que) vulgués de dits bestiars, y que per tenir drets y privilegis vells sia mantingut. Y si acàs los vasals volian [ser] rebeldes, los pugués alcanzar ab sometens o altres danys conveniens a dit Pere de Montornès, sempre y quant lo perjudiqu[éssi]n. Consta en poder de Berenguer de Vilafranca, notari de Barcelona, als 20 d'abril 1385. Al peu és lo decret del beguer de Barcelona y del batlle.

193

1386, juliol, 26.

Dalmau Sagot, de Vic, ven a Jaume Terrades, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, diversos censos i directes senyories que tenia a les parròquies de Sant Celoni i Sant Vicenç de Pertegàs, a canvi de 1.345 sous i 8 diners.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 28r-v.

Venda feta per Dalmau Sagot, de Vich, a Jaume Tarrades, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, de molts censos y directas senyorias (que) tenia en las parròquias de Sant Saloni y Sant Vicens de Partagàs, per preu de 1345 sous, 8 diners. Consta en poder de Guillem Bonmasip, notari de Sant Saloni, als 26 de juliol de 1386.

194

1386, agost, 26.

Sança de Corrà i el seu fill Bernat donen a Antoni Corrà, pare de Bernat, de la parròquia de Sant Feliu de Cabrera, un censal de 7 lliures, 7 sous i 11 diners de pensió anual.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 114v.

Creació de censal de penció 7 lliures, 7 sous, 11 diners feta per Xanxa de Corrano y Bernat, son fill, de la parròquia de San Feliu de Cabrera, a Antonio Corrano, de dita parròquia, pare de dit Bernat. Consta en poder de Pere d'Arenas, notari de Cabrera, als 26 d'agost, 1386.

195

1386, desembre, 7.

Testament de Francesc de Mata, notari de Caldes de Montbui.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 160v-161r.

Testament de Fransesch de Mata, notari de Caldas de Monbuy, lo qual fa hereu seu a Fransesch Compte, nebot seu. Consta en poder de Pere Prat, notari públic de Caldas de Monbuy, als 7 de desembre de 1386.

196

1387, octubre, 26.

Bernat Font, de Granollers, ven al donzell Dalmau Soler, a canvi de 73 lliures i 1 sou, una casa a la vila de Granollers, al carrer de la Roca, així com el cens d'una casa propera, els quals tenia els Berenguer Simó, el qual les tenia pels senyors de la casa d'Olivet.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 14r.

Venda feta per Bernat Font, natural de Granollers, a Dalmau Soler, donzell, d'una casa en la vila de Granollers, en lo carrer de la Roca, y del cens de 9 sous ly feria un altre casa que era al costat de la que ly venia, lo qual cens y casa se tenia per Berenguer Simon, a cens d'un parell de capons y 5 sous, y lo dit estas y altres cosas las tenia per Bernat de Riuprimer, donzell, Bernat de Soler, rector de l'Hospital de las Codinas, y la priora de Junqueras, senyors que eran per indivís de la casa d'Oliveto, a cens de 5 parells de capons y 5 sous, per preu de 73 lliures, 1 sou. Consta ab acte en poder de Francisco Simon, notari de Granollers, que crech regia l'escrivania comuna de Granollers, als 26 d'octubre de 1387. És firmat per rahó de senyoria y no és clos.

197

1388, març, 26.

Bernat de Font reconeix haver rebut de Dalmau Soler les 73 que li devia per la venda d'unes cases i un cens a la vila de Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 73av-73br.

Àpoca feta per Bernat de Font a Dalmau de Soler, de 73 lliures, per lo qual preu li havia venudas unas casas y 9 sous de cens en la vila de Granullers. Consta ab acte en poder de Guillem Garau, notari per tota Catalunya, als 26 de mars de 1388.

198

1388, agost, 20.

Alamanda de Prat, de la parròquia de Sant Andreu d'Òrrius, fa definició, com a senyora del mas Soler de Vilanova, a Berenguer de Bramasachs, el seu tutor i curador, de dita tutela.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 74r-v.

Definisió feta per Alamanda de Prat, de parròquia de Sant Andreu d'Ò[rriu]s, com a señora del mas Soler de Vilanova, del terme de Montornès, de consentiment del seu marit, a Barenguer de Bramasachs, de dita parròquia de Vilanova, tutor y curador seu de la tudela y cura (que) havie administrada. En poder de Guillem Giralt, notari de Granullers, als 20 d'agost de 1388.

199

1388, desembre, 15.

Joan Mates, posseïdor del mas Sabet de Viladordila, de la parròquia de Montornès, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 56v.

Confesió d'home propri feta per Juan Matas, pocesor del mas Sabet, de Viladordila, de la parròquia de Montornès, al señor Pere de Montornès, señor del castell de Montornès. En poder de Pere Galceran, notari de Montornès, als 15 de desembre de l'any 1388.

200

1389, agost, 17.

Galceran Armengol, ciutadà de Barcelona, fa donació en precari als marmessors de Pere de Finestrells, de Sant Andreu de Palomar, de dues peces de terra situades al territori de Barcelona, una a Fornells i l'altra a la Clota, que posseeix per l'Hospital de Sant Joan.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 50v.

Precari fet per Galceran Armengol, ciutadà de Barcelona, als marmessors del testament del quondam Pere de Finestrells, de Sant Andreu del Palomar, de 2 pesas de terra cituadas en lo territorio de Barcelona, l'una en lo lloch dit Fornells, y l'altra en lo lloch dit La Clota, que·s tenen per l'Hospital de Sant Juan. Consta en poder de Ramon de Forest, notari de Barcelona, als 17 d'agost, 1389.

201

1390, abril, 16.

Pascasi Pons reconeix haver rebut de Dalmau Soler 18 lliures per l'entrada d'un establiment fet a Bernat de Font sobre una casa a Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73br.

Àpoca feta per Pascasi Pons a Dalmau de Soler de 18 lliures (que) havia pagadas d'entrada d'aquell establiment (que) li havia fet Bernat de Font d'una casa en Granullers,[346] en poder de Guillem Garau, notari de Granullers, als 26 de febrer de 1374, per lo que Bernat de Riuprimer no havia volgut firmar per rahó de señoria dit establiment, ans bé havia donada la fadiga a Dalmau de Soler, a qui s'havia fet semblant establiment, en poder de Francesch Simon, notari de Granollers, y no diu l'any. Y d'altra part, 14 lliures (que) havia pagadas de lluhismes als altres señors. Consta en poder de Bernat Nadal, notari públic de Barcelona, als 16 d'abril de 1390.

202

1391, gener, 7.

Joan I, rei d'Aragó, concedeix a la universitat i particulars de Montornès el privilegi de poder triar una terna de tres homes per a l'elecció del batlle reial de la vila.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 139r-v.

Privilegi concedit per lo rey Juan d'Aragó a la universitat y particulars de Montornès, que de tres en tres anys agués de fer terna de tres hòmens per batlle reial y que lo batlle general de Cathaluña devia elegir un dels tres, a 7 de janer 1391. En poder de Pere Dalmau, notari de Barcelona.

203

1391, gener, 11.

Pere de Montornès restitueix al batlle general de Catalunya, en nom del rei, el mer i mixt imperi del terme i castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 99v.

A 11 jané, 1391. Notari, Galceran Nicolau. Restitució del mer y mixt imperi del terme y castell de Montornès per Pere de Montornès al batlle general de Cataluña, en nom del rey.

204

1391, gener, 29.

Jaume Soler, com a posseïdor del mas Serra de Viladordila, a la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53r.

Confessió d'home propri feta per Jaume Soler com a posessor del mas Serra de Viladordila, en la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, al señor Pere de Montornès, com a señor del castell de Montornès. Consta en poder de Guillem Giralt, notari de Montornès als 29 de janer de 1391.

346. Cancel·lat «cituada».

205

1392, agost, 6.

Arnau Palahí, de Sant Esteve de Bruguera, ven a Pere Estapoll, de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra situada a Sant Esteve de Bruguera, junt a la riera de Viabrea, a canvi de 7 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 26v-27r.

Venda feta per Arnau Palay, de Sant Esteve de Bruguera, a Pere Estapoll, de Sant Sabrià de Fuirosos, de tota aquella pesa de terra cituada en dita parròquia de Bruguera, junt a la Riera de Viabrea, en lo lloch anomenat Jua de Partenau per preu de 7 lliures. Consta en poder de Guillem Banils, notari d'Hostalrich, als 6 d'agost de 1392.

206

1393, gener, 17.

Concessió reial feta pel batlle general de Catalunya als homes de Montornès de no alienar de la Corona la jurisdicció del terme.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 179v.

A 17 jené, 1393. Notari Pere Dalmau, de Barcelona. Conseció real feta per lo batlle general de Cathaluña als de Montornès de no alienar de la real corona la jurisdicció de son terme.

207

1393, gener, 20.

Agnició de bona fe feta pels consellers de Barcelona als síndics de Montornès, sobre la compra a carta de gràcia feta al rei.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 127r.

A 20 janer de 1393. Notari, Pere Dalmau, de Barcelona. Agnició de bona fe feta per los concellers de Barcelona als síndics de Montornès, de que la compra a carta de gràcia que per 8.800 sous havian fet al rey dit dia, de \lo/ que tenia comprat al rey per 5.500 sous Pere de Montornès, y de diners d'ells, que digueren guardar la carta de gràcia que havian firmat al batlle general y pagar los gastos que·s fessen y fer deguesen, dependens de dit acte.

208

1393, març, 18.

Francesc de Guardiola, procurador de Guillem de Montornès, donzell de Mallorca, reconeix haver rebut d'Anton Colomer, de Vilanova, els diners per l'arrendament del turó de Vilanova.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 72r.

A 18 mars, 1393. En poder de Francesch de Montalto, notari de Barcelona. Àpoca feta per Francesch de Guardiola, procurador de Guillem de Montornès, donzell domiciliat en Mallorca (la procura fou feta en Barcelona, a 21 abril, 1374), a Anton Colomer de Vilanova, per lo preu de l'arrendament del teró de Vilanova per l'any que acababa lo dia de Santa Creu pròxim venturo.

209

1394, novembre, 4.

Sentència arbitral entre Guillem de Montornès, i Quitèria de Requesens, qui fou muller de Ramon de Montornès en primeres núpcies, per la qual es declara que dita Quitèria pot tenir hipotecats els béns del seu marit fins que li sigui retornat el dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 89v.

Sentència arbitral entre lo señor Guillem de Montornès d'una part y la señora Quitèria de Requesens, qui en primeres núpcies fou muller del señor Romeu de Montornès, d'altra, ab la que se declarà que dita señora Quitèria tingués hipotecats los béns de dit quondam son marit, fins y atant sea satisfeta y pagada de son dot. Consta en poder de mossèn Pere Brises, notari públic de Barcelona, als 4 de novembre de 1394.

210

1396, octubre, 2.

Pere de Camps, de Caldes de Montbui, reconeix haver rebut de Francesc Valls, blanquer, administrador de l'Hospital de Caldes de Montbui, la renda que té per dit Hospital i d'alguns llegats piadosos.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 66v.

Àpoca definitiva firmada per Pere Camps, de Caldas de Monbuy, a Fransesch Valls, blanquer, administrador de l'Hospital de dita vila, tant de la renda (que) té cobrada per dit Hospital com dels llegats pios. Consta en poder de Berenguer Fortuny, notari públic de dita vila, als 2 d'octubre, 1396.

211

1398, abril, 17.

Miquel Mates, canaler de cera, ven a Domènec Sans, rajoler ciutadà de Barcelona, una vinya situada sobre el monestir de Valldonzella, a canvi de 30 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 30v.

Venda feta per Miquel Matas, canaler de cera, a Domingo San, rejoler ciutadà de Barcelona, de tota aquella pesa de terra viña plantada, cituada en lo territori de Barcelona, sobre lo monastir de Valldonzella, que·s té per lo benefici de Santa Eulària, de la iglésia de Sabadell, per preu de 30 lliures. Consta en poder de Thomàs Restra, notari de Barcelona, als 17 d'abril de 1398.

212

1398, juny, 30.

Bernat Penya, de Fuirosos, i Bartomeu Penya, de Gualba, substitueixen Jaume Pasqual com procuradors i administradors de Margarida, filla i hereva d'Arnau Pasqual.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 82v.

A 30 juny de 1398, mosèn Guillem Bonmasip de Sant Saloni. Substitució de la procura ab libre y general administració que tenia Jaume Pasqual, de Sant Saloni, de Margarida, filla y hereva d'Arnau Pasqual, a favor de Bernat Peña, de Fuyrosos, y a Barthomeu Peña, de Gualba, donant-los tots los poders que ell tenia simul et in solidum.

213

1398, juliol, 21.

Felip de l'Hom, mercader de Barcelona, fa millora del censal que rep de Pere Joan Sa Noguera, Galceran Armengol i altres.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 114v.

Millora de censal feta per Felip de l'Hom, mercader de Barcelona, de 500 sous de preu, que los honorables an Pere Joan Sanoguera, Galceran Armengol y altres feyan a dit hom quiscun any ab las espectàncias en dit acte designadas. Consta en poder de Francesch Martí, notari de Barcelona, als 21 de juriol de 1398.

214

1401, octubre, 4.

Pere de Montornès, senyor del castell de Montornès, estableix a Pere Cuquet, de Vallromanes, una peça de terra boscosa situada al mas Nadal a canvi d'un cens anual d'un morabatí.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 42r.

Establiment fet per Pere de Montornès, com a señor del castell de Montornès, a Pere Cuquet, de Vallrromanes, de tota aquella pesa de terra boscosa, cituada en lo lloch anomenat Mas Nadal, \que antiguament fou de pertinències del mas Nadal/, a cens d'un morabatí. Consta en poder de Pere Baster, notari de Barcelona, als 4 de octubre, de l'any 1401.

215

1403, octubre, 27.

Testament de Joan Nadal, pagès de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 158r-v.

Testament de Joan Nadal, pagès de Barcelona, lo qual fa hereu a Catharina, muller sua, a sas voluntats. Consta en poder de Pere Copons, notari públic de Barcelona, als 27 d'octubre de 1403.

216

1404, abril, 25.

Pere de Montornès i d'altres creen un censal de 100 lliures i 100 sous de pensió per a Antoni de Bramasachs.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 115v.

Censal de penció de 100 sous y proprietat de 100 lliures, creat per lo señor Pere de Montornès y altres a Antoni de Bramasachs. Consta en poder de Berenguer de Fortuny, notari de Montornès, als 25 d'abril de 1404.

217

1404, maig, 18.

Fèlix Soler, infermer de Sant Salvador de Breda, estableix a Pere Gras, de la parròquia de Santa Maria de Breda, el camp de terra que té dins la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, al Prat de Gem.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 48v-49r.

Establiment fet per lo señor Fèlix Soler, infermer, de Sant Salvador de Breda, a Pere Gras, de la parròquia de Santa Maria de Breda, de tot aquell camp de terra que té dins la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, en lo lloch dit Prat de Gem, ab prestació de 3 sous tots anys y tasca, ab entrada de 13 sous, 4 diners. Consta en poder de Francesch Comas, notari de Ripoll, pres dit acte a Sant Salvador (de) Breda, als 18 de maig de 1404.

218

1404, setembre, 20.

El procurador del monestir de Sant Pere de les Puel·les reconeix haver rebut de Pere de Montornès 60 florins d'or d'Aragó, a compliment dels 120 florins que foren adjudicats al monestir per l'arbitri fet entre els homes de Montmeló i el senyor de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 61v-62r.

Àpoca firmada per lo procurador de l'abadesa y convent de Sant Pere de las Puel·las de la ciutat de Barcelona a Pere de Montornès de 60 florins d'or d'Aragó, a cumpliment de 120 florins que a dita abadesa foren adjudicats per jutges àrbitres entre los hómens de Monmeló, d'una part, y lo señor Pere de Montornès, de part altre. Dels quals 120 florins dit señor de Montornès n'havia firmat debitori a dita abadesa y convent. Consta en poder de Juan de Font Cuberta, notari de Barcelona, als 20 de setembre, 1404.

219

1405, juny, 10.

Antoni de Bramasachs, de la parròquia de Vilanova, al terme de Montornès, reconeix haver rebut la fermança d'un censal que rebia de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73a r.

Àpoca ab lloch y cessió de diferents quantitats feta per Antoni de Bramasachs, de la parròquia de Vilanova, del terme de Montornès, al señor Pere de Montornès, señor del castell y terme de Montornès, per ser fermansa d'un censal (que) prestaba a dit Bramasachs dit Pere, de penció de 5 lliures y proprietat de 100 lliures. Consta en poder de Pere Baster, notari de Barcelona, a 10 de juny de 1405.

220

1405, agost, 22.

Pere de Montornès, cambrer del monestir de Sant Cugat, fa donació a Angelina, dona de Galceran Armengol, de les legítimes paterna i materna i dels béns de la camareria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 105r-v.

Donació feta per Pere de Montornès, camarer del monastir de Sant Colgat a Angelina, muller de Galceran Armengol, de tota la llegítima paterna y materna y dels béns de la camareria. Consta en poder de Pere de Sanauja, notari públic de dit convent, als 22 d'agost de 1405.

221

1406, gener, 30.

Climent Batllòria i el seu fill Guillem, de Sant Cebrià de Fuirosos, estableixen al donzell Ponç de Gualba una peça de terra situada al veïnat de la Batllòria, a Sureda, que tenen pel senyor del castell de Montnegre.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 46v.

Establiment fet per Climèn Vallori y Guillem, son fill, de Sant Sabrià de Fuyrosos, al honorable Pons de Gualba, donzell, de tota aquella pessa de terra cituada en lo veinat de La Vallòria, en lo lloch dit Sureda, que·s té en directa señoria del señor del castell de Monnegre, a prestació de tasca. Consta en poder de Guillem de Pera de Vall, com a obtenint lo benefici de Santa Maria de la Iglésia de Monnegre, notari públic, als 30 de janer, 1406.

222

1406, febrer, 1.

Jaume Plana, de Viabrea, i la seva dona venen a Pere Estapoll, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, la peça de terra que posseïen al Pla de Viabrea, a Sant Esteve de Bruguera, a canvi de 20 florins d'or.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 24r-v.

Venda feta per Jaume Plana, de Viabrea, y sa muller, a Pere Estapoll, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, de tota aquella pessa de terra que possehian en lo Pla de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, per preu de 20 florins d'or. Consta en poder de Pere de Colomer, notari d'Hostalrich, a 1 de febrer de 1406.

223

1406, abril, 19.

Isabel, dona del donzell Pere de Montornès, fa donació a la seva neboda Aldonsa, filla de Bernat d'Hostalric, de 3.500 florins d'or d'Aragó amb motiu del seu matrimoni amb Pere Galceran Armengol.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 102r.

Donació feta per Isabel, muller de Pere de Montornès, donzell, ab consentiment de son marit, a Aldonsa, donzella, naboda sua, filla de Bernat d'Hostalrich, donzella, en contemplació del matrimoni celebrador ab Pere Galceran Armengol, de 3.500 florins d'or d'Aragó, assignats en dot y sobre los béns de dita señora Montornès. Consta en poder de Gabriel Cañelles, notari públic de Barcelona, als 19 d'abril de 1406.

224

1409, febrer, 17.

Nicolau Pujol, de Sant Esteve de Bruguera, ven a Pere Pujol, de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra erma situada a la parròquia de Bruguera, a canvi de 6 lliures i 12 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 20v.

Venda feta per Nicolau Pujol, de Sant Esteve de Bruguera, a Pere Pujol, de Sant Cebrià de Fuirosos, d'una pessa de terra herma situada en la parròquia de Bruguera, per preu de 6 lliures, 12 sous. Consta en poder de Berenguer de [...], d'Hostalric, als 17 de febrer, 1409.

225

1409, març, 28.

Testament de Jaume de Vall, de la vila de Caldes de Montbui.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 159r.

Testament de Jaume de Vall, de la vila de Caldas de Monbuy, lo qual fa hereu a Francesch de Vall, fill seu, a sas líberas voluntats. Consta en poder de Baranguer Fortuny, notari de Caldas, als 28 de mars de 1409.

226

1410, octubre, 17.

Confirmació feta pel rei Ferran I d'Aragó del privilegi de 1410 pel qual el castell de Montornès pertany, amb els seus drets, alous i senyories, a Pere de Montornès, i nomenament de curadors per a la seva germana Maria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 125r.

Confirmació feta per lo rey Fernando d'Aragó de ser lo castell de Montornès del señor Pere de Montornès, ab sos drets, alous y directas señorias, y de la nominació de curadors a sa germana Maria, mentecata, sa universal hereva. Consta en poder de Joan Ferrer, notari de Barcelona, als 17 d'octubre, 1410.

227

1411, gener, 7.

Arnau Bosc, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, ven a Pere Bert, àlies Codolet, de dita parròquia, la peça de terra situada a les Toixoneres, a canvi de la tasca.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 19v-20r.

Venda feta per Arnau Bosch, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a Pere Bert, àlies Codolet, de dita parròquia, de tota aquella pessa de terra situada en lo lloch dit Tuxoneras, a prestació de tascas. Consta en poder de Gregori Bosoni, notari d'Hostalric, als 7 de janer de 1411.

228

1411, juny, 10.

Guerau de Gualba, senyor del castell de Montnegre, absol Vicenç Batllori i els seus fills i descendents de ser homes propis, solius i afocats, a canvi de 13 florins i mig.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 75v-76r.

Absolució, remisió y definisió feta per lo señor Garau de Gualba, señor del castell de Monnegre, de ser home propri, sòlido y affocat a Vicens Vallòria y a sos fills y decendens, per preu de 13 florins y mig. Consta en poder de Guillem Pere de Vall, prevere y notari del señor del castell del Monnegre, als 10 de juny de 1411.

229

1411, juny, 13.

Jaume Terrades, de Sant Cebrià de Fuirosos, estableix a Guerau de Gualba, senyor del castell de Montnegre, la peça de terra que té per ell, situada a la Batllòria, a canvi de 7 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 46r.

Establiment fet per Jaume Tarrades, de Sant Ciprià de Fuirosos, al señor Garau de Gualba, donzell, señor del castell de Monnegre, de tota aquella pesa de terra cituada en dita parròquia de la Vallòria, la qual se té per dit señor a cens de 7 sous. Consta en poder d'Antoni Cossí, notari de Sant Saloni, als 13 de juny de 1411.

230

1411, juny, 21.

Bartomeu Oliver, de Montornès, confessa ser home propi, soliu i afocat de Pere de Montornès, pel mas Oliver.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53r.

Confesió feta per Barthomeu Oliver de Montornès a Pere de Montornès, señor del castell de Montornès d'home propri, solido y afocat ab lo seu mas Oliver, en poder de Barenguer de Costa, notari públich de Barcelona, als 21 del mes de juny de 1411.

231

1411, juny 22.

Galceran Oliver, de Montornès, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53r.

En lo mateix pergamí del número antecedèn, altra confessió d'home propri de Galceran Oliver de Montornès, en poder de Berenguer de Costa, notari públic de Barcelona, als 22 de juny de 1411.

232

1411, agost, 21.

Jaume Colomer Gàlia, de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, confessa ser home propi de Pere de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 53v.

Confessió d'home propri feta per Jaume Colomer Galia, de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, a Pere de Montornès, en poder de Pere Baster, notari públic de Barcelona, als 21 del mes d'agost de 1411.

233

1412, gener, 29.

Testament de Pere de Montornès, senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 155r.

Testament del señor Pere de Montornès, donzell, señor del castell y terme de Montornès, lo qual heretà a Maria de Montornès, germana sua, y a sos fills. Y si dita Maria morís sens infans, institueix hereu seu a Pere Galceran Armengol, marit d'Andolsa de Montornès, ab tal y emperò que aja de péndrer lo nom y armas de Montornès. Y si no lo succeix y no pren nom y armas, en tal cas hereta a Antonil, fill de Guillem de Montornès, habitant en la ciutat de Mallorca. Consta en poder de Jaume Matheu, lo qual testament fou pres en lo castell inferior de Montornès, a 29 de janer de 1412.

234

1412, febrer, 8.

Bartomeu Tria, de la parròquia de Sant Esteve de Brugera, i la seva dona Margarida, venen a Vicenç Batllòria, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, el camp anomenat lo Camp d'en Saula, a Bruguera, al Pla de la Batllòria, a canvi de 28 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 20r.

Venda feta per Barthomeu Tria, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, y Margarida, sa muller, senyors y propietaris del mas Tries, a Vicens Batllori, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuyrosos de tot aquell camp nomenat Lo Camp de Saula, situat en la dita parròquia de Bruguera, en lo lloch dit Lo Pla de la Batllòria, per preu de 28 lliures. Consta en poder de Barthomeu Gracià, notari d'Hostalrich, als 8 de febrer de 1412.

235

1412, març, 22.

Nicolau Pujol, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, ven a Pere Estapoll, de Sant Cebrià de Fuirosos, el tros de terra de llaurar situat a Sant Esteve de Bruguera, a les Toixoneres, a canvi de 17 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 26r.

Venda feta per Nicolau Pujol, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a Pere Estapoll, de Sant Sabrià de Fuirosos, de tot aquell tros de terra de laura, part d'altres pesses més que li resta en la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, en lo lloch anomenat Teixoneras, per preu de 17 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich, als 22 de mars de l'any 1412.

236

1412, maig, 10.

Guerau de Gualba, senyor del castell de Montnegre, nomena procurador seu Jaume Terrades per tal que pugui establir en nom seu a Vicenç Batllori la casa o hostal dit d'en Gualba, situada a la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, a canvi d'un cens anual d'un sou i d'una entrada de 3.000 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 82r-v.

Procura feta per lo señor Garau de Gualba, señor del castell de Monnegre, a Jaume Tarrades, de la dita parròquia, per a que en son nom y com a procurador puga establir a Vicens Vallòria tota aquella casa o hostal dit d'en Gualba, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, ab tots sos drets y pertinències, ab un sou de censos tots anys y d'entrada 3.000 sous. Consta en poder d'Antoni Lòpez, notari de València, als 10 de maig de 1412.

237

1412, maig, 18.

Jaume Terrades, procurador de Guerau de Gualba, estableix a Vicenç Batllori l'hostal de la Batllòria, junt amb una peça de terra contigua a l'hostal i dues situades dins la parròquia, a canvi de 3.000 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 46r-v.

Establiment fet per Jaume Tarrades, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, com a procurador del señor Garau de Gualba, donzell, a Vicens Vallori, de dita parròquia, de tota aquella casa y hostal dit de la Vallòria, juntament ab un pessa de terra contígua al dit hostal, y de 2 pesas de terra cituadas en dita parròquia, per preu de 3.000 sous. Consta en poder d'Antoni Cossí, notari de la villa de Sant Saloni, als 18 de maig, 1412.

238

1412, juliol, 7.

Elisenda, dona de Francesc de Mas, cirurgià de Barcelona, compra diversos censos sobre unes cases a Barcelona, al carrer d'en Fonollar, a canvi de 101 lliures i 1 sou.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 29v.

Compra feta per Elisenda, muller de Francesch de Mas, cirurgià de Barcelona, de tots aquells censos ab directa senyoria de 8 morabatins, los quals se rebian tots anys sobre unas casas cituadas en lo carrer dit d'en Fonallà, per preu de 101 lliures, 1 sou. Consta en poder d'Antoni Agustí, notari de Barcelona, als 7 de juliol de 1412.

239

1412, octubre, 10.

Blanca, dona de Bernat de Prat, de la parròquia de Sant Llorenç de Vilardell, ven a Bernat Oliver, barber de Sant Salvador, una peça de terra situada a la parròquia de Pertegàs, a les Palomeres, a canvi de 44 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 21v-22r.

Venda feta per Blanca, muller de Bernat de Prat, de la parròquia de San Llorens de Vilardell, a Bernat Oliver, barber de Sant Salvador, de tota aquella pessa de terra boscosa, cituada en lo territori de dita vila, en la parròquia de Pertagàs, en lo lloc anomenat Las Palomeras, per preu de 44 sous. Consta en poder del rector de Partegàs, a 10 d'octubre de 1412.

240

1413, maig, 12.

Guillem Terrat, de Viabrea, ven a Pere Estapoll, de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra situada a la parròquia de Bruguera, de quatre jornals de bou, a canvi de 8 lliures i 15 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 25v.

Venda feta per Guillam Tarrat, de Viabrea, a Pere Estapoll, de Sant Sabrià de Fuirosos, de tota aquella pessa de terra cituada en la parròquia de Bruguera, que conté quatre jornals de bous, per preu de 8 lliures, 15 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich als 12 de maig de 1413.

241

1413, juny, 24.

Pere i Eulàlia Bramona fan donació propter nupcias *al seu fill Pere, entregant-li el mas Bramona amb tots els seus drets, situat a la parròquia d'Argentona, juntament amb altres cases i horts.*

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 102r.

Donació propter nupcias feta per Pere y Eulària Bramona a Pere Bramona, son fill, de tot aquell mas anomenat Bramona, ab tots los drets y pertinències, \cituat/ en la parròquia d'Argentona, en lo lloch dit Bramona, ab altres casas y horts en dit acte mencionat. Consta en poder de Barnat Nadal, notari de Barcelona, als 24 de juny de 1413.

242

1413, juliol, 4.

Capítols matrimonials entre Pere Bramona, fill de Pere Bramona, d'Argentona, i Cília, filla de Galceran Arós i de Clara.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 151v.

Capítols matrimonials de Pere Bramona, fill d'altre Pere Bramona de la parròquia d'Argentona, d'una part, y Cília, filla de Galceran Arós y de Clara, sa muller. Consta en poder de Barnat Nadal, notari públic de Barcelona, als 4 de juriol, 1413.

243

1413, setembre, 19.

El procurador de Bernat IV de Cabrera fa reducció a Vicenç Batllòria de la prestació de tasca del pa i del vi sobre la terra situada al Camp de Saula, a la Batllòria, que comprà a Bartomeu Tria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 172v.

Reducció feta per lo procurador del señor don Bernat de Cabrera a Vicens Vallòria, a prestació de tota tasca del pa y mitja del vi d'una pesa de terra en la parròquia de Bruguera y en lo pla dit Camp Saula, de la Vallòria, que havia comprada de Barthomeu Tria, de dita parròquia. Consta en poder de Barthomeu Gràcia, notari d'Hostalrich, als 19 de setembre de 1413.

244

1414, abril, 20.

Nicolau Pujol, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, ven a Pere Estapoll, de la Batllòria, la peça de terra situada a la parròquia de Bruguera, al Camp Cosin, propera al camí reial.

A. AMMV, *Speculo*... fol. 23v.

Venda feta per Nicolau Pujol de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a Pere Estapoll, de la Vallòria, de tota aquella pessa de terra cituada en la parròquia de Bruguera, en lo lloch dit Camp Cosin, junt al camí real, per preu de 27 lliures, 10 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalric, als 20 d'abril de 1414.

245

1415, abril 16.

Nicolau Puig, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, ven a Vicenç Batllòria, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra situada a les Tàpies d'en Cossí, a Bruguera, a canvi de 33 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 26r.

Venda feta per Nicolau Puig, de la parròquia de Bruguera, a Vicens Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, d'aquella pessa de terra cituada en la parròquia de Bruguera, en lo lloch de Las Tàpias d'en Cossí, per preu de 33 sous, y per no ser clos no ya nom de notari, si bé diu es a la notaria d'Hostalric, als 16 abril de 1415.

246

1415, agost, 29.

Bernat Sureda, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Antoni Cornell, de Vilardell, un cens d'11 sous sobre la terra que té per Elionor Ribot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 21r.

Venda feta per Bernat Sureda, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos a Antoni Cornelli, de Vilardell, de 11 sous de sens, pagadors tots anys lo primer d'octubre, especialment obligant una pessa de terra que té per la senyora Elianor Ribota. Consta en poder de Barthomeu Felloni, notari de Vilardell, als 29 d'agost de 1415.

247

1416, març, 5.

Sentència arbitral feta entre Pere Estapoll i Vicenç Batllòria, sobre el termenament de la terra que es disputaven. Pere Estapoll havia de permetre el pas a Vicenç Batllòria i mantenir el camí reial.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 90r.

Sentència arbitral feta entre Pere Estapoll d'una part y Vicens Vallori de l'altra, del veynat de la Vallòria, ab la qual se declara que aquella pessa de terra de que las dites [parts] pretenian questió, que per los àrbitres fos terminada, y que dit Estapoll havia de donar camí a dit Vallori y tenir lo camí real dret y igual, a sas despesas. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich y de Sant Esteve de sa Bruguera, als 5 de mars de 1416.

248

1416, març, 5.

Concòrdia entre Pere Estapoll y Vicenç Batllòria, tots dos de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, respecte a la peça de terra que n'Estapoll comprà a Nicolau Pujol, per la qual havia de deixar transitar en Batllòria, per tal que pogués arribar a la seva terra.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 78v-79r.

Concòrdia entre Pere Estapoll, d'una part, y Vicens Vallòria, d'altra, tots de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, de part altra, per rahó d'una pessa de terra que dit Estapoll havia comprada de Nicolau Pujol, de la parròquia de Sant Esteve sa Bruguera, en lo lloch anomenat Camp Cosin, que és junt al camí real, ab que declararen los experts que dit Vallòria continués en pasar a la sua pessa de terra, que tenia més amunt, per lo mateix camí a que solie passar antes. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich, als 5 de mars de 1416.

249

1417, maig, 11.

Pere Tries, de Viabrea, ven a Vicenç Batllòria una peça de terra, en part cultivada en part erma, situada al Camp Amorós, a canvi de 1.015 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 23v-24r.

Venda feta per Pere Trias, de Viabrea, a Vicens Vallòria, de tota aquella pessa de terra, part cultiva y part herma, cituada en lo lloc dit Camp Amorós, per preu de 1.015 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich, als 11 del mes de maig de 1417.

250

1417, agost, 25.

Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, senyor del castell de Montornès, com a senyor de la casa Sotarribes, de la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres, ven a Joan Simon, de Caldes d'Estrac, el Molí Nou, situat a la parròquia de Sant Martí d'Arenys, a canvi de 110 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 1417.

Venda feta per Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, senyor del castell de Montornès, y com a senyor de la Casa Sotarribas, cituada en la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres, a Joan Simon, de la parròquia de Caldes d'Estarach, de tot aquell molí \ab tots sos drets y pertinenses, anomenat/ Molí Nou, situat en la parròquia de Sant Martí d'Arenys, que era de pertinències del mas Sotarribas, el qual se té per lo biscomte de Cabrera y Bas, hi pertanyia a dit Montornès la casa anomenada Sotarriba, per insolutumdació y concessió feta per l'honorable Pere Joan de Masdovellas, a 10 de dezembre 1413, en poder de Joan Ferrer, notari públic de Barcelona, per preu de 110 lliures de Barcelona. No hi és la clausura ni nom del notari, sino que diu que és més en lo castell debaix de Montornès, de la parròquia de Vallromanes, als 25 d'agost de 1417.

251

1418, febrer, 26.

Jaume Saplana i la seva dona, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, venen a Vicenç Batllòria, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra erma, part del mas Plana, propera a les Tàpies d'en Cosin, a canvi de 60 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 22v.

Venda feta per Jaume Saplana y sa muller, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a Vicens Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, de tota aquella pesa de terra herma, de pertinències del mas Plana, prop las tàpias del Cosin, per preu de 60 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalric, a 26 de febrer de 1418.

252

1418, abril, 19.

Pere de Tries, de Viabrea, ven a Vicenç Batllòria, de Sant Cebrià de Fuirosos, una peça de terra situada a la parròquia de Bruguera, al Camp de les Toixoneres, a canvi de 6 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 19r.

Venda feta per Pere Trias, de Viabrea, a Vicens Vall·llòria, de Sant Cripirà de Fuiroses, de tota aquella pessa de terra situada en la parròquia de Bruguera, en lo lloch anomenat lo camp de las Texoneras, per preu de 6 lliures. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich, als 19 d'abril de 1418.

253

1418, juliol, 27.

Nicolau Pujol, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, ven a Vicenç Batllòria, una peça de terra al Camp d'en Saules, a canvi de 10 lliures.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 27v.

Venda feta per Nicolau Pujol, de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a Vicens Vallòria, de tota aquella pesa de terra en lo lloch dit Camp d'en Saules, de dita parròquia, per preu de 10 lliures de moneda barcelonesa, lo qual se té per lo comte de Cabrera, ab prestació de tasca. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich, als 27 de juliol de 1418.

254

1418, setembre, 20.

Pere Verd, de la parròquia de Santa Maria de Breda, ven a Vicenç Batllòria una peça de terra situada a la parròquia de Bruguera, a la Coma d'Euga, a canvi de 100 sous.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 22v.

Venda feta per Pere Vert, de la parròquia de Santa Maria de Breda, com a senyor y proprietari del mas Codolet, de la parròquia de Bruguera, a Vicens Vallòria, de tota aquella pessa de terra cituada en dita parròquia de Bruguera, en lo lloch dit Coma d'Euga, per preu de 100 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalrich, als 20 de setembre de 1418.

255

1419, març, 28.

El procurador de Bernat IV de Cabrera estableix a Vicenç Batllòria, de Fuirosos, una peça de terra de mig jornal, part del mas Terrats, situada a la parròquia de Bruguera al Camp d'en Saula, a canvi de 40 sous.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 49r-v.

Establiment fet per lo procurador del señor Bernat de Cabrera, a Vicens Vallòria de Fuirosos y als seus, de tota aquella pesa de terra que conté mig jornal, que és dita pesa de pertinències del mas Tarrats, de la parròquia de Bruguera, en lo lloch dit Camp Desfaule, lo qual paga d'entrada 40 sous. Consta en poder de Barthomeu Gràcia, notari d'Hostalrich, a 28 de mars de 1419.

256

1419, juliol, 10.

Maria, dona de Guillem Torner, teixidor de Granollers, ven a Rafaela, filla i hereva d'Antic Torner, també teixidor de Granollers, dona de Joan Carner, la meitat d'una casa i corral situada a Granollers.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 34r-v.

Venda feta per Maria, muller de Guillem Torner, teixidor de Granullers, a Raphela, filla y hereva d'Antich Torner, també teixidor de Granollers, muller de Juan Carner, de la mitat d'aquella casa y corral cituat en la vila de Granollers. \En poder del notari de Granollers/ als 10 de juliol de 1419.

257

1419, octubre, 12.

Pere Tries, de Viabrea, ven a Vicenç Batllòria, de la Batllòria, una peça de terra situada a les Teixoneres, a canvi de 76 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 21v.

Venda d'una pesa de terra cituada en lo lloch dit las Teixoneras, feta per Pere Trias de Viabrea, a Vicens Vallori, de la Vallòria, per preu de 76 sous. Consta en poder de Barthomeu Gracia, notari d'Hostalric, als 12 d'octubre, de 1419.

258

1420, gener, 26.

El guardià del monestir dels Framenors de Barcelona, ven a Joan Pou, fuster, un morabatí censal que rep sobre un honor amb cases que Pau Nicolau té a Barcelona, a canvi de 30 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 30v-31r.

Venda feta per lo guardià del monastir de Sant Francesch dels frares menors de la ciutat de Barcelona, a Juan Pou, fuster, d'un morabatí ab tota la directa senyoria d'un honor ab casas que Pau Nicolau tenia en la ciutat de Barcelona, en aquell lloch que solia ser lo monastirs dels pares predicadors de dita ciutat, per preu de 30 lliures. Consta en poder de Bernat Nadal, notari de Barcelona, als 26 de janer de 1420.

259

1420, gener, 26.

Joan de Pou, fill del difunt Marc de Pou, fuster de Barcelona, consigna el morabatí censal que rebia de les cases que el seu pare tenia pels dominics de Barcelona per tal d'instituir un aniversari de caritat en memòria seva.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 163v.

Ynseguint la diposició del testament de March de Pou, fuster de Barcelona, Juan de Pou, fill seu, consigna als reverents religiosos menors de la ciutat de Barcelona per la celebració de sers aniversaris de caritat, un morabatí que rebia sobre aquellas casas que dits pares posehian per lo monastir vell de Sant Domingo de Barcelona, que vuy és la casa del General de Cathaluña. Consta en poder de Bernat Nadal, notari de Barcelona, als 26 de janer de 1420.

260

1420, gener, 27.

El prior del convent de Sant Francesc de Barcelona entrega a Joan Pou, fuster, un cens d'un morabatí sobre un hort i cases situades a Barcelona, propietat de Pau Nicolau.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 134r.

Pocesió donada per lo prior, guardià y convent de Sant Francesch de Barcelona a Joan Pou, fuster, d'un morabatí ab la directa señoria d'un hort y casas cituadas en Barcelona, que són de Pau Nicolau. Consta en poder de Pau Nadal, notari de Barcelona, als 27 de janer de l'any 1420.

261

1420, novembre, 26.

Arnau Bosc i el seu fill Pere Bosc permutem amb Vicenç Batllòria, de Sant Cebrià de Fuirosos, un tros de terra que tenen a la parròquia de Bruguera, al Camp d'en Saula.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 122v.

Permuta feta per Arnau Bosch y Pere Bosch, son fill, a Vicens Vallori, de Sant Sabrià de Fuirosos, de tot aquell tros de terra que dits Bosch poseeixen en la parròquia de Bruguera, en lo lloch anomenat lo Camp d'en Saula. Consta en poder de Pere Rubí, notari d'Hostalrich, als 26 de novembre de 1420.

262

1422, gener, 20.

Jaume Farraders, de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Vicenç Batllòria una peça boscosa a la parroquia de Sant Esteve de Bruguera, a la Rovira Plana, a canvi d'11 lliures.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 25r-v.

Venda feta per Jaume Farraders, de Sant Sabrià de Fuirosos, a Vicens Vallori, de dita parròquia, de tota aquella pessa de terra boscosa en la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, en lo lloch dit Rovira Plana, per preu de 11 lliures. Consta en poder de Pere Rubí, notari d'Hostalrich, als 20 del mes de janer de 1422.

263

1422, gener, 22.

Testament de Clara Elies, que va ser dona de Pere Elies, ciutadà de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 162r-v.

Testament de Clara Elias, que fou muller de Pere Elias, ciutadà de Barcelona, la qual hereta a Juana, filla sua y del dit son marit. Consta en poder de Jaume Matheu, notari de Barcelona, als 22 de janer de 1422.

264

1423, febrer, 7.

Testament de Constança Ballester, dona de Pere de Ballester, de Sant Feliu de Cabrera.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 161r-v.

Testament de Constansa Ballaster, muller de Pere Ballester, de San Feliu de Cabrera, la qual fa hereva sua universal a Isabel, filla sua, a sas líberas voluntats. Consta en poder del rector de Cabrera, als 7 de febrer de 1423.

265

1423, febrer, 25.

L'infermer de Sant Salvador de Breda estableix a Vicenç Batllòria, de Fuirosos, el camp dit de la Formiga, del mas Padeal, a Fuirosos, a canvi d'una entrada de 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 49v.

Establiment fet per lo señor infermer de Sant Salvador de Breda a Vicens Vallòria, de Fuirosos, de tot aquell camp dit De la Formiga, que és de pertinències del mas Padeal, de Fuirosos, per preu de 10 sous la entrada. Consta en poder del notari de Sant Salvador de Breda, als 25 de febrer de 1423.

266

1423, abril, 11.

Pere Batllòria, senyor de Lloyre, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, al terme de Montnegre, reconeix haver rebut de Vicenç Batllòria, 200 sous per la compra d'una peça de terra propera a l'hostal de la Batllòria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 69r.

Àpoca firmada per Pere Vallòria, señor de Lloyre, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, del terme de Monnegre, a Vicens Vallori, de dit terme, de 200 sous que són lo preu de la venda d'aquella pesa de terra cituada prop l'Hospital[347] de la Vallòria. Consta en poder de Pere T. de la parròquia de Sant Saloni, als 11 d'abril, 1423.

267

1423, desembre, 7.

Joan Desfar, de Barcelona, crea un censal de 9 lliures, 7 sous i 6 diners de pensió a Jaume Colom, ciutadà de Barcelona, sobre les dues cases situades a l'entrada del carrer del Call.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 117r.

Censal de penció de 9 lliures, 7 sous, 6 diners creat per Juan Desfaro, de Barcelona, a Jaume Colom, ciutadà de Barcelona, ab especial obligació de dos casas cituadas en lo entran del carrer del Call de Barcelona. Consta en poder de Matheu de Teresach, notari de Barcelona, als 7 de desembre de 1423.

268

1424, ¿?, ¿?

El procurador de Bernat Joan de Cabrera estableix a Vicenç Batllòria una peça de terra, en part cultivada i en part erma, situada a la parròquia de Sant Esteve de la Bruguera, a la Rovira Plana, a canvi de 88 sous d'entrada i un cens de 3 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 47v.

Establiment fet per lo procurador del señor Bernat Juan de Cabrera a Vicens Vallori, d'una pesa de terra, part cultiva, part herma, situada en la parròquia de Sant Esteve de la Bruguera, en lo lloch anomenat La Rovira Plana, alias Al Suyra del Saula, de 10 jornals de bous, de prestació de 3 sous de censos y tasca, de 88 sous d'entrada. Consta en poder de Pere Serra, notari d'Hostalrich.

269

1424, novembre, 23.

Pere i Bernat Llobet venen a Pere Galceran Armengol diversos censos sobre cases a la ciutat de Barcelona.

347. Hostal.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 30v.

Venda y confirmació feta per Pere Llobet y Bernat Llobet, al señor Pere Galceran Armengol, d'aquella compra (que) havia feta de certs morabatins ab la directa senyoria de diversas casas de la ciutat de Barcelona. Consta en poder d'Antoni Marunys, notari de Barcelona, als 23 de novembre de 1424.

270

1425, gener, 29.

Elionor, filla de Jaume Colom, dona de Joan Gualbes, defineix al seu pare tots aquells censals que havia rebut d'ell en els seus capítols matrimonials.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 75r-v.

Definisió feta per Elianor, filla de Jaume Colom, muller del señor Juan Gualbes, a son pare de tots aquells censals que li havia donat ab sos capítols matrimonials. Consta en poder de Grabiel Cañelles, notari de Barcelona, als 29 janer 1425.

271

1427, febrer, 3.

Antoni Riba i la seva dona Caterina, de Santa Maria de Breda, venen a Vicenç Batllòria una feixa de terra situada a la parròquia de Fuirosos, al Pla de Sant Jaume, a canvi de 10 florins.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 25r.

Venda feta per Antoni Riba y Catharina, sa muller, de Santa Maria de Breda, a Vicens Vallori, d'una feixa de terra cituada en la parròquia de Fuirosos, en lo Pla de Sant Jaume, per preu de 10 florins, que·s té per lo camarer de Santa Maria de Roca Rosa, a cens de 2 diners. Consta en poder del rector de Sant Sabrià de Fuirosos, a 3 febrer de 1427.

272

1427, març, 20.

Gabriel Riera, de la parròquia de Santa Maria de Breda, ven a Vicenç Batllòria, hostaler de la Batllòria, dues peces de terra que té per Guerau de Gualba.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 21v.

Venda feta per Gabriel Riera, de la parròquia de Santa Maria de Brea, a Vicens Vallori, hostaler del poble de la Vallòria, de dos pessas de terra, las que se tenen en alou del senyor Garau de Gualba, a prestació de tasca. Consta en poder del rector de Sant Martí de Monnegre, als 20 (de) mars de 1427.

273

1427, maig, 27.

Testament de Margarida, dona de Bonanat Negrell, hostaler d'Hostalric.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 158v.

Testament de Margarida, muller de Bonanat Negrell, hostaler de la vila d'Hostalrich. Feu hereu a Pere, fill seu, a sas líberas voluntats, ab tal y emperò que son marit mentres

viurà sia señor potent y usufructuari. Consta en poder de Pere Serra, notari d'Hostalrich, als 27 de maig de 1427.

274

1427, octubre, 9.

Joan Goscons, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Vicenç Batllòria una peça de terra a la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a la Coma d'Euga, a canvi de 8 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 25v.

Venda feta per Juan Goscons, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, a Vicens Vallori, de dita parròquia, d'una pessa de terra cituada en la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, en lo lloch dit Comadeuga, per preu de 8 lliures, 15 sous. Consta en poder de Pere Serra, notari d'Hostalrich, als 9 de octubre de 1427. És duplicat.

275

1427, octubre, 21.

Lluís de Puig, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Vicenç Batllòria, hostaler del poble de la Batllòria, una terra boscosa que té pel prior de Sant Marçal, a canvi de 34 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 20r-v.

Venda d'una pessa de terra boscosa, feta per Lluís de Puig, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuyrosos a Vicens Batllori, hostaler del poble de la Batllòria, lo qual se té per lo prior de San Marçal. Lo preu fou 34 sous. Consta en poder, ço és la firma per dit senyor, és en poder de Joan Bertran, de la vila de San Celoni, als 21 d'octubre de 1427.

276

1427, desembre, 28.

Joan Mateu, notari de Granollers i habitant de Caldes de Montbui, reconeix haver rebut de Francesc Savall, de Caldes de Montbui, 42 lliures, part del censal de 105 lliures que rebia de Berenguer de Sentmenat.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73a r.

Àpoca firmada per Juan Matheu, notari de Granullers y habitant a la vila de Caldas de Monbuy, a Francesch Çavall, de dita vila, de 42 lliures, que són part d'aquell censal de 105 lliures que corresponia Berenguer de Semanat a dit Matheu. Consta en poder d'altre Jaume Matheu, notari de Granullers, a 28 de desembre, 1428.

277

1428, gener, 10.

Guillem Ramon de Gualba, fill de Galceran de Gualba i la seva dona Clara, reconeix haver rebut de la seva dona Violant, filla de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, i d'Aldonsa, la seva dona, un pagament de 50 lliures com a part del dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 65r.

Àpoca de 50 lliures feta per Guillem Ramon de Gualba, fill de l'honorable Galceran de Gualba y de Clara, sa muller, a Violant, muller sua, filla de Pere Galceran de Montornès,

àlias Armengol, y d'Aldonsa, muller sua, resultans de las que lo dia (que) se casà ab dita señora li prometé. Consta en poder de Pere Janer, notari públic de Barcelona, als 10 de janer de 1428.

278

1429, gener, 8.

Guillem de Cabrera, com a procurador de Bernat IV de Cabrera, fa a Vicenç Batllòria reducció de censos, tasques i dècimes sobre algunes terres que té per dit Bernat de Cabrera.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 172r.

ºReducció feta per don Guillem de Cabrera, com a procurador de don Bernat de Cabrera, a favor de Vicens Vallori, dels censos, tascas y quarto de dècima que estaban obligadas las pesas de terra infrascritas. Ço és, una de Barthomeu Tria, cituada al Pla de la Vallòria. Altra de Jaume Saplana, de pertinències del mas Saplana, citas prop las tàpias d'en Juan. Altra de Nicolau de Sapodio, cita en la parròquia de San Esteve Sabruguera, lloch dit las Tàpias d'en Trusin. Altra de Pere Tria, cita en dita parròquia, anomenada Lo Camp Amorós. Altra de dit Tria en dita parròquia y lloch Camp dels Teixoners. Altra de Renaldi y Pere Bosch, pare y fill, en dita parròquia y lloch Lo Camp d'en Saula. Altra de Jaume Prats, en dita parròquia y lloch Rovira Plana. Altra que fou de dit señor de Cabrera en dita parròquia, lloch dit Rovira Plana, àlias lo Sayró d'en Salvà. Altra de dit señor, de 8 jornals, en dita parròquia. Altra de Jaume Gostons en dita parròquia, lloch Comadeuga. Las que havia succehit dit Vallori per los títols (que) se calendan en dit acte, a la s[ol]a prestació de 10 sous de cens annuals y entrada de 43 florins, que valian 24 lliures, 13 sous. En poder de Pere Serra, notari d'Hostalrich, a 8 de J[ane]r, 1429.

279

1430, febrer, 27.

La priora del monestir de Jonqueres fa absolució a Pere Galceran Armengol de Montornès dels crèdits que Pere de Montornès havia llegat en el seu testament.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 74r.

Absolució y definició feta per la priora y monastir de Junqueras a Pere Galceran Armengol de Montornès de tots aquells crèdits que Pere de Montornès los havía llegats ab son últim testament. En poder de Juan Francesch, notari públic de Barcelona, als 27 de febrer de 1430.

280

1432, gener, 27.

Constança, dona de Guillem Oller, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Vicenç Batllòria un camp situat al Prat d'en Gem, a canvi de 9 lliures i 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 27v.

Venda feta per Constansa, muller de Guillem Oller, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, del terme del castell de Monnegre, a Vicens Vallòria, de tot aquell camp cituat en dita parròquia, en lo lloch dit Prat de Gem, que·s té per lo prior de San Marsal, per preu de 9 lliures, 10 sous. Consta en poder de Juan Serra, notari de Sant Saloni, als 27 de janer de 1432.

281

1432, gener, 27.

Constança, vídua de Guillem Oller, reconeix haver rebut de Vicenç Batllòria 9 lliures per un arrendament per quatre anys.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73a v.

A 27 janer, 1432. Notari Juan Serra, per tot lo regne. Àpoca de 9 lliures, 2 sous per lo preu de l'arrendament per \4/ anys fet per Constansa, viuda de Guillem Oller, de Fuyrosos, a Vicens Vallori, de La Vallòria.

282

1432, gener, 27.

Constança Oller, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, reconeix haver rebut de Vicenç Batllòria, del poble de la Batllòria, 9 lliures i 10 sous per la peça de terra que li ha venuda al Prat d'en Gem.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 68r-v.

Àpoca feta per Constansa Oller, de la parròquia de Fuyrosos, a Vicens Vallori, del Poble de la Vallòria, de 9 lliures, 10 sous que són del preu de la pesa de terra que dita li té venuda a dita Vallòria, que·s diu Prat d'en Gem. Consta en poder de Juan Serra, notari del castell de Monnegre, als 27 de janer de 1432.

283

1433, abril, 11.

Pere Batllòria, senyor del mas Batllòria, ven al seu oncle Vicenç Batllòria una peça de terra erma propera a l'hostal de la Batllòria, a canvi de 100 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 26v.

Venda feta per Pere Vallòria, senyor del mas Vallòria, del poble de la Vallòria, a Vicens Vallòria, del mateix lloch, oncle seu, de tota aquella pesa de terra herma, cituada prop la casa de l'hostal de la Vallòria, per preu de 100 sous. Consta en poder del notari de Sant Saloni, als 11 d'abril de 1433.

284

1434, gener, 26.

Pere Bert, àlies Codolet, de Viabrea, ven a Vicenç Batllòria una peça de terra erma, situada a la parròquia de Bruguera, a la Coma d'Euga, a canvi de 8 lliures i 5 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 19v.

Venda feta per[348] Pere Bert, àlias Codolet, de Viabrea, a Vicens Ball·llori, de tota aquella pessa de terra herma, situada en la parròquia de Bruguera, en lo lloch dit Comadeugua, per preu de 8 lliures, 5 sous. Consta en poder del notari de la cort d'Hostalric, als 26 de janer de 1434.

348. Cancel·lat «Arnau Bosch de Viabrea, de la parròquia de Sant Esteve».

285

1435, abril, 3.

Gabriel Bach, de Fuirosos, ven a Vicenç Batllòria un barquer de terra situat a la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a la Rovira del Salví, a canvi d'11 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 28v-29r.

A 3 abril de 1435, notari Pere Serra d'Hostalrich y de tot lo viscomtat de Cabrara, venda feta per Gabriel Vach, de Fuirosos, a Vicens Vallori, de dita parròquia d'un barquerium de terra, (que) tenia en dita parròquia de Sant Esteve de Bruguera, lloch dit Rovira del Salví, d'un jornal de bous, per preu de 11 sous de tern, de que ferma àpoca salvo dret, a dit Juan Bernat de Cabrera,[349] per qui se tenia, ab prestació de tasca. És fermat per rahó de señoria per lo procurador de dit Cabrera.

286

1435, novembre, 26.

Bartomeu Torres, de Sant Cebrià de Fuirosos, renuncia en favor de Vicenç Batllòria, habitant de la Batllòria, sobre tots els drets que tenia o pogués tenir sobre la terra anomenada Camp de la Formiga, a canvi de 55 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 175r.

Renúncia feta per Barthomeu Torres, de Sant Sabrià de Fuyrosos, a Vicens Vallòria, havitant en lo lloch de la Vallòria, de tots los drets (que) tingués y pugués tenir sobre tota aquella pesa de terra anomenada Camp de la Formigua, per preu de 55 sous. Consta en poder de Juan Serra, notari de Sant Saloni, a 26 de novembre de 1435.

287

1436, gener, 17.

Pere Bosc, de Viabrea, ven a Vicenç Batllòria, de Fuirosos, una peça de terra situada a la riera de Viabrea, a canvi de 40 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 26r.

Venda feta per Pere Bosch, de Viabrea, a Vicens Vallòria, de Fuirosos, d'una pessa de terra cituada en lo lloch dit La Riera de Viabrea, de Sant Esteve de Bruguera, per preu de 40 sous. Consta en poder del notari d'Hostalrich, als 17 de janer de 1436.

288

1436, desembre, 17.

El procurador de Bernat Joan de Cabrera fa reducció a Mateu Estapoll, de la Batllòria, de la tasca i la mitja tasca dels fruits de la peça de terra que dit Mateu tenia a la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a la Coma d'Euga, a canvi de 30 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 172v.

Reducció feta per lo procurador del señor Bernat Juan de Cabrera a Matheu Estapoll, de la Vallòria, de tasca y mitja tasca dels fruits d'aquella pessa de terra que dit Estapoll te-

349. Lectura incorrecta de «Jo, an Bernat...».

nia y posehia en la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, en lo lloch anomenat Comadeuga, que conté 20 jornals de bous, per preu de 30 sous. Consta en poder de Juan Antoni Ferran, notari del dit señor, als 17 de dezembre de 1436.

289

1437, maig, 31. / 1438, juny, 16. / 1439, desembre, 17. / 1442, abril, 13.

Quatre àpoques firmades per Guillem Ramon de Gualba, fill de Guerau de Gualba, per les quals reconeix haver rebut de la seva dona Violant, filla de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, els diners del dot de la manera següent: 6.000 sous l'any 1437, 50 lliures l'any 1438, 50 lliures en 1439, i 200 lliures l'any 1442.

A. AMMV, *Speculo...,* fols. 65v-66r.

Quatre àpocas en un pergamí firmadas per lo señor Guillem Ramon de Gualba, fill del señor Garau de Gualba, que té rebut de la señora Violant, muller sua, filla del señor Pere Galceran de Montornès, àlias Armengol, en descàrrech del que ha aportat en dot. En la primera àpoca 6.000 sous, a 31 maig de 1437. En la segona, 50 lliures, a 16 juny 1438. En la tercera, 50 lliures a 17 desembre 1439. Y en la quarta, 200 lliures a 13 abril 1442. Totas rebudas per Juan Ferrer, notari de Barcelona.

290

1438, abril, 7.

Miquel de Rocasalba, de Sant Celoni, ven a Vicenç Batllòria, de Sant Cebrià de Fuiorosos, una peça de terra, en part amb vinyes en part erma, a Pertegàs, al terme de Sant Celoni, a canvi d'un cens de 14 diners i 6 lliures de preu.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 20r.

Venda feta per Miquel de Rocasalba, de San Celoni, a Vicens Ball·llori, de Sant Cebrià de Fuyrosos, de tota aquella pessa de terra, part vinya plantada y part herma, en Partagàs, terme de San Celoni, a cens de 14 diners, per preu de 6 lliures, a 7 d'abril de 1438, y per no ser closa s'ignora lo notari, sols expressa ser feta en Barcelona.

291

1438, juny, 16.

Vegeu n. 289.

292

1439, juliol, 25.

Miquela Mas, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Vicenç Batllòria dues peces de terra situades al Prat d'en Gem, a canvi de 18 lliures i 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...,* fol. 26r-v.

Venda feta per Miquela Mas, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, a Vicens Vallòria, de dos pessas de terra cituadas en dita parròquia, en lo lloch dit Prat de Gem, per preu de 18 lliures, 10 sous, que tenen per lo prior de Sant Marsal a tasca. Consta en poder del rector de Monnegre, als 25 de juliol de 1439.

293

1439, desembre, 17.

Vegeu n. 289.

294

1441, juny, 24.

Testament d'Elionor, dona de Joan Lluís de Gualbes, filla de Jaume Colom i de Caterina.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 157r.

Testament d'Eleonor, muller de Joan Lluís de Gualbes, filla de Jaume Colom y de Catharina, muller sua, y fa hereu a Miquel Gualbes, fill seu, y aprés d'ell als altres, de grau en grau, seguint l'ordre de primogenitura. Consta en poder de Gabriel Cañelles, notari de Barcelona, als 24 de juny de 1441.

295

1442, abril, 13.

Vegeu n. 289.

296

1442, novembre, 17.

Pere de Bosc, senyor del mas Bosc, de la parròquia de Bruguera, ven a Mateu Estapoll, de Sant Cebrià de Fuirosos, la quarta part de les percepcions que rebia sobre els fruits de la terra anomenada lo Sòl de les Rieres de Viabrea, a canvi de 94 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 23r-v.

Venda, definició y remissió feta per Pere Bosch, señor y proprietari del mas Bosch, de la parròquia de Bruguera, a Matheu Estapoll, de Sant Sabrià de Fuirosos, de tota aquella quarta part de cispleus, inclòs lo delme y tasca que rebie sobre los fruits d'aquella pesa de terra dita Lo Sol de las Rieras de Viabrea, per preu de 94 sous. Consta en poder del rector de Monnegre, als 17 de novembre de 1442.

297

1443, febrer, 8.

Els tutors de Pere Galceran Bramona, fill de Pere Galceran Bramona, fan donació a Bartomeu de Castellot, paraire de Granollers, d'una peça de terra situada a dita parròquia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 103v.

Donació feta per los tudors de Pere Galceran Bramona, fill d'altre Pere Galceran Bramona, a Barthomeu de Castellot, parayre de la vila de Granullers, de tota aquella pessa de terra herma cituada en la parròquia de Granullers, que dit Bramona tenia y posehia per definició (que) li n·i havia feta Pere Conill, de dita vila. Consta en poder de Bernat Julià, notari de Sant Julià de Palau, als 8 de febrer de 1443.

298

1444, abril, 13.

Capítols matrimonials entre Marc Celin, fill de Mateu Celin i d'Angelina, i Joaquina, filla de Pere Nadal, de Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 150v.

Capítols matrimonials entre March Celin, fill de Matheu Celin y d'Angelina, muller d'aquell, y Juaquina, filla de Pere Nadal, de Granollers. Consta en poder de Dalmau Ginebrer, tenint las escripturas de Bernat Dotes, notari públic de Barcelona, als 13 d'abril de 1444.

299

1444, juny, 30.

Pere Negrell, d'Hostalric, fa donació a la seva filla Blàsia de 300 florins d'or, a canvi de la cessió dels seus drets paterns i materns.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 105r.

Donació feta per Pere Negrell d'Hostalrich a Blàsia, sa filla, de 300 florins d'or, que diu fan 165 lliures moneda barcelonesa de tern, ab condició que cedís tots los drets (que) li pertañian tan paternos com maternos. Consta en poder de Gregori Boffí, notari d'Hostalrich, als 30 de juny de 1444.

300

1444, juny, 30.

Vicenç Batllòria fa donació post mortem *al seu fill Gaspar Batllòria, amb motiu del matrimoni que aquest havia de realitzar, reservant-se el pare l'usdefruit de l'herència mentre visqués.*

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 106r.

Donació post mortem feta per Vicens Vallòria a Gaspar Vallòria, fill seu, tots de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, a sas llibres voluntats, en contemplació del matromini (que) havia de celebrar, reservant-se lo pare lo ser señor y major y usufructuari lo temps que viurà. Consta en poder de Gregori Boffí, notari d'Hostalrich, als 30 juny de 1444.

301

1444, desembre, 8.

Galceran de Montornès presenta a Francesc Colomer, batlle del rei al terme del castell de Montornès, una requesta entorn a Antoni Poal, menor de dies, capturat per dit batlle, en tant que la jurisdicció civil i criminal, excepte el mer imperi corresponia al senyor del castell, no al rei.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 94v.

Requesta presentada a Francesch Colomer, batlle del señor rey en lo terme del castell de Montornès, a instància del señor Galceran de Montornès, fent-li a saber com lo señor de dit castell tenia y acostumaba tenir tota la jurisdicció civil y criminal, acceptat lo mer ymperi, lo qual s'ha reservat lo señor rey. Per lo tant, com a batlle en la dita reservada jurisdicció per lo señor rey no li pertanya haver capturat a Anton Poal, menor de

dias, lo qual no havia comés crim per lo que lo cita y a sas fermansas, que vaix la pena en lo dret imposada, restituís lo dit Antoni Poal, sinó li seria demanat per justícia. Consta en poder de Jaume Matheu, a 8 de desembre de l'any 1444.

302

1445, gener, 29.

Rimbau de Corbera, senyor del castell i terme de Far, reconeix haver rebut dels vassalls del seu terme 330 liures, procedents d'un censal que feien els homes de la parròquia de Llinars.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 64v.

Àpoca de 330 lliures feta per Riombalt de Corbera, señor del castell y terme des Faro, als vasalls de son terme, prosehint d'un censal, feyen los hómens de la parròquia de Llinàs. Consta en poder de Juan Matheu, notari de Granollers, als 29 de janer, 1445.

303

1445, març, 17.

Nomenament de jutges arbitradors per part de Joan Julià, de Sant Celoni, i Elionor Batllòria, per arbitrar sobre els dos censals que el primer vengué a Vicenç Batllòria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 145r.

Nominació de jutges àrbitres per Joan Julià de San Saloni y altres, com a fermansés de dos censals (que) vené Vicens Vallòria, y per la señora Elianor Vallòria, ab la que se posaren las parts 1.000 lliures a penas de no contravenir al que·s judiqués. Consta en poder de Narcís Feixes, notari d'Hostalrich, als 17 de mars de 1445.

304

1446, gener, 4.

Concòrdia realitzada entre Pere Bert i Codolet, de Sant Esteve de Bruguera, y Vicenç Batllòria, sobre el pas, el rec i el camí dit Rovira Plana, situat a la parròquia de Bruguera.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 78v.

Concòrdia feta entre Pere Bert y Codolet, de Sant Esteve sa Bruguera, y Vicens Vallòria a cerca del pas, rech y camí dit Rovira Plana, cituada en la parròquia de Bruguera. Consta en poder de Gregori Boffí, notari d'Hostalrich, als 4 janer de 1446.

305

1446, abril, 8.

Testament de Pere Boscà, prevere beneficiat de Sant Pere de les Puel·les.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 158v-159r.

Testament del reverent Pere Boscà, prevere beneficiat de Sant Pere de les Puellas de Barcelona, que feu hereu a Nostre Señor Déu y a la sua ànima y algunas causas pias. Consta en poder de Barthomeu Adeu, notari públic de Barcelona, als 8 d'abril de 1446.

306

1446, octubre, 18.

Pere Bosc, de Sant Esteve de Bruguera, ven a Vicenç Batllòria, de la Batllòria, una peça de terra del mas Bosc, d'un jornal de bous, a canvi de 54 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 26v.

Venda feta per Pere Bosch, de la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a Vicens Vallori, del poble de la Vallòria, de tota aquella pesa de terra de pertinències del dit mas Bosc d'un jornal de bous, per preu de 54 sous, cituada en la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, se té per lo viscomte de Cabrera y Bas, a tasca. Consta en poder de Jordi Boffí, notari d'Hostalrich als 18 d'octubre de 1446.

307

1448, gener, 21.

Pere Boscà fa donació a mossèn Miquel Bramona, prevere, d'una casa situada al carrer d'en Ombau, a Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 106r.

Donació feta per Pera Boscà a mossèn Miquel Bramona, prebera d'una casa cituada en lo carrer d'en Ombau, de la ciutat de Barcelona. Consta en poder de Barthomeu Angell, notari de Barcelona, als 21 de janer de 1448.

308

1448, juliol, 2.

L'abat de Sant Cugat del Vallès estableix a Vicenç Batllòria, de la Batllòria, totes les peces de terra que tenia a la parròquia de Gualba i a d'altres parròquies, així com la taula de carniceria, i en fa reducció dels censos corresponent, a canvi de 33 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 46v-47r.

Establiment fet per lo abat de Sant Colgat del Vallès, a Vicens Vallori, del Poble de la Vallòria, de totas las pesas de terra (que) tenia en la parròquia de Gualba, y altras parròquias y de la taula de la carniceria, privativa de qualsevol altri, y li reduhí los censos de ditas pesas per preu de 33 sous barcelonesos. Consta en poder d'Esteve Mir, notari públic de Barcelona, als 2 de juliol de 1448.

309

1449, novembre, 29.

Capítols matrimonials entre Pere Galceran Bramona, ciutadà de Barcelona, fill de Pere Bramona, de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, i Isabel, filla de Pere de la Torre.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 150v.

Capítols matrimonials de Pere Galceran Bramona, ciutadà de Barcelona, fill de Pere Bramona, de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, d'una part, y Isabel, donzella, filla de Pere de la Torre, de part altra. Consta en poder de Joan Oliver, notari públic de Barcelona, als 29 del mes de novembre de 1449.

310

1450, gener, 4.

Testament d'Isabel, vídua del cavaller Arnau de Fontanals, senyor de la casa de Sant Feliu de Cabrera.

A. AMMV, *Speculo...*, fol 159v.

Testament de la señora Isabel, muller d'Arnau de Fontanals, quondam, cavaller, señor de la casa de Sant Feliu de Cabrera y de la jurisdicció d'aquella, ab la qual institueix hereu al reverent Miquel Bramona, prevere consanguíneo seu. Consta en poder de Joan Pere Colomer, notari de Cabrera, als 4 de janer de 1450.

311

1450, febrer, 10.

Guillem Martí, prevere, marmessor de Jaume Canyelles, fa àpoca de cessió de 161 lliures i 19 sous a Miquel Bramona, prevere beneficiat de la Seu, per tal que pogués recobrar dita quantitat del prevere Pere Bosc, del qual tenia un debitori.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 70r.

Àpoca ab cesió de 161 lliures, 19 sous feta per Guillem Martí, prevera, com a marmesor del testament del señor Jaume Cañelles, a favor de mossèn Miquel Bramona, prevere y beneficiat de la Cathedral de Barcelona, a fi de que pugués recobrar dita quantitat del reverent Pere Bosch, prevere y beneficiat de la parròquia de Sant Pere de Barcelona, el qual ne tenia firmat un debitori a favor de dit Cañelles. Consta en poder de Guillem Jordà, notari de Barcelona, als 10 febrer, 1450.

312

1450, maig, 1.

Pere Joan Rover, prevere beneficiat de Santa Maria del Mar, i Rafael Puig permuten una peça de terra situada al territori de Barcelona, al mas de Sales, per 7 lliures i un sou.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 122v-123r.

Permuta feta entre lo reverent Pere Joan Rover, prevere y beneficiat de Santa Maria del Mar, y Rafel Puig, d'una pessa de terra campa cituada en lo territori de Barcelona y en lo lloch anomenat mas de Sales, per preu de 7 lliures, 1 sou. Consta en poder de Joan Usona, notari de Barcelona, a 1 de maig, 1450.

313

1451, setembre, 6.

Concòrdia entre els creditors censalistes d'Alcarràs i d'altres llocs de Lleida que eren de la casa de Sant Climent.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 78v.

Concòrdia entre los acrehedors censalistas del lloch d'Alcarraz y altres llochs del bisbat de Lleyda, que era de la Casa de Sant Climent. Consta en poder de Juan Farran, notari públic de Barcelona, als 6 de setembre de 1451. És en casa perquè entre dits acrehedors hi era Pere Galceran de Montornès.

314

1451, octubre, 25.

El procurador de Violant de Cabrera estableix a Vicenç Batllòria, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, un tros de terra, en part cultivada, en part erma, per la qual antigament hi passava el camí reial, situada a la parròquia de Bruguera, a canvi de 22 sous d'entrada.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 48r-v.

Establimèn fet per lo procurador de la señora doña Violant de Cabrera a Vicens Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, de tot aquell tros de terra, part herma y part cultiva, que antiguament hi pasaba lo camí real, situada en la parròquia de Bruguera, de mig jornal de sembradura, ab 22 sous d'entrada. Consta en poder de Juan Antoni, notari d'Hostalrich, als 25 d'octubre de 1451.

315

1451, novembre, 5.

Testament de Bernat Balaguer, habitant de la vila de Moià, pel qual fa hereu el seu fill pòstum.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 159r.

Testamèn de Bernat Balaguer, habitant en la vila de Moyà, ab lo qual fa hereu seu al pòstumo que sa muller portaba. Consta en poder del rector de Moyà, als 5 de novembre de 1451.

316

1452, abril, 27.

Rafael Puig, candeler de cera de Barcelona, ven a Antoni Ferrer, mercader de Barcelona, una peça de terra campa al territori de Barcelona, al mas de Sales, a canvi de 35 lliures i un cens de 4 morabatins.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 32v-33r.

Venda feta per Rafel Puig, candaler de cera de la ciutat de Barcelona, a Antoni Ferrer, mercader de Barcelona, de tota aquella pesa de terra campa, cituada en lo territori de Barcelona, en lo lloch anomenat mas de Sales, per preu de 35 lliures, a cens de 4 morabatins. Consta en poder de Pere Pau Pujades, notari de Barcelona, als 27 d'abril de 1452.

317

1455, maig, ?

Pere Galzeran de Montornès, senyor del castell de Montornès, i Bernat i Bartomeu Sala, pagesos de la parròquia i terme de Montornès, permuten diverses terres.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 122r.

Permuta \entre Pere[350] de Montornès, señor del castell de Montornès, y Bernat y Barthomeu Sala, pagesos de la parròquia y terme de Montornès, ab la que dit señor los cedí / dos pesas de terra en la parròquia de Montornès, cituadas prop lo camí qui va envés la montaña, la \una de las /qual afrontava a sol ixent ab lo mas Palau, a migdia ab lo Torrent d'en Gatell, a \ponent y a tramontana ab honor de dit/ Antoni y Barthomeu Sala, pare y fill, pagesos de dita parròquia, \alou de dit señor. L'altre afrontava a sol ixent y tremontana ab lo mas Guilla, a ponent a l'altre honor de dits Sala, alou de Sant Sadurní de Montornès.

350. «Pere Galceran de».

Nota que la dita afrontació de migdia no se és continuada per no haver-se de pogut llegir a l'acte, perquè es esquinsat/. Las quals pesas de terra eran en alou de dit señor de Montornès \y dits Sala cediren al expresat señor Pere una pesa en franch alou, sita en lo mateix terme, y en lo mateix terme y en lo lloch dit la Strada, la qual afrontava a sol ixent y ponent ab lo mas Gatell, a mig dia ab lo camí que anava a Monmaló y a tramontana ab lo mas Casal/. Consta en poder de Jaume Matheu, notari de Granollers, als (...) de maig de 1455.

318

1455, octubre, 7.

Eulàlia, vídua de Vicenç Batllòria, consigna 16 lliures i 10 sous a Joan Julià, mercader de Sant Celoni, com a pensions del censal que Vicenç Batllòria tenia sobre la universitat del castell de Far.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 177r.

Consigna de 16 lliures, 10 sous feta per Eulària, muller que fou del quondam Vicens Vallòria, com a tudora de sos fills, a Juan Julià, mercader de Sant Saloni, de pencions d'aquell censal (que) corresponia a dit Vallòria la universitat del castell Desfaró. Consta en poder d'Antoni Poch, notari de Sant Saloni, als 7 d'octubre de 1455.

319

1456, juny, 4.

Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, juntament amb la seva dona Blancaflor i el seu fill Miquel Galceran, crea un censal de 64 lliures a Arnau de Mas, ciutadà de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 110v-111r.

Creació de censals de preu 64 lliures feta per Pere Galceran de Montornès, àlias Armengol, y Blancaflor, sa muller, y Miquel Galceran, son fill, a Arnau de Manso, ciutadà de Barcelona. Consta en poder de Joan Vinyó, notari públic de Barcelona, als 4 de juny de l'any 1456.

320

1456, juny, 26.

Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, i la seva dona Blancaflor, juntament amb Miquel Galceran de Montornès, el seu fill, creen un censal de 50 lliures i 50 sous de pensió a Bernat Sadurní i Antoni Palau, procuradors de la comunitat de Sant Miquel, de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 111r-v.

Creació de censal feta per Pere Galceran de Montornès, àlias Armengol, y Blancaflor, sa muller, y Miquel Galceran de Montornès, son fill, a Barnat Sadurní y Antoni Palau, procuradors de la comunitat de Sant Miquel de Barcelona, de proprietat de 50 lliures y penció tots anys de 50 sous. Consta en poder de Pere Pascasi, notari públic de Barcelona, als 26 de juny de 1456.

321

1457, març, 26.

Francesca Estapoll fa donació al seu fill Antoni Estapoll de la casa i hostal que tenia al poble de la Batllòria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 105r.

Donació feta per Francesca Estapoll, a Antoni Estapoll, son fill, de tota la casa y hostal (que) tenia en lo Poble de la Vallòria. En poder d'Antoni Poch, notari de Sant Celoni, als 26 de mars de 1457.

322

1457, març, 26.

Arnau Estapoll, de la parròquia de la Batllòria, fa donació a la seva mare, Francesca Estapoll, de les cases que posseïa a la Batllòria, excepte l'hostal i l'hort.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 106r.

Donació feta per Arnau Estapoll, de la parròquia de la Vallòria, a Francesca Estapoll, sa mare, d'aquellas casas (que) poseheix en la Vallòria, exceptat l'hostal y l'hort. Consta en poder d'Antoni Poch, notari de Sant Saloni, als 26 de mars de 1457.

323

1457, juny, 13.

Sebastià Cerdà fa agnició de bona fe a Jofre de Millers, prior de Sant Miquel del Fai, per tal que si dit Cerdà morís sense fills, que les cases que comprà a Granollers serien per la persona que Jofre de Millars decidís.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 127r-v.

Sebastià Serdà, feu agnició de bona fe a Jofre de Millars, prior de Sant Miquel del Fay, que en cas (que) dit Serdà morís sens fills, que las casas (que) havian compradas en Granullers, las dos fosan de la persona en favor de qui en disposaria dit Jofre de Millàs. Consta ab acte en poder de Jaume Matheu, notari de Granullers, als 13 de juny de 1457. Era dos dias antes que no se'ls feu la venda de las ditas casas y diuhen era ja feta.

324

1457, juny, 15.

Joan de Montbui i de Tagamanent, com a procurador de Jaume de Soler i de la seva dona i la seva mare, ven a Jofre de Millars, prior de Sant Miquel del Fai, mentre visqui, i a Sebastià Cerdà de forma perpètua, unes cases amb portals situades al carrer de la Roca, a Granollers, a canvi de 190 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 34r.

Juan de Monbuy y de Tagamanen, cavaller, com a procurador de Jaume de Soler, donzell en Barcelona y Granollers domiciliat, y de Ynnes de Soler y Eleonor de Soler, mare y muller de dit Jaume de Soler, vené al venerable Jofre de Millás, prior de Sant Miquel Desfay de sa vida a Sebastià Serdà y als seus perpètuament, totas aquellas casas ab dos portals obrint y cituadas en la vila de Granullers, en lo carrer de la Roca, lo qual era en temps passat dos casas y se tenian per Andreu Camporat, parayre de dita vila, com a señor del mas Escarp, com a hereu de Subirana, muller de Bonanat de Camporat que, ab sentència reial guanyà dit mas Escarp a Francesch Simon, notari de Granollers, com apar de dita sentència a 19 de setembre de 1396, closa per lo discret Pere Estrany, notari de Barcelona, a cens de dos parells de capons y 10 sous, pagadors lo dia de Nadal, és a saber, un parell de capons y 5 sous per cada casa, lo qual Andreu de Camporat ho té per los señors de la Casa d'Oliveto, a cens de 5 parells de capons y 5 sous, com se veu dels actes més antichs, per preu de 190 lliures, las quals li foren giradas en la taula de la ciutat de

Barcelona. Consta ab acte en poder de Jaume Matheu, notari de Granollers, als 15 de juny de 1457, y fou confirmada per Jaume de Soler, en nom seu propri y com a procurador de Jaume Dalmau de Soler, son germà, canonge de Vich, als 3 de mars de 1458. Fermaren per señoria Andreu de Camporat, Martí Benet de Torrelles y lo beneficiat de l'Hospital de las Codinas. És duplicat.

325

1457, desembre, 19.

Jaume Dalmau de Soler, canonge de Vic, fa procura a Jaume de Soler, el seu germà, en la venda que aquest féu d'unes cases a Jofre de Millars.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 83r.

Procura feta per Jaume Dalmau de Soler, canonge de Vich, a Jaume de Soler, son germà, per consentir en la venda que feu d'unas casas a Jofre de Millàs, com apart al n. 1 de la detzena 21. En poder de Jaume Mayans, notari de Barcelona, als 19 de desembre, 1457.

326

1458, gener, 23.

La universitat de la vila de Blanes crea un censal de 80 lliures a Bartomeu Caselles, mestre d'aixa de la vila, amb una pensió de 80 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 119v.

Censal creat per la universitat de la vila de Blanas a Bartomeu Casellas, mestre d'aixa de dita vila, de penció de 80 sous y proprietat de 80 lliures. Consta en poder de Joan Jaume Manresa, notari del señor marquès d'Aytona y Cabrera, als 23 de janer de 1458.

327

1458, febrer, 4.

Joan Aguilar, ciutadà de Barcelona, ven a Margarida, dona de Galceran Pere Tumbones, ciutadà de Barcelona, un censal que rebia d'Antoni Tallader, a canvi de 7 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 121r.

Venda d'un censal feta Juan Aguilar, cituadà de Barcelona, a Margarida, muller de Galceran Pere Tumbones, ciutadà de Barcelona, de preu 7 lliures, que rebia d'Antoni Tallader. Consta en poder de Barthomeu Requesens, als 4 de febrer de l'any 1458.

328

1458, març, 1.

Galceran de Montornès, àlies Armengol, juntament amb la seva dona Blancaflor i el seu fill Miquel Galceran, ven a carta de gràcia a Francesc Boada de Viladordila, de la parròquia de Montornès, diversos censos que els prestava el mas Boada, a canvi de 110 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 7r.

Venda a carta de gràcia feta per Galceran de Montornès, àlies Armengol, Blancaflor, sa muller, y Miquel Galceran, son fill, a Francisco Boada de Viladòrdil·la, de la parròquia de Montornès, de 21 cortà d'ordi, un parell de capons y 8 diners y molts altres cen-

sos continuta en lo acte, que son mas Boada los prestava, per preu de 110 lliures, ab l'àpoca al peu del dit acte. Consta en poder d'Antoni de las Cobas, notari públic de la vila de Granollers, a 1 del mes de mars de 1458.

329

1459, març, 21.

Definició del testament de Miquel Bramona, prevere i rector de Sant Feliu de Cabrera.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 160r.

Definició del testament del reverent Miquel Bramona, prevere y rector de Sant Feliu de Cabrera, feta per lo señor oficial del señor bisbe de Barcelona, y registrada per lo notari de la taula dels testaments, als 21 de mars de 1459.

330

1460, maig, 19.

Anton Codina i la seva dona, juntament amb Jaume Torre i Codina, creen un censal de 10 lliures a favor de Jaume Pagès, de Montornès, amb una pensió de 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 115v.

Censal de penció de 10 sous y proprietat de 10 lliures creat per Anton Codina y sa muller y Jaume Torre y Codina a favor de Jaume Pagès, de Montornès. Consta en poder de Jaume Matheu, notari de Granullers, als 19 de maig de 1460.

331

1460, agost, 13.

Pere Esteve, burgès de Perpinyà, crea un censal per a Martí Joan de Torrelles, Guerau Desplà i Miquel Galceran de Montornès per la venda de 5 lliures de pensió del censal que havia pres a Ponç de Gualbes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 109r.

Censal fet per los señors Pere Esteve, burgès de la vila de Perpiñà, als magnífichs Martí Joan Torrellas, Garau Desplà y Miquel Galceran de Montornès, per la venda que havia feta d'aquells 5 lliures de penció de censal que havia pres a Pons de Gualbas, y dits señors li havien feta firmansa. Consta en poder de Pere Pascasi, notari públic de Barcelona, als 13 d'agost de 1460.

332

1460, setembre, 9.

Francesc Lluís de Montornès fa donació al seu germà Miquel Galceran de Montornès de tota la llegítima que li pogués pertànyer.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 102v.

Donació feta per Francesch Lluís de Montornès a Miquel Galceran de Montornès, germà seu, de tota la llegítima (que) li podia pertàñer de la casa. Consta en poder d'Honorat Panqué, notari públic de Parmínia, als 9 de setembre de 1460.

333

1460, setembre, 29.

Testament de Pere Esteve, fill del difunt Joan Esteve, burgès de Perpinyà.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 162r.

Testament del magnífich Pere Esteve, donzell, fill de l'honorable Juan Esteve, quondam, burgès de Perpiñà, lo qual fa hereu seu a Esteve Bernat, germà seu. Consta en poder de Fransesch Brugat, notari de Perpiñà, als 29 de setembre de 1460.

334

1460, octubre, 15.

Miquel Galceran de Montornès reconeix haver rebut de Gabriel Ponç els diners per les pagues del dot de la seva filla de Francesc de Reixac, d'Urgell.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 66r.

Àpoca firmada per Miquel Galceran de Montornès a Gabriel Ponce, per rahó de las pagas del dot de sa filla del señor Fransesch de Rexach, d'Urgell, las quantitats de la qual són descritas en dita àpoca. Consta en poder de Juan Buiró, notari de Barcelona, als 15 d'octubre 1460.

335

1460, novembre, 4.

Pere Esteve, burgès de Perpinyà, crea un censal de 70 lliures a Guerau Desplà, Miquel Galceran de Montornès, Martí Joan de Torrelles i mossèn Ponç de Gualba.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 111r.

Creació de censal de preu de 70 lliures feta per [Pere] Esteve, burgès de Perpinyà, a Garau Desplà, Miquel Galceran de Montornès y Martí Joan de Torrellas, a l'honorable mossèn Pons de Gualba. Consta en poder de Pere Pascasi, notari públic de Barcelona, a 4 de novembre de 1460.

336

1460, desembre, 10.

Llorenç Terrades, de Sant Cebrià de Fuirosos, estableix a Eulàlia Batllòria, hostalera de la Batllòria, una peça de terra situada al territori de Sant Cebrià de Fuirosos, anomenada el Camp de la Formiguera, a canvi de 21 lliures i 14 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 49r.

Establiment fet per Llorens Tarrades, de Sant Sabrià de Fuirosos, a Eulària Vallòria, hostalera del poble de la Vallòria, de tota aquella pessa de terra cituada en lo territori de Sant Sabrià de Fuirosos, anomenat Lo Camp de la Formiguera, ab entrada de 21 lliures, 14 sous. Consta en poder d'Antoni Poch, notari del castell de Monnegre, als 10 de desembre de 1460.

337

1460, desembre, 11.

Llorenç Terrades, de Sant Cebrià de Fuirosos, estableix a Eulàlia Batllòria una peça de terra situada a dita parròquia, que té per Guerau de Gualba, a cens de 3 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 47r.

Establiment fet per Llorens Tarrades, de Sant Sabrià, a Eulària Vallori, d'una pesa de terra cituada en la dita parròquia, que·s té per lo señor Garau de Gualba a cens de 3 sous. Consta en poder d'Antoni Poch, notari públic del castell de Monnegre, als 11 de desembre de 1460.

338

1460, desembre, 11.

Llorenç Terrades, de Sant Cebrià de Fuirosos, estableix a Eulàlia Batllòria una peça de terra a dita parròquia, a canvi d'un cens de 2 sous i una entrada de 3 lliures i 6 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 47r-v.

Establiment fet per Llorens Tarrades, de Sant Sabrià de Fuyrosos a Eulària Vallori, d'una pesa de terra cituada en dita parròquia, a cens de 2 sous y 3 lliures y 6 sous d'entrada. Consta en poder d'Antoni Poch, notari del castell de Monnegre, als 11 de decembre, 1460.

339

1462, juliol, 11.

Testament de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, senyor del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 155v.

Testament de Pere Galceran de Montornès, àlias Armengol, señor del castell de Montornès, lo qual fa hereu seu universal a Miquel Galceran de Montornès, fill comú seu y de la Blancaflor, muller sua, referint-se als vincles dels capítols matrimonials fets entre Gabriela Ponsa de Reixach y dit Miquel Galceran. Consta en poder de Valentí Rovire, notari públic de Barcelona, als 11 de juriol de 1462.

340

1464, maig, 8.

Tomàs Oliveres de Barberà, de Martorelles, estableix a Bartomeu Sala, de Montornès, una peça de terra dita la Coma Rodorar, situada a la parròquia de Montornès a canvi de 4 morabatins.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 41v.

Establiment fet per Thomàs Oliveras de Barberà, de Marturellas, a Bartomeu Sala, de Montornès, d'una pesa de terra dita La Coma Rodorar, cituada en la parròquia de Montornès, \que és part de dos pesas de terra que tenia per dit señor de Montornès/ a cens de 3 sous, per preu de 4 morabatins. Consta en poder de Pere Matheu, notari de Granullers, als 8 de maig de 1464, ab l'àpoca al peu de dit acte.

341

1464, setembre, 17.

Testament de Joan Esteve, burgès de la vila de Perpinyà.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 158v.

Testament de Joan Esteve, borgès de la vila de Perpiñà, lo qual feu hereu a Pere Esteve, fill seu. Y si mor sens testa, fa hereu a Bernat Esteve, fill seu, a totas sas voluntats. Consta en poder de Fransesch Brugal, notari de Perpiñà, als 17 de setembre de 1464.

342

1465, desembre, 3.

Requesta presentada per la universitat de Sant Martí de Montnegre a Violant de Gualba, senyora del castell i terme de Montnegre, recordant-li que el castell de Montnegre no és castell de retirada i per tant els homes del terme no estaven obligats a fer-ne guaites ni altres servituds.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 94v-95r.

Requesta presentada a instància de la universitat de Sant Martí de Monnegre a la señora Violant de Gualba, señora del castell y terme de Monnegre, dient-li que lo castell de Monnegre no era castell de retirada, y així que los hómens de dit terme no estaben obligats en fer obres ni guaytes ni altres servituts. Consta en poder d'Antoni Poch, notari del terme de Monnegre, als 3 de desembre de 1465.

343

1469, gener, 5.

Ponç de Gualbes reconeix a Martí Joan de Torrelles, senyor del castell de la Roca, i a Miquel Galceran de Montornès, que li han pagat diverses quantitats de diners per pensions de censals, en qualitat de fermancers de Pere Esteve, de Perpinyà, i Guerau Desplà, de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 62v.

Àpoca firmada per Pons de Gualbas als honorables Martí Juan de Torrelles, señor del castell de La Roca y a Miquel Galceran de Montornès, senyor del castell de Montornès, confesant que ab diversas partidas li havian pagat 35 lliures barcelonesas y d'altra part 17 lliures, 10 sous per set pensions de censal, l'última de las quals era la present de 5 lliures tots anys, que Jo en Pere Esteve, de la vila de Perpiñà, y Garau de Pla, de Barcelona, feyan y prestaban. Las quals pagaban dits de Montornès y Torrelles com a fermansés, dels dits Esteve y Pla, com consta en poder de Pere Pascasi, notari de Barcelona, als 5 de janer de 1469.

344

1469, abril, 11.

Tres actes en pergamí: 1. Francesc i Damià Sarrovira venen a Bartomeu Sala, de Montornès, un cens de 15 sous sobre el mas Rovira, a la carlania de Robet, a canvi de 16 lliures i 10 sous. 2. Àpoca de dita venda. 3. Indemnitat de contribuir a la fàbrica de la Casa de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 38r.

A 11 dabril 1469, notari Pere Antich Mateu. 3 actes en un pergamí: lo primer és la venda de 15 sous de cens feta per Francisco y Damià Sarrobira a Barthomeu Sala de Montornès, el qual prestaba lo mas Rovira a la carlania de Robet, per preu de 16 lliures, 10 sous. Lo segon és l'àpoca, lo tercer és traurer lo indemne de contribuir a la fàbrica de la Casa de Montornès.

345

1469, juny, 2.

Miquel Galceran de Montornès, senyor del castell de Montornès, ven a carta de gràcia a Pere Draper, de la parròquia de Sant Genís de l'Ametlla, la potestat de poder lluir 62 diners d'aquells 66 diners que Gabriel Vinyalonga, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès, li entrega cada any pel mas Vinyalonga, a canvi de 50 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 7r.

Venda a carta de gràcia feta per Miquel Galceran de Montornès, senyor del castell de Montornès, a Pere Draper, de la parròquia de Sant Genis de l'Ametlla, de poder lluhir 62 diners d'aquells 66 diners que Gabriel Vinyalonga, de la parròquia de Sant Sadurní de Montornès tots anys hi feya per lo mas Vinyalonga, per preu de 50 lliures de Barcelona, com consta en poder de Pere Antich Matheu, notari de Montornès, ab l'àpoca al peu del dit acte, als 2 de juny de 1469.

346

1469, juny, 2.

Miquel Galceran de Montornès absol diferents particulars de les fiances que havien fet en la venda d'aquells 66 sous censals que rebia de Gabriel Vinyalonga, de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 74r.

Absolució feta per lo señor Miquel Galceran de Montornès a diferens particulars de Montornès, que eran entrats fiansas a la venda (que) havia fet a dit señor lo mateix dia de 62 sous, 6 diners a Pere Draper sobre aquells censos de 66 sous que tots anys li feya Grabiel Viñalonga, de la parròquia de Montornès. Consta en poder d'Anton Matheu, notari de Barcelona y actuari de la notaria de Montornès, als 2 de juny, 1469.

347

1469, setembre, 6.

Llorenç i Antoni Terrades, pare i fill, de la parròquia de Fuirosos, venen a carta de gràcia a Bartomeu Vilar, de la parròquia de Sant Andreu de Vallorguina, tots els censos i senyories que rep a les parròquies de Sant Celoni i Sant Martí de Pertegàs, a canvi de 140 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 28r.

Venda feta per Llorens y Antonio Tarrades, pare y fill, de la parròquia de Fuirosos, a Barthomeu Vilar, de la parròquia de Sant Andreu de Vallgorgines, carta de gràcia mitgensant, de tots los censos ab tota sa directa senyoria que acostumaben rebrer en las parròquias de Sant Saloni y Sant Martí de Partagàs, per preu de 140 lliures. Consta en poder d'Antoni Poch, notari de Sant Saloni, als 6 del mes de setembre de l'any 1469.

348

1469, desembre, 5.

Debitori firmat per Miquel Galceran de Montornès i Armengol a Violant, vídua de Guillem Ramon de Gualba, senyor del castell de Montnegre, de 54 lliures, 18 sous i 9 diners per pensions endarrerides d'un censal de 250 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 97r.

Debitori firmat per los señors Miquel Galceran de Montornès y Armengol a la señora Violant, muller del señor Guillem Ramon de Gualba, quondam, donzell y señor del castell de Monnegre, de 54 lliures, 18 sous y 9 diners, per pencions atrasadas d'aquell censal de 250 sous de penció que li corresponian. Consta en poder de Juan Ferrer, notari de Barcelona, als 5 de desembre de 1469. Al peu de dit acte consta de la solució de dit debitori, en poder de dit notari, a 25 de febrer de 1477.

349

1470, febrer, 19. / 1575, maig, 20.

Miquel Galceran de Montornès ven a carta de gràcia a Guillem Arbúcies els 16 diners en censos que rep del mas Arbúcies, a Alella, a canvi de 25 sous. L'acte conté també clàusules testamentàries de Francesc Arbúcies i de Margarida Arbúcies, àlies Sagrera, així com els capítols matrimonials de Salvador Sagrera, d'Alella, i de la seva dona Margarida.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 3r.

Venda a carta de gràcia feta per lo senyor Miquel Galceran de Montornès, de 16 diners de censos que rebia sobre lo mas Arbúcies d'Alella, a Guillem Arbúcies, per preu de 25 sous barcelonesos, en poder de Miquel Franquesa, notari públic de Barcelona, a 19 de febrer de 1470, ab l'àpoca al peu. Dintre dit acte està continuada la clàusula hereditària del testament de Francesch Arbúcies i de Margarida Arbúcies, àlies Sagrera. Junt hi són los capítols matrimonials de Salvador Sagrera, de la parròquia d'Alella y de Margarida, muller sua. Consta en poder de Lluís Jorba, notari públic de Barcelona, a 20 de maig 1575.

350

1470, octubre, 20.

Galceran de Montornès fa a Joan Guixar, ciutadà de Barcelona, lluïció d'un censal de 22 lliures, 16 sous i 6 diners de pensió.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 116r.

Lluïció de censal feta per Galceran de Montornès a Juan Gaspar,[351] ciutadà de Barcelona, de penció de 22 lliures, 16 sous y 6 diners. Consta en poder de Joan Mirabet, notari de Barcelona, als 20 d'octubre de 1470.

351

1470, octubre, 30.

Miquel Galceran de Montornès, senyor del castell de Montornès, declara a la seva dona Clara que ha fet quitació de 500 lliures d'un censal del General de Catalunya que dita Clara aportà en dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 129r.

A 30 octubre de 1470. Notari Joan Miralter, de Barcelona. Declaració feta per Miquel Galceran de Montornès, señor del castell de Montornès, a Clara, sa muller, que havia quitat un cens a Joan de Guixar, de 500 lliures d'un censal del General de Cathaluña, que dita Clara havia portat en dot y feya de penció 22 lliures, 14 sous, 6 diners, prometent fer-li a ella altre censal de ygual preu y penció.

351. Lectura incorrecta de Guixar, segons es desprèn d'altres documents.

352

1470, octubre, 30.

Pere Galceran de Montornès reconeix haver rebut de Joan Guixar, ciutadà de Barcelona, el preu d'un censal de 22 lliures, 14 sous i 6 diners de pensió.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73a v.

Àpoca del preu del censal de penció de 22 lliures, 14 sous, 6 diners que havie manllevat Pere Galceran de Montornès a Juan Guixar, ciutadà de Barcelona. Consta en poder de Juan Miravet, notari de Barcelona, als 30 d'octubre, 1470.

353

1471, febrer, 21.

Galceran de Montornès estableix en precari a Pere Miquel Feixes, àlies Comes, de Montornès, tot el mas Comes, al temps que li redueix censos i servituds.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 43r.

Precari fet per lo señor Galceran de Montornès a Pere Miquel Feixas, àlias Comas, de Montornès, de tot son mas Comas, en lo que li reduhí aquells censos y servituts y part d'espleus que dit son mas estaba obligat a quint y brasatge y tasca, y a cens d'una quartera de formen, mesura de Granullers y 14 cortans d'espelta, un parell de capons, 2 sous, 2 diners. Consta en poder de Pere Marrull, notari de Granollers, als 21 de febrer, 1471.

354

1473, octubre, 5.

Testament de Gabriel Pasqual, de la vila de Caldes de Montbui.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 162v.

Testament de Gabriel Pasqual, havitant en la vila de Caldas de Monvuy, lo qual fa hereu a Bernat Pasqual, fill seu y d'Antònia, muller sua. Y si dit Bernat mor sens fills que no vingan a edat de fer testamen, institueix hereu seu a Jaume Pasqual, son germà. Consta en poder de Matheu Canal, notari de Caldas de Monbuy, als 5 d'octubre, 1473.

355

1474, maig, 8.

Joan Mascorda, de Sant Salvador de Breda, ven a Ramon Ribot, una peça de terra al Pla de Sant Jaume, a canvi de 10 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 25v.

Venda feta per Juan Samascorda, de Sant Salvador de Breda, al senyor Ramon Ribot, d'una pessa de terra cituada en lo lloch dit Lo Pla de Sant Jaume, que conté dos jornals de terra, per preu de 10 lliures. Consta en poder de \Tristany/ Siurta, notari d'Hostalrich, als 8 de maig de 1474.

356

1474, octubre, 18.

Joan Mascorda, de la parròquia de Sant Salvador de Breda, ven a Ramon Ribot de la Batllòria un tros de terra campa situat al Pla d'Amunt de Sant Jaume, a canvi de 14 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 22v-23r.

Venda feta per Juan Mascorda, de la parròquia de Sant Salvador de Breda, al senyor Ramon Ribot de la Vallòria, de tot aquell tros de terra campa cituada en lo lloch dit Pla de Mun de Sant Jaume, continent dos jornals de terra, per preu de 14 lliures de Barcelona, y se té per Joan Sarriera, a prestació de tasca. Consta en la vila d'Hostalrich, als 18 d'octubre de 1474, per no ser clos, no diu lo notari.

357

1475, gener, 18.

Testamant de Clara Cases, vídua de Joan Cases, mercader de Perpinyà.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 162v.

Testament de la señora Clara Casas, muller que fou de l'honorable Juan Casas, quondam, mercader de la vila de Perpiñà, la qual fa herevas suas a Antònia, muller del magnífich Juan Pagès, biscanceller del señor bisbe, y després a Margarida, muller de Juan Sampsó, donzell quondam, son marit, a sas líberas voluntats. Consta en poder de Bernat Jaques, notari públic de Perpiñà, als 18 de janer de 1475.

358

1476, gener, 11.

Testament de Joan Celim, prevere, vicari del Prat.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 156v.

Testament de Joan Salim, prevere, vicari del Prat, ab lo qual fa hereu a March Salim, teixidor de llana de la vila de Granullers. Consta en poder de Fransesch Hospital, notari del Prat, als 11 de janer de 1476.

359

1476, gener, 31.

Miquel Galceran de Montornès, fill de Pere Galceran de Montornès i de Blancaflor, reconeix haver rebut de Clara de Montornès, la seva dona, 3.000 sous de dot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 65r-v.

Àpoca feta per Miquel Galceran de Montornès, fill de Pere Galceran de Montornès y Blancaflor, a Clara de Montornès, sa muller, de 3.000 sous (que) li havian promès en dot. Consta en poder de Barthomeu Masons, notari públic de Barcelona, als 31 de janer, 1476.

360

1477, gener, 30.

Els germans Francesc Miquel de Soler i Joan Miquel de Soler nomenen el seu pare Miquel de Soler com a procurador seu per fer concòrdia amb Ramon Ribot sobre el lloc de Vilardell.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 82v.

Procura feta per Francesch Miquel de Soler y Juan Miquel de Soler, germans, a Miquel de Soler, son pare, per a fer una concòrdia ab señor Ramon Ribot sobre diferències (que) tenian en lo lloch de Vilardell, la qual concòrdia és arxivada de n. 1 en la detzena 59.

Rebuda en poder de Juan Matas, ciutadà de Barcelona, notari per tota la Corona d'Aragó als 30 de janer de 1477.

361

1477, febrer, 9.

Els administradors de la confraria de Sant Antoni de Sabadell reconeixen haver rebut de Marc Celim 20 lliures i 7 sous, amb motiu del llegat que havia fet Joan Celim.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 66r-v.

Àpoca feta per los administradors de la confraria de Sant Antoni de Sabadell a March Felin, per rahó del llegat (que) havia fet Juan Felin, de 20 lliures, 7 sous a dita confraria per las pencions del censal (que) li corresponia. En poder de Dalmau Ginabret, notari públic de Barcelona, als 9 de febrer, 1477.

362

1477, maig, 28.

Concòrdia feta entre Miquel de Soler, de Vilardell, i altres membres de la família Soler, i Ramon Ribot de la Batllòria, per la qual dit Ribot restitueix a Miquel de Soler el castell i terme de Vilardell.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 79r.

Concòrdia entre los señors Miquel de Soler de Vilardell y altres Solers, d'una part, y lo señor Ramon Ribot de la Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, sobre la pretenció (que) tenian las ditas parts ab que lo señor Ribot restitueix al señor Soler lo castell y terme de Vilardell, ab certas retencions. Consta en poder de Pere Ros, notari de Sant Celoni, als 28 de maig, 1477.

363

1477, agost, 11.

Joana Vilalba reconeix haver rebut de Miquel Galceran de Montornès 16 lliures i 15 sous per la concòrdia firmada entre els dos.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 63r-v.

Àpoca firmada per Juana Vilalba en la que confesa haver rebut del señor Miquel Galceran de Montornès en diversos partits 16 lliures, 15 sous, a cumpliment de certa concòrdia firmada entre dita Vilalba y dit Montornès per lo canceller de la ciutat de València, com consta en poder del notari de dit canceller, tret per \Pere/ Pi, notari públic de Barcelona, als 11 d'agost de 1477.

364

1477, agost, 19.

Sentència de la Reial Audiència entre Guillem Ramon de Centelles, senyor de la baronia de Llombai, al regne de València, i Constança, dona de Juan de So, sobre la baronia del castell de Centelles i els drets i heretats que tenia al regne de Valencia i al Principat de Catalunya.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 88r-v.

Sentència en la Reial Audiència entre lo noble Guillem Ramon de Centelles, cavaller, señor de la baronia de Llombray, del regne de València, y la noble señora Constansa,

muller del noble Juan de Ço, de part altra, sobre la baronia del castell de Centelles y dels drets y heretats del regne de València, Principat de Cathaluña y altres parts, ab que se declara que per la neglibència que havia tinguda dit Centelles y per tenir dita señora molts fills, cobrés dels drets de las baronias de Centelles 50 mil sous. Consta en poder de Bernat Andor, notari del señor rey, als 19 d'agost de 1477.

365

1477, agost, 31.

Testament de Joan Bardaxí, donzell de Fraga, en què fa hereu el seu fill Francesc Bardaxí.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 162r.

Testament de Juan Bardaxí, donzell de la vila de Fraga, el que fa hereu seu a Fransés de Bardaxí, menor d'edad, fill seu y de la señora Aldonsa, muller sua. Consta en poder de Miquel del Riu, notari de la vila de Fraga, als 31 d'agost de l'any 1477.

366

1477, setembre, 2.

Ponç de Gualbes cedeix a Miquel Galceran de Montornès el dret de cobrar la prorrata de 8 lliures que havia pagat per pensions d'un censal de 5 lliures que dit Miquel Galceran tenia junt amb Pere Esteve, Guerau Desplà i Joan Martí de Torrelles.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 67r.

Àpoca ab cesió feta per mossèn Pon de Gualbes a Miquel Galceran de Montornès, perque puga demanar y cobrar la prorrata de 8 lliures que ell havia pagadas per pencions d'aquell censal de 5 lliures que ell, junt ab Pere Esteve, Garau Desplà y Juan Martí de Torrelles, havian manllevat a dit Pons de Gualbes. Consta en poder de Pere Pascasi, notari públic de Barcelona, als 2 de setembre, 1477.

367

1477, setembre, 17.

Arnau de Mas reconeix haver rebut, de Miquel de Montornès i Joan Bartomeu de Guíxar, 12 lliures i 10 sous per pensions d'un censal de 4 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 67r.

Àpoca feta per Arnau de Manso a Miquel de Montornès, Juan Barthomeu de Guixar, de 12 lliures, 10 sous, per pencions d'aquell censal que li feyan de pencions 4 lliures. Consta en poder de Rafel Cervera, notari públic de Barcelona, als 17 de setembre de 1477.

368

1477, novembre, 9.

Testament de Ramon Ribot, lloctinent del batlle general de Catalunya.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 159r-v.

Testamèn de Ramon Ribot, lloctinent de batlle general, en lo qual fa hereu a Antich Ribot, fill seu, substituint-li Jaume Ribot, altre fill seu, y après a Violant, filla sua. Y fal-

tant tots sos fills, deixa tots los béns que ell ha adquirit a Leonor, muller sua, a sas líberas voluntats. Y los béns paternals de sa heretat, vol que previngan a Bernat Ribot, cosí germà seu, a sas líberas voluntats. Consta en poder de Barthomeu Costa, notari públic de Barcelona, als 9 de novembre de 1477.

369

1478, maig, 16.

Pere Negrell, d'Hostalric, fa donació al seu fill Gaspar Negrell de tots els seus béns.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 105r.

Donació feta per Pere Negrell d'Hostalrich a Gaspar Negrell, son fill, de tots sos béns. Consta en poder de Francesch Manresa, notari d'Hostalrich, als 16 de maig de 1478.

370

1478, juny, 9.

Llorenç Terrades ven a Elionor Ribot i Batllòria les 50 lliures de censos que rebia dins la parròquia de Viabrea i en altres.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 18v-19r.

Compra feta per la senyora Eleonor Ribot y Vall Llòria, de Llorenç Tarrades, de totas aquelles 50 lliures de censos que rebia en la parròquia de Viabrea y en altres. Consta en poder de Narcís Feixes, notari d'Hostalric, als 9 de juny de l'any 1478.

371

1478, agost, 27.

Maria, dona de Joan Vilarnal, àlies Savall, de la parròquia de Bordils, reconeix haver rebut d'Elionor, vídua de Ramon Ribot, 5 lliures que foren del llegat testamentari de Ramon Ribot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 69r.

Àpoca feta per Maria, muller de Juan Vilarnal, àlias Saball, de la parròquia de Bordils, a la señora Elianor, muller del señor Ramon Ribot, quondam, donzell, de 5 lliures que són del llegat (que) li·n havie fet dit Ribot ab son últim testamen. Consta en poder de Barthomeu Costa, notari de Barcelona, las 27 agost, 1478.

372

1479, març, 13.

Miquel Tordera i Marc Abril, de la parròquia de Sant Salvador de Fuirosos, venen a Elionor Ribot, senyora de l'hostal de la Batllòria, 3 sous i 3 diners de censos a canvi de 3 lliures i 6 diners.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 23r.

Venda feta per Miquel Tordera y March Abril, de la parròquia de San Salvador de Fuirosos, a la senyora Elianor Ribot, senyora de l'hostal de la Vallòria, 3 sous 3 diners y malla de censos, per preu de 3 liures, 6 diners. Consta en poder del rector de Monnegre, als 13 de mars de 1479.

373

1479, març, 26.

Llorenç Terrades, Joan Julià i altres homes de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos creen un censal per a Elionor Ribot senyora de la casa i hostal de la Batllòria, amb una pensió de 8 sous i 3 diners.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 119r.

Censal creat per Llorens Tarrades, Joan Julià y altres de la parròquia de San Sabrià de Fuyrosos, a la señora Eleonor Ribot, señora de la casa y hostal de la Vallòria, de penció de 8 sous, 3 diners. Consta en poder del rector de Monnegre, als 26 de mars de 1479.

374

1479, setembre, 7.

Llorenç Terrades, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, ven a Bartomeu Vilar, de Vilagorguina, diversos censos i senyories directes sobre moltes peces de terra situadas a dita parròquia, a canvi de 20 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 23v.

Venda de molts censos y directas senyorias de moltas pessas de terra cituadas en la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos y altres, feya Llorens Tarrades, de dita parròquia, a Barthomeu Vilar, de Vilagorgine, per preu de 20 lliures. Consta en poder d'Antoni Poch, notari de Sant Saloni, als 7 de setembre de 1479.

375

1479, octubre, 28.

Miquel Galceran de Montornès estableix a Berenguer Morera, de Vallromanes, una peça de terra situada a Vallromanes, a canvi d'un cens d'un parell de pollastres.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 44r.

Establiment fet per Miquel Galceran de Montornès a Berenguer Morera, de Vallrromanes, d'una pesa de terra cituada en dita parròquia, a cens d'un parell de pollastres en la festa de Sant Pere y Sant Feliu. Consta en poder d'Antoni Juan Comas, notari de Granullers, als 28 d'octubre, 1479.

376

1480, desembre, 4.

Joan Torra, pagès de Palou, fa donació a Marc Celim d'una peça de terra situada a Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 104v.

Donació feta per Joan Torra, pagès de Palou, a March Talin, d'una pessa de terra cituada en Granollers. Consta en poder de Pere Antoni Matheu, notari de Barcelona, als 4 de desembre de 1480.

377

1481, febrer, 3.

Concòrdia realitzada entre Elionor Ribot, vídua de Ramon Ribot, i Joan Julià, mercader de Sant Celoni, sobre la solució de dos censals, un de 200 florins sobre l'horta de Bonanat Hostalric i un altre de 50 lliures del monestir de Sant Salvador de Breda.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 78r.

Concòrdia entre la señora Elianor Ribota, viuda del señor Ramon Rivot, d'una, y Joan Julià, mercader de Sant Celoni, de l'altra, sobre la solució dels censals y sas pencions, lo un de 200 florins y l'altre de 50 lliures que corresponian, aquell a l'Horta de Bonanat Hostalrich y l'altre al monastir de Sant Salvador de Breda. Fet a 3 febrer, 1481. En poder d'Anton Poch, notari, de lo que dóna fee Pere Ros, notari de Sant Celoni.

378

1481, març, 5.

Joan Julià, de Sant Celoni, reconeix haver rebut d'Elionor Batllòria, vídua de Ramon Ribot, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, 25 florins, part dels 100 amb què dita Elionor va ser condemnada a pagar-li.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 68v-69r.

Àpoca feta per Juan Julià, de Sant Celoni, a la señora Elianor Vallòria, muller del quondam señor Ramon Ribot, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, de 25 florins, en paga de 100 florins a que dita señora fou condemnada a satisfer-li. Consta en poder de Pere Ros, notari de Sant Saloni, als 5 de mars, 1481.

379

1481, març, 24.

Joan Julià, mercader de Sant Celoni, reconeix haver rebut d'Elionor Batllòria, vídua de Ramon Ribot, 25 florins, part dels 100 que havia de pagar a dit Joan Julià i a Esteve Bou.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 68v.

Àpoca feta per Juan Julià, mercader de la vila de Sant Saloni, a la señora Elianor Vallòria, muller que fou del quondam Ramon Ribot, de 25 florins, valent 13 sous, per la solució de la prorrata d'aquells 100 florins que havian de pagar a dit Julià y Esteve Bou, a que fou condemnada ab sentència. Consta en poder de Pere Ros, notari de Sant Saloni, als 24 de mars, 1481.

380

1481, abril, 28.

Miquel Galceran de Montornès, donzell, ven a carta de gràcia a Bernat Prat, donzell domiciliat al Vallès, part del delme de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, a canvi de 3.000 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 39r-v.

Venda feta per lo señor Miquel Galceran de Montornès, donzell, a mossèn Bernat Prat, donzell en lo Vallès domiciliat, de tota aquella part de delme de la parròquia de Sant Esteve de Vilanova, a carta de gràcia, per preu de tres milia sous. Consta en poder de Bernat Estañol, notari de Granollers, als 28 d'abril de 1481.

381

1481, octubre, 13.

Els diputats del General de Catalunya venen a Ferran el Catòlic, rei d'Aragó, un censal de 1.165 lliures, 4 sous i 7 diners.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 113r.

Venda feta per los diputats del General de Cathaluña a la magestat del rey nostre señor, d'un censal de preu 1.165 lliures, 4 sous, 7 diners y deriban 40 lliures de penció de majors quantitats. Consta en poder de Joan Solsona, notari y escribà major dels diputats de Cathalunya, als 13 d'octubre de 1481.

382

1481, novembre, 13.

Ferran el Catòlic, rei d'Aragó, confirma tots els privilegis que els seus antecessors concediren als diputats del General de Catalunya per tal que poguessin prendre censals.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 139r.

Confirmació feta per lo rey don Fernando de tots los privilegis que sos antecessors havian concedit als diputats del General de Cathaluña per a que puguesen péndrer censals. Consta en poder de Joan Solsona, notari del señor rey, trobant-se en la vila de Granullers, als 13 de novembre de l'any 1481.

383

1481, novembre, 13.

Els diputats del General de Catalunya venen a Ferran el Catòlic, rei d'Aragó, un censal de 12.500 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, 114r.

Venda feta per los diputats del Principat de Cathaluña a la magestat del rey Fernando de Castilla, d'un censal de 12.500 lliures de proprietat. Consta en poder de Joan Solsona, notari de Barcelona, als 13 de novembre del 1481, el que junt ab tots los demés de l'antigua Diputació que comprà don Bernat de Taverner, són lluïts.

384

1481, desembre, 8.

Bartomeu Vilar, de Sant Andreu de Vallgorguines, del terme de Monclús, reconeix haver rebut d'Elionor Batllòria, vídua de Ramon Ribot, àlies Batllòria, 133 lliures, 2 sous i 6 diners per la lluïció dels censos que Llorenç i Antoni Terrades rebien en Sant Celoni, en el poble de la Batllòria i en la parròquia de Fuirosos.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 68r.

Àpoca feta per Barthomeu Vilar, de Sant Andreu de Vallgorgines, del terme de Monclús, a la señor Elianor Vallòria, muller del quondam señor Ramon Ribot, àlias Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, de 133 lliures, 2 sous, 6 diners, per redempció y lluïció de tots aquells censos que Llorens y Antoni Tarrada rebian en la vila de Sant Celoni, en lo Poble de La Vallòria y en la parròquia de Fuirosos, los quals censos foren venuts a dita señora per dits Vilars. Consta en poder d'Antoni Poch, notari de Barcelona, als 8 de desembre, 1481.

385

1482, gener, 15.

Bartomeu Padró, de Sant Martí de Montnegre, ven a Elionor Ribot, vídua de Ramon Ribot, un censal de 10 lliures i una pensió anual de 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 110v.

Venda de censal feta per Barthomeu Padrò, de Sant Martí de Monnegre, a la señora Elianor Ribot, muller del señor Ramon Ribot, de preu 10 lliures y penció tots anys als 15 de janer 10 sous. Consta en poder del rector de Monnegra, als 15 de janer de 1482.

386

1482, març, 7.

Joan Monfort, procurador del rei, ven diversos censals a Luis Sánchez, batlle general d'Aragó, alguns dels quals rebia el comte de Trivento.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 113r.

Venda de diversos censals feta per mossèn Joan Monfort, procurador del rey, a mossèn Lluís Sànchez, batlle general d'Aragó, alguns dels quals rebia lo comte de Tribento. Consta en poder de Miquel Bernaula, notari de Barcelona, als 7 de mars de 1482.

387

1482, març, 11.

Luís Sánchez, batlle general del regne d'Aragó, ven a Gabriel Sánchez, conseller i tresorer general del rei, diversos censals, alguns dels quals rebia el comte de Trivento.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 112v-113r.

Venda de diferents censals feta per mossèn Lluís Sànchez, quondam, batlle general del regne d'Aragó, al magnífich mossèn Gabriel Sànchez, conseller y trasorer general de sa magestat del rey, nostre señor, alguns dels quals rebia lo comte de Tribento. Consta en poder d'Agustí Albert, notari de Zaragoza, als 11 de mars de 1482. Tots los dalt dits censals fan la suma de sent trenta set milia vuytanta nou lliuras, quatre sous y set diners.

388

1482, març, 29.

Bartomeu Formós, procurador de Joan Torrelles, reconeix haver rebut de Miquel Galceran de Montornès 13 lliures i 10 sous per les pensions d'aquell cens de 50 lliures de pensió que donava Pere Esteve, burgès de Perpinyà, i que corresponien a Ponç de Gualbes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 63r.

Àpoca feta per Barthomeu Formós, com a procurador de Juan Torrelles, a Miquel Galceran de Montornès, señor del castell de Montornès, de 13 lliures, 10 sous, per rahó de las pencions consignadas a dit Torrelles, d'aquell cens de penció de 50 lliures, a compliment de major quantitat, que Pere Esteve, burgès de la vila de Perpiñà y altres per aquell censal, que dit de Montornès corresponia a Pons de Gualbes. Consta en poder de Pere Pascasi, notari públic de Barcelona, las 29 de mars, 1482.

389

1482, maig, 12.

Joan Forrasenc, del poble de la Batllòria, ven a Elionor, vídua de Ramon Ribot, dues peces de terra situades a la parròquia de Sant Esteve de Bruguera, a canvi de 12 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 22r.

Venda feta per Juan Forrasench, del poble de la Vallòria, a la senyora Elianor, muller del senyor Ramon Ribot, quondam, donzell del poble de la Vallòria, de dos pessas de terra cituadas en la parròquia de Sant Esteve de sa Bruguera, per preu de 12 sous. Consta en poder de Narcís Ferrer, notari d'Hostalrich, als 12 de maig de 1482.

390

1482, juny, 13.

Bernat de Gualbes reconeix haver rebut de Miquel Galceran de Montornès una cessió de 8 lliures a compte del censal que li corresponia a ell i a altres membres de la família Montornès, que té una pensió anual de 5 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 70r.

Àpoca ab cesió de 8 lliures feta per mossèn Bernat de Gualbes a favor de Miquel Galceran de Montornès, a compte d'aquell censal (que) li corresponia junt ab altres dit de Montornès de penció de 5 lliures ab facultat de poder recobrar dels altres debitoris la prorrata corresponent. A 13 juny, 1482. Notari, Pere Pascasi de Barcelona.

391

1482, novembre, 8.

Pau Batllòria, de la parròquia de Sant Vicenç de Gualba, ven a Elionor Ribot, de la Batllòria, una peça de terra erma i arenosa situada a la Riera Vella, a canvi de 2 florins.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 24v.

Venda feta per Pau Vallòria, de la parròquia de Sant Vicens de Gualba, a la senyora Elianor Ribot, del poble de la Vallòria, de tota aquella pessa de terra herma y arenosa, cituada en lo pla y en lo lloch anomenat La Riera Vella, per preu de 2 florins. Consta en poder del rector de Monnegre, als 8 de novembre de 1482.

392

1482, desembre, 8.

Pau Batllòria reconeix haver rebut d'Elionor Ribot 34 lliures per la venda que va fer-li d'una peça de terra situada a la Riera Vella, a la parròquia de Fuirosos.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73c r-v.

A 8 desembre, 1482. Notari, lo rector de Monnegre, Joan Clarí. Àpoca de 34 lliures de Pau Batllori a Eleonor Rivot, que era lo preu d'una pessa (que) li havia venut en la parròquia de Fuyrosos, en lo lloc dit La Riera Vella.

393

1483, abril, 10.

Lluïció del censal que la casa Ribot feia al monestir de Sant Salvador de Breda, de 50 lliures de preu i 50 sous de pensió.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 110v.

Acte de lluïció d'aquell censal (que) feya la casa de Ribot al monastir de Sant Salvador de Breda, de preu de 50 lliures y pensió de 50 sous. Feta per la señora Elianor[352] Vallòria. Consta en poder de Pere Ros, notari de Sant Saloni, als 10 d'abril de 1483.

394

1484, febrer, 24.

Miquel Galceran de Montornès, àlies Armengol, i la seva dona Clara, venen a carta de gràcia a Pere Antic Mateu, notari de Barcelona, la meitat de la dècima de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, a canvi de 150 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 13v.

Venda a carta de gràcia feta per Joan[353] Miquel Galceran de Montornès, àlias Armengol, y Clara, sa muller, a Pere Antich Mateu, notari de Barcelona, per tota la mitat de dècima de parròquia de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, per preu de 150 lliures. Consta en poder de Galceran Balaguer, notari públic de Barcelona, als 24 de febrer 1484, en lo qual acte se llegeix l'espectància de dita dècima a favor de dies venedors.

395

1484, març, 13.

Martí Joan de Torrelles, senyor del castell de la Roca, nomena Miquel Galceran de Montornès el seu procurador.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 82r.

Procura firmada per lo señor Martí Juan de Torrelles, donzell, señor de La Roca, al señor Miquel Galceran de Montornès, ab los poders allí continguts. Consta en poder de Pere Pascasi, notari de Barcelona, als 13 de mars de 1484.

396

1484, maig, 12.

Joan Andreu, jutge del Reial Consell, dóna sentència en la causa entre Guerau de Gualba i Elionor Batllòria i Ribot, per la qual dita Elionor ha de pagar els foriscapis, censos, tasques i altres servituts a Guerau de Gualba.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 90r-v.

Sentència donada per lo señor Juan Andreu, jutge del Reial Consell, en la causa (que) se aportaba entre los señors Garau de Gualba, d'una part, y la señora Elianor Vallòria y Ribot, de part altra, ab que declara que la señora Elianor Vallòria sie tinguda en pagar

352. Cancel·lat «Ribot».
353. Mala lectura de «Jo, an Miquel...».

al señor Garau de Gualba los foriscapis, censos, tascas y altres servituts a dit señor Garau de Gualba. Consta en poder de Bernat Miquel Carbó, notari de Barcelona, als 12 \de maig/ de 1484.

397

1484, juliol, 18.

Miquel Galceran, com a hereu de Miquel Galceran de Montornès, àlies Armengol, ratifica a Pere Antic Mateu, notari de Barcelona, la venda a carta de gràcia de la meitat del delme de la parròquia de Vilanova que el seu pare havia fet, tot i confessant haver rebut els diners a còmput dels crèdits que havia deixat el seu pare.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 13r.

Venda y ratificació feta per Miquel Galceran \com a hereu y successor de Miquel Galceran de Montornès/, àlias Armengol, a Pere Antich Mateu, notari de Barcelona, de la venda a carta de gràcia de la mitat del delme de la parròqua de Vilanova que son pare hi avia fet als 21 de dit mes y any, confessant haver rebut lo preu a còmputo dels crèdits al que avia deixats son pare, en particular de 3.000 florins. Consta en poder de Galceran Balaguer, notari públic de Barcelona, als 18 del mes de juliol de l'any 1484.

398

1484, agost, 3.

Jaume Montfort, com a procurador de Gabriel Sánchez, ratifica els tres censals venuts pel comte de Trivento i que rebia del General de Catalunya.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 113v.

Una ratificació y aprovació feta per Jaume Monfor, com a procurador del señor Gabriel Sànchez, en favor del señor comte de Trivento dels 3 censals que dit señor li havia venut, los quals li feyan los diputats del General de Cathaluña. Lo primer és de proprietat de sinc milia 625 lliures y penció 225 lliures moneda corrent, que és part d'aquell censal de penció 1.000 lliures y proprietat 25.000 lliures. L'altre de 1.000 lliures en proprietat y penció de 40 lliures, pagadors tots anys lo primer del mes de juny, y l'altre de propietat de 1.165 lliures, 4 sous y 7 diners y penció de 46 lliures, 12 sous y 2 diners, pagadors tots anys lo primer del mes de juny. Consta en poder de Joan Solsona, notari de Barcelona, als 3 d'agost de 1484. És l'àpoca al peu de dit acte, junt ab la intimata que feu als señors diputats de dita contracte.

399

1485, maig, 5.

Constança d'Erill, dona de Joan de So, senyor del castell de Talavera, fa donació al seu marit del censal de 6.000 sous i pensió de 20 lliures que té sobre la baronia de Centelles.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 114v.

Insolutum donacio feta per la señora Constansa d'Eril, muller del noble Joan de So, señor del castell de Talavera, y altres, a dit son marit de tot aquell censal de preu de 6.000 sous y penció 20 lliures, ab las pencions degudas que li corresponian tots anys lo señor Ramon de Centelles, ab lo qual censal hi fou obligada dita baronia de Centellas. Consta en poder de Ramon Barenguer Desclergue, notari de Barcelona, als 5 de maig de 1485.

400

1485, setembre, 5.

Testament de Miquel Bramona, prevere beneficiat a la Seu de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 159r.

Testamèn del reverent mossèn Miquel Bramona, prevere y beneficiat de la Seu de Barcelona, que fa hereus seus universals a Nostre Señor Déu, a la sua ànima, a las causas pias y caritats en dit testamèn mencionadas. Consta en poder de Galceran Balaguer, notari de Barcelona, als 5 de setembre, 1485.

401

1486, abril, 1.

Gabriel Sánchez ven a Galceran de Requesens, comte de Palamós, un censal de 6.500 lliures de propietat i 300 lliures de pensió, que el General de Catalunya presta al rei.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 113r.

Venda d'un censal feta per mossèn Gabriel Sànchez al señor don Galceran de Recasens, comte de Palamós, de penció de 300 lliures y de proprietat de 6.500 lliures, que lo General de Cathaluña prestaba al rey. Consta en poder de Joan Solsona, notari de Barcelona, al primer d'abril de 1486, ab l'àpoca al peu.

402

1486, agost, 20.

Joan Bossom, dels masos vells d'Hostalric, fa lluïció a Elionor Ribot d'un censal de 110 lliures, creat el 30 d'abril de 1453.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 120r.

A 20 d'agost de 1486. Notari Narcís Feixes, d'Hostalrich y de tot lo veïnat de Cabrera. Lluició feta per Joan Bosom dels massos vells d'Hostalrich a Elianor, vidua de Ramon Ribot, d'un censal de 110 lliures, creat a 30 d'abril de 1453, notari Joan Antoni Real, per Vicens, Eulària, sa muller, Balthasar, Pauli y Nara y tots Vallori, los dos pares y los tres fills, a Jaumeta Bosom sa Tria.

403

1486, desembre, 24.

Pere Boscà fa donació a Miquel Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, de tots els seus béns.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 105v.

Donació feta per Pere Boscà, a Miquel Bramona, beneficiat de la Seu de Barcelona, de tots sos béns. Consta en poder de Francesch Trata, tenint las escripturas de son pare, als 24 de desembre de 1486.

404

1487, juny, 8.

Sebastià Millars, àlies Sarola, senyor de la Bastida, a Santa Eulàlia de Ronçana per matrimoni, i la dona Isabel, creen un censal de 40 lliures a Marc Selin i la seva dona Joana.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 120v.

Creació de censal feta per Sebastià Milars, àlias Sarola, y Isabel, sa muller, (y per dit matrimoni señor de la Bastida, en Santa Eulària de Ronsana), a March Selin y Juana, sa muller, de preu de 40 lliures y penció tots anys als 8 de juny de 40 sous. Consta en poder de March Çavall, notari de Caldas de Monbuy, als 8 de juny de 1487.

405

1487, juny, 8.

Sebastià Millars, àlies Sarola, senyor de la Bastida, a Santa Eulàlia de Ronçana pel seu matrimoni amb Isabel, crea un censal de 40 lliures a Marc Selin i la seva dona Joana.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 120v.

Creació de censal feta per Sebastià Milars, àlias Sarola, y Isabel, sa muller, (y per dit matrimoni señor de la Bastida, en Santa Eulària de Ronsana), a March Selin y Juana, sa muller, de preu de 40 lliures y penció tots anys als 8 de juny de 40 sous. Consta en poder de March Çavall, notari de Caldas de Monbuy, als 8 de juny de 1487.

406

1487, juliol, 15.

Miquel Galceran de Montornès ven a carta de gràcia a Bernat de Carner, prevere i rector de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, la meitat del delme del pa, de la carn i dels llegums que dit Montornès rebia a la parròquia, a canvi de 200 lliures, tot i mantenir-ne la directa senyoria. Miquel Galceran de Montornès entrega 150 lliures a Pere Antic Mateu per la recompra del delme.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 12v.

Venda a carta de gràcia feta per lo senyor Miquel Galceran de Montornès al reverent Bernat de Carner, prevera y rector de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, de la mitat del delme de pa, carnalatges, llegums y altres cosas que·l dit senyor de Montornès rebia en dita parròquia per preu de 200 lliures, reservant-se la directa senyoria, gitant 150 lliures a Pere Antich Matheu per lo preu de la compra que d'ell avia feta en l'any 1484 a carta de gràcia, com apar al número 5 y 6 de la present desena. Consta en poder d'Esteve Soler, notari públic de Barcelona, als 15 de juliol de l'any 1487.

407

1487, juliol, 20.

Miquel Galceran de Montornès i la seva dona Clara ratifiquen la venda a carta de gràcia feta a Bernat de Carner, rector de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, de la meitat del delme de la parròquia de Vilanova, a canvi de 200 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 12v-13r.

Venda y ratificació feta a carta de gràcia per Miquel Galceran de Montornès y Clara, muller sua, al reverent Bernat de Carner, de Sant Esteve de Vilanova, de la meitat del delme de dita parròquia de Vilanova, per preu de 200 lliures, als 15 juliol 1487, [que és al número 2 de la present desena], ab la que declaraven dits venedors que avian rebut dita quantitat a cómputo de sa llegítima y dot respectiva. Consta en poder d'Esteve Soley, notari públic de Barcelona, als 20 de juliol de 1487.

408

1487, novembre, 16.

Pere Galceran Bramona, de la parròquia d'Argentona, fa donació a la seva germana Francesca, dona de Jaume Tarafa, mercader de Granollers, de tots els seus béns.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 103r.

Donació feta per Pere Galceran Bramona, de la parròquia d'Argentona, a Francesca, muller de Jaume Tarafa, mercader de Granullers, germana sua, de tots sos béns presents y esdivenidors, llargament. Consta en poder d'Antoni Benet Joan, notari de Granullers, als 16 de novembre de 1487.

409

1488, maig, 5.

Jaume de Montfort ven tres censals al noble Galceran de Requesens, comte de Palamós, que rebia del General.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 113r-v.

Venda de 3 censals, un de preu de 4.550 lliures y penció 213 lliures feta per Jaume de Monfort a l'egregi señor don Galceran de Requesens, comte de Palamós, los quals rebia del General de Cathaluña. Consta en poder d'Esteve Malet, notari de Barcelona als 5 de maig de 1488.

410

1488, setembre, 28.

Esteve Xifra, àlies Tordera, confessa tenir un bou per Elionor Batllòria, àlies Ribot, al seu guany, segons els pactes explicats.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 57v.

A 28 setembre, 1488. En poder de Juan Clarí, vicari y notari per lo rector de Monnegre y sas parròquias. Confesió feta per Esteve Xifra, àlias Tordera, a Elianor Vallòria, àlias Ribot, de tenir un bou seu a guany, ab los pactes en lo acte explicats.

411

1489, març, 20.

Pere Galceran Bramona, de Sant Julià d'Argentona, fa donació a la seva neboda Francesca, dona de Jaume Tarafa de Granollers i filla de Miquel Savall, de toda la seva hisenda.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 103r-v.

Donació feta per lo señor Pere Galceran Bramona, de Sant Julià d'Argentona, de tota la hizienda, a favor de Francesca, muller de Jaume Tarafa, de Granollers, neboda sua, filla del discret Miquel Saball, notari de Caldas de Monbuy. Consta en poder d'Antoni Company, notari de Granullers, als 20 de mars de 1489.

412

1489, abril, 22.

Testament de Clara de Montornès, dona de Miquel de Galceran de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 156r.

Testament de Clara de Montornès, muller del señor Miquel Galceran de Montornès, la qual feu hereu per iguals pars als seus fills, que foren Dionís Àngel, Gerònim Àngel y Honorat Àngel. Consta en poder de Barthomeu Bellsoley, notari de Granullers, als 22 d'abril de 1489.

413

1489, setembre, 9.

Elionor Batllòria, àlies Ribot, senyora de la casa de la Batllòria, reconeix haver rebut de Guerau de Gualba, senyor del castell de Montnegre, 20 lliures, 15 sous i 3 diners pels foriscapis que dit Gualba li devia, com consta en una sentència arbitral.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 67v-68r.

Àpoca de 20 lliures, 15 sous, 3 diners feta per la señora Elianor Vallori, àlias Ribot, com a señora de la casa de La Vallòria, al señor Garau de Gualba, donzell, señor del castell de Monnegre. Y son per condemnació feta per jutges arbitraris (que) per rahó de foriscapis devia dit señor de Gualba a dita señora Ribot. Consta en poder del rector de Monnegre, als 9 de setembre, 1489.

414

1489, setembre, 20.

Miquel Galceran de Montornès ven a carta de gràcia, amb afegiment de 100 sous, a Bernat Descarner, rector de Sant Esteve de Vilanova de la Roca, la meitat del delme que rep a dita parròquia.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 12r.

Venda feta a carta de gràcia y addició de 100 sous de preu per lo senyor Miquel Galceran de Montornès al reverent Bernat Descarner, prevera y rector de Sant Esteve de Vilanova, de la Roca, de tota la mitat de delme de pa, vi, carnelatges y altres fruits que dit senyor de Montornès rebia en dita parròquia, la qual hi tenia venuda per preu de 200 lliures y la senyoria de la qual quedà per dit senyor de Montornès. Consta en poder d'Esteve Soler, notari públic de Barcelona, als 20 de setembre de 1489, y al revés de dit acte estan continuadas las paraulas següents: «Fonch lluit y quitat lo present delme a mossèn Joan Carner, prevera y rector de Sant Esteve de Vilanova per partida de taula de la ciutat de Barcelona, als 17 de janer, 1501.»

415

1489, octubre, 7.

Llorenç Terrades crea un censal de 8 lliures per a Ramon Ribot, senyor de l'hostal de la Batllòria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 117v.

Censal de penció 8 sous y proprietat de 8 lliures creat per Llorens Tarrades al señor Ramon Ribot, señor de l'hostal de la Vallòria, tots de la parròquia de Sant Ciprià de Fuyrosos. Consta en poder del señor de Sant Martí de Monnegre, als 7 d'octubre de 1489.

416

1489, octubre, 26.

Miquel Galceran de Montornès estableix a Jaume Soler, pagès de La Roca, una casa amb ferreria i el molí de Ses Corts a cens d'un parell de gallines i l'obligació d'atendre a la ferreria eals particulars del terme de Montornès, reservant-se el senyor de Montornès el lloçol.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 41v-42r.

Establiment fet per lo señor Miquel Galceran de Montornès a Jaume Soler, pagès de La Roca, de tota aquella casa y ferreria juntament ab lo molí anomenat de Sas Cors, ab lo casal y torre de dit molí, ab tota aquella pessa de terra que antiguamen era dividida ab tres, a cens d'un parell de gallines, ab l'obligació d'haver de llosar a les particulars del terme del castell de Montornès, reservant-se dit señor tots los censos que per rahó del llosol feyan dits particulars. Consta en poder de Pere Manuel, notari de Granollers, a 26 octubre 1489.

417

1489, novembre, 17.

Testament de Joan Masnou, de la parròquia de Santa Agnès de Malanyanes.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 162v.

Testament de Juan Masnou, de la parròquia de Santa Ynnès de Malañanes, lo qual fa hereu a Juan Masnou, fill seu. Si no té fills que vinguen a edad de fer testamen, substitueix a Salvador, fill seu, y a Catharina, filla sua, y després altres fills de grau en grau. Consta en poder del rector de Malañanes, als 17 de novembre de 1489.

418

1490, gener, 17.

Joan Moner, de Grions, ven a Elionor, vídua de Ramon Ribot, un censal de 8 lliures i 16 sous de propietat i una pensió anual d'11 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 110r.

Venda de censal feta per Joan Monner, de Grions, a la señora Elianor, muller de Ramon Ribot, quondam, de proprietat 8 lliures, 16 sous, y penció tots anys als primers de setembre de 11 sous. Consta en poder de Pere Ros, notari púbic de Sant Saloni, als 17 \de jener/ de 1490, ab l'àpoca del preu.

419

1490, maig, 9.

Testament de Bernat Moner, teixidor de llana de Granollers, que fa hereus Antoni Valls i Bernat Tarafa.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 157v.

Testament de Bernat Monner, teixidor de llana de la vila de Granullers, lo qual fa hereus seus a Antoni Valls y a Bernat Tarafa, tots de Granullers, per iguals parts. Consta en poder de Pere Ros, notari de Granullers, als 9 de maig de 1490.

420

1490, agost, 18.

Esteve Cerdà i la seva dona Isabel venen a Jaume Tarafa, de Granollers, una casa amb dos portals a la plaça de Granollers, i una altra al carrer de la Roca, amb hort, a canvi de 200 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 37v.

A 18 agost de 1490, en poder de Marc Saball, de Caldas de Monbuy. Venda feta per Esteve Serdà y Isabel, sa muller, a favor del venerable Jaume Tarafa, de Granollers, d'una casa ab dos portals, obrint en la plaza de Granullers, y altra en lo carrer de La Roca, ab son hort, per preu de 200 lliures, moneda barcelonesa de tern, ab l'àpoca al peu.

421

1491, juny, 17.

Pere Batllòria, menor de dies, senyor del mas Batllòria, de Sant Cebrià de Fuirosos, reconeix haver rebut d'Elionor Ribot, senyora de l'hostal de la Batllòria, 7 lliures per una terra situada al costat de la capella de Nostra Senyora, a la Batllòria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 73a r.

Àpoca feta per Pere Vallòria, menor de dies, señor del mas Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuyrosos, a la señora Elianor Ribot, señora de l'Hostal de la Vallòria, de 7 lliures, que era lo preu de la venda d'aquella pessa de terra que és cituada en lo costat de la capella de Nostra Señora del Poble de la Vallòria. Consta en poder del rector de Monnegre, als 17 de juny de 1491.

422

1491, octubre, 3.

Duran Taverner, de Barcelona, ven a Joan Comadelvi, pagès de Barcelona, administrador de l'Hospital de la Santa Creu, una peça de terra campa propera al monestir de Valldonzella, a canvi de 41 lliures i 11 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 32v.

Venda feta per Duran Taverner, de la ciutat de Barcelona, a Juan Coma del Vi, pagès de Barcelona, com a administrador de l'hospital de Santa Creu, y als demàs administradors de una pesa de terra campa cituada prop la present ciutat, y junt lo monastir de Valldonzella, per preu de 41 lliures, 11 sous, moneda barcelonesa. Consta en poder de Jaume Vilar, notari de Barcelona, als 3 d'octubre de 1491.

423

1492, gener, 8.

Testament de Clara, dona de Miquel de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 158r.

Testament de la señora Clara, muller del magnífic Miquel \de Montornès/ señor del castell de Montornès, la qual hereta lo referit señor Miquel de Montornès, marit seu, de vida sua natural. Y mort dit señor, an al fill major que tindrà y als altres de gran en grau. Consta en poder del rector de Vallrromanas, als 8 de janer de 1492.

424

1492, juliol, 24.

Llorenç Terrades i altres, de Sant Cebrià de Fuiorosos, venen a Elionor Batllòria la muntanya boscosa pertanyent al mas Farraders, lliure de censos, a canvi de 8 lliures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 22r-v.

Venda feta per Llorens Tarrades y altres de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, a la senyora Elianor Vallòria, àlias Ribot, de dita parròquia, de tota aquella montaña y bosch que és de pertinències del mas Farraders, la qual montaña de Mon Moro, la qual se té en directa senyoria per lo senyor del castell de Monnegre, sens prestació de cens algun, per preu de 8 lliures barcelonesas. Consta en poder del rector de Monnegre, als 24 de juliol de 1492.

425

1492, juliol, 24.

Llorenç Terrades, juntament amb la seva dona Joana, el seu fill Anton i la dona d'aquest, tots ells de Fuirosos, reconeixen haver rebut d'Elionor Batllòria 14 lliures per la compra, a carta de gràcia, de la tasca dels fruits de sis jornals de terra, al lloc d'Altafures.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 69v.

A 24 juriol, 1492. Notari Juan Clarí, regint las escripturas de la notaria de Monnegre. Àpoca firmada per Llorens Tarrades, Juana, sa muller, Anton, son fill, y Juana, muller d'el, de Fuirosos, a Elianor Vallòria, àlias Ribota, de 14 lliures de preu de la venda \a carta de gràcia/ de la tasca dels fruïts de 6 jornals de terra en lloch dit Altafures.

426

1492, juliol, 24.

Llorenç Terrades, juntament amb la seva dona Joana, el seu fill Anton i la dona d'aquest, tots ells de Fuirosos, reconeixen haver rebut d'Elionor Batllòria 12 lliures per la compra, a carta de gràcia, de la tasca dels fruits de sis jornals de terra, al lloc d'Altafures, contigus a altres que li ha venut.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 69v-70r.

Àpoca feta per Llorens Tarrades, Juana, sa muller, Anton, son fill, y Juana, \muller/ d'est, de Fuyroses, a favor d'Elianor Vallori, de 12 lliures per lo preu de la tasca de 6 jornals de terra contíguos als sobredits, que li havia venuda a carta de gràcia. Consta en l'escribania de Monnegre, del temps (que) la regia Juan Clarí, a 24 juriol, 1492.

427

1493, gener, 29.

Testament d'Antiga Moner, vídua de Bernat Moner, teixidor de llana de Granollers, en què fa hereus seus Francesc Tarafa i Jaume Tarafa, entre altres.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 156v.

Testament d'Antiga Monner, muller que fou de Bernat Monner, quondam, teixidor de llana de la vila de Granullers. Feu hereus seus a Francesch Tarafa y Jaume Tarafa y altres dos, y que sien partits sos béns per iguals parts entre los quatre hereus a sas líbe-

ras voluntats. Consta en poder de Pere Ros, notari de Barcelona y Granullers, als 29 de janer de 1493.

428

1493, maig, 17.

Testament de Joan de So, fill d'Anton de So, i d'Aldonsa, filla de Bernat de Boixadors.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 156v-157r.

Testament del noble don Joan de So, fill del noble don Anton de So y de doña Aldonsa, filla del señor Bernat de Boixadós, en lo que feu hereu al noble Joan Bernat de So, fill seu llegitimat, al que casà ab la filla de Pere Moncada. Y sinó, hereta a Aldonsa, filla sua. Consta en poder de Dalmau Ginabret, notari públic de Barcelona, als 17 de maig de 1493.

429

1493, setembre, 16.

Pau Batllòria i el seu fill Gaspar, de Sant Vicenç de Gualba, venen a Francesc de Masferrer, a carta de gràcia, una peça de terra de dos jornals, juntament amb el mas Pedròs, a canvi de 5 lliures i 1 sou.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 19v.

Venda feta per Pau Ball·llori y Gaspar, son fill, de Sant Vicens de Gualba, a Francesc Masfarrer, carta de gràcia mitgensant, de tota aquella pessa de terra de tinència de dos jornals de bous, juntament amb lo mas Padròs, per preu de 5 lliures 1 sou. Consta en poder de Pere Andreu Masons, notari de San Celoni, a 16 de setembre, 1493.

430

1494, març, 21.

Testament d'Elionor Negrell, dona de Gaspar Negrell, d'Hostalric, pel què fa hereu Joan Julià, el seu pare, de Sant Celoni.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 161v.

Testament d'Elionor Negrell, muller de Gaspar Negrell, de la vila d'Hostalrich, la qual fa hereu seu a Joan Julià, son pare, de la vila de Sant Saloni, a sas líberas voluntats. Consta en poder de Fransesch Manrresa, notari d'Hostalrich, als 21 de Mars de 1494.

431

1494, maig, 26.

Constança d'Erill i de So nomena procurador seu Tomas Canet, prevere, rector de l'església de Sant Miquel de Barcelona, per tal de redimir i definir en nom seu qualsevol censal.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 81v.

Procura feta per la señora doña Constansa d'Eril y de So al venerable Thomàs Canet, prevere, rector de la iglesia de Sant Miquel de Barcelona, per a redimir, restituir, absóldrer, definir y remétrer en nom seu qualsevol censal llargament. Consta en poder de Miquel Fortuny, notari de Barcelona, y clos per Benet Juan, també notari de Barcelona, als 26 de maig de 1494.

432

1494, octubre, 15.

Sentència per la qual Miquel Galceran de Montornès és condemnat a revendre al rei els drets que tenia a Montornès, segons venda a carta de gràcia que es féu entre Pere el Cerimoniós i Pere de Montornès. L'import de la revenda serà de 47.000 sous, ja que es descompten 7.500 pels drets situats a Montmeló que es van vendre a l'abadessa de Sant Pere de les Puel·les.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 90v-91r.

Sentència en que Miquel Galceran de Montornès fou condemnat en haver de revéndrer al rey los drets (que) tenia en Montornès per las mateixes paraulas que lo rey don Pere los havia venuts a Pere de Montornès. Li foren donats 47.000 sous y no més, per quant encara que ell hi tingués 7.500 sous més, havia venut uns drets que eran la Quadra de Monmaló a l'abadesa de Sant Pere per 7.500 sous, que eran de pertinències de Montornès. La qual sentència fou feta en la Reial Audiència, a 15 d'octubre de 1494 y convé guardar-la perquè hi és lo títol ab que la casa de Montornès cobra en lo terme de Montornès molts censos, que antes eran de l'abadesa de Sant Pere, com se veu en los capbreus, que en molts items diuhen que regoneixen la casa de Montornès «titulo concambii facti inter Petrum de Montornès et abbatisam Sancti Petri Puellarum», en los quals drets may hi pot tenir pretenció lo síndich de Montornès com a tenint una venda dels drets se reveneren en virtut de la sobredita sentència, per quant aquells may foren revenuts, ans que quedaren de la casa de Montornès, pues encara que per cedir-los ne donasen dels que havian de ser compresos en aquella revende, se'ls aturaren del preu que aquells valian.

433

1495, juny, 7.

Sentència arbitral de la disputa entre els senyors del castell de Montnegre i la casa Ribot sobre les obligacions d'aquesta al castell de Montnegre i sobre la carnisseria.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 91r.

Sentència arbitral feta de resultas de las disputas (que) tenian los señors del castell de Monnegre y los de casa de Ribot, en la qual fou declarat que no tinguesen obligació lo(s) de la casa Ribot de fer guayta, bada ni jornals al dit castell, y que la carniceria fos de la casa de Ribot, ab que donàs abast de carn, y que \si/ li'n feyan matar, que no la pugués despedir, que li aguesen de pagar. Consta en poder d'Andreu Torres, notari de Barcelona, a 7 de juny de 1495.

434

1496, abril, 27.

Testament de Marc Celim, paraire de Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 158v.

Testament de March Salim, perayre de la vila de Granullés, lo qual fa hereu per iguals pars a Jaume Tarafa y a Juana Tarafa, germans, nebots de dit testador, ço és, de Juana, muller sua. Consta en poder de Pere Marrull, notari de Granullers, als 27 d'abril de 1496.

435

1496, abril, 28.

Testament de Joana, dona de Marc Celim, paraire de Granollers.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 157r.

Testament de Joana, muller de March Salina, parayre de Granullers, la qual fa hereu a Jaume Tarafa y a Joana Tarafa, nebots seus, per iguals parts. Consta en poder de Pere Marrull, notari de Granullers, als 28 d'abril de 1496.

436

1497, setembre, 20.

Ferran el Catòlic, rei d'Aragó, ven als particulars i a la universitat de Montornès el castell de Montornès, amb les seves jurisdiccions, rendes i drets, al temps que fa el terme de Montornès carrer de Barcelona, en confirma privilegis i n'atorga d'altres.

A. AMMV, *Speculo...*, fols. 39v-40r.

Venda feta per lo rey Fernando d'Aragó als particulars y universitat de Montornès, del castell de Montornès, jurisdicció, rendas y altres drets a ell anexos, en la que feu lo terme de Montornès carrer de Barcelona y los confirmà molts privilegis. Consta del modo, forma y temps que han d'elegir batlles. Consta de la remisió general los feu, y consta dels poders que podia tenir lo batlle en la jurisdicció. Los concedí la notaria y escrivania de dit terme. Los concedí també carniceria. Los eximí de la obra del castell y los concedí pugan fer tres jurats, y també potestat de fer síndichs. Consta en poder de Juan de Coloma, son secretari, y notari en Medina del Campo, als 20 de setembre de 1497.

437

1497, octubre, 9.

Pere Batllòria, de la parròquia de Sant Cebrià de Fuirosos, crea un censal de 14 lliures i 6 sous de propietat a Elionor Ribot.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 120v.

Censal creat per Pere Vallòria, de la parròquia de Sant Sabrià de Fuirosos, a la señora Elianor Ribot, de dita parròquia, de 14 sous, 6 diners de penció y 14 lliures, 6 sous de proprietat. Consta en poder de Pere Andreu Massons, notari del terme del castell de Monnegre, als 9 d'octubre de 1497.

438

1498, març, 9.

Clara de Montornès, vídua de Miquel Galceran de Montornès, crea un censal de 22 lliures a Martí Joan de Foixà, canonge de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 111r.

Creació de censal de preu 22 lliures feta per Clara de Montornès, muller del quondam Miquel Galceran de Montornès a Martí Joan de Foxà, canonge de Gerona. Consta en poder d'Antoni d'Òdena, notari públic de Barcelona, als 9 de mars de l'any 1498.

439

1498, novembre, 6.

Clara, vídua de Miquel Galceran de Montornès, juntament amb els seus fills Lluïsa, Honorat i Jaume, creen un censal de 45 lliures a Margarida, dona de Jaume Florensa, apotecari de Barcelona.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 110v.

Creació de censal de preu 45 lliures feta per Clara, muller de Miquel Galceran de Montornès, Lluïsa de Montornès, Honorat de Montornès y Jaume de Montornès, fills de dits cònjugues, a Margarida, muller de Jaume Florensa, apotecari de Barcelona. Consta en poder de Miquel Miravet, notari públic de Barcelona, a 6 de novembre de 1498.

440

1499, juliol, 12.

Antònia Claver, vídua del senyor Claver, de Caldes de Montbui, fa donació a la seva filla Bartomeua, que es casa amb Pere Vilarassa, der totes les cases situades a la vila de Caldes, al lloc dit Cagacans.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 103r.

Donació feta per Antònia Claver, muller del señor Claver, quondam, de la vila de Caldas de Monbuy, a Barthomeba, filla sua, que casa ab Pere Vilarrassa, donzell, de totas aquellas casas cituadas en dita vila, en lo lloch dit Cagacans. Consta en poder de March Savall, notari de Caldas, als 12 de juriol de 1499.

441

1500, novembre, 5.

Execució de la sentència favorable a Clara de Montornès per la qual es declara que ni els delmes de Sant Sadurní ni els de Sant Esteve de Vilanova ni els de Sant Vicenç de Vallromanes, així com la carlania i el lloçol, no havien d'estar continguts en la revenda que dita Clara havia de de fer al rei del terme del castell de Montornès.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 143r.

B. AMMV, *Speculo...*, fols. 89v-90r.

Executorial de la sentència feta en la Reial Audiència a favor de Clara de Montornès, en la qual fou declarat que ni las dècimas de Sant Sadurní ni de Sant Estebe de Vilanova ni de Sant Vicens de Vallromanas ni la carlania ni lo llozol puguesen ser compresos en la revenda que dita Clara de Montornès havia de fer al señor rey y terme del castell de Montornès. Y al peu de dit acte consta de la pocesió que de ditas cosas prengué Geroni de Montornès com a procurador de dita señora. Consta en poder de Pere Belloch, notari del señor rey, a 5 de novembre de 1500.

SENSE DATA

442

14??, ??, ??

Francesc Cambó, de Sant Vicenç de Gualba, ven a Elionor Ribot diferents arbres blancs dins les seves possessions, a canvi de 2 lliures i 8 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 27r.

Venda feta per Francesch Cambó de Sant Vicens de Gualba a la senyora Elianor Ribot, de diferents abres blanchs dins las pocesions de dit Cambó, per preu de 2 lliures, 8 sous. Lo acte no és clos ni ya diada ni nom de notari, ni diu a hon s'és pres.

443

1423, ??, ??

Pere Desvalls, sastre de Barcelona, ven a Joan Desfar, pagès de la ciutat, unes cases al carrer del Call, al cantó que va al carrer de Sant Domènec, a canvi de 87 lliures i 10 sous.

A. AMMV, *Speculo...*, fol. 31r.

Venda feta per Pere Desvalls, sastre de Barcelona, a Juan Desfar, pagès de dita ciutat, d'unas casas en lo carrer del Call de dita ciutat, en lo cantó que va al carrer de Sant Domingo, que·s tenien per Jaume Colom, a cens de 3 morabatins, per preu de 87 lliures, 10 sous. No ya diada, ni any ni notari.

Índex onomàstic

Abril, Marc, de Fuirosos, Doc. 372
Adalaida, abadessa de Sant Pere de les Puelles, 27
Adalgarda, dona d'Albert Berenguer, 55
Adeu, Bartomeu, notari públic de Barcelona, Doc. 305
Agell, Guillem d', 42
Agell, n', Doc. 94
Agnès, dona de Pere Morós, Doc. 55
Aguilar, Joan, ciutadà de Barcelona, Doc. 327
Agustí, Antoni, notari de Barcelona, Doc. 238
Aiguaviva, Pere d', Doc. 163
Alamanda, dona de Guillem de Sant Martí, 76
Alamanda, dona de Jaume Sala, 90, 99, Doc. 136
Alamanda, dona de Pere Deneres, Doc. 148
Albareda, Berenguer d', 46
Albert, Agustí, notari de Saragossa, Doc. 387
Alda, Guillem d', notari de Granollers, Doc. 45, 46, 48, 49, 50
Aldonsa, dona de Joan Bardaxí, Doc. 365
Aldonsa, dona de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, Doc. 277
Aldonsa, filla de Bernat d'Hostalric, 98, Doc. 223
Aldonsa, filla de Bernat de Boixadors, Doc. 428
Alfons el Benigne, rei d'Aragó, 85, Doc. 102
Alfons el Lliberal, rei d'Aragó, 71
Alfons el Magnànim, rei d'Aragó, 106
Almansor, 32
Amat, Mir, 50
Andor, Bernat, notari, Doc. 364
Andreu, Albert, 66, Doc. 31
Andreu, Joan, Doc. 396
Angelina, dona de Galceran Armengol, Doc. 220
Angelina, dona de Mateu Celin, Doc. 298
Angell, Bartomeu, notari públic de Barcelona, Doc. 307
Antiga, Miquel d', notari públic de Barcelona, Doc. 42
Antoni, Joan, notari d'Hostalric, Doc. 314
Antònia, dona de Gabriel Pasqual, Doc. 354
Antònia, dona de Joan Pagès, Doc. 357
Arbúcies, Francesc, Doc. 349
Arbúcies, Guillem, 106, Doc. 349
Arbúcies, Margarida, àlies Sagrera, Doc. 349
Ardena, Bernardí Lluís d', 11, 12, 13, 14, 15, 23, 24
Arenes, Eloi, 69, Doc. 29
Arenes, Pere d', 86, Doc. 156
Arenes, Pere d', notari de Cabrera, Doc. 194
Arfalaguer, Jaume d', notari de Barcelona, Doc. 103
Armengol, Berenguer, Doc. 106
Armengol, Berenguer, notari de Barcelona, Doc. 172
Armengol, Francesc, Doc. 131
Armengol, Galceran, 98, Doc. 186, 200, 213, 220
Armengol, Guillem, 65, Doc. 27
Armengol, Pere Galceran, 97, 98, Doc. 223, 233, 269
Arnau, Guillem, Doc. 69
Arós, Galceran, Doc. 242
Arquers, Berenguer d', 77
Arsenda, dona d'Arnau de Colomer, Doc. 118
Arsenda, filla de Pere de Perellada, 102, Doc. 64
Avinyó, Ramon d', Doc. 61

Bac, Gabriel, de Fuirosos, Doc. 25
Badalona, Berenguer de, 43
Badalona, Ramon de, 70
Bages, en, notari de Barcelona, Doc. 35
Balaguer, Bernat, de Moià, Doc. 315
Balaguer, Galceran, notari públic de Barcelona, Doc. 394, 397, 400
Ballester, Bernat, 66, Doc. 61
Ballester, Constança, Doc. 264
Ballester, Pere de, de Sant Feliu de Cabrera, Doc. 264
Balsareny, Guillem de, bisbe de Vic, 34
Banils, Guillem, notari d'Hostalric, Doc. 205
Banyeres, Galceran de, 45, 73, Doc. 86
Barberà, Pere, de Montornès, 86, Doc. 106
Bardaxí, Francesc, Doc. 365
Bardaxí, Joan, Doc. 365
Baró, Gisbert, 39
Barraca, Jaume de, notari públic de Perelada, Doc. 68
Barrat, Guillem, 74
Bartomeua, filla de Bernat de Guàrdia, àlies Escarp, 15, 111, Doc. 151, 190
Baster, Pere, notari de Barcelona, Doc. 214, 219, 232
Baster, Pere, notari real i del senyor de Montornès, Doc. 136, 142
Bastida, Guerau de, 72
Batllòria, Climent, de Fuirosos, Doc. 221
Batllòria, Elionor, veure Ribot, Elionor
Batllòria, Eulàlia, Doc. 336, 337, 338
Batllòria, Gaspar, de Fuirosos, Doc. 300
Batllòria, Gaspar, de Gualba, Doc. 429
Batllòria, Guillem, de Fuirosos, Doc. 221
Batllòria, Pau, de Gualba, Doc. 391, 392, 429
Batllòria, Pere, senyor de Lloyre, Doc. 266
Batllòria, Pere, senyor del mas Batllòria, Doc. 283, 420, 437
Batllòria, Vicenç, de Fuirosos, 109, 110, Doc. 228, 234, 236, 237, 243, 244, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 261, 265, 266, 268, 271, 272, 273, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 290, 292, 300, 303, 304, 306, 308, 314, 318
Belloc, Pere, notari reial, Doc. 441
Bellsolell, Bartomeu, notari de Granollers, Doc. 412
Bellveí, Arsenda de, abadessa de Sant Pere de les Puel·les, Doc. 98
Beneta, filla de Guillem de Talamanca, Doc. 35
Berenguer, Albert, 55
Berenguer, notari de Granollers, Doc. 103
Berenguera, mare de Pere de Sant Vicenç, 40, Doc. 2
Bernat Tallaferro, comte de Besalú, 32
Bernat, diaca, Doc. 5
Bernat, fill de Taramona, Doc. 13
Bert, Pere, àlies Codolet, 111, Doc. 227, 284, 304
Bertran, Joan, de Sant Celoni, Doc. 275
Bertran, Pere de, 67, Doc. 20
Bes, Sibil·la, 65, Doc. 34
Besalú, Pere de, 74
Besora, Gombau de, 34, 36, 37
Besora, Guisla de, 34, 36, 37
Bigues, Bernat de, 72
Blanca Torre i de Montornès, filla de Pere de Montornès, 93, Doc. 165, 173, 174, 175
Blanca, dona de Bernat de Prat, Doc. 239
Blancaflor, dona de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, 99, Doc. 319, 320, 328, 339, 359
Blàsia, filla de Pere Negrell, Doc. 299
Boada, Francesc, de Viladordila, 98, 105, Doc. 328
Bofí, Gregori, notari d'Hostalric, Doc. 299, 300, 304, 306
Boixadors, Bernat de, Doc. 428
Bolet, Berenguer de, 46
Bolet, Egidi de, 46
Bonacasa, Doc. 33
Bonanada, filla de Pere Escuder, 63, 90, Doc. 43
Bonet, Jaume, 66, Doc. 59
Bonhivern, en, Doc. 94
Bonmassip, Guillem de, notari de Sant Celoni, Doc. 114, 158, 193, 212
Borrell II, comte de Barcelona, 33
Bosc, Arnau, de Viabrea, Doc. 227, 261
Bosc, Guillem de, de Sant Esteve de Bruguera, Doc. 146
Bosc, Pere, fill d'Arnau Bosc, Doc. 261, 278, 287, 295
Bosc, Pere, prevere, Doc. 306, 311
Bosc, Ramon, Doc. 76
Bosc, Renat, Doc. 278
Boscà, Pere, Doc. 403
Boscà, Pere, prevere de Sant Pere de les Puel·les, Doc. 305, 307
Bossó, Gregori, notari d'Hostalric, Doc. 227
Bossom, Jaumeta, Doc. 402

Bossom, Joan, d'Hostalric, Doc. 402
Botí, Joan, notari de Barcelona, Doc. 161
Bou, Esteve, Doc. 379
Bramasachs, Antoni de, de Vilanova, Doc. 216, 219
Bramasachs, Berenguer de, de Vilanova, Doc. 198
Bramona, Eulàlia, Doc. 241
Bramona, Miquel, prevere, Doc. 307, 310, 311, 329, 400, 403
Bramona, Pere Galceran, ciutadà de Barcelona, Doc. 297, 308
Bramona, Pere Galceran, d'Argentona, 112, Doc. 408, 411
Bramona, Pere, d'Argentona, Doc. 241, 242, 309
Bramona, Pere, prevere de la Seu de Barcelona, Doc. 95, 96, 97, 98, 101
Brises, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 209
Brugal, Francesc, notari de Perpinyà, Doc. 341
Buiró, Joan, notari de Barcelona, Doc. 334

Cabanyes, Berenguera de, 42
Cabanyes, Ramon de, 42
Cabrera, Bernat IV de, 110, 111, Doc. 243, 253, 255
Cabrera, Bernat Joan, Doc. 268, 278, 285, 287, 306
Cabrera, Guillem de, Doc. 278
Cabrera, Ramon de, 71
Cabrera, Rimbau de, Doc. 160
Cabrera, Violant de, Doc. 314
Cadern, Berenguer de, 89, Doc. 139
Caldes, Ramon de, 69
Calvet, Pere, 46
Cambó, Arnau de, ciutadà de Barcelona, Doc. 78, 85
Cambó, Francesc, de Sant Vicenç de Gualba, Doc. 442
Cambó, Guillem, Doc. 114
Camí, Bernat, de Vallromanes, 90, Doc. 138
Camp, Pere de, de Vallromanes, 86, Doc. 87
Camporat, Andreu, paraire de Granollers, 112, Doc. 324
Camporat, Bonanat, Doc. 324
Camps, Pere de, de Caldes de Montbui, Doc. 210
Canal, Mateu, notari de Caldes de Montbui, Doc. 354
Canal, Pere de, notari públic de Granollers, 62, Doc. 26, 28
Canet, Guillem de, notari, Doc. 22
Canet, Tomàs, rector de l'església de Sant Miquel de Barcelona, Doc. 431
Cantallops, Jaume de, de Bigues, 86, Doc. 80
Canyelles, Gabriel, notari públic de Barcelona, Doc. 223, 270, 294
Canyelles, Jaume, Doc. 311
Carbó, Bernat Miquel, notari de Barcelona, Doc. 396
Carbó, Bernat, de Corró d'Amunt, Doc. 167, 176
Carbonell, Guillem, clergue de Sant Sadurní de Montornès, 76
Cardona, Guillem, 85
Carner, Bernat de, rector de Sant Esteve de Vilanova, 107, Doc. 406, 407, 414
Carner, Joan, 107, Doc. 256, 414
Carreres, Berenguer, 94
Casart, Bartomeu, notari de Barcelona, Doc. 95, 96, 97, 98, 101
Caselles, Bartomeu, mestre d'aixa de Blanes, Doc. 326
Caselles, Pere, notari substitut del rector de Granollers, Doc. 40.
Cases, Clara, dona de Joan Cases, Doc. 357
Cases, Joan, de Perpinyà, Doc. 357
Cassoles, Arnau de, 72
Castell, Jaume, argenter de Barcelona, Doc. 119
Castell, Pere, Doc. 119
Castelló, Ramon, Doc. 171
Castellot, Bartomeu de, paraire de Granollers, Doc. 297
Castellvell, Bernat de, Doc. 183
Caterina, dona d'Antoni Riba, Doc. 271
Caterina, dona de Jaume Colomer, Doc. 294
Caterina, dona de Joan Nadal, Doc. 215
Celim Joan, vicari del Prat, Doc. 358, 361
Celim, Marc, 112, Doc. 298, 358, 361, 376, 405, 434, 435
Celim, Mateu, Doc. 298
Centelles, Bernat de, 69, 76, Doc. 40
Centelles, Gilabert de, 70, 71, 79, 80, 86, 87, Doc. 48, 49, 50, 54, 67, 75, 105, 115
Centelles, Guillem Ramon de, Doc. 364
Centelles, Ramon de, Doc. 399
Cerdà, Esteve, 112, Doc. 420
Cerdà, Sebastià, Doc. 323, 324

Cervera, Rafael, notari públic de Barcelona, Doc. 367
Cília, dona de Pere Bramona, Doc. 242
Cirera i Colomer, Alamanda, 91
Cirera, Berenguer de, 69, Doc. 19
Cirera, Guillem, de Vallromanes, 80, Doc. 113
Cirera, Guillema de, Doc. 45
Ciuràs, Bonanat, 65, Doc. 37, 41
Ciuràs, Joan, 65, Doc. 37, 41
Clapers, Ferrer de, 65, Doc. 34, 95, 96, 97
Clara, dona de Galceran de Gualba, Doc. 277
Clara, dona de Miquel Galceran de Montornès, 57, 106, 108, Doc. 350, 359, 394, 407, 412, 423, 438, 439, 441
Clara, dona de Pere Bramona, Doc. 242
Clarí, Joan, rector de Montnegre, Doc. 392, 410, 425, 426
Clasquerí, Guerau de, abat de Sant Cugat, Doc. 52
Claver, Antònia, de Caldes de Montbui, Doc. 440
Claver, Bartomeua, Doc. 440
Codina, Antic, notari públic de Barcelona, Doc. 115
Codina, Anton, Doc. 330
Codolet, Guillem, de Bruguera, Doc. 155
Coll, Bartomeu, 91
Coll, Bernat de, ciutadà de Barcelona, Doc. 71
Coll, Jaume, notari reial i del senyor del castell de Montornès, Doc. 152, 153
Colom, Jaume, ciutadà de Barcelona, Doc. 267, 270, 443
Coloma, Juan de, Doc. 436
Colomer Galia, Berenguer, de Vilanova, 104, Doc. 129
Colomer Galia, Guillem, Doc. 191
Colomer Galia, Jaume, de Vilanova, Doc. 232
Colomer, Anton, de Vilanova, 104, Doc. 208
Colomer, Armangalda, 70, 102, Doc. 23
Colomer, Arnau, 62, 102, 103, Doc. 28, 44, 46, 64, 65, 66, 72, 73, 103, 108, 118
Colomer, Berenguer de, 102, Doc. 118
Colomer, Bernat de, de Montornès, 103, Doc. 100
Colomer, Daris de, notari públic de Barcelona, Doc. 18
Colomer, Deusde de, prevere, 72
Colomer, Francesc, 104, Doc. 157, 301
Colomer, Guillem, fill de Pere Colomer, Doc. 167, 176
Colomer, Jaume, Doc. 294
Colomer, Joan Pere, notari de Cabrera, Doc. 310
Colomer, Pere de, notari d'Hostalric, Doc. 222
Colomer, Pere, 104, Doc. 159, 167, 191
Colomer, Pere, cotoner de Barcelona, Doc. 41
Comadelví, pagès de Barcelona, Doc. 422
Comalada, Guillem de, de Montornès, 90, Doc. 124
Comarmena, Jaume de, Doc. 85
Comes, Antoni Joan, notari de Granollers, Doc. 375
Comes, Francesc, notari de Ripoll, Doc. 217
Comes, Pere, 91, Doc. 144
Company, Antoni, notari de Granollers, Doc. 411
Comte, Francesc, Doc. 195
Congost, Pere de, 72
Conill, Pere, de Granollers, Doc. 297
Constança, dona de Guillem Oller, Doc. 281, 282
Constança, dona de Jaume Sala, de Montmeló, 100, Doc. 56
Constança, dona de Pere Deneres, Doc. 148
Constança, filla del senyor Falcet, Doc. 154
Copons, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 215
Copons, Saura de, abadessa de Sant Pere de les Puel·les, Doc. 122, 123, 126
Corbera, Bernat de, de Vallromanes, 87, 90, Doc. 90, 111
Corbera, Rimbau de, senyor del castell de Far, Doc. 302
Cornell, Antoni, de Vilardell, Doc. 246
Corrà, Antoni, de Sant Feliu de Cabrera, Doc. 194
Corrà, Bernat de, de Sant Feliu de Cabrera, Doc. 194
Corrà, Sança de, de Sant Feliu de Cabrera Doc. 194
Corretger, Joan, 65, Doc. 33
Corró, Pere de, Doc. 3, 5, 7, 8, 10
Cossí, Antoni, notari de Sant Celoni, Doc. 229, 237

Costa, Bartomeu, notari públic de Barcelona, Doc. 368, 371
Costa, Berenguer de, notari públic de Barcelona, Doc. 230, 231
Coves, Antoni de les, notari públic de Granollers, Doc. 328
Cuiàs, Bonanat, veure Ciuràs, Bonanat
Cuiàs, Joan, veure Ciuràs, Joan
Cuquet, Pere, de Vallromanes, 96, Doc. 214

Dalmau, Pere, notari de Barcelona, Doc. 202, 206, 207
Dapífer, Guillem, 47
Davia, Jaume, notari de Barcelona, Doc. 65
Deneres, Galceran, Doc. 148
Deneres, Pere, Doc. 148
Dènia, Guillem de, notari de Barcelona, Doc. 24
Desfar, Francesc de, 88, Doc. 122
Desfar, Joan, de Barcelona, Doc. 267, 443
Desplà, Guerau, 105, Doc. 331, 335, 343, 366
Desvall, Berenguer, de Montornès, 90, Doc. 125
Desvall, Elisenda, de Vilanova, 90, Doc. 128
Desvall, Pere, sastre de Barcelona, Doc. 443
Desvall, Vidal, 102, Doc. 28
Desvilar, Berenguer, fill de Ramon Desvilar, 67, Doc. 12
Desvilar, Guillem, fill de Ramon Desvilar, 67, Doc. 12
Desvilar, Ramon, 67, Doc. 12
Déu, Pere de, 73, Doc. 24
Dorca, Ramon, cambrer de Santa Maria de Roca-rossa, Doc. 142
Dotes, Bernat, notari públic de Barcelona, Doc. 298
Draper, Pere, de l'Ametllà, 106, Doc. 345, 346
Durfort, Berenguer, 68, Doc. 18
Durfort, Guillem, 71
Dusai, Eimeric, 92, 93, 97, Doc. 172
Dusai, Miquel de, 93, Doc. 183

Elies, Clara, Doc. 263
Elies, Pere, ciutadà de Barcelona, Doc. 263
Elionor, dona de Joan Gualbes, Doc. 270
Elionor, dona de Joan Lluís de Gualbes, Doc. 294
Elionor, filla de Jaume Colom, Doc. 270
Elionor, filla de Jaume Colomer, Doc. 294
Elisenda, dona d'Arnau Cambó, Doc. 78
Elisenda, dona de Francesc de Mas, Doc. 238
Elisenda, dona de Francesc de Montornès, Doc. 163
Elisenda, dona de Jaume Marimon, 90, Doc. 135
Elisenda, dona de Pere de Montornès, Doc. 184
Elisenda, dona de Pere Moliner, 90, Doc. 140
Elisenda, filla de Berenguer Vilars, 63, 78, 90, Doc. 38
Emma Ingilberga, 34
Entença, Berenguer d', 63, 73, 78, 79, 90, 103, Doc. 38, 41, 54, 65, 161
Entença, Guillem d', 79, Doc. 54
Erill, Constança d', dona de Joan de So, Doc. 364, 399, 431
Ermengol, comte d'Urgell, 32
Ermessenda de Pacs, abadessa de Sant Pere de les Puel·les, 74
Ermessenda, comtessa de Barcelona, 33, 34
Ermessenda, dona d'Arnau Taverner, Doc. 68
Ermessenda, dona de Ferrer de Lledó, Doc. 32
Ermessenda, dona de Ferrer de Pruneres, 67, Doc. 21
Esclarmonda, dona de Romeu de Montornès i de Berenguer de Vic, 73, Doc. 86
Esclarmonda, dona de Bonanat Oliver, 102, Doc. 46
Escuder, Pere, 63, 90, Doc. 43
Estanyol, Bernat, notari de Granollers, Doc. 380
Estapoll, Antoni, Doc. 321
Estapoll, Arnau, Doc. 322
Estapoll, Bernat, de Fuirosos, Doc. 146, 155
Estapoll, Francesca, Doc. 321, 322
Estapoll, Mateu, de La Batllòria, Doc. 288, 296
Estapoll, Pere, de Fuirosos, 110, Doc. 205, 222, 235, 240, 244, 247, 248
Esteve, Bernat, Doc. 333, 341
Esteve, Joan, burgès de Perpinyà, Doc. 333, 341
Esteve, Pere, burgès de Perpinyà, 105, Doc. 331, 333, 335, 341, 343, 366, 388
Estrany, Pere, notari de Barcelona, Doc. 324
Eulàlia, dona de Vicenç Batllòria, 111, Doc. 318

Fàbrega, Arnau de, notari d'Hostalric, Doc. 143
Farigola, Bernat de, 69, Doc. 40
Feixes, Narcís, notari d'Hostalric, Doc. 303, 370, 402
Feixes, Pere Miquel, àlies Comes, de Montornès, 106, Doc. 353
Fel·ló, Bartomeu, notari de Vilardell, Doc. 246
Feliu, Pasqual, fuster de Barcelona, Doc. 160
Ferran el Catòlic, rei d'Aragó, 107, Doc. 381, 382, 383, 436
Ferran I, rei d'Aragó, 96, Doc. 226
Ferran, Joan Antoni, notari, Doc. 288
Ferran, Joan, notari públic de Barcelona, Doc. 313
Ferrer de la Sala, Jaume, Doc. 60
Ferrer, Antoni, mercader de Barcelona, Doc. 316
Ferrer, Berenguer, de Montornès, Doc. 187
Ferrer, Bernat, blanquer, Doc. 71, 76
Ferrer, Bernat, de Montornès, 56, Doc. 93
Ferrer, Bernat, Doc. 179
Ferrer, Jaume, de Montmeló, 89, Doc. 126
Ferrer, Joan, notari de Barcelona, Doc. 226, 250, 289
Ferrer, Narcís, notari d'Hostalric, Doc. 389
Ferrer, Pere, de Montornès, 89, Doc. 139, 187
Ferrer, Pere, notari públic de València, Doc. 56
Finestrells, Pere de, de Sant Andreu de Palomar, 98, Doc. 200
Fiveller, Joan Antoni de, duc d'Almenara Alta, 14
Flor, Roger de, 78
Florensa, Jaume, apotecari de Barcelona, 108, Doc. 439
Foixà, Martí Joan, canonge de Girona, 108, Doc. 438
Fonolleda, Berenguer de, notari de la cort del veguer de Barcelona, Doc. 131
Fonolleda, Pere, de l'escrivania comuna de Granollers, Doc. 157
Font, Bernat, de, 111, Doc. 84, 178, 196, 197, 201
Font, Guillem àlies Caragol, 91
Font, Jaume de, ciutadà de Barcelona, Doc. 47
Font, Jaume de, ciutadà de Barcelona, fill de Bernat de Font, Doc. 82, 83, 84
Font, Pere de, rector de l'església de Sant Sadurní de Montornès, 77, Doc. 58
Fontanals, Arnau de, Doc. 310
Fontcoberta, Joan de, notari d'Hostalric, Doc. 155
Fontcoberta, Joan, notari de Barcelona, Doc. 218
Forest, Ramon de, notari de Barcelona, Doc. 200
Formós, Bartomeu, Doc. 388
Formós, Francesc, notari de Barcelona, Doc. 160
Forn, Bernat de, Doc. 31
Forrasenc, de la Batllòria, Doc. 389
Fortuny, Berenguer, notari públic de Caldes de Montbui, Doc. 210, 225 (notari de Montornès), Doc. 216
Fortuny, Miquel, notari de Barcelona, Doc. 431
Francesc, Joan, notari públic de Barcelona, Doc. 279
Francesca, dona de Bernat de Guàrdia, àlies Escarp, 111, Doc. 151
Francesca, dona de Jaume Tarafa, Doc. 408, 411
Francesca, dona de Pere de Montornès, 92, Doc. 103, 147, 153, 172
Francesca, dona de Romeu de Montornès, Doc. 103
Francesca, filla de Guillem de Codolet, Doc. 155
Francesca, filla de Guillem de Trilla, Doc. 60
Francesca, muller de Jaume Castell, Doc. 119
Franquesa, Miquel, notari públic de Barcelona, Doc. 349
Frederic II, rei de Sicília, 73, Doc. 70

Galceran, Pere, notari de Montornès, Doc. 199
Gatell, Francesca, de Montornès, 90, Doc. 121
Gatell, Jaume, de Montornès, 86, Doc. 105
Gatell, Pere, de Montornès, 91, Doc. 144
Gausac, Francesc, 91
Gener, Joan, 65, Doc. 35
Gener, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 277
Ginebrer, Dalmau, Doc. 298
Ginebret, Dalmau, notari públic de Barcelona, Doc. 361, 428

Giralda, dona de Ramon de Vall, Doc. 79
Giralt, Guillem, notari de Granollers, Doc. 130, 138 (notari de Montornès), Doc. 204
Gomar, Bartomeu, notari públic de Barcelona, Doc. 123
Gomar, Berenguer, notari públic de Barcelona, Doc. 70
Goscons, Joan, de Fuirosos, Doc. 273
Gostons, Jaume, Doc. 278
Gràcia, Bartomeu, notari d'Hostalric, Doc. 234, 235, 240, 243, 244, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 257
Gras, Pere, de Santa Maria de Breda, Doc. 217
Grony, Agnès, 69
Guadall, Berenguer, 40, 41, 43, Doc. 3
Guadall, Dolça, 41
Gualba, Galceran de, 98, Doc. 277
Gualba, Guerau de, senyor del castell de Montnegre, 109, 110, Doc. 228, 229, 236, 237, 272, 289, 337, 396, 412
Gualba, Guillem Ramon de, 98, Doc. 277, 289, 348
Gualba, Pere de, Doc. 104
Gualba, Ponç de, 105, Doc. 221
Gualba, Ponç de, senyor del castell de Montnegre, Doc. 104
Gualba, Violant de, Doc. 342
Gualbes, Bernat de, Doc. 390
Gualbes, Jaume de, blanquer de Barcelona, Doc. 160
Gualbes, Joan Lluís de, Doc. 294
Gualbes, Joan, Doc. 270
Gualbes, Miquel, Doc. 294
Gualbes, Ponç de, Doc. 331, 335, 343, 366
Guàrdia, Bernat de, àlies Escarp, de Granollers, 111, Doc. 151, 190
Guàrdia, Ramon de, de Vallromanes, 90, Doc. 91
Guardiola, Francesc de, Doc. 208
Guerau, Guillem, notari per tot Catalunya, Doc. 190, 197, 201
Guilarà, bisbe de Barcelona, 27
Guillem, notari de Sant Celoni, Doc. 127
Guillem, notari públic, Doc. 1
Guillem, prevere, notari de la Marina, Doc. 43
Guillema de Vilagranada, abadessa de Sant Pere de les Puel·les, 76
Guillema, dona d'Arnau de Peralada, 51, Doc. 14
Guillema, dona de Berenguer Desvall, 90, Doc. 125
Guillema, dona de Guillem Marquès, Doc. 59
Guillema, filla d'Arnau Colomer, 103, Doc. 108
Guillema, filla de Bernat Marcús, 64
Guislabert, bisbe de Barcelona, 35, 36
Guixar, Joan Bartomeu, Doc. 367
Guixar, Joan, ciutadà de Barcelona, 106, Doc. 350, 351, 352

Hom, Felip de l', mercader de Barcelona, Doc. 213
Hom, Ramon de l', notari de Barcelona, Doc. 21
Horta, Guillem d', notari de Barcelona, Doc. 145
Horts, Pere d', notari de Barcelona, Doc. 150
Hospital, Francesc, notari del Prat, Doc. 358
Hostalric, Bernat d', 98, Doc. 223
Hostalric, Bonanat d', Doc. 377
Hug, Gerbert, 47
Hug, Ramon, 47, 50

Ingilberga, abadessa de Sant Joan de les Abadesses, 34
Isabel, dona d'Arnau de Fontanals, Doc. 310
Isabel, dona d'Esteve Cerdà, Doc. 420
Isabel, dona de Pere de Montornès, 98, Doc. 223
Isabel, dona de Sebastià Millars, Doc. 405
Isabel, filla de Bernat de Pinós, 93, 97, Doc. 166, 168, 169
Isabel, filla de Pere de Ballester, Doc. 264
Isabel, filla de Pere de la Torre, Doc. 309

Jaquès, Bernat, notari públic de Perpinyà, Doc. 357
Jaume I, rei d'Aragó, 69
Jaume II, rei d'Aragó, 79, 84, Doc. 56, 67, 75, 89
Joan I, rei d'Aragó, 94, 95, 100, Doc. 188, 202
Joan II, rei d'Aragó, 100
Joan, Antoni Benet, notari de Granollers, Doc. 408

Joan, Benet, notari de Barcelona, Doc. 431
Joan, Pere, de Montornès, 86, Doc. 106
Joana, dona d'Anton Terrades, Doc. 425
Joana, dona de Llorenç Terrades, Doc. 426, 426
Joana, dona de Marc Celin, Doc. 405, 434, 435
Joana, filla de Pere Elies, Doc. 263
Joaquina, filla de Pere Nadal, Doc. 298
Jorba, Lluís, notari públic de Barcelona, Doc. 349
Jordà, Felip, prior de Sant Miquel del Fai, 69, Doc. 29
Jordà, Guillem, notari de Barcelona, Doc. 311
Julià, Bernat, notari de Sant Julià de Palau, Doc. 297
Julià, Guillem, 102, 103, Doc. 38, 65
Julià, Guillem, notari del castell de Montornès, 62, 102, 103, Doc. 44
Julià, Guillem, prevere, Doc. 44
Julià, Joan, de Fuirosos, 373
Julià, Joan, de Sant Celoni, Doc. 303, 318, 377, 378, 379, 430

Lacereque, Jaume, senyor del mas Soler de Vilanova, 90, Doc. 130
Ladernosa, Francesc de, notari públic de Barcelona, Doc. 154, 166, 168, 169
Lampart, Arnau, 91, Doc. 144
Lirana, Guillem de, espaser, Doc. 85
Lirana, Jaume de, 74
Lladó, Bernat, Doc. 186
Llagostera, Pere, notari d'Hostalric, Doc. 55
Lledó, Ferrer de, Doc. 32
Lliçà, Ponç de, 37
Llinàs, Joan, Doc. 189
Llobet, Bernat, Doc. 269
Llobet, Guerau, 66, Doc. 61
Llobet, Guillem, Doc. 77
Llobet, Guillem, notari de Barcelona, Doc. 63
Llobet, Jaume, fill de Guillem Llobet, Doc. 77
Llobet, Mateu, notari de Barcelona, Doc. 34
Llobet, Pere, Doc. 269
Llopart, Margarida, 91
Lloret, Guillem de, Doc. 162
Lloret, Marquesa de, dona de Guillem de Lloret, 92, Doc. 162
Llunell, Guillem, de Sant Vicenç de Gualba, Doc. 114
Llúria, Roger de, 78, 79, 103, Doc. 54, 56
Lòpez, Antoni, notari de València, Doc. 236
Loral, Francesc, notari de Barcelona, Doc. 148

Maçó, en, Doc. 94
Maians, notari de Barcelona, Doc. 325
Malet, Esteve, notari de Barcelona, Doc. 409
Malví, Jaume, notari de Barcelona, Doc. 53, 57
Manresa, Francesc, notari d'Hostalric, Doc. 369, 430
Manresa, Joan Jaume, notari del marquès d'Aitona i Cabrera, Doc. 326
Manuel, Pere, notari de Granollers, Doc. 416
Marc, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 2, 31, 54
Marcús, Bernat, 64, 71
Margarida, dona de Bartomeu Tria, Doc. 234
Margarida, dona de Bonanat Negrell, Doc. 273
Margarida, dona de Galceran Pere Tumbones, Doc. 327
Margarida, dona de Jaume Florensa, 108, Doc. 439
Margarida, dona de Joan Sampsó, Doc. 357
Maria, dona d'Arnau Colomer, Doc. 44, 46, 66
Maria, dona d'Eimeric Dusai, 92, 97, Doc. 172, 188
Maria, dona de Bernat de Viniana, filla de Pere de Montornès, 73, Doc. 15
Maria, dona de Francesc de Pujol, Doc. 181
Maria, dona de Guillem Torner, Doc. 256
Maria, dona de Joan Vilarnal, àlies Saball, Doc. 371
Maria, filla de Pere de Montornès, 94, Doc. 172, 188
Maria, filla de Vidal Desvall, 102, Doc. 28
Maria, germana de Pere de Montornès, Doc. 226, 233
Maria, reina d'Aragó, Doc. 150
Marimon, Jaume, Doc. 135
Marimon, Pere de, 90, Doc. 120
Marquès Oller, Guillem, 66, Doc. 59
Marquès, Bernat, rector de Vallromanes, 104, Doc. 157
Marquès, Francesc, senyor de la casa de Sant Lleí, Doc. 80
Marquès, Pere, Doc. 51

Marquès, Pere, notari públic de Barcelona, 61, 70, 71, Doc. 30, 33, 41
Marrull, Pere, notari de Granollers, Doc. 353, 434, 435
Martí l'Humà, rei d'Aragó, 91, 97
Martí, Francesc, notari de Barcelona, Doc. 213
Martí, Guerau, de Tiana, Doc. 184
Martí, Guillem, prevere, Doc. 311
Martí, Pere, notari de Barcelona, Doc. 27
Marunys, Antoni, notari de Barcelona, Doc. 269
Mas, Arnau, ciutadà de Barcelona, 99, Doc. 319, 367
Mas, Francesc de, cirurgià de Barcelona, Doc. 238
Mas, Miquela, de Fuirosos, Doc. 292
Masallor, Jaume, notari públic de Barcelona, Doc. 47
Mascarós, Pere, notari, Doc. 11
Mascorda, Joan, de Sant Salvador de Breda, Doc. 355, 356
Masdovelles, Pere Joan, Doc. 250
Masferrer, Francesc, Doc. 429
Masnou, Caterina, Doc. 416
Masnou, Joan, de Santa Agnès de Malanyanes, Doc. 417
Masnou, Salvador, Doc. 416
Massip, Guillem Baró, notari de Sant Celoni, Doc. 171
Massons, Pere Andreu, notari de Sant Celoni, Doc. 429, 437
Mata, Bartomeu, notari públic de Barcelona, Doc. 78
Mata, en, notari del castell de Montornès, Doc. 126
Mata, Francesc de, notari de Caldes de Montbui, Doc. 195
Mata, Francesc de, notari públic del Vallès, Doc. 62, 120, 121, 124, 125, 128, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 147, 191
Mata, Pasqual/Pascasi de, 88, Doc. 99, 109
Mata, Pere, notari de Barcelona, Doc. 51
Mataró, Ramon de, 73
Mataró, Ramon de, notari de Barcelona, Doc. 17
Mates, Joan, ciutadà de Barcelona, Doc. 360
Mates, Joan, de Viladordila, Doc. 199
Mates, Miquel, canaler de cera, Doc. 211
Mateu, Anton, Doc. 346
Mateu, Antoni Joan, notari de Granollers, Doc. 376
Mateu, Jaume, notari de Barcelona, Doc. 233, 263, 301
Mateu, Jaume, notari de Granollers, Doc. 317
Mateu, Jaume, notari de Granollers, Doc. 323, 324, 330
Mateu, Joan, notari de Granollers i habitant de Caldes de Montbui, Doc. 276, 302
Mateu, Pere Antic, notari de Montornès, 106, Doc. 345, 394, 397, 406
Mateu, Pere, notari de Granollers, Doc. 340
Mercader, Guillem, 73, Doc. 24
Mestre, Francesc de, notari públic del Vallès, Doc. 132
Mestre, Pere, regint la notaria de Granollers, Doc. 182
Millars, Jofre de, prior de Sant Miquel del Fai, Doc. 323, 324, 325
Millars, Sebastià, àlies Sarola, Doc. 405
Mir Geribert, 33, 34, 35, 36, 37, 43, 106
Mir, Arnau, 35, 36, 37, 43
Mir, Esteve, notari públic de Barcelona, Doc. 308
Mir, Ramon, 36
Miravet, Joan, notari de Barcelona, Doc. 350, 351, 352
Miravet, Miquel, notari públic de Barcelona, Doc. 439
Moliner, Pere, de Montornès, 90, Doc. 140
Mollet, Guillem de, 43
Moner, Antiga, dona de Bernat Morer, Doc. 427
Moner, Bernat, teixidor de llana de Granollers, 112, Doc. 419, 427
Moner, Joan, de Grions, Doc. 418
Monfort, Joan, Doc. 386
Montalt, Francesc de, notari públic de Barcelona, Doc. 174, 175, 187, 208
Montblanc, Bartomeu de, àlies Coll, de Montornès, 90, Doc. 132
Montbui i de Tagamanent, Joan, Doc. 324
Montcada, Beatriu de, 38, 41
Montcada, Berenguer de, 38
Montcada, Guillem Ramon de, 87
Montcada, Guillema de, 79
Montcada, Pere, Doc. 428
Montfort, Jaume, Doc. 398, 409
Montornès, Agustí Guillem de, 70, Doc. 85
Montornès, Aldonsa de, 97, Doc. 233

Montornès, Antoni, fill de Guillem Montornès de Mallorca, 97, Doc. 233
Montornès, Arnau de, 62, 70, 102, Doc. 23
Montornès, Berenguer de, 47, 72, 74, Doc. 36
Montornès, Bernat de, 72, 73, Doc. 22, 36
Montornès, Bernat Guillem de, 36, 37
Montornès, Bernat, 72, Doc. 36
Montornès, Dionís Àngel, Doc. 412
Montornès, Dolça de, 72
Montornès, Elisenda de, 43, 48, 54, 69, 73, 76, Doc. 11
Montornès, Francesc Lluís de, 105, Doc. 332
Montornès, Francesc, de, senyor de la Casa de la Mola, 92, Doc. 163, 164
Montornès, Galceran de, 104, Doc. 301, 350, 353
Montornès, Gaubert de, 43, Doc. 10
Montornès, Gerònim Àngel, Doc. 412, 441
Montornès, Guillem de, 36, 40, 42, 44, 46, 51, 62, 68, 72, 73, 92, Doc. 2, 4, 14, 16, 18, 24, 26, 30, 57, 145 162, 172, 180, 209
Montornès, Guillem de, donzell domiciliat a Mallorca, 97, 104, Doc. 208, 233
Montornès, Honorat Àngel, 108, Doc. 413, 439
Montornès, Hug de, 41, 46, 52, Doc. 5, 7
Montornès, Jaume de, 108, Doc. 439
Montornès, Lluïsa de, 108, Doc. 439
Montornès, Miquel Galceran de, 57, 99, 105, 106, 107, 108, Doc. 319, 320, 328, 331, 332, 334, 335, 339, 343, 345, 346, 348, 349, 351, 359, 363, 366, 375, 380, 388, 390, 394, 395, 397, 406, 407, 411, 414, 416, 423, 432, 438, 439
Montornès, Miquel de, Doc. 367
Montornès, Pere de, cambrer del monestir de Sant Cugat, 98, Doc. 220
Montornès, Pere Galceran de, àlies Armengol, 15, 97, 98, 99, 105, Doc. 240, 277, 279, 289, 313, 319, 320, 328, 339, 352, 359
Montornès, Pere, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 80, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 104, 107, Doc. 3, 6, 8, 10, 11, 15, 16, 26, 39, 42, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 57, 62, 64, 66, 70, 79, 88, 90, 93, 94, 99, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 147, 149, 150, 152, 153, 161, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 180, 182, 183, 184, 187, 188, 189, 191, 192, 199, 203, 204, 207, 214, 215, 218, 219, 223, 226, 230, 231, 232, 233, 279, 317, 432
Montornès, Ponç de, 37, 39, 87, Doc. 92
Montornès, Ramon de, 37, 39, 40, 42, 44, 48, 72, 76, Doc. 1, 3, 4, 8, 10
Montornès, Romeu de, 45, 68, 80, 88, 103, Doc. 57, 86, 122, 209
Montornès, Saura de, filla de Romeu de Montornès, 45, 73, Doc. 86
Montornès, Sibil·la de, 73, Doc. 22
Montornès, Simó de, 73, Doc. 81
Montvell, Bernat de, de Moià, Doc. 148
Morera, Berenguera, de Vallromanes, 106, Doc. 375
Morera, Pere de, de Vallromanes, 90, Doc. 137
Morós, Pere, de Viabrea, Doc. 55

Nadal, Bernat, notari públic de Barcelona, Doc. 201, 242, 258, 259
Nadal, Joan, pagès de Barcelona, Doc. 215
Nadal, Pau, notari de Barcelona, Doc. 260
Nadal, Pere, de Granollers, Doc. 298
Nadal, Pere, de Tagamanent, 90, Doc. 142
Nadal, Pere, de Vilanova, 104, Doc. 159
Naves, Francesc de, notari de Barcelona, Doc. 165
Nebot, Pere, de Santa Maria de Breda, Doc. 55
Negrell, Bonanat, hostaler d'Hostalric, Doc. 273
Negrell, Elionor, Doc. 430
Negrell, Gaspar, Doc. 369, 430
Negrell, Pere, d'Hostalric, Doc. 299, 369
Negrell, Pere, Doc. 273
Net, Jaume, notari de Granollers, Doc. 79, 80, 88, 90, 91
Nicolau, Galceran, notari, Doc. 203
Nicolau, Pau, Doc. 258, 260
Noguera, Bernat de sa, Doc. 69
Noguera, Bernat de, 66, Doc. 60, 63, 77, 82, 83, 84
Noguera, Pere de, canonge de la Seu de Barcelona, Doc. 37
Noguera, Pere de, fill de Bernat de Noguera, Doc. 60

Noguera, Pere Joan sa, Doc. 213
Novell, Pere, de Montornès, 103, Doc. 100
Noves, Francesc de, notari públic de Barcelona, Doc. 131

Òdena, Antoni d', notari públic de Barcelona, Doc. 438
Oliba, abat, 33, 53
Olibà, bisbe d'Elna, 34
Oliver, Bartomeu, de Montornès, Doc. 230
Oliver, Bernat, barber de Sant Salvador, Doc. 239
Oliver, Bonanat, de Vilanova, 102, Doc. 46
Oliver, Galceran, de Montornès, Doc. 231
Oliver, Joan, notari públic de Barcelona, Doc. 309
Olivera, Elisenda, de Vilanova, 90, Doc. 133
Olivera, Guillem d', de Montornès, 89, Doc. 139
Olivera, Jaume d', 74
Oliveres de Barberà, Tomàs, de Martorelles, 99, Doc. 340
Oller, Domènec, de Vallromanes, 57, 87, 90, Doc. 88
Oller, Guillem, de Fuirosos, Doc. 280, 281
Ollet, Guillem, 51
Olzinelles, Francesc d', notari de Barcelona, Doc. 163, 164, 179
Oriol, Simona, de Montornès, 80, Doc. 62
Ortals, Berenguer d', rector de l'altar de Santa Maria, a l'església de Sant Sadurní de Montornès, 77, Doc. 58
Osona, Joan, notari de Barcelona, Doc. 312

Padró, Bartomeu, de Sant Martí de Montnegre, Doc. 385
Pagès, Jaume, de Montornès, Doc. 330
Pagès, Joan, Doc. 357
Palafrugell, Bonanat de, ciutadà de Barcelona, Doc. 53
Palahí, Arnau, de Sant Esteve de Bruguera, Doc. 205
Palau, Antoni, Doc. 320
Palou, Berenguer II, bisbe de Barcelona, 75, 76
Palou, Ferrer de, 73, Doc. 24
Palou, Ramon de, 42
Panqué, Honorat, notari públic de Parmínia, Doc. 332
Parets, Ferrer de, 74
Pas, Guillem, notari d'Hostalric, Doc. 146
Pascasi, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 320, 331, 335, 343, 366, 388, 390, 395
Pasqual, Bernat, Doc. 354
Pasqual, Gabriel, de Caldes de Montbui, Doc. 354
Pasqual, Jaume, de Sant Celoni, Doc. 212
Pasqual, Jaume, Doc. 354
Pau, Bernat de, Doc. 68
Pau, Guillem de, fill de Bernat de Pau, Doc. 68
Penya, Bartomeu, de Gualba, Doc. 212
Penya, Bernat, de Fuirosos, Doc. 212
Penya, Ramon, àlies Berenguer, de Gualba, Doc. 127
Perafita, Jaume, beneficiat de la Seu de Barcelona, Doc. 179
Peralada, Arnau de, 51, Doc. 14
Pere Antic, notari, prevere de Sant Celoni, 32
Pere el Cerimoniós, rei d'Aragó, 83, 85, 86, 87, Doc. 115, 116, 117, 149, 432
Pere el Gran, rei d'Aragó, 60, 67, Doc. 39
Perelada, Ferrer de, Doc. 144
Perellada, Arnau de, 46
Perellada, Pere, de Montornès, 102, Doc. 64
Perera, Jaume de, de Barcelona, Doc. 53
Pertegàs, Arnau de, 72
Pertegàs, Guillema de, 102, Doc. 28
Pi, Francesc de, de Vallromanes, Doc. 161, 170
Pi, Pere, de Vilassar, 88, Doc. 94, 107
Pi, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 363
Picalquers, Arnau de, canonge de la Seu de Barcelona, 65, Doc. 27
Picatxó, Pere, 45
Pinós, Bernat de, 93, Doc. 166, 169
Pla, Francesc, rector de Sant Llorenç de Vilardell, Doc. 171
Plana, Jaume, de Viabrea, Doc. 222
Plegamans, Ramon de, 71, 104, Doc. 129, 174
Poal, Anton, 104, Doc. 301
Poal, Jaume, batlle del castell de Montornès, 89, Doc. 139
Poc, Antoni, notari de Sant Celoni / del castell de Montnegre, Doc. 318, 321, 322, 336, 337, 338, 342, 347, 374, 377, 384
Pomès, Pere, Doc. 181

Ponç de Reixac, Gabriela, 105, Doc. 339
Ponç, Gabriel, Doc. 334
Ponç, Pascasi, de Granollers, 111, Doc. 178, 190, 201
Pont, Berenguer de, de Vilanova, 86, Doc. 80
Porqueres, Francesc de, Doc. 131
Pou, Joan, fuster de Barcelona, Doc. 258, 259, 260
Pou, Marc de, fuster de Barcelona, Doc. 259
Prat, Alamanda de, Doc. 198
Prat, Bernat de, de Vilardell, Doc. 239
Prat, Bernat, 106, Doc. 380
Prat, Elisenda de, de Vallromanes, 86, Doc. 87
Prat, Guillem de, de Vallromanes, 92, Doc. 147, 185
Prat, Jaume de, de Vallromanes, Doc. 185
Prat, Pasqual de, de Vallromanes, Doc. 112
Prat, Pere, notari de Caldes de Montbui, Doc. 195
Prat, Simó de, de Vallromanes, Doc. 112
Prats, Jaume, Doc. 278
Prats, Pere de, 72
Pruneres, Ferrer de, 67, Doc. 21
Puig, Lluís de, de Furiosos, Doc. 275
Puig, Nicolau, de Bruguera, 110, Doc. 245, 278
Puig, Rafael, caneler de cera de Barcelona, Doc. 312, 316
Puig, Ramon de, Doc. 179
Pujades, Pere Pau, notari de Barcelona, Doc. 316
Pujol, Francesc de, notari de Barcelona, Doc. 181
Pujol, Francesca de, Doc. 181
Pujol, Nicolau, de Sant Esteve de Bruguera, Doc. 224, 235, 244, 248, 253
Pujol, Pere de, notari de Castelló d'Empúries, Doc. 151
Pujol, Pere, de Fuirosos, Doc. 224

Quadres, Pere de, notari públic de Barcelona, Doc. 93
Quintana, Pere Arnau de, paraire de Barcelona, Doc. 95

Rafaela, filla d'Antic Torner, Doc. 256
Ramon Berenguer I, comte de Barcelona, 34, 35
Ramon Berenguer II, comte de Barcelona, 37
Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, 38
Ramon Borrell, comte de Barcelona, 32
Ramon, Bonfill, 46
Ramona, dona de Bernat Bosc, Doc. 76
Raspall, Bartomeu, notari de Barcelona, Doc. 119
Real, Joan Antoni, notari, Doc. 402
Reixac, Francesc de, d'Urgell, 105, Doc. 334
Requesens, Bartomeu, Doc. 327
Requesens, Galceran de, Doc. 401, 409
Requesens, Quitèria de, Doc. 209
Restra, Tomàs, notari de Barcelona, Doc. 211
Riba, Antoni, de Santa Maria de Breda, Doc. 271
Ribot, Antic, Doc. 368
Ribot, Bernat, Doc. 368
Ribot, Elionor, 111, Doc. 246, 368, 370, 371 372, 373, 377, 378, 379, 384, 385, 389, 391, 392, 393, 396, 402, 410, 413, 418, 421, 424, 425, 426, 437, 442
Ribot, Jaume, Doc. 368
Ribot, Ramon, 111, Doc. 355, 356, 360, 362, 368, 384, 385, 389, 402, 415, 418
Ribot, Violant, Doc. 368
Ricard, Rimbau, 15, 45, 46, Doc. 177
Ricsenda, 46
Riera, Berenguer de, Doc. 33
Riera, Gabriel, de Santa Maria de Breda, Doc. 272
Riera, Joan sa, Doc. 356
Riera, Ramon de, Doc. 33
Riera, Ramon de, notari de Barcelona, Doc. 20
Ripoll, Pere, notari del monestir de Sant Cugat, Doc. 52
Riquilda, comtessa de Barcelona, 27
Riscler, Bartomeu, notari públic de Barcelona, Doc. 60
Riuprimer, Bernat de, 111, 112, Doc. 178, 196, 201
Roca, Francesc de, àlies Marquès, 22, 103, Doc. 72, 73
Roca, Gispert, de Breda, Doc. 143
Rocasalba, Miquel, de Sant Celoni, Doc. 290
Roldorar, Jaume, de Montornès, Doc. 140
Roldorar, Pere, 91, Doc. 182
Ròmia, dona de Francesc de Pi, Doc. 161
Ròmia, dona de Pere Verdaguer, 66, Doc. 63

Ros, Pere, notari de Barcelona i Granollers, Doc. 427
Ros, Pere, notari de Sant Celoni, Doc. 362, 378, 379, 393, 418, 419
Ros, Ramona, 89, Doc. 139
Rosanes, Galceran de, 78, 79, Doc. 42
Rosàs, Berenguer, 91
Rossell, Guillem, notari de Barcelona, Doc. 36
Rover, Pere Joan, prevere, Doc. 312
Rovira, Guillem, de Sant Adrià del Besòs, 70
Rovira, Jaume, àlies Mètia, Doc. 158
Rovira, Pere de, de Granollers, Doc. 50
Rovira, Pere, 88
Rovira, Valentí, notari públic de Barcelona, Doc. 339
Rubí, Pere, notari d'Hostalric, Doc. 261, 262

Sabatella, Pere, notari públic de Barcelona, Doc. 94
Sabatella, Ramon Romeu, notari públic de Barcelona, Doc. 107
Sabater, Bernat, Doc. 37
Sabet, Bernat, 91, Doc. 144
Sacosta, Pere, batlle general de Catalunya, 94
Sadurní, Bernat, Doc. 320
Sagot, Dalmau, de Vic, Doc. 193
Sagrera, Salvador, d'Alella, Doc. 349
Sal·là, Berenguer, 44
Sala, Antoni de, notari de Barcelona, Doc. 186
Sala, Bartomeu, de Montornès, 99, 100, 102, Doc. 317, 340, 344
Sala, Berenguer de, beneficiat de Montornès, Doc. 113
Sala, Bernat, de Montornès, 91, 99, 100, Doc. 144, 317
Sala, Jaume, 90, 99, Doc. 136
Sala, Jaume, de Montmeló, 86, 100, Doc. 156
Sala, Pere Joan, 100, 102
Sales, Bernat de, ciutadà de Barcelona, 67, Doc. 17
Salmonia, Pere, notari de Barcelona, 88, Doc. 117, 118, 122
Salvador, Pere, notari de Granollers, 45, Doc. 167, 170, 176, 177
Sampsó, Joan, Doc. 357
Sanahuja, Bartomeu, notari de Barcelona, Doc. 37
Sanç, Bernat, 65, Doc. 25
Sança d'Avinyò, filla de Ferrer de Clapers, Doc. 97
Sança, dona de Guillem Colomer, Doc. 176
Sança, dona de Pere de Montornès, Doc. 64
Sança, filla de Bernat Carbó, 104, Doc. 167, 176
Sánchez, Gabriel, tresorer general del rei, Doc. 387, 398, 401
Sánchez, Luis, batlle general del regne d'Aragó, Doc. 387
Sancho, Tomàs, 11, 12, 14, 18, 23, 89, 109
Sans, Domènec, rajoler, ciutadà de Barcelona, Doc. 211
Sant Climent, Pere de, 71
Sant Esteve, Ramon de, Doc. 19
Sant Hilari, Guillem de, notari de Barcelona, Doc. 173
Sant Lleí, Bertran de, 70, Doc. 46, 51
Sant Martí Sarroca, Guillem, 33, 34
Sant Martí, Dispòsia de, 33, 37
Sant Martí, en, Doc. 4, 16
Sant Martí, Ferrer de, 69, 74, Doc. 19
Sant Martí, Guillem, 37, 38, 39, 41, 43, 44, 48, 76, Doc. 1
Sant Vicenç, Berenguer de, 74
Sant Vicenç, Berenguer de, comanador de la casa del Temple de Palau-solità, 40
Sant Vicenç, Bernat de, 43, 62, 70, 102, Doc. 23
Sant Vicenç, Guillem de, 40, 42, 43, 64, 69, Doc. 10
Sant Vicenç, Guillema de, 69
Sant Vicenç, Pere de, 40, 41, 42, 43, 44, Doc. 2, 6, 10
Sant Vicenç, Ponç de, 43
Sant Vicenç, Ramon de, 43, 70, Doc. 23
Santa Coloma, Guillema de, 73
Santa Eugènia, Bernat de, 69, Doc. 18
Saplana, Jaume, de Bruguera, 111, Doc. 251, 278
Sarrovira, Damià, 99, Doc. 344
Sarrovira, Francesc, 99, Doc. 344
Satramoleda, Vibó, de Vallromanes, 73, Doc. 70
Saura, germana de Bernat de Sales, Doc. 17
Saurina, dona de Pere de Montornès, 68, Doc. 57
Saurina, filla de Jaume Rodorar, 90, Doc. 140

Savall, Francesc, de Caldes de Montbui, Doc. 276
Savall, Marc, notari de Caldes de Montbui, Doc. 405, 420, 440
Savall, Miquel, notari de Caldes de Montbui, 112, Doc. 411
Serra, Francesc, de Vallromanes, Doc. 189
Serra, Joan, notari, Doc. 280, 281, 282, 286, 287
Serra, Pere, 91, Doc. 144
Serra, Pere, notari d'Hostalric, Doc. 268, 273, 274, 278, 285
Setmenat, Berenguer de, Doc. 276
Sibil·la, filla de Bernat Ballester, 66, Doc. 61
Sibil·la, filla de Ferrer de Clapers, Doc. 96
Sicard, Ramon, notari de Barcelona, Doc. 115, 116
Simó, Berenguer, de Granollers, Doc. 190
Simó, Berenguer, jurisperit, ciutadà de Barcelona, 111, 112, Doc. 178
Simó, Berenguer, notari públic de Granollers, 111, 112, Doc. 100, 110, 129, 151, 196
Simó, Francesc, notari de Granollers, 111, Doc. 159, 190, 196, 324
Simó, Francesc, notari per tot el regne d'Aragó, 15, Doc. 184
Simó, Joan, de Caldes d'Estrac, 97, Doc. 250
Simona, filla d'Arnau de Colomer, Doc. 118
Sitjar, Guillem, pagès de Barcelona, Doc. 164
Siurta, Tristany, notari d'Hostalric, Doc. 355
So, Anton de, Doc. 428
So, Joan Bernat de, Doc. 428
So, Joan de, Doc. 364, 428
Sobirana, dona de Bonanat Camporat, Doc. 324
Soler, Agnès de, Doc. 324
Soler, Bernat de, rector de l'Hospital de Les Codines, Doc. 178, 196
Soler, Dalmau, 112, Doc. 196, 197, 200, 201
Soler, Esteve, notari públic de Barcelona, Doc. 406, 407, 414
Soler, Fèlix, infermer de Sant Salvador de Breda, Doc. 217
Soler, Francesc Miquel de, Doc. 360
Soler, Jaume Dalmau de, canonge de Vic, Doc. 324, 325
Soler, Jaume de, Doc. 324, 325
Soler, Jaume, de Viladordila, Doc. 204
Soler, Jaume, pagès de La Roca, 57, 106, Doc. 416
Soler, Joan Miquel de, Doc. 360
Soler, Leonor de, Doc. 324
Soler, Miquel de, de Vilardell, Doc. 360, 362
Solsona, Joan, notari, Doc. 381, 382, 383, 398, 401
Subirats-Sant Martí, Alamanda de, 78
Sulcià, notari de Granollers, Doc. 64, 66
Sunyer, comte de Barcelona, 27
Sureda, Bernat, de Fuirosos, Doc. 246

Talamanca, Guillem, 65, Doc. 33, 35
Tallader, Antoni, Doc. 327
Tarafa, Bernat, de Granollers, 112, Doc. 419
Tarafa, en, Doc. 151
Tarafa, Francesc, Doc. 427
Tarafa, Jaume, 112, Doc. 408, 411, 420, 427, 434, 435
Tarafa, Joana, 112, Doc. 434, 435
Taramona, 67, Doc. 13
Taverner, Arnau, Doc. 68
Taverner, Bernat, Doc. 383
Taverner, Duran, Doc. 422
Teresac, Mateu de, notari de Barcelona, Doc. 267
Terrades, Anton, de Fuirosos, Doc. 347, 384, 425, 426
Terrades, Jaume, de Fuirosos, Doc. 104, 127, 171, 193, 229, 236, 237
Terrades, Llorenç, de Fuirosos, Doc. 336, 337, 338, 347, 370, 373, 374, 384, 415, 424, 425, 426
Terrassa, Jaume de, 69
Terrassa, Ramon de, 43, 44, 53, 69, Doc. 11
Terrassa, Saurina de, 69
Terrassola, Guillem de, de Montornès, 103, Doc. 118
Terrat, Guillem, de Viabrea, Doc. 240
Tofí, Jaume, àlies Gatells, de Montornès, Doc. 152
Togores, Bernat de, 41
Tolsà, Bartomeu, notari de Barcelona, Doc. 109
Tolsà, Guillem, notari de Sant Celoni, Doc. 104
Tordera, Miquel, de Fuirosos, Doc. 372
Torelló, Bernat de, 39
Torner, Antic, teixidor de Granollers, Doc. 256

Torner, Guillem, teixidor de Granollers, Doc. 256
Torra, Jaufré de, Doc. 30
Torre i Codina, Jaume, Doc. 330
Torre, Berenguer de, 77, Doc. 58
Torre, Bernat de, 72
Torre, Dolça de, 72
Torre, Jofre de, 72
Torre, Pasquala de, Doc. 114
Torre, Pere de la, Doc. 309
Torre, Ramon de, 46
Torre, Ramon, domiciliat a Mallorca, 93, Doc. 165, 173, 174
Torrell, Pere Guillem, notari públic de Barcelona, Doc. 74
Torrelles, Joan Martí, Doc. 366
Torrelles, Joan, Doc. 388
Torrelles, Martí Benet de, Doc. 324
Torrelles, Martí Joan, 105, Doc. 331, 335, 343, 395
Torrelles, Saura de, abadessa de Sant Pere de les Puel·les, 70, Doc. 74
Torres, Andreu, Doc. 433
Torres, Bartomeu, de Fuirosos, Doc. 286
Trata, Francesc, notari, Doc. 403
Tria, Bartomeu, de Bruguera, 110, Doc. 234, 243, 278
Tria, en, Doc. 94
Tries, Pere, de Viabrea, 110, Doc. 249, 252, 257, 278
Trilla, Gilabert, fill de Ramon Trilla, Doc. 18
Trilla, Guillem de, mercader de Barcelona, Doc. 60
Trilla, Ramon, 69, Doc. 18
Tumbones, Galceran Pere, ciutadà de Barcelona, Doc. 327
Turell, Bernat, notari públic de Barcelona, Doc. 99

Vall, Francesc de, Doc. 225
Vall, Guillem Pere de, notari del castell de Montnegre, Doc. 228
Vall, Jaume de, de Caldes de Montbui, Doc. 225
Vall, Pere de, notari públic de Montnegre, Doc. 221
Vall, Ramon de, Doc. 79
Vallmanera, Bernat, de Sant Celoni, Doc. 158
Vallobera, Bernat, 103, Doc. 129
Vallromanes, Albert de, 39
Vallromanes, Guerau, notari públic de Montornès, 62, Doc. 23
Vallromanes, Ramon de, 63, 90, Doc. 43
Valls, Antoni, de Granollers, 112, Doc. 419
Valls, Bernat de, de Sant Celoni, Doc. 171
Valls, Francesc, blanquer, Doc. 210
Verd, Pere, de Santa Maria de Breda, Doc. 254
Verdaguer, Pere, 66, Doc. 63
Verntallat, Francesc de, 102
Vic, Berenguer de, 73, Doc. 86
Vidal, Pere, 65, Doc. 25
Viellar, Mateu, notari, 16, Doc. 86
Vigues, Ramon de, Doc. 174
Vila, Francesc de, notari públic de Barcelona, Doc. 58
Vilademany, Bernat de, 72
Vilafranca, Berenguer de, notari de Barcelona, Doc. 149, 192
Vilalba, Joana, Doc. 363
Vilalta, Bartomeu, notari de Barcelona, Doc. 71, 75, 81
Vilar, Bartomeu, de Vallgorguina, Doc. 347, 374, 384
Vilar, Jaume, notari de Barcelona, Doc. 422
Vilarnal, Joan, àlies Savall, Doc. 371
Vilarnau, Pere, notari públic de Perpinyà, Doc. 180, 181
Vilarrassa, Pere, Doc. 440
Vilarroja, Bernat de, notari de Barcelona, Doc. 59, 69, 72, 73, 77, 82, 83, 84
Vilars, Berenguer, 63, 78, 90, Doc. 38
Vilassar, Ramon de, 41, Doc. 3, 5
Vilmerí, àlies Gausac, 90, Doc. 134
Viniana, Bernat de, 73, Doc. 15
Vinyalonga, Bernat de, de Montornès, Doc. 74
Vinyalonga, Gabriel de, de Montornès, 106, Doc. 345
Vinyó, Joan, notari públic de Barcelona, Doc. 319
Violant, dona de Guillem Ramon de Gualba, Doc. 277, 289, 348
Violant, filla de Pere Galceran de Montornès, àlies Armengol, 98, Doc. 277, 289
Vital, Bernat, notari de l'església de Monistrol, Doc. 92
Vivà Guillem, 55

Xifra, Esteve, àlies Tordera, Doc. 410

Índex toponímic

Alcarràs, 99, Doc. 313
Alella, Sant Feliu d', 46, 88, 102, Doc. 23, 99, 109, 349
Mas Arbúcies, 106, Doc. 349
Mas Colomer, 69, Doc. 23
Almeria, 80
Altafures, lloc d', Doc. 425
Ametlla, Sant Genís de l', 35, 36, 106, Doc. 345
Arenys, Sant Martí d', 97, Doc. 250
Molí Nou, 97, Doc. 250
Argentona, Sant Julià d', Doc. 241, 408, 411

Badalona, Santa Maria de, 70, 74, 88, Doc. 99
Casa de Pedrós, 70, 74, 88, Doc. 122, 123
Mas Bramona, Doc. 241, 242, 309
Barcelona, 63, 64, 65, 68, 85, 93, 95, 98, 99, 107, Doc. 25, 27, 31, 33, 35, 37, 41, 53, 59, 60, 61, 71, 77, 82, 83, 84, 85, 95, 96, 97, 98, 119, 160, 163, 164, 200, 211, 213, 215, 238, 258, 259, 260, 263, 267, 269, 307, 309, 311, 312, 316, 319, 327, 422, 432, 443
Call, carrer del Call, Doc. 267, 443
Còdols, carrer dels, 65, Doc. 33, 35, 37, 41, 59
El Born, Doc. 160
Fonollar, carrer d'en, 70, Doc. 85, 238
Fornells, Doc. 200
Frares predicadors, Doc. 69
Horta d'en Trenta Claus, 66, Doc. 82, 83
Horta de Sant Pau, 66, Doc. 61, 77
Hospital de la Santa Creu, Doc. 422
Hospital de Sant Joan, 98, Doc. 95, 96, 97, 98, 403
La Clota, Doc. 200
La Fusteria Vella, Doc. 160
La Llacuna, 65, Doc. 25
Marquet, carrer d'en, 64
Molins Nous, 65, Doc. 27, 63
Muralla vella, Doc. 61
Ombau, carrer de n', Doc. 307
Pellisseria, carrer de la, 64
Plegamans, carrer de, 64
Sales, mas de, Doc. 312, 316
Sant Domènec, carrer de, Doc. 443
Sant Francesc, monestir de, Doc. 258, 259, 260
Sant Jaume, parròquia de, 35, 36
Sant Just i Pastor, església de, 39
Sant Miquel, església de, Doc. 320, 431
Sant Pere més Baix, carrer de, 93, Doc. 163
Sant Pere, barri de, 75
Sant Sadurní, església de, 27
Santa Madrona, parroquia de, 35, 36
Santa Maria del Mar, barri de, 75
Seu 27, 28, 35, 47, 65, 75, Doc. 25, 95, 96, 97, 98, 179
Tapioles, Doc. 71, 76
Besora, 34
Besòs, riu, 20, 21, 55
Besòs, Sant Adrià de, 70
Bigues, Sant Pere de, 37, 86
Blanes, Doc. 326
Bordils, Doc. 371
Bramasachs, lloc de, 22, 103, Doc. 72
Mas de, Doc. 72
Breda, Santa Maria de, Doc. 55, 143, 217, 254, 271, 272, 355, 356
Pla de Sant Jaume, Doc. 355, 356

Bruguera, Sant Esteve de, 110, 111, Doc. 146, 155, 205, 224, 227, 234, 235, 240, 243, 244, 245, 248, 251, 252, 254, 255, 261, 262, 268, 274, 278, 284, 285, 288, 296, 304, 306, 314, 389
Camp Amorós, 111, Doc. 278
Camp Cosin, Doc. 244, 248
Camp d'en Saula, 110, 111, Doc. 234, 253, 255, 261, 278
Coma d'Euga, 111, Doc. 254, 274, 278, 284, 288
Jua de Partenau, Doc. 205
Les Toixoneres, 111, Doc. 227, 235, 252, 257, 278
Mas Bosc, Doc. 296, 306
Mas Codolet, Doc. 254
Mas Plana, 111, Doc. 251, 278
Mas Terrats, Doc. 255
Mas Tries, Doc. 234
Pla de la Batllòria, 110, Doc. 234
Pla de Viabrea, Doc. 222
Rovira d'en Salví, Doc. 285
Rovira Plana, 111, Doc. 262, 268, 278, 304
Sairó d'en Salvà, 111, Doc. 278
Siurà d'en Saula, el, Doc. 268
Sòl de les Rieres, Doc. 146, 296
Tàpies d'en Cossí, 110, 111, Doc. 245, 251
Tàpies d'en Joan, Doc. 278
Tàpies d'en Trusin, 111, Doc. 278
Tria, Doc. 278

Cabrera, Sant Feliu de, Doc. 194, 264, 310, 329
Cabrils, 40, 42, Doc. 3, 6
Caldes d'Estrac, 97, 97, Doc. 250
Caldes de Montbui, 60, 62, 85, 112, Doc. 195, 210, 225, 276, 354, 405, 411, 440
Cagacans, Doc. 440
Caldes, riera de, 21
Camp Amorós, Doc. 249
Cànoves, 29
Cardedeu, Santa Maria de, 34, 35, 85
Castelló d'Empúries, Doc. 151
Centelles, Castell de, Doc. 364, 399
Cerdanyola del Vallès, 35
Cervelló, 95
Codines, Sant Feliu de, 35
Congost, veure riera de Palou
Còrdova, 32
Corró d'Amunt, 104, Doc. 167
Corró de Vall, Doc. 167
Crevillent, 95
Cubelles, Castell de, 34
Curull, Castell de, 34

Despí, Sant Joan, 35

El Prat, 46, Doc. 358
Elx, 95
Eramprunyà, Castell d', 34, 37

Far, Castell i terme de, Doc. 302, 318
Flix, 95
Fraga, Doc. 365
Fuirosos, Sant Cebrià de, 109, 110, Doc. 114, 127, 143, 146, 155, 171, 193, 212, 217, 221, 222, 224, 229, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 245, 246, 248, 251, 252, 255, 261, 262, 265, 266, 271, 274, 275, 280, 285, 287, 290, 292, 296, 300, 314, 336, 337, 338, 347, 362, 372, 373, 374, 378, 384, 391, 392, 437
Bosc de Batllòria, Doc. 127
Camp de la Ciureda, Doc. 127
Camp de la Formiga, Doc. 265, 286, 287
Camp de la Formiguera, Doc. 336
Hostal d'en Gualba, 110, Doc. 236
Mas Padeal, Doc. 265
Pla de Sant Jaume, Doc. 271
Prat d'en Gem, Doc. 217, 280, 292
Riera Vella, Doc. 391, 392

Garriga, Sant Esteve de la, 35
Gavà, 38
Girona, 108, Doc. 438
Granollers, 15, 22, 60, 61, 62, 63, 71, 92, 102, 111, 112, Doc. 26, 28, 39, 40, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 72, 80, 100, 102, 130, 148, 151, 159, 178, 190, 196, 197, 256, 276, 296, 298, 303, 323, 324, 328, 353, 358, 375, 376, 380, 382, 408, 411, 416, 420, 434, 435
Carrer de La Roca, 111, 112, Doc. 178, 190, 196, 198, 201, 324, 420
Plaça del Redin, Doc. 148

Grions, Doc. 418
Gualba, Sant Vicenç de, 111, Doc. 114, 127, 212, 236, 308, 391, 429

Hostalric, 110, Doc. 55, 143, 146, 155, 205, 222, 227, 234, 235, 240, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 257, 261, 262, 268, 273, 274, 278, 284, 287, 299, 300, 303, 304, 314, 355, 356, 369, 370, 389, 402, 430
  Masos vells, Doc. 402

La Batllòria, 110, Doc. 221, 229, 244, 247, 257, 272, 282, 283, 287, 288, 306, 308, 321, 322, 336, 362, 372, 373, 384, 389, 412, 421
  Camp de Saula, Doc. 243
  Capella de Nostra Senyora, Doc. 421
  Hostal de, 110, Doc. 238, 266, 283, 372, 373
  Mas Batllòria, Doc. 283
  Pla de la Batllòria, 110, Doc. 278
  Prat d'en Gem, Doc. 282
  Sureda, Doc. 221
La Marina, 22, 62, 102, 103, Doc. 43, 44, 65, 159
La Palma, 95
La Roca, 35, 57, 61, 70, 71, 106, Doc. 343, 395, 416
Les Codines, Hospital de, 111, Doc. 178, 196, 324
Les Franqueses, 34
Llavaneres, Sant Andreu de, Doc. 250
  Casa Sotarribes, 97, Doc. 250
Llinars, 24, Doc. 302
Llombai, baronia de, Doc. 364

Malanyanes, Santa Agnès de, Doc. 417
Mallorca, 93, 97, Doc. 174, 175, 208
Martorelles, 55, Doc. 340
Mataró, Castell de, 69, Doc. 18
Medina del Campo, 107, Doc. 436
Mogent, riera de, 20, 22, 55, Doc. 72
Mogoda, Santa Perpètua de, 29, 35, 36
Moià, 85, Doc. 148, 315
Mola, Casa de la, 92, Doc. 164
Mollet, Sant Vicenç de, 29
Monclús, Doc. 384
Monistrol, Doc. 92
Montbui, Castell de, 34, 38, 41, 43, 44, 71
Montcada, Castell de, 21, 95
Montmeló, 21, 22, 28, 45, 53, 74, 86, 89, 99, Doc. 7, 74, 122, 126, 156, 218, 317, 432
  Església de Santa Maria, 27, 55, 74, 75, 76, 77
  Mas Arenes, 91
  Mas Saserra, Doc. 126
Montnegre, 109, Doc. 104, 221, 228, 236, 266, 272, 280, 292, 336, 337, 338, 342, 372, 373, 385, 391, 410, 412, 421, 424, 425, 426
  Mas Terrades, Doc. 104
Montornès, 21, 22, 24, 35, 36, 38, 47, 51, 53, 57, 62, 68, 69, 70, 71, 74, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 99, 103, 106, 108, Doc. 14, 18, 20, 23, 30, 38, 42, 52, 54, 56, 57, 62, 75, 79, 89, 92, 103, 105, 106, 109, 110, 115, 116, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 139, 140, 141, 142, 144, 147, 149, 152, 161, 187, 189, 191, 192, 202, 203, 204, 206, 207, 214, 216, 219, 226, 230, 231, 302, 317, 328, 330, 340, 343, 344, 345, 346, 353, 416, 432, 436, 441
  Camp d'en Rabiol, 89, Doc. 139
  Capella de Sant Miquel, al castell, 54
  Castell de, 1, 8, 11, 23, 34, 36, 37, 40, 41, 44, 53, 57, 72, 78, 79, 80, 86, 87, 88, 95, 97, 98, 102, 103, 106, 107, Doc. 1, 8, 42, 44, 54, 56, 57, 67, 75, 115, 116, 117, 122, 150, 174, 177, 250
  Coma sobre el Roldorar, 69, 99, Doc. 40, 340
  El Perelló, Doc. 170
  El Roldorar, 86, Doc. 105
  Església de Sant Sadurní de Montornès, 53, 54, 55, 74, 75, 76, 99, Doc. 58
  L'Estrada, 99, Doc. 317
  La Porrassa d'en Serra, 89, Doc. 139
  Mas Aspiells, 51
  Mas Casals, Doc. 317
  Mas Comes, 106, Doc. 353
  Mas de Terrassola, Doc. 118
  Mas Guardiola, 70, Doc. 48, 49, 50
  Mas Guilla, 99, Doc. 317
  Mas Oliver, Doc. 230
  Mas Palau, 99, Doc. 317

Mas Perafita, 50
Mas Pi, Doc. 161, 170
Mas Ricard, 74
Mas Roldorar, Doc. 12
Mas Rovira, 45, 74, 99, Doc. 344
Mas Sabet de Viladordila, Doc. 199
Mas Sala, 51, 91, Doc. 14, 144
Mas Serra de Viladordila, Doc. 204
Mas Soler de Vilanova, 90, Doc. 198
Mas Vilar, 90, Doc. 142
Mas Vinyalonga, 106, Doc. 345
Molí d'en Noguera, 70, 74, Doc. 48, 49, 50, 79
Molí de Ses Corts, 57, 106, Doc. 416
Puig de Botalers, 92, Doc. 106, 147
Puig de Montmeló, 89, Doc. 74, 126
Sant Sadurní de Palau Dalmanla 30, 35, 47, 50, 51, 53, 55, 62, 69, 70, 74, Doc. 40, 48, 49, 50
Torrent d'en Gatell, Doc. 317
Viladordila, 34, 89, Doc. 139, 199, 204, 328
Móra, Castell de, 34

Nostra Senyora de Montserrat, convent de, Doc. 92
Nules, Castell de, a València, 86, 87, Doc. 115

Olèrdola, 35, 37
Òrrius, Sant Andreu d', Doc. 198

Pacs, Castell de, 34
Palamós, Doc. 401, 409
Palau, Sant Julià de, 29, Doc. 297
Palaudàries, Sant Esteve de, 35, 40, 74, Doc. 2
Palau-solità, Santa Maria de, 29, 40
Palautordera, Santa Maria de, 29
Palou, riera de, 20, 21, 88, 89, 107, Doc. 122, 123, 126
Parets, 27, 29
Pedrós, mas, Doc. 429
Pera, Castell de, 71
Peralada, Doc. 68
Perpinyà, 105, Doc. 181, 331, 333, 335, 341, 343, 357, 388
Pineda, Santa Maria de, 70
Plegamans, Sant Genís de, 29
Premià, Sant Pere de, 46, 88, Doc. 99, 109
Premià, Santa Eulàlia de, 104, Doc. 157
Puigalt, 85

Ripoll, Doc. 217
Ripoll, riu, 21
Ronçana, Santa Eulàlia de, 35, 36, Doc. 405
La Bastida, Doc. 405
Rovet, lloc de, Doc. 4,
Casa de, 15, 44, 45, 46, 48, 72, 73, 88, 99, Doc. 86, 122, 177, 344
Rubí, 35, 78

Sabadell, 62, Doc. 211, 361
Confraria de Sant Antoni, Doc. 361
Església de, Doc. 211
Samalús, Sant Andreu de, 34, 35
Sant Andreu de Palomar, 35, 98, Doc. 200
Sant Boi, 35, 36, 46
Sant Celoni, 60, 62, 92, 110, Doc. 32, 158, 171, 193, 212, 229, 266, 275, 280, 283, 290, 303, 318, 321, 322, 347, 362, 377, 378, 379, 384, 393, 418, 429, 430
Les Palomeres, Doc. 239
Pertegàs, Doc. 193, 239, 290, 347
Sant Climent de Llobregat, 38
Sant Cugat, monestir de, 28, 29, 39, 46, 50, 55, 71, 74, 98, 111, Doc. 52, 220, 308
Sant Joan de les Abadesses, 28
Sant Marçal, monestir de, Doc. 275, 280, 292
Sant Miquel del Fai, monestir de, 34, 69, 86, Doc. 29, 156, 323, 324
Sant Pere de les Puel·les, monestir de, 27, 28, 45, 55, 65, 70, 74, 75, 76, 88, 90, 94, 107, Doc. 34, 122, 123, 163, 217, 305
Sant Salvador de Breda, monestir de, 111, Doc. 114, 217, 265, 377, 393
Santa Cecília de Montserrat, 28
Santa Maria de Barberà, església, 72
Santa Maria de Jonqueres, convent de, 98, 111, Doc. 178, 196, 279
Santa Maria de Ripoll, 28
Santa Maria de Roca-rossa, monestir de, Doc. 143, 271
Santa Maria de Valldonzella, monestir de, Doc. 211, 422
Santa Maria del Mar, Doc. 312
Santpedor, 85

Saragossa, Doc. 387
Sentmenat, 34, 35
Sitges, 38, 69

Tagamanent, 85, 90, Doc. 142
Talavera, Castell de, Doc. 399
Teià, Santa Maria de, 98, Doc. 131, 186
Terrassa, 35, 62, 85
Tiana, Sant Cebrià de, Doc. 184
Tordera, la, 20, 25
Tordera, Sant Esteve de, 70
Torelló, Castell de, 34

Urgell, 105, Doc. 334

València, 79, Doc. 56, 236, 363
Vallgorguina, Sant Andreu de, Doc. 347, 374, 384
Vallmalla, riera de, 22, 103, Doc. 65, 159
Vallromanes, Sant Vicenç de, 23, 30, 37, 45, 53, 56, 57, 69, 86, 90, 92, 96, 104, 106, 108, Doc. 1, 8, 29, 70, 88, 90, 91, 111, 112, 137, 138, 147, 157, 170, 185, 189, 214, 375, 423, 441
  Mas Arenes, 69, 86, Doc. 29, 43, 156
  Mas Guàrdia, Doc. 91
  Mas Oller, 56, 57, Doc. 88, 93
  Mas Pi, Doc. 189
  Mas Rubiol, 57, 90, Doc. 88
Valls, Doc. 171
Viabrea, Sant Esteve de, 110, Doc. 55, 155, 222, 227, 240, 244, 249, 253, 370
  Coma d'Euga, Doc. 155, 254
  Riera de Viabrea, Doc. 205, 296
  Rovira Plana, 111, Doc. 55
Vic, Doc. 193, 324, 325
Viladecans, 38
Vilamajor, Sant Pere de, 35, 85
Vilanova, Sant Esteve de, 35, 36, 53, 55, 57, 69, 71, 86, 102, 103, 106, 107, 108, Doc. 28, 46, 51, 52, 65, 66, 72, 73, 80, 99, 103, 108, 128, 129, 133, 159, 167, 190, 198, 208, 219, 232, 380, 394, 397, 406, 407, 414, 441
  Casa de Sant Lleí, 70, 71, Doc. 51, 52, 72, 73
  Lloc de Coromines, 102, Doc. 44, 65, 159
  Lloc prop d'Arquers, 22, 102, Doc. 28, 72
  Mas Alaura, 71, Doc. 52
  Mas Brugueres, 86, Doc. 80
  Mas Colomer, 22, 102, 104, Doc. 64, 167, 176, 191
  Mas de Costa, 71, Doc. 51
  Mas de Peça Godaia, 71, Doc. 51
  Mas de Sapadriga, 71, Doc. 51
  Mas Galià, 55, 102, 103, Doc. 66
  Mas Martí, 71, Doc. 51
  Mas Nadal, 71, Doc. 51, 214
  Mas Olovara, 50
  Mas Perellada, 103, Doc. 65
  Mas Pont, Doc. 159
  Molí d'Arquers, 22, 51, 55, 72, Doc. 52
  Pla de Palou, Doc. 46
  Puig Cau, 102, 103, Doc. 46, 72, 129
  Serra de Brugueres, Doc. 80
  Turó de Vilanova, Doc. 208
Vilardell, Sant Llorenç de, Doc. 171, 239, 246, 360, 362
Vilassar, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 70, 88, Doc. 3, 6, 10, 11, 94, 107, 109
  Castell de, 72, Doc. 10
  Lloc de Sant Joan, Doc. 94, 107
  Torre de, 42, 43, 64, Doc. 6

Sumari

Pròleg. Per José Enrique Ruiz-Domènec 7

Preludi 11

Escenari 19
- El paisatge 19
- El món prefeudal 23

Obertura 31
- Feudalisme 31
- Els primers Montornès 35

Contrapunt 49
- Pagesos i masos 50
- L'Església, els molins, la farga 53

Allegro 59
- Barcelona 63
- El segle XIII a Montornès 68
- Sant Pere de les Puel·les i la disputa per l'església 74
- La senyoria del castell 77

Adagio 81
- Montornès i els Montornès al segle XIV 84

Allegro ma non troppo 97
- Els Sala i els Colomer 99
- Els Montornès final del segle XV 105

Segona veu 109

ABREVIATURES 113

BIBLIOGRAFIA 115

GALERIA D'IMATGES 119

APÈNDIX DOCUMENTAL 141

ÍNDEX ONOMÀSTIC 255

ÍNDEX TOPONÍMIC 271

L'*Speculo* és un document de documents, un manuscrit escrit en català que recopila els regestos dels més de set-cents pergamins que tenia al seu poder l'any 1764 el propietari de la Torre Tavernera, Bernardí Lluís d'Ardena, membre de la noblesa mitjana catalana, successor en línia directa dels Montornès, nissaga posseïdora del terme i la jurisdicció del castell que avui anomenem de Sant Miquel.

Documents comercials, testaments, privilegis o juraments s'apilaven, enrotllats i numerats, dins les dependències de l'arxiu familiar i ens parlen avui, des de la distància, de la Catalunya medieval i moderna. Un testimoni mut de les estratègies de la noblesa i els grups benestants locals per mantenir i fer créixer el patrimoni familiar i justificar la pervivència d'uns drets que calia mantenir.

I entre regest i regest, transcrits íntegrament pel que fa als segles XII-XV, ens endinsem en l'evolució del Montornès medieval i gairebé com un mapa del tresor, l'*Speculo* ens acompanya, no només en la trama dels Montornès, sinó també en les rendes agrícoles, l'especulació urbanística, els conflictes de veïnatge, la presa de consciència col·lectiva de la comunitat que habitava el terme, l'acció pacient dels homes i les dones que feien del conreu de la terra la seva forma de vida.

Ajuntament de Montornès del Vallès

PAM
Publicacions de l'Abadia de Montserrat

ISBN 978-84-9883-659-2